

תורת המשפחה

מאורות
השובבי"ם

גיליון ב'

יו"ל ע"י מכון תורת המשפחה
לרבנים ומוצי"ם

בטאון תורני להעמקת הידע המקצועי
ברפואה והלכה במשפחה

תורת המשפחה

מאורות השובבי"ם

ובו ארבעה מדורים:

א' מכתבים

מכתבים בעניני רפואה והלכה במשפחה מגדולי הדור שליט"א

ב' הלכות והליכות

במדור זה נמצאים הדינים השכיחים

ונוגעים למעשה לכל זוג שעובר טיפולי פוריות

כן ריכזו השאלות המרכזיות אשר מצריכים שאלות רב לפני טיפולי פוריות

ג' בירורים וביאורים

במדור זה ריכזו הנידונים המרכזיים מספרי גדולי הפוסקים, כן נאספו

פסקים ותשובות מספרי השו"ת בשאלות שנתעוררו ונתחדשו בזמנינו,

עם נימוקי הדברים וביאורים רפואיים.

ד' אוצר השו"ת

במדור זה לקטנו כל התשובות מספרי השו"ת הקדמונים והאחרונים

על הנושאים המרכזים ברפואה והלכה במשפחה

נערך ע"י

הרב יצחק אברהם מלבר

ראש המכון, רב ומו"ץ בבית הוראה

לעניני רפואה והלכה בירושלים

עימוד ועיצוב
ט. לוברבום
0548-484702

מכון תורת המשפחה
להעמקת ידע מקצועי
ברפואה והלכה במשפחה

ת.ד. 45329
ירושלים 91454
טלפון 02-571-1231
פקס 1532-537-9185

במסגרת מבצע מאורות השובבי"ם המכון
יוציא מידי שבוע קובץ תורני בנושא רפואה
והלכה במשפחה
מאמרים ומערכות, הערות והארות על
הנושאים שנידונים בקובץ יתקבלו ברצון
וידפסו בקובצים הבאים

תוכן הענינים

הקדמה.....ו

מדור מכתבים של גדולי ומאורי הדור שליט"אח

מכתב של הפוסקי הדור הגר"ש וזנר שליט"א והגר"ש אלישיב שליט"אח

מכתבים של גדולי הפוסקים שליט"אי

מבוא למכתבים של גדולי הדור שליט"אטז

פתח דברכד

מדור הלכות והליכותכט

פוריות לאור ההלכה | דינים שנוגעים למעשה במשך הטיפול פוריות | מדרך לזוגות
מבוא רפואי | שאלות שצריכים לשאול מרב בכל טיפול

מדור בירורים וביאוריםנג

הלכות זמן המתנה לפני טיפולי פוריותנג

דיני הוצאת זרע מהאשה לצורך בדיקת PCTנט

בדיני טיפולי פוריות לאחר שכבר יש ילד אחד או יותרעז

בדין ברית מילה בשבת לילד שנולד ע"י טיפולי פוריותפא

בגדרי מצות פו"רפה

בדיני טיפולי פוריות בימים לא טהוריםצג

מדור אוצר השו"תקט

אוצר השו"ת – טיפולי פוריות לפני המקוהקט

אוצר השו"ת – מצות פו"רקעט

חוברת שיצא ע"י הגאון ר' מיכל שטיינמייך שליט"א בנושא טיפולי פוריותקפז

וזאת הברכה

גליון זה של תורת המשפחה – מאורות השובבי"ם
חלק ב

הוקדש על ידי הנהלת הכולל "אעירה שחר"
פותחין בכבוד האכסניא, בלב מלא הכרת הטוב
להנהלת הכולל אעירה שחר ולעומד בראשו
הרב הגאון החסיד

ר' יעקב חיים קליין שליט"א
ראש הכולל אעירה שחר

מגדולי מחזיקי עץ חיים בשכונת גני גאולה בירושלים
אשר אני מסתופף בצילם ובשערי הכולל נכתב חלק גדול של הספר שלפניכם
תבענה שפתי תהילה, להנהלת הכולל שהקדיש גליון זה
במטרה לקרב את הנושאים של רפואה והלכה במשפחה לרבנים ומוצי"ם
העוסקים בסוגיות הקשות שבמקדש
אשריכם שזכיתם להקדיש גליון זה תורת המשפחה
הון ועושר בביתכם וצדקתם עומדת לעד
זכות התורה הקדושה ואלפי לומדיה אשר יהגו בגליון זו
תגן בעדם ובעד כל משפחתם, שיזכו לאריכות ימים ושנים טובות,
ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות,
ואך טוב וחסד ירדפם כל ימי חייהם
יהי ה' אלוקינו עמהם ויתנם למעלה למעלה.
המברך מקרב לב בהערכה ובהערצה
הרב יצחק מלבר
ראש מכון תורת המשפחה

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

התודה והברכה **למשפחת פריווער** הנעלה
שהקדישו גליון זה

לזכר עולם ולמזכרת נצח
לעילוי נשמת אביהם חתנם
הרה"ח מוהר"ר **יהושע** ז"ל
בן הרה"ח מוה"ר **דוד פריווער** ז"ל
נלב"ע כ"ג טבת תשס"ו
וזוג' האשה החשובה מרת **חנה** ע"ה
בת הרה"ח מוה"ר **יעקב** ז"ל
נלב"ע הושענא רבא תשע"א
תתעדן נשמתם בגן עדן ותהא נפשם צרורה בצרור החיים
ימלא ה' יתברך כל משאלות לבכם לטובה,
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא,
ויתקיים בכם מקרא שכתוב
"כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוסיפו לך"

המברכים בכבוד
הרב **יצחק מלבר**
ראש מכון תורת המשפחה
הרב **שמואל כהן**
מנהל המכון

הקדמה

מכון תורת המשפחה להעמקת ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה, הוקם בעצתם ובעידודם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ובהכוונה צמודה של ועדת הרבנים העומדים בראש המכון,

המטרה של המכון הוא לספק ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה, הורתו ולידתו של חיבור זה בשיעורים שנמסרו על ידינו במקומות שונים, לפני עשרות רבות של רבני קהילות ומוצי"ם היושבים על מדין, מכל המגזרים, בארה"ק ובתפוצות,

ספר זה יוצא במסגרת מבצע 'מאורות השובבי"ם' בו יצא כל שבוע חוברת על נושאי רפואה והלכה במשפחה

חוברת זו המוגשת לפניכם עוסקת בהלכות והליכות טיפולי הפוריות.

בימינו - עם התפתחות הרפואה והטכנולוגיה - התפתח גם נושא זה של טיפולי הפוריות. והשאלות ההלכתיות רבות ומתחדשות.

הזוגות היקרים אשר נצרכים לקבלת עזרה וטיפול בענינים אלו, לא תמיד יודעים על המורכבות ההלכתית שיש בכל שלבי הטיפול, ועל הצורך בליווי צמוד של מורה הוראה הבקי בענינים אלו, הן בצד המעשי והן בצד ההלכתי.

גם בקרב הרבנים מצויה המבוכה בנושא, הן מחמת חוסר הכרת המציאות, והן מחמת חוסר ריכוז הפסיקה ההלכתית בעניינים אלו. והעובדה, שככל הידוע לנו - טרם נכתב ספר מעודכן וממצה על העניין.

החוברת שלפניכם - אין מטרתה לפסוק בענינים חמורים אלו, אלא להביא בפני הקורא סקירה קצרה על הנעשה בתחום מבחינה רפואית, ולתת שיעורים, מראי מקומות ותקצירי מתשובות הפוסקים.

הבנת העניין והכרת הצדדים ההלכתיים, יהוו התחלה ובסיס לדיון הלכתי מעשי, ואף להדרכת הציבור מה הם השאלות והנידונים בענינים אלו, בבחינת "שאלת חכם חצי תשובה".

החוברת המוגשת לפניכם בשלב זה היא נסיונית, ונשמח לקבל מהקוראים והלומדים בה הערות, תיקונים, ומראי מקומות ומאמרים על ענינים אלו, אנו נשתדל לפרסם אותם בגליון הבא שיופיע בשבוע הקרוב בע"ה.

הערות והארות יתקבלו בפקס 9185-537-1532

או בת.ד. 45329 מיקוד 91451 ירושלים

או בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שוחרי ההלכה מוזמנים להצטרף למעגל התומכים במכון תורת המשפחה, ויתקבלו בברכה הקדשות ותרומות למחלקת הוצאת הספרים של המכון, לפרטים: הרב שמואל כהן. טלפון 02-571-1231 או לפנות בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

וזאת למודעי, שבגליון הראשון של מאורות השובבי"ם, יבוארו רק השאלות המהותיות של טיפולי הפוריות. ויש בזה ב' מערכות:

א. הנושא של הוצאת זרע לצורך בדיקה.

ב. הנושא של יחוס הולד שנולד מטיפולי פוריות, והאם קיים בזה מצות פריה ורביה.

הנושאים האחרים ידונו בגליון הבא, ושם יבוארו בע"ה שאלות מעשיות הנוגעות הלכה למעשה, ושכיחות אצל זוגות שעוברים טיפולי פוריות.

בגליונות האחרים שיופיע במשך השובבי"ם יבוארו בע"ה נושאים אחרים בענייני רפואה והלכה במשפחה.

בברכת התורה

יצחק אברהם מלבר

יו"ר המכון, רב ומו"ץ בבית הוראה רב שפע

לענייני רפואה והלכה בירושלים

מכתב מהגאון פוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א והגאון פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

בית, כ"ג באבול תשי"ע לפ"ק

דעת תורה

חריני בזה לגלות דעתנו דעת תורה שאלו שלא זכו להפקד בזשי"ק בדרך
הרגיל, ועיי' הוראות רב עשו טיפול הנקרא חזקת זרע או הפריה חוץ גופית
מזרע הבעל וביצית אשתו באופן שיש השגחה על זה, וזכו עיי' להפקד
בזשי"ק, על פי התורה יחוס הילדים הנ"ל לתוריהם כבנו ובתו לכל דבר,
ומקיימים בזה מצות פי"ו, וכן מלך אותם ביום השמיני ביום השבת כמ"ש
בשבת הלוי (ח"ט ס"י ר"ס), וכ"כ תגאון בעל מנחת יצחק נח"א ס"י ו' ושאר גדולי
האחרונים, וח"ו להוציא לנו עליהם, ואנו תפילה שחקב"ה יפקוד את כל
עמינו בדבר ישועה ורחמים ולגאולה קרובה אמן.

ועיי' באתי עה"ח

א"ת"פ א"ת"פ
C. W. W. W.

ד"ר ב"ר א"ת. תש"ע

החן נחמ"ד זמ"ר ז"ל. תגאון
הקאה דמיון א"ת. תש"ע
ז"ל מ' צאצאים א"ת. תש"ע
תק"ל ב"ר א"ת. תש"ע

מכתב מהגאון פוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א והגאון פוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

ב"ה כ"ג באלול תש"ע לפ"ק

דעת תורה

הריני בזה לגלות דעתינו דעת תורה שאלו שלא זכו להפקד בזש"ק בדרך הרגיל, וע"פ הוראת רב עשו טיפול הנקרא הזרקת זרע או הפריה חוץ גופנית מזרע הבעל וביצית אשתו באופן שיש השגחה על זה, וזכו עי"ז להפקד בזש"ק, על פי התורה יחוס הילדים הנ"ל להוריהם כבנו ובתו לכל דבר, ומקיימים בזה מצות פ"ו, וכן מלין אותם ביום השמיני ביום השבת כמ"ש בשבט הלוי (ח"ט סי' ר"ט), וכ"ד הגאון בעל מנחת יצחק (ח"א סי' נ') ושאר גדולי האחרונים, וח"ו להוציא לעז עליהם, ואנו תפילה שהקב"ה יפקוד את כל עמינו בדבר ישועה ורחמים ולגאולה קרובה אמן.

וע"ז באתי עה"ח

בס"ד כ"ג תשרי התשע"א

הרני מצטרף לדברי ידידי הגאון הגאב"ד דזכרון מאיר שליט"א למחות במי שמוציא לעז על צאצאים אלו אשר כשרים לבוא בקהל ד' בלא שום פקפוק.

מכתב מהגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד דעדה החרדית

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

Rabbi Moshe Shternbuch
Chief Rabbi
and Vice President of
the Orthodox Rabbinical Courts
Jerusalem

Bechof Mishkenot 12 Har-Nof Jerusalem Tel. 02-651-4610

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מוסדות התשובה
בתי מדרש וכולל ופנימי חסידי חסידות חב"ד
רב בית המדרש הגדול, חדרים במרכז החורף הרשמי
מקדש המלך המנוח
בעיר ירושלים

ט' בטול תשע"א

בג"ד

בענין הפרוייקט חוץ לרחם (IVF) שנחפזת בזמן האחרון, ודברים נשעו בבגים
בזה בדרך זה. נראה דאם נעשה אזור החליטה דופאים טומאים שמאמרים
שוק בדרך זה: סגור טוב להריון, וזה דורך ומעולה אצלם לקיים מצות
מריה ודביה, וכבר עבר וסן שלא נושעו, וע"פ גדולי הדעה הורה אצלו
לעשות כן אז אין בזה שום חשש (וכמובן בפיסקות דני מעולה) וכבר פורסם
כן בשם גדולי הדעה שכנע הוא לכל דבר.

(והיינו גם מפני דרכי דהדרך הראוי ומצי אצלם כן, זהו מצוותו).

אמנם לקיד חייבים לפרסם שאין בזה והור כולי ודו וכמו דנהגו היום הדבא
דופאים, וכן יש רבנים בזמנינו שמסדירים לאשר או ליעץ הפרוייקט חוץ
לרחם, אף שלא הכח שבנידוק שלו יש צורך דחוף, ואז נבנסים לחששות גם
ע"פ הלכה וצריך ליהוד מאד נועין הוטב בתשד"ג חידה סימן שי"ז על
החששות בזה).

ולמעשה נראה לנוצ כדברינו דגיל ליהוד ממכשול וראוי לכסוח אז כח,
שלפעמים מקבב דריוק שמצפה לתפילתם ויושיק עד אצלם בדרכי הטבע
שיציר הקב"ה בשולמו לזכות לבגים.

ויעשו דכל ע"פ תורה ויוצו לביכח והצלחה תשיעקא דשמיא.

דגני מצפה בבליין לישועת ד' ורחמים מרובים

מכתב מהגאון הגדול ר' משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד דעדה החרדית

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

בעזה"י ט' כסלו תשע"א

בענין הפריה חוץ לרחם (IVF) שנתפשט בזמן האחרון, ורבים נושעו בבנים ב"ה בדרך זה, נראה דאם נעשה אחר החלטת רופאים מומחים שמאשרים שרק בדרך זה סכוי טוב להריון, וזהו הדרך המעולה אצלם לקיים מצות פריה ורביה, וכבר עבר זמן שלא נושעו, וע"פ גדולי הוראה הורו אצלו לעשות כן אז אין בזה שום חשש (וכמובן בפיקוח הכי מעולה!) וכבר פורסם כן בשם גדולי הוראה שבנו הוא לכל דבר.

(והיינו גם מפני דכיון דהדרך הראוי ומצוי אצלם כן, זהו מצוותו).

אמנם לע"ד חייבים לפרסם שאין בזה היתר כללי ח"ו וכמו דנהגו היום הרבה רופאים, וכן יש רבנים בזמנינו שממהרים לאשר או ליעץ הפרייה חוץ לרחם, אף שלא הוכח שבנידון שלו יש צורך דחוף, ואז נכנסים לחששות גם ע"פ הלכה וצריך ליזהר מאוד (ועיין היטב בתשוה"נ ח"ה סימן שי"ז על החששות בזה)

ולמעשה נראה לנהוג כדברינו הנ"ל ליזהר ממכשול וראוי לבטוח אז בה', שלפעמים מעכב הריון שמצפה לתפילתם ויושיע עוד אצלם בדרכי הטבע שיצר הקב"ה בעולמו לזכות לבנים

ויעשו הכל ע"פ תורה ויזכו לברכה והצלחה וסייעתא דשמיא.

הנני מצפה בכליון לישועת ה' ורחמים מרובים
משה שטרנבוך

מכתב מהגאון הגדול הרב פישל הערשקאוויטש

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

אפרים פישל הערשקאוויטש

מלפנים אב"ד האליץ

וכעת דומ"ץ צאנז-קלויזענבורג

ב"ה

השיר והשבת להי העולמים: מצמיח ישועות ובורא רפואות אשר הצמיח ישועה לחשוכי בנים אשר הייחם אינם זרים (עין נ"ים סד:), וגם שלא יולדו ח"י ילדים עם מומים שונים ר"ל אשר כידוע מאמר הצדיקים בראש ברא, ועל פי דפאים מומחים יש בדיקות שונות למנוע מזה בעוה"ש, וכן דברי שו"ת ע"י זלבענץ (יו"ד סימן סא) בגידן חוקק שגולד ברגלים עקמות ואמר: חרופאים המומחים שבאם יענו לו בימים הראשונים להולדו תחבשת את תוניה. ישרות כראוי, אבל יגרם כזה למילתו שלא יהיה בזמנה, כתב, אדרכה מתחילתו אנו להחיות מילה בזמנה, והאריך שם בראיות ודבדי הבריות עד: ממילה שיש בה כרת, ובחמשוך דבריו (ד"ה חזנה) כתב, וזולת זאת ישנו כאן גנאי גם כלפי חוץ: הצינו כלפי הצבור בהתוסף עליו בעל מום, כדמוכה מהא חרדיש בתנומא (יחור ח) כשיצאו יל"ל ממצרים היו בהן בעלי מומין וכו' אמר הקב"ה אינו דין שאתן תורתך, שכולה תמימה שלימה: וז"ל, לבעלי מומין, רמז למלאכי השרת ורפאו אותם, עכ"ד.

והוא מפלאות תמים דעים, וכב' גרמז דברים כאלו בדברי חז"ל וכדברי הגמ' (חולין ע.) הדביק שגי וחמים יצא מזה ונכנס לזה מ"ו ידיה פטר דלאו ידיה לא פטר או דלמא דלאו ידיה נמי פטר, וכן ידוע דברי התרגום יתנן ב' עזיאל לגבי יוסף הצדיק שהחליף עם דינה, ואלו הם דברי רבינו הארי"ל בספח"ק ליקוטי תו"ח (פרשת ויחי) וזה לשונו, בשעה שגדורו יעקב עם בלחה ירדו אז שפות הקדושה ומה שירד שוב אינו עולה, והנה כשבבלל ראובן יצוי אביו, אז אותה הספות נכנסו בבטן אסנת וילדה אפרים ומנשה, וז"ש אפרים ומנשה ומגשה כראובן ושמעון יחיד לי, כי זה היה בבטן לאה לכן הם נקראים שלי עכ"ל הק"י.

וכן מצינו שדנו בזה גדולי הפוסקים בשו"ת חכם צבי החדשות (סימן כו) דפשוט שקיים פו"ר, ובשו"ת בדרי מלכאל (סימן קו) וזהו בנו לכל דבר, ועין אורח הפוסקים (סימן א אות מב), ושו"ת אפרקטא דעניא (ח"א סימן רו), ספח"ק פנים יפות (פרשת פנחס ד"ה ייכבד), וכן הוא דעת רוב הפוסקים לחלכה כי גם באופן זה מקיימים מצות פו"ר והיו בנו לכל דבר, והחששות שהששו הם, לא שייך בזמננו שבו"ה נחשבו לו רפואות אלו באופן מעולה שלא יחיו אלו החששות כלל. וזה ברור מאד שאין שום מקצור ב'ל וכלל בטוהרתן וקדושתן של ילדים חללו וחזי להוציא לעו על בנים הנולדים על פי חכמת הרפ"ה שניתנה רשות לרפואה.

אמנם בחיות אשר הטיפולים הן בדברים חזומים ברזום של עולם שהם יסוד בטוהרתן וקדושתן של עם ישראל, על כן באתי עשתי לעורר לכל אלו הנצרכים לזה כי אין לספל בזה כי אם בהתייחסות עם מורה הוראה מ' בחק ומוסמך, ושיחיה בחשגותה מעולה על צד היותר טוב, וגם אודות כמה זמן לאחר הנישואין יתחילו בטיפולים לא יסמכו על דעת עצמם, אלא בכל דבר השייך לענינים הללו יתייעצו היטב עם הרב אשר אליו פונה עם שאלותיו בענינים אחרים, וביחוד עם דעתם של רופאים מומחים וממזקים לזה ידרכם ה' על דרך הנכון להבנות ולהיפקד בזה של קיימא בלי שום מכשול, ויפקד ה' לכל חשוכי בנים להחזיר לפניו בדבר ישועה להקים בית נאמן בישראל בבנים ובבנות בעושר ונ' נכסים בגינקל ובחרבת הדעת.

הכו"ת ד' יצא תשע"א לפ"ק ברוקלין יע"א

אפרים פישל הערשקאוויטש

מכתב מהגאון הגדול הרב פישל הערשקאוויטש

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

אפרים פישל הערשקאוויטש

מלפנים אב"ד האליין

ובעת דומ"ץ צאנז-קלויזענבורג

ב"ה

השיר והשבח לחי העולמים המצמיח ישועות ובורא רפואות אשר הצמיח ישועה לחשוכי בנים אשר חייהם אינם חיים (עיי' נדרים סד:), וגם שלא יולדו ח"ו ילדים עם מומים שונים ר"ל אשר כידוע מאמר הצדיקים בראשית ברא, ועל פי רופאים מומחים יש בדיקות שונות למנוע מזה בעזה"ש, וכה דברי שו"ת עצי הלבנון (י"ד סימן סא) בנידון תינון שנולד ברגלים עקומות ואמרו הרופאים המומחים שבאם יעזור לו בימים הראשונים להולדו תחבשת אזי תהיינה ישרות כרואי, אבל יקרום בזה למילתו שלא תהיה בזמנה, כתב, אדרבה מחויבין אנו לדחות מילה בזמנה, והאריך שם בראיות דכבוד הבריות עדיף ממילה שיש בה כרת, ובהמשך דבריו (ד"ה והנה) כתב, זולת זאת ישנו כאן גנאי גם כלפי חוץ דהיינו כלפי הצבור בהתוסף עליו בעל מום, כדמוכח מהא דדריש בתנחומא (יתרו ח) כשיצאו ישראל ממצרים היו בהן בעלי מומין וכו' אמר הקב"ה אינו דין שאתן תורת, שכולה תמימה שלימה היא, לבעלי מומין, רמז למאלכי השרת ורפאו אותם, עכ"ד.

והוא מפלאות תמים דעים, וכבר נרמז דברים כאלו בדברי חז"ל ובדברי הגמ' (חולין ע). הדבוק שני רחמים ויצא מזה ונכנס לזה מהו דידה פטר דלאו ידידה לא פטר או דלמא דלאו ידידה נמי פטר, וכן ידוע דברי התרגום יונו בן עוזיאל לגבי יוסף הצדיק שהוחלף עם דינה, ואלו הם דברי רבינו האר"י ז"ל בספה"ק ליקוטי תורה (פרשת ויחי) וזה לשונו, בשעה שנזדווג יעקב, עם בלהה ירדו אז טפות הקדושה ומה שירד שוב אינו עולה, והנה כשבלבל ראובן יצוי אביו, אז אותן הטפות נכנסו בבטן אסנת וילדה אפרים ומנשה, וז"ש אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, כי זה היה בבטן לאה לכן הם נקראים שלי עכ"ל הק'.

וכן מצינו שדנו בזה גדולי הפוסקים בשו"ת חכם צבי החדשות (סימן כו) דפשוט שקיים פו"ר, ובשו"ת דברי מלכאל (סימן קו) דהוי בנו לכל דבר, ועיי' אוצר הפוסקים (סימן א אות מב), ושו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סימן רב), ספה"ק פנים יפות (פרשת פנחס ד"ה יוכבד, וכן הוא דעת רוב הפוסקים להלכה כי גם באופן זה מקיימים מצות פו"ר והוי בנו לכל דבר, והחששות שחששו הם, לא שייך בזמנינו שב"ה נתכללו רפואות אלו באופן מעולה שלא יהיו אלו החששות כלל. וזה ברור מאד שאין שום פקפוק כלל וכלל בטהרתן וקדושתן של ילדים הללו וח"ו להוציא לעז על בנים הנולדים על פי חכמת הרפואה שניתנה רשות לרופא.

אמנם בהיות אשר הטיפולים הם בדברים העומדים ברומו של עולם שהם יסוד בטהרתן וקדושתן של עם ישראל, על כן באתי בעטי לעזור לכל אלו הנצרכים לזה כי אין לטפל בזה כי אם בהתייעצות עם מורה הוראה מובהק ומוסמך, ושיהיה בהשגחה מעולה על צד היותר טוב, וגם אודות כמה זמן לאחר הנישואין יתחילו בטיפולים לא יסמכו על דעת עצמם, אלא בכל דבר השייך לענינים הללו יתייעצו היטב על הרב אשר אליו פונה עם שאלותיו בענינים אחרים, וביחד עם דעתם של רופאים מומחים ומוחזקים לזה ידרכם ה' על דרך הנכון להבנות ולהיפקד וזרע של קיימא בלי שום מכשול, ויפקוד ה' לכל חשוכי בנים להיזכר לפניו בדבר ישועה להקים בית נאמר בישראל בבנים ובבנות בעושר ובנכסים בניקל ובהרחבת הדעת.

הכו"ת ד' ויצא תשע"א לפ"ג ברוקלין יע"א

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

החזקתו של רומד

אבדק"ק קארלסבורג
בארט פארק ברוקלין נ.י. יע"א

ב"ה

דבר המצאה שהמציא הרופאים לאותן גברים ובנים שלא עלתה להם להיות מעוברות, וכבר עבר עליהם
 שנים רבות ששילם בכל מיני תחבולות בדרך רפואה וזהו בין חרס, המצאה לאתונה המצאה הזשה הימים
 לקחת דרך והכל רוצה האשה: לחבר בכל ע"י פעולת שפשוש שיכל לקלוט שיאה נוצר בו ולד, ואחר
 הקליטה מכסים אותו לתוך רחם האשה והכל הולך וחדל ע"י עיבור האשה מוצע בעלת, ובלשונם קראו
 "אם ידע שיש בעלה".

[illegible]

בין מדבר רבקה בע"ת דבר יצחק משהכח וזאת את יצחק, הנהגה נחמדה מן הדין והישרה
 שהורה האביראור את כל פנים ח"ו ה"ו יצחק, אבל יצחק לא הענין את ששן על הדבר הנדון, כי
 הענין לכל הענין דבר השכונת דפוק, וזו אגת משה משה וזו השוכה בימים העבר דבר דומה האיסור
 של הורה מלאכותית עין שול"ת פסק והשוכה ח"א של ע"ה, ואין זה מתבאר משה דומה האיסור של הדבר
 הנדון דבר ר"ק מלשן דו כיבודו להענין דבר, וזמן שזה בענין ח"א בשל"ת בספריו דחק מהרה ס' ע"ה
 והענין דבר ר"ק מלשן דו כיבודו מהרה את ענין יצחק.

[illegible]

חוקי יחזקאל רמטה

[illegible]

מכתב מהגאון הגדול ר' יחזקאל רוטה שליט"א

בדין יחוס הבנים שנולדים על ידי טיפולי פוריות

בס"ד

יחזקאל רוטה

אבדק"ק קארלסבורג

בארא פארק ברוקלין נ.י. יע"א

ב"ה

בדבר ההמצאה שהמציאו הרופאים לאותן גברים ונשים שלא עלתה להן להיות מעוברות, וכבר עברו עליהן שנים רבות שטיפלו בכל מיני תחבולות בדרך רפואה ועלה בידן חרס, והמציאו לאחרונה המצאה חדשה דהיינו לקחת זרע הבעל וזרע האשה לתרוב בכלי ע"י פעולות שעושין שיוכל לקלוט שיהא נוצר בו ולד, ואחר הקליטה מכניסין אותו לתוך רחם האשה והולד הולך וגדול ע"י עיבור האשה מזרע בעלה, וכלשונם נקרא "איי ווי עץ" כנודע.

הנה ביסוד הדבר כבר דנו בזה גדולי הפוסקים בדורות הקודמים בענין אשה שנתעברה באמבטי אם הוא בנו של בעל הזרע, וכמעט כולם נמנו וגמרו דהוי בנו לכל דבר, וכמבואר בחלקת מחוקק אה"ע סי' א' ובב"ש שם ועוד כמה פוסקים וכמבואר בפ"ת ובאוצר הפוסקים, והננו להעתיק בזה דבריהם של כמה גדולי הפוסקים הראש והראשון החכם צבי סי' כ"ו כתב וז"ל בחלקת מחוקק סי' א' נסתפק אם מקיים פו"ר בנתעברה ממנו ע"י אמבטי, ולי פשוט שקיים פרי' ורבי' עכ"ל, ועיי' ג"כ בשו"ת דברי מלכאל סי' ק"ז בד"ה ולפ"ז ועוד שם בס"ק ח"ז ולקצור כי לדינא אין נפק"מ כי העיקר דהוי בנו לכל דבר ע"כ, והגאון בעל זקן אהרן בס"י צ"ס כ' וז"ל דמוכח להדיא דגם בן שנולד שלא כדרך אישות כשאר בני אדם ורק ע"י אמבטי אפ"ה בנו הוא גם לפ"ז וכהב"ש, וזה פשוט דע"י שפופרת לא גרע מע"י אמבטי דמאי שנא, ונפישט אפוא ספק זה דיוצא פ"ו ע"י בן כזה עיי"ש, והביא עוד שם דגם התשב"ץ ח"ג סי' רס"ג ס"ל דהוי בנו גמור, ועוד ביאר שם דע"י שפופרת עדיף מאמבטי שהרי ידעין בבירור שהוולד הוא מש"ז שלו, ועיין בשו"ת שו"מ סי' קל"ב שרצה לומר דע"י אמבטי נתייחס הבן אחריו אפ"י להיות כהן גדול, ויש עוד ועוד הרבה פוסקים גדולים שדעתם כן ובקל יוכל למצאם המעוניין לתור אחריהם, והעיקר הוא דאין מלהוסיף עליהם בזה כי דבריהם הם ישרים ונבונים למוצאי דעת.

וכן מדברי רביה"ק בשו"ת דברי יואל בתשובתו הרמה אה"ע סי' ... בענין הזרעה מלאכותית מוכיחין הדברים שחומר האיסור הוא רק משום זרע זה ה' ישמרינו, אבל על ידי זרע של הבעל אין שום חשש עול הולד הנוצר, כן מתבאר לכל המעיין בדברי תשובתו זצוק"ל, וגם אנחנו כתבנו בזה תשובה בימים ההם בדבר חומר האיסור של הזרעה מלאכותית עיין שו"ת עמק התשובה ח"א סי' קס"ו, ואף גם מתבאר משם דחומר האיסור על הולד הנוצר הוא רק מאיש זר כיבואר להמעין בדבר, ועיין עוד בענין זה במש"כ בספרינו חזקת טהרה סי' קצ"ה דרך ישרה ס"ק ב' ובתוספת טהרה אות קנ"ה יעיי"ש.

באופן שלענ"ד נראה דולד כזה הותרו ולידתו בקדושה בלי פיקפוק, וח"ו ליתן איזה פגם חלילה לוולדות האלו אם נעשה הדבר בהשגחה מעולה שח"ו יתערב דז בזה, אכן ח"ו לסמוך על נאמנות הרופאים בשם מין אופן שהוא, אם לא ע"י משגיחים ומשגיחות שיש להם פיקוח מרישא עד גמירא בדקדוק היטב היטב.

ואף אחר זה אין ליתן היתר לעשותו כי עצם המעשה מסובך בכמה דברים שאשר לא הותר לעשותו רק מתוך דוחק גדול, ועיי' בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ח שהתנה בתנאי ההיתר שיעברו עשר שנים, לכן אין להזדקק בהיתר הדבר רק אחר עבור שנים רבות זולת אם לפי ראות עיני מורה מוסמך נבון וחכם אשר ישקול מצב הענין והדוחק יראה שיש צורך גדול להקדימו, ואז יורה להם המורה כדת מה לעשות, ועיין שם במהרש"ם שלא לעשות מעשה רק ע"פ חקירת חכם וירא ה' אשר יראו הענין שהוא שעת הדחק גדול.

ובכלל אני מורה ובא לכל אברכים שעד עבור שנתיים ימים לא יתחילו לדרוש ברופאים כלל וכלל לא, ואפ"י אחר שכבר דרשו ברופאים מומוחים ומוסמכים זה כמה שנים עכ"ז לא יתחילו בטיפולים כאלו על דעת עצמם רק יתקשרו עם מורה הוראה מוסמך בענינים אלו לדעת את הדרך ילכו בה, והשי"ת יהי' בעזרת ישראל שיפקדו בזרע של קיימא מתוך ברכת ה' ואתם פרו ורבו אמן.

הק' יחזקאל רוטה

הנה ענין הנ"ל הלא תלוי במחלוקת הפוסקים וכמבואר לעיל בריש המכתב עכ"ז אין שיש רבנים המתירים וכל מי שעושה על פי הוראת רב מובהק המוסמך להורות בענינים אלו, אנה מצטרפינא שלא לסור מכל מה שכתב הגה"צ שליט"א לעיל הן בחומר ההשגחה פרטית מתחילה ועד סוף והן במספר בשנים שכתב המהרש"ם שלא לעשות לפני זה, ובמקרה שא"א להמתין כ"כ צריך התייעצות והוראת אחד מגדולי הרבנים,

בעה"ח יום ו' מרחשון שנת תשע"א לפ"ק

הק' חיים יהודה כ"ץ

מבוא

מבוא למדור תשובות מגדולי ומאורי הדור, מרנן ורבנן שליט"א

עולם התורה וההלכה זכה לאחרונה לתשובות של גדולי ומאורי הדור בעניני הלכות טיפולי פוריות, והיות שעלה על שולחן של מלכים נתבקשנו על ידי רבנים ומוצי"ם רבים בארה"ק ובחו"ל שרוצים להעמיק בסוגיא זאת להאיר ולהעיר דברי תורה על ידי ביאור תהליכים הרפואיים שקיימים היום בכל הנושא של טיפולי פוריות, לעומת הדור הקודם, בשים לב על השאלות בהלכה שנתעוררו בעקבות זה, ובפרט האם על ידי חידושים בעולם הרפואה היו החידושים לטוב או למוטב.

ראשית נתחיל ברשימת מושגי יסוד בעולם הרפואה הקשור לפוריות, קיימים שתי טיפולי פוריות הנמצאים לרוב בשימוש, (וכמובן שכל אחד יש לו כמה אופנים ופרטים נוספים שאין כאן מקומו להאריך) הראשון הוא הנקרא בכל הספרים 'הזרעה מלאכותית' IUI והשני נקרא הפרייה חוץ גופית IVF הטיפול הראשון קיים בעצם מאות שנים אבל בפועל הוא בשימוש בבתי חולים רק עשרות שנים רבות, לעומת זאת הטיפול השני הוא המצאה חדשה לערך ל"ב שנים, ובפועל הוא בשימוש נפוץ בערך עשרים שנה, ולכן התשובות בהלכה הם בעיקר על הזרעה מלאכותית ויבואר בהמשך החילוקים במציאות ובהלכה בין שתי הטיפולים הללו.

התהליך של הזרעה מלאכותית היינו שלוקחים זרע של הבעל, ובדרך כלל על ידי שהבעל והאשה מקיימים יחסי אישות רגילים כאשר הוא לבוש גומי הנקרא קונדום (עם חור כאשר יבואר בהמשך, ובלי קוטלי זרע) ואז הולכים למעבדה והם עושים 'השבחה' לזרע והיינו שהם מבדילים בין הזרעונים הטובים לבין הזרעונים הלא טובים, וכן רוחצים הזרעונים הטובים מכל זיהומים, ואז הם מזריקים את הזרעונים הטובים לתוך הרחם של האשה, ומשם הוא עושה דרכו לתוך החצוצרה כאשר הוא למעשה פועל כמו הפרייה טבעית, שהזרע הולך מהרחם להחצוצרה ושם הוא מקום ההפרייה, וכמה ימים אחר ההפרייה הוא חוזר לרחם.

התהליך של הפרייה חוץ גופית היינו שלוקחים זרע של הבעל באופן הנ"ל בהזרעה מלאכותית, אבל גם כן לוקחים ביציות מתוך גוף של האשה, והיינו שיש כאן שלב שנקרא שאיבת ביציות והוא שעושים ניתוח קטן להוציא את הביציות מתוך השחלה של האשה, ואז מניחים אותם ביחד בצלחת ושם הזרע נכנס לתוך הביצית בצורה

טבעית מעצמו, ואז מחזירים את הביצית המופרית לתוך הרחם של האשה.

וכאן המקום להאריך ולהעריך את חלק ההיסטורי, הנה מקדמת דנא בזמן המהרש"ם התחיל המושג של 'בדיקת זרע' והיינו שעוד לא היה המושגים של הפרייה חוץ גופית, אבל היה כבר בשימוש המושג של בדיקת זרע, ואחר זמן התחיל המושג של הזרעה מלאכותית, שהרופאים היו בודקים את הזרע של הבעל כדי לדעת אם יש לו בעיה וכן מהו הבעיה ולפעמים מתוך הבדיקות היו יכולים לדעת מה התרופה שיכולה לעזור להבעל שיהיה לו זרע טוב וכדומה, ועל זה נכתב עיקר התשובות בזמן המהרש"ם וכמו שיבוא בהמשך, וזהו הסוגיא של איסור הוצאת זרע לבטלה, האם האיסור הוא גם בכה"ג שהתכלית של הוצאת הזרע הוא רק לתיקון, כדי לדעת מה לתקן ושיוכל להוליד ילדים, או שלא מועיל מה שאחר כך יהיה תועלת בזה כיון שכרגע ההוצאה הוא לא לתכלית של פו"ר, והוא לא כדרך כל הארץ ממש.

וצריך להדגיש שהמשא ומתן בזמן המהרש"ם הוא על בדיקת זרע על ידי הוצאת זרע בידיים ממש, והיינו שלא היה עדיין האפשרות שיש היום להוציא זרע על ידי קיום יחסי אישות רגילים, ואפילו הכי התיר המהרש"ם בכח דהיתרא שלו, שאין זה נקרא השחתת זרע אלא הוצאת זרע שמותרת על פי הלכה כי הוא לתיקון, ועל זה יצא הדברי מלכיאל לחלק שאין זה בכלל ההיתר, ודבריו יבואו בהמשך כלשונם, ותמצית דבריו הוא שגם אם נסכים לדברי המהרש"ם על עצם ההיתר, אבל יש כאן עוד הרבה חששות, וכן כתב להאריך בנושא של הזרעה מלאכותית לאסור הענין מכמה טעמים שעיקר החשש על נאמנות הרופאים, שאולי יערב זרע של אנשים אחרים וכדומה, וכן התחיל הדברי מלכיאל לדון ולברר בדין היחוס של הילדים הנולדים בדרך זה של הזרעה מלאכותית אם הם מתייחסים אחריו ואם מקיימים בזה מצות פו"ר או לא, ויבואר לקמן באריכות.

והנה המהרש"ם סיים בתשובתו להתיר רק בתנאי שיצטרפו אליו עוד שתיים מגדולי הפוסקים, וראה בהמשך תשובת המנחת יצחק שהאריך בתשובתו וכתב שידוע שהצטרפו אליו כל גדולי הדור להתיר ולכן יצא הדבר להיתר.

והאחיעזר, שגם כן האריך בתשובות בענין זה, וכתב להדגיש שבזמנו כבר השתנה המציאות לטיבותא, והוא שדעת האחיעזר הוא לדינא כדעת המהרש"ם להתיר הוצאת זרע גם לבדיקה בלבד, וכל שכן שמותר לתכלית של הזרעה מלאכותית (שבזה אינו רק לבדיקה אלא) שהוא תכלית הנרצה, אבל האחיעזר יצא לחדש שבגלל החידוש בעולם הרפואה השתנה ההלכה, וגם לדעת החולקים על המהרש"ם שהוא הדברי מלכיאל ודעימיה, בזה הם יסכימו להתיר בדיקת זרע, והשינוי הגדול היה שכבר לא היה צריכים לעשות בדיקת זרע בידיים, אלא שהבדיקה התקיימה על ידי לבישת הקונדום, ובזה

כיון שקיום המצוה כדרך כל הארץ אינו נחשב השחתת זרע.

ואכשיר דרא בדור שלפנינו, ועל פי הוראת הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הוסיפו חומרא ועושים נקב בתוך הקונדום, והיסוד בזה הוא שכיון שיש כבר אפשרות שקצת מן הזרע יצא לגוף האשה כבר אין בזה חשש של איסור השחתת זרע גם לדעת החולקים על החידוש של האחיעזר בדעת הדברי מלכיאל. וגודל הנקב כתב ר' שלמה זלמן שמספיק אפילו כחודו של מחט, אבל יש חולקים ומחמירים לעשות נקב כחודו של עט, כי נקב בגודל של חודו של מחט אין אפשרות שיצא כלום, ויבואר לקמן.

ולמעשה היום נהוג אצל כל גדולי הפוסקים להתיר הוצאת זרע למטרת בדיקת הזרע, אבל לא הותר לגמרי וחוששים לשיטת המחמירים, כי זה עניין חמור מאוד כידוע, ולכן כל הפוסקים מחייבים לעשות בדיקת זרע על ידי הוצאת הזרע מתוך הגוף של האשה, וזה נקרא PCT והבדיקה הזו עושים שלש פעמים, והיינו כאשר התוצאות בפעם הראשון אינו מספקת, כי אם בפעם הראשון יש כבר זרע טוב אז זה סימן מובהק שהגורם הוא לא הבעל אלא האשה, ואז צריך לעשות בדיקות יותר מעמיקות אצל האשה למצוא סיבת הגורם העיכוב, אבל כאשר לא נמצא זרע טוב אצל הבעל בפעם הראשון עושים עוד שתי פעמים כדי לוודא בבירור גמור, כי לפעמים מפעם אחת אין סימן כלל, כי בגלל שהזרע נכנס לגוף של האשה יכול להיות שהתקלקל שם מתוך זיהום של הגוף של האשה.

ובנושא של בדיקת פי סי טי PCT יש גם שינוי לטובה, כאשר בדור האחרון כשהתחיל הבדיקה הזאת היה צריכים להביא את הזרע להמעבדה תוך זמן קצר מאוד ולכן היה נהוג במקומות שונים שהרופאים היה להם חדר כמו חדר מלון לבני הזוג, ומיד היה הרופא מוציא הזרע מגוף האשה, ועל זה יצאו כמה פוסקים לומר שזה נוגד רוח היהדות ודיני צניעות, וכן כתב הגאון ר' משה פיינשטיין לאסור מהלך זה, והציע שעדיף כבר לעשות בדיקה על ידי האפשרות שהזוג יתחיל לקיים יחסי אישות רגילים ויריק לתוך כלי, וכך יהיה זרע טוב בלי שיצטרכו להיות אצל הרופא מיד ממש, אלא יהיה להם זמן של כמה שעות, ולאידך גיסא היו פוסקים שטענו שעצם הענין של רופא שנוגע באשה הרי אסור והותר רק לצרכי רפואה ואם כן גם דיני צניעות הותרו לצרכי רפואה, וכן היה דעת האדמו"ר מסטמיר זצ"ל בעל הדברי יואל כמו שהארץ בתשובה שלא רצה להתיר באופן זה.

ולמעשה היום כבר לא שייך המחלוקת הנ"ל, כי בכל העולם הסכימו שלא צריכים את הזרע בתוך דקות ספורות, אלא גם בצורה הזו של בדיקת פי סי טי מספיק שיגיע לתוך המעבדה בתוך כמה שעות, ובדרך כלל הרופאים אומרים תוך שעותיים, שלש, ורוב

המעבדות כבר פתוחות בשעה שבע בבוקר, ויש הרבה רופאים שאומרים שאפשר גם עד ארבע חמש שעות, ולכן לגבי השאלה אם לקיים יחסי אישות ביום או בלילה, שייך שיהי' לפנות בוקר, אבל כבר יצא הדבר לפני הפוסקים שהתירו אם יש צורך גם בבוקר, כי פשוט שעדיף הדרך הזה מהדרך השני של הוצאת זרע על ידי קונדום.

(והגם שיש הרבה רופאים שלא רוצים לבצע בדיקת זרע על ידי בדיקת PCT כי הם טוענים שהתוצאות הם לא טובות, אבל כבר פסקו גדולי הפוסקים שחייבים לבצע את הבדיקה הזה, כי הרי לפעמים יהיה תוצאות טובות, ואז יראו שאין הבעיה אצל הגבר ולא יצטרכו בכלל לעשות הוצאת זרע, ולכן חייבים להתעקש על זה שלא לעשות בדיקת זרע על ידי קונדום רק להתחיל בבדיקת זרע של פי סי טי PCT אגב יש לציין שיש היום בדיקת פי סי טי כוסית PCT כוסית, והיינו שהאשה לוקחת כוס סטרילית מהרופא והיא מניחה את זה באותו מקום מיד אחרי תשמיש, וחלק מהזרע נכנס לתוך הכוס ולוקחים את זה למעבדה תוך שעתיים שלש, והתועלת בדרך הזה הוא בעיקר נוחות להאשה שלא צריכים ללכת לרופא להוציא את הזרע, וכן שלא צריכים לבצע הבדיקה ביום מסויים בחודש, כי בדרך כלל הבדיקת PCT צריך להיות ביום הביוץ, שזה רק פעם בחודש, כי בתוך הנרתיק של האשה נמצא ליחה שנקרא רירית צואר הרחם וזה בדרך כלל יכול לקלקל הזרע כי הוא צמיג, ורק ביום הביוץ כאשר הליחה הופכת להיות כמו מים אין זה מקלקל הזרע, אבל לעומת זאת בדיקת הזרע בצורה של פי סי טי כוסית אין צריך להיות ביום הביוץ וכן אין מצריך רופא, וחשוב לדעת שבארץ ישראל יש מעבדות שלא עובדים עם בדיקת פי סי טי כוסית, ויש מעבדות שמסכימות לעבוד עם זה, וכן יש רופאים שמעדיפים דרך זה, ויש שמעדיפים דרך זה, ובהלכה אין הבדל, כי ברור שבאופן הזה שיוצא לבד אין שום שאלה, והמגן אברהם שכתב אשה לא תרחץ עצמה אחרי תשמיש כאשר מבואר בהלכות יום כיפור, כבר כתב הביאור הלכה שם שעיקר הדין הוא כדעת המתירים, וכאן הרי פשוט שהוא מותר גם לדעת המגן אברהם שהרי הוא לצורך גדול וכן הרי לא יוצא הכל כמו ברחיצה אלא חלק קטן ביותר, וכן כאשר הרופא מוציא הזרע אין יוצא הכל אלא דגימה בלבד שמספיק בשביל הבדיקה)

אחרי כמה פעמים שבדקו ולא מצאו תשובות מספקות, כאן יש מקום לדון אם מותר לעשות בדיקת זרע על ידי קונדום, ורוב הפוסקים מתירים לזוג אחרי שנה של החתונה או שנתיים לדעת כמה פוסקים לעשות הבדיקה הזה, ובאופן שמוצאים בעיה שמצריך טיפולי פוריות הם מתירים לעשות הטיפולי פוריות אחרי שנתיים של החתונה.

כבר כתבו כל הפוסקים שאין היתר לעשות בדיקת זרע בלי בירור היטב שאין הבעיה אצל האשה, ולכן כאשר הזוג הולך לרופא לברר מה הגורם שמעכב הריון, צריך לדעת שצריכים לעשות הבירור הראשון אצל האשה, והיינו על ידי בירור אם יש לאשה ביוץ,

והוא שפעם בחודש יש זמן שהביצית יוצאת מתוך השחלה של האשה ונכנסת לתוך החצוצרה ושם יכולת להיות הפריה עם הזרע של הבעל, ולכן צריך לברר שיש לאשה ביין, וכן צריך לברר שזמן הביין הוא אחרי המקוה, כי הרבה פעמים יוצא שזמן הביין הוא לפני הטבילה, ואז בעצם אין אפשרות להאשה להתעבר, כי לא שייך להתעבר רק לפני הביין או ביום הביין, ובענין זה נכתבו הרבה תשובות לתת עצות בהלכה כאשר נתברר שהביין הוא לפני המקוה, וזה יתבאר במקום אחר באריכות, אבל צריך לציין שהיום אין זה נוגע למעשה, כי ברוך השם שזכינו שיש הרבה דרכים רפואיים אין לדחות זמן הביין על ידי לקיחת כדורים, ולכן כמובן אין לסמוך על היתרים דחוקים ואכמ"ל.

אחרי הדברים האלה נבוא לדון בשאלת כשרות הילדים שנולדים בדרך הטיפולים הללו, ונקדים דהנה כאשר התחילו לפני שלשים שנה בטיפול שנקרא הפרייה חוץ גופית, נעשתה ע"י הרופאים באופן שיש בו כמה אסורים, והיינו שהיו לוקחים לרוב זרע של איש אחר ומערבבים את זה עם הביצית של האשה, כי לא היה אז להרופאים דרך לרפאות אנשים שהיה להם בעיה עם הזרע שלהם ולכן עשו דברים כאלה, וכן החוק הבינלאומי לא אסר הדברים, וכל רופא עשה ככל העולה על רוחו, (והנושא הזה של תרומת זרע של ישראל ושל גוי, כבר ידוע שרובא דרובא של הפוסקים אסרו את זה לגמרי וגם הגאון ר' משה פיינשטיין שכתב כמה תשובות וצדדי היתר, כתב שהוא רק להלכה ולא למעשה, וכאשר הגיע אליו שאלה למעשה לא רצה להתיר, וכן הגר"ז אויערבך צ"ל שהתיר כתב שהוא רק להלכה ולא למעשה, והיה לו רק פעם אחד שהיה נוגע למעשה והוא לא התיר את זה, ויש לדון בזה בארוכה ואכמ"ל)

היום אפשר דרא, וברוך השם שיש אפשרות לעשות טיפול הפרייה חוץ גופית על ידי הזרע של הבעל בעצמו, ולא רק שיש טיפולים נוספים בתוך הטיפול הזה כמו טיפול שנקרא מיקרומינפלווציה ICSI והיינו שנתחדש שיש אפשרות של לקיחת זרע אחד ולהכניס אותו לתוך הביצית, שזה הטיפול הוא חדש בערך שנים עשרה שנה, ובעקבות הטיפול החדש הזה, נכנס הנושא של ניתוחים על האשכים של הבעל, שזה נושא רחב שיבואר במאמר מיוחד, שיש בזה גם הרבה שיטות ברפואה, והרבה שאלות בהלכה ואכמ"ל, אבל גם חוץ מהטיפול הזה עצם המהלך של הפרייה חוץ גופית, השתנה לטובה, כי לפני עשרים שנה האחוז שהצליחו על ידי הטיפול הזה היה כעשרה אחוזים, אבל היום ב"ה בערך שלשים וחמש עד ארבעים וחמש אחוזים מצליחים בטיפול זה, ולכן יש ישועה לרוב אנשים שמטפלים על ידי טיפול זה, אלא שיש עדיין הרבה אנשים שלא מצליחים בטיפול אחד או שניים אלא שהם צריכים לעשות את זה עשר או חמש עשרה עד עשרים פעם.

גם החוק הבינלאומי יצא להחמיר מאוד נגד הרופאים שעושים שלא מדעת הזוג דברים האסורים, ויש בזה אריכות דברים שאכמ"ל, אבל כל זה לא מספיק להלכה, כי זה רק סיבה שהרופא לא יעשה את זה, אבל בהלכה צריכים דברים ברורים ולכן יצא התקנה של גדולי הפוסקים בדור הקודם ובדור שלנו, לעשות 'השגחה' והיינו שבכל בית חולים, בזמן הטיפול של הזרעה מלאכותית או בזמן של הפרייה חוץ גופית יש משגיחה, (ומשום צניעות אשה דוקא כמו שכתב הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי) וכבר אמר הגרשז"א שעיקר הטעם שצריכין השגחה הוא לא בגלל חשש של מזיד כי הרי לא צריכים לחשוש שהרופא יעשה כן במזיד אחרי שגם אין צורך רפואי בזה וגם שאסור על פי חוק לעשות כן שלא ברשות הזוג, אבל בגלל חשש של שוגג כאשר בסוף היום שכבר ממהרים ללכת הביתה אולי יהיה חילוף בטעות ולכן הצריכו השגחה, ויש בזה אריכות דברים ופרטים נוספים שמצריכים מאמר מיוחד בעזרת השם ואכמ"ל,

כמו כן בנושא של טיפול הפרייה חוץ גופית IVF שיש שאיבת ביציות של האשה, יש נשים שיש להם בעיה ואין להם ביציות טובות, ויש מושג של תרומת ביציות, והוא שאלה קשה וסבוכה מאוד שמצריך פסק של גדולי הדור, והרבה פוסקים אסרו ענין זה, בעיקר בגלל חשש של שמא ישא בת אחותו, (ולאחרונה לפני כמה חדשים יצא חוק חדש במדינת ישראל שהוא חוקי לעשות כן במדינת ישראל), ולהלכה גדולי הפוסקים אסרו דבר זה, וברוך השם שגם בנושא זה יש שינוי לטובה כאשר יצא לפני שנתיים הטיפול החדש שנקרא IVF והיינו טיפול לנשים שלא יכולים לקבל תוספת הורמונים לגרום להם ביוץ חזק כמו שעושים לנשים שעוברים טיפול של הפרייה חוץ גופית, וכבר שנה שבכל מדינת ישראל עושים את הטיפול הזה בהצלחה, ולכן השאלה של תרומת ביצית כבר לא שייך כל כך.

למעשה נהוג כך בכל העולם, לעשות הטיפולים הללו על ידי הזמנת פיקוח והשגחה של אחד מהארגונים העוסקים בתחום זה, ויש להם מקפא בתוך הבית חולים וכל הבקבוקים של הזרע של אנשים שומרי תורה ומצוות נסגרים שם, ורק המשגיחה יכולה להוציא את זה, והיא צריכה לוודא שזה הבקבוק של האיש הזה, ולכן אין שאלה על כשרות הילדים, וכמו שכתב פוסק הדור הגאון הגר"ש אלישיב שצריך למחות במי שמוציא לעז על אנשים שנולדו בדרך זה, כי הרי ברור ופשוט שהם כשרים בקהל, והם ככל ישראל כשר, ולכל דבר לכתחילה.

עד כאן אין שום חילוק בין טיפול הזרעה מלאכותית להפרייה חוץ גופית, ומעתה נמשיך כלפי ביורר הדין של קיום מצות פו"ר על ידי טיפולי פוריות בדרך הזה, דהנה ידוע שהחלקת מחוקק הסתפק בדין של נתעברה באמבטי אם הילדים שנולדים

בדרך זה מתייחסים אחריו או לא, והבית שמואל הכריע שהם מתייחסים אחריו וכן מקיימים בזה מצות פו"ר, והגהות בספר הט"ז (מהחכ"צ) יצא נגד הראיה של הב"ש והניח הדבר בספק, וכבר כתב פוסק הדור הגאון הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי וגם במכתב שיצא לפני כמה חדשים, שברור שמקיימים בזה מצות פו"ר גם לדעת המסתפקים בנתעברה באמבטיה, והטעם לחלק הוא כי בנתעברה באמבטיה הרי לא היה כאן שום מעשה ושום כוונה, אלא שכך קרה שנכנס זרע לגוף של האשה, ובזה יש פוסקים שהסתפקו, וגם בזה הרבה פוסקים הכריעו שכן מקיים בזה מצות פו"ר, ומתייחס אחריו ובנו הוא לכל דבר, אבל בטיפול של הזרעה מלאכותית וכן בהפרייה חוץ גופית, שיש בזה גם מעשה וגם כוונה שמוציאים הזרע במעשה ובכוונה תחילה כדי להביא ילדים לעולם פשוט שלכל הדיעות בנו הוא לכל דבר ומקיימים בזה מצות פו"ר ואין שום מחלוקת בזה, ואין שום פקפוק, עכת"ד השבט הלוי.

והנה בתשובת ציץ אליעזר יצא לחלק בין הטיפולים והתיר לעשות הטיפול הזרעה מלאכותית ואסר הטיפול הפרייה חוץ גופית, וכתב שם כמה טעמים לחלק, וביניהם חשש של חוסר השגחה, ואין נאמנות לרופאים בענין הזה, (כי לא היה השגחה בזמנו) וכן האריך בדין של היחוס של הילדים, וסבר הציץ אליעזר שבהזרעה מלאכותית שעצם ההפרייה היה בתוך האשה כדרך כל האדם בזה מתייחס אחריו ובנו הוא לכל דבר, אבל בהפרייה חוץ גופית IVF שההפרייה הוא חוץ מגוף האשה, בזה כיון שאינו כדרך הטבע אין בזה הדין של מתייחס אחריו, עכת"ד הציץ אליעזר, וכן כתב הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד עדה החרדית בספרו ובתשובות לחלק בין הטיפולים, והזכיר גם כן הטעמים הנ"ל, ובעיקר חשש על הרופאים.

ובחודש כסלו יצא מכתב מהגאון ר' משה שטרנבוך שכתב בזה"ל "בענין הפריה חוץ לרחם שנתפשט בזמן האחרון, ורבים נושעו בבנים ב"ה בדרך זה וכו', אין בזה שום חשש, וכבר פורסם כן בשם גדולי הוראה שבנו הוא לכל דבר, והיינו גם מפני דכיון דהדרך הראוי ומצוי אצלם כן, זהו מצוותו" ע"כ.

ידוע שבעל הקהילת יעקב זצ"ל יצא נגד כל הטיפולים הללו, וראה בספר ברכת בנים שהביא בשם הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א שעיקר טעמו היה גם כן מפני חששות על הרופאים שיערבבו זרע של איש אחר, ועיי"ש.

ומעתה נעיין בכל התשובות של הפוסקים שיצאו לאחרונה בחדשים האחרונים ונבין היטב את כל הנושאים שהם דנים בו והם בעיקר ארבע א' הדין של הוצאת זרע לצורך הטיפולי פוריות, ב' הכשרות של הילדים בלי שום חשש ג' הדין של מתייחס אחריו ובנו הוא לכל דבר ומקיים בזה מצות פו"ר ד' הצורך לעשות הטיפולים הללו אך ורק

בהשגחה מעולה ועל פי היתר של רב ופוסק מומחה, שיתן השגחה צמודה והכוונה לאורך כל הטיפולים.

ולסיום נציין כמה הערות חשובות הערה אחת שנזכר בכמה מכתבים של הגדולים, שיש כמה וכמה רופאים שמציעים להזוג שבמקום שהם יעשו בדיקות לברר מה הבעיה ולתקן אותה, שזה יכול לקחת שנה שנתיים, הוא מציע לעשות מיד הטיפול פוריות, וזה אסור על פי הלכה, כי הרי לא ניתן היתר להוצאת זרע אלא כאשר נתברר בכל דרך שאין אפשרות אחרת, וכמו שכתב המהרש"ם בזמנו שצריך עשר שנים, וכיום פסק פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי שהיום אפשר לברר בביורור גמור גם הרבה לפני זה, אבל בלעדי תנאי זה שנתברר היטב שאין שום דרך אחרת אין היתר לעשות כן.

ויש נושא של בעיית הביוץ, והיינו שהביוץ הוא לא חזק או שהוא לא בזמנו, וצריך לדעת שבדברים הללו אפשר לטפל היום די בקלות, ולכן אחרי שיש בירור שיש ביוץ, צריך לדעת להיות ביחד ביום יומיים לפני הביוץ כי הזרע בממוצע מחזיק זמן של ג' ימים, וזמן הביוץ בממוצע הוא י"ד יום לפני המחזור הבא ולכן לפני שעושים טיפולים כדאי שהזוג יוודא שהם ביחד בימים של לפני הביוץ, ויש היום מקלות ביוץ שהוא בודק על ידי בדיקת שתן מתי הזמן של הביוץ, ובדרך זה אפשר לדעת יום לפני הביוץ, וזהו הדרך הכי קלה לעשות הבדיקות הללו, וכן יש מכשיר מיוחד שהוא גם כן זול שבודקים הרוק, וגם זה אמין וטוב.

וכן צריך לדעת שהטיפול פוריות היום כוללים עוד שאלות בהלכה, שלא נתבאר כי הם סוגיא לפני עצמו, כי בטיפולים שעושים אצל הבעל, כמו הטיפול שנקרא ICSI שעושים לאנשים שיש להם מעט מאוד זרע, ולפעמים הדרך להגיע להזרעונים הבודדים הוא על ידי ניתוח באשכים של הבעל ויש בזה היום כמה וכמה סוגי ניתוחים, והם שאלות חמורות מאוד, וכמובן שאין שום היתר לעשות ניתוח כזה בלא היתר של רב מומחה, ובהשגחה ופיקוח של משגיח בשעת הניתוח, וכן הכוונה צמודה של הרב בכל שלבים של הטיפולים. וזה יתבאר במאמר מיוחד בגליון הבא בעזרת השם.

פתח דבר

במאמר הבא ינתן סקירה קצרה על התהליכים הרפואיים אותם עוברים זוגות שלא זכו להפקד כדרך כל הארץ. נציין בקצרה גם את השאלות ההלכתיות המתעוררות תוך כדי הטיפול.

זוג שלא נולד להם ילדים במשך שנה או שנתיים הראשונים לנישואיהם, זוג שלא נולד להם ילדים במשך שנה או שנתיים הראשונים לנישואיהם, יתייעצו עם רב פוסק מובהק בענינים אלו, ויקבלו ממנו ליווי הלכתי צמוד, לגבי כל השאלות שמתעוררות במשך כל הבדיקות והטיפולים.

בדיקת הביוץ

התהליך הרפואי הראשון הוא בדיקת ביוץ. הביוץ מתרחש בדרך כלל פעם בחודש כאשר ביצית יוצאת מהשחלה ונשאבת לתוך החצוצרה של האשה, ואז היא מופרת ע"י זרע הבעל. לכן הבדיקה הראשונה תהיה האם האשה מבייצת ומתי הביוץ של האשה.

לגבי בדיקת הביוץ חשוב להדגיש מספר נקודות:

פעמים רבות ניתן לפתור את הבעיה בלי טיפול רופא, על ידי בירור מתי בדיוק קורה הביוץ. כדי שהם יקיימו יחסי אישות יום או יומיים לפני הביוץ. הממוצע של נשים הוא שזמן הביוץ הוא 14 יום לפני המחזור הבא, אולם כיון שיש הרבה נשים שהמחזור שלהן אינו מדויק, אין הן יכולות לדעת במדויק את זמן הביוץ. כדי שהזרע יפריה את הביצית צריך לקיים יחסי אישות בשלושה ימים הסמוכים לביוץ, ואם כן יתכן שכל הבעיה מסתכמת בזה שאין הם מכוונים את השעה. בדיקת ביוץ פשוטה תפטור את הבעיה.

ישנם כמה דרכים לעשות את בדיקת הביוץ: הדרך הפשוטה והזולה היא על ידי מקלות ביוץ ביתיות. במידה שבדיקת המקלות לא מצליחה (לא מופיע ביוץ), עדיין ניתן לעשות בדיקות ביוץ רפואיות. הרופא יערוך מעקב זקיקים באולטרסאונד לראות אם גודל הזקיקים (המכילים את הביציות בתוך השחלה), וכן יערוך בדיקות דם לבדוק רמת ההורמונים בגוף האשה.

במידה ובדיקת הביוץ חיובית ומצבה ההורמונלי של האשה תקין, יבדקו הרופאים אם אין בעיות אחרות בגוף האשה המעכבות את הפריין.

שאלות בהלכה

האם מותר לעשות בדיקת מקלות ביוץ בשבת?
מה עושים כשהביוץ מתרחש לפני הטבילה במקוה?
(חשוב לציין שהיום הבעיה כמעט ולא קיימת כי יש מספר טיפולים תרופתיים הורמונליים המאפשרים את דחיית הביוץ).

בדיקת הזרע

השלב הבא הוא בדיקת זרע הבעל. שלב זה יבוצע רק אחרי שביררו באופן מוחלט שאצל האשה אין בעיה בביוץ או בהורמונים.
יש כמה דרכים לבצע בדיקת זרע:

בדיקת הזרע הרגילה בעייתית ע"פ ההלכה, ולכן מבצעים בדיקה הנקראת PCT. בבדיקה זו, הרופא מוציא מתוך גוף האשה אחרי קיום יחסי אישות.
אפשרות נוספת לעשות בדיקת זרע (באופנים מסוימים הדבר מותר ע"פ ההלכה), על ידי קונדום מיוחד על הגבר בזמן קיום יחסי אישות.
דרך נוספת להוצאת זרע היא, ע"י "דש מבפנים וזורר בחוץ" לתוך כלי.
ובע"ה יבוארו בחוברת, פרטי הדינים בזה.

שאלות בהלכה

האם מותר להוציא זרע לצורך בדיקה?
האם מותר להוציא זרע מתוך גוף של האשה?
האם מותר לבצע בדיקת זרע לצורך בירור הבעיה?
איזה דרך עדיפה יותר על פי הלכה?

בדיקות נוספות בגוף האשה

במידה ולא נמצא זרע, ישנם עצות למצוא זרע בניתוח, (ובע"ה עניין זה יבואר בפרק מיוחד), אולם אם מצאו זרע תקין, חוזרים אל האשה, ומבצעים בדיקות נוספות מעמיקות יותר:

בדיקת צילום רחם שמטרתה לבדוק את תקינות מבנה הרחם וכן את תקינות החצוצרה. (כשהבעיה בחצוצרה, כמו מחיצה שחוסמת את המפגש בין הזרע להביצית, לפעמים עושים ניתוח לתיקון הבעיה, ולפעמים הבעיה מורכבת מדי ונזקקים לטיפולי פוריות).

לפרוסקופיה והיפרסקופיה הינם בדיקות עומק, לבדיקת תקינות האברים.

שאלות בהלכה

האם האשה נטמאת מבדיקת צילום רחם, לפרסקופיה, היפרסקופיה?

טיפול פוריות

במקרה שמצאו את הבעיה ואין אפשרות לתקנה, או במקרה שלא מצאו את מקור הבעיה, עוברים לשלב של טיפולי פוריות.

טיפול פוריות הנפוצים ביותר הם: הזרעה מלאכותית (IUI) והפרייה חוץ גופית (IVF).

הזרעה מלאכותית

טיפול הזרעה מלאכותית (IUI) הינו טיפול ישן במהדורה מעודכנת. בטיפול הישן של הזרעה מלאכותית היו לוקחים זרע של הבעל, מזריקים את הזרע לתוך גוף האשה. והזרע נכנס בצורה הטבעית לתוך החצוצרה. תהליך זה הוא בדרך כלל הטיפול הראשוני. בימינו - עם השתכללות הטכנולוגיה עושים השבחה והזרקה. טיפול זה הנעשה במעבדה, הוא פעולה כימית המפרידה בין הזרעונים הטובים להזרעונים הפחות טובים, והסרת זיהומים העשויים לעכב את הזרע מליכנס לתוך הביצית.

(בעקבות השינוי בטיפול ועשיית השבחה והזרקה, התעוררה שאלה הלכתית, האם צריך להחזיר את הזרע שהופרד בשלב ההשבחה והזרקה, ובע"ה נושא זה יתבאר באריכות).

הפרייה חוץ גופית

טיפול הפרייה חוץ גופית (IVF), קיים שלושים ושתיים שנה. תהליך הטיפול הוא ששואבים ביציות מגוף של האשה, ומניחים אותה עם זרע הבעל בצלחת אחת, ושם הזרע נכנס לתוך הביצית. ואחר כך, כשהביצית מופרית, מחזירים את העוברון לתוך הרחם של האשה.

טיפולים נוספים

מיקרומינפלוציה (ICSI). טיפול זה קיים כעשר שנים, בשימוש רחב, והוא מיועד לאנשים שמצאו אצלם רק כמות מצומצמת ביותר של זרעונים. תהליך הטיפול הוא לקחת זרעון אחד טוב, ולהכניס אותו לתוך ביצית אחת. כמובן שתהליך זה הוא די מורכב, וסיכויו פחותים מהטיפולים האחרים.

(IVM) שונה במקצת מ-(IVF).

(PGD) הוא טיפול של הפריה חוץ גופית המיועד לפטור בעיות גנטיות. תהליך הטיפול הוא שאחרי ההפריה החוץ-גופית מחכים כמה ימים, והעוברון גדל וניתן לבדקו מבחינה גנטית.

אנו מבקשים להדגיש בצורה הכי חזקה, שכל הבירורים במכון תורת המשפחה, הם אך ורק כאשר הזרע הוא של הבעל בלבד, והביציות הוא של האשה בלבד, בגוף האשה. כל האופנים האחרים אסור כמעט לכל הפוסקים, ואכמ"ל.

שאלות בהלכה

כמה זמן אחרי החתונה מותר להתחיל לעשות טיפולים אלו?

האם מותרת הוצאת זרע לצורך טיפול זה?

מהו דין היחוס של הילדים הנולדים מטיפול הזה?

האם מקימים מצות פו"ר בילדים מטיפול זה?

האם עושים ברית מילה בשבת לילד שנולד מטיפול זה?

ההשגחה ופיקוח על התהליך!

הלכות שבת הנוגעות לטיפולים.

האם מי שכבר זכה לילדים מותר לו לעשות את הטיפולים?

מדור הלכות והליכות בדיני טיפולי פוריות

המאמר הבא יעסוק בדינים שונים שנוגעים לנושא של טיפולי פוריות, מטרת המאמר הוא לציין השאלות השכיחים לאנשים שעוברים הטיפולי פוריות.

פוריות לאור ההלכה

דינים שנוגעים למעשה במשך הטיפולי פוריות

מדריך לזוגות
מבוא רפואי

שאלות שצריכים לשאול מרב בכל טיפול

פוריות לאור ההלכה

חיוב השגחה

(א) זוג שטרם זכו לילדים ורוצים לעסוק בטיפול פוריות, צריכים להתייעץ עם פוסק מובהק בענינים אלו, כי יש כמה שאלות הלכתיות חמורות בזה, וכן אין לעשות שום טיפול לפוריות אלא בהשגחה צמודה של רופא ירא שמים על כל הנעשה בכל שלב ושלב¹.

הזמן שמותר להתחיל לעשות בדיקות וטיפולים

(ב) בנוגע לזמן שיש להמתין לפני שהולכים לרופא לעשות בדיקות תלוי בסיבת הבעיה, כי אם ידוע שיש לאחד מבני הזוג בעיה שמעכב מליכנס להריון, אזי מותר ללכת לרופא לקבל תרופות גם בתוך שנה ראשונה, אבל אם הפתרון להבעיה מצריך טיפול פוריות אזי יש לשאול שאלת רב, ואם לא ידוע שיש לאחד מבני הזוג בעיה לא הולכים לרופא לפני שנה לבדיקות כי בדרך כלל תוך שנה האשה תיכנס להריון, ואם עבר שנה והאשה לא נכנסה להריון מותרת ללכת לרופא לדרוש בבדיקה פשוטה והיינו בדיקות ביוץ ובדיקת דם אצל האשה, אבל אם הרופא רוצה לעשות בדיקת זרע אפילו רק בדיקת PCT צריך לשאול שאלת רב, ומקובל להתיר לעשות בדיקות זרע אחרי שנה ראשונה, אבל יש מחמירים להמתין שנתיים, וכלפי ביצוע טיפולי פוריות שהם כוללים הוצאת זרע צריך שאלת רב מתי להתחיל, ובדרך כלל מתירים רק אחרי שנתיים, כי הוא שנוי במחלוקת גדולה, יש הסוברים שהותר רק אחר עשר שנים, ויש שכתבו הגבלה של חמש שנים, ויש שכתבו שנתיים², ויש אומרים שהיום מותר לעשות טיפולים מהרגע שיודעים בודאות שיש בעיה ומניעה טבעית להביא זרע של קיימא³.

1 כך כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (תנינא, ס' קכ"ד, סע' ב' ד"ה כמו כן) שצריכים להקפיד לעשותו דוקא ע"י רופא נאמן ובנוכחותו של עוד רופא כדי שידעו ברור שהזרע הוא מהבעל ולא של איש אחר, וכן כתב השבט הלוי (ח"ט ס' רס"ה ד"ה יקרתו) שחייבים לקחת השגחה צמודה בכל התהליך.

2 המהרש"ם (ח"ג ס' רס"ח ד"ה ומיהו נראה) כתב אחרי עשר שנים וכן נקט אחריו במנחת יצחק (ח"ג ס' ק"ח ס"ק א), אבל באגרות משה (אהע"ז ח"ב ס' ט"ז) כתב חמש שנים, ובציץ אליעזר (ח"ט ס' נ"א שער א' פרק ב' סיכום י"א) הביא בשם החזון איש השיעור של שנתיים, כתב שאי אפשר לקבוע זמן וגבול אלא הכל תלוי לפי הנסיבות.

3 ובשבט הלוי (ח"ח ס' רנ"א ס"ק י') כתב שהיום אין צורך להמתין עשר שנים אבל לא פירט כמה צריך להמתין. ושמעתי מתלמידי בעל שבט הלוי הוא להמתין ג' שנים, ובשעת הדחק להתיר אחרי שנתיים. וכך פשוט אצל מורי הוראה להתיר אחרי שנה שנתיים באופן שהוקבע בבירור על ידי רופאים מומחים

בדיקת זרע

ג) בדיקת הרופא כולל גם בדיקת זרע, ואחרי שעשו בדיקות אצל האשה לברר שאין שום בעיה לגבי הביזין, יש מתירין בדיקת זרע של הבעל אף לפני שעושים צילום רחם, ויש כמה שיטות מה הותר לעשות כדי להוציא זרע לבדיקת הרופא⁴, יש אומרים שצריך להתחיל עם בדיקה שנקראת PCT, והיינו בדיקה שהרופא מוציא זרע מאותו מקום אחרי קיום יחסי אישות, ואם לא היתה בזה כמות מספקת לבדיקה, אז מתקדמים לעשות בדיקת זרע רגילה, והוא על ידי קיום יחסי אישות בלבישת גומי שנקראת 'קונדום'⁵. יש אומרים שזה מותר לכתחילה, כיון שהוא לצורך מצות פו"ר ואין צריך לעשות שום חור⁶, ויש אומרים שצריך לעשות נקב קטן כמו חור של מחט⁷, ויש אומרים שצריך לעשות חור יותר גדול כמו נקב של עט⁸.

גם בהוצאת הזרע לצורך טיפול פוריות שהותר על ידי לבישת הגומי הנקרא קונדום, נחלקו הפוסקים אם צריך לעשות נקב קטן או לא וכנ"ל.

ובהתייעצות עם מומחים ברפואה יראי השם.

4 יסוד ההיתר של בדיקת זרע הוא במהרש"ם (ח"ג סי' רס"ח), האבני נזר (אהע"ז סי' פ"ג, אך עיי"ש שהתיר בצורה מאד מסויימת), האחיעזר (ח"ג סי' כ"ד אות ד'), מהרש"ג (ח"ב סי' רמ"ג) ובשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ע', ובח"ב סי' ט"ז, י"ח, ובח"ג סי' י"ד, ובחלק ד' סי' ל"ב אות ה') וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (חלק ג' סי' צ"ח) וכן בציץ אליעזר (ח"ט סי' נ"א שער א' פ"ב, שער ד' פ"ו, וחלק ד' סי' מ"ח פ"א אות ז', וחלק כ"א סי' ל"ו) וכן כתב פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א (בשבט הלוי ח"ג סי' קצ"ח אות ג' ד') וכבר האריך בזה המנחת יצחק בתשובות (חלק א' סי' נ', ובח"ג סי' ק"ח אות ו', ובחלק ה' סי' כ"ט) שהגם שהמהרש"ם התיר רק אם יצטרפו אליו עוד שנים מגדולי הרבנים, אבל כבר ידוע שהצטרפו אליו גדולי הדור והכריעו להיתר, עכת"ד המנחת יצחק. ויש להדגיש שגם לדעת החולקים שסוברים שיש איסור בבדיקת זרע וכן הוא דעת הדברי מלכיאל (ח"ג סי' צ"א, וח"ד סי' ק"ז, וח"ה סי' קנ"ז), כבר כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כ"ד אות ד') שאם לובש גומי שנקרא קונדום, שאז יוצא הזרע כדרך כל הארץ - בזה מותר אף להאוסרים.

5 נידון זה מתי מותר לעשות בדיקת זרע מהבעל והיינו אחרי שעשו בדיקת PCT ולא היו תוצאת מספקות, האם מותר מיד לעבור לבדיקת זרע על ידי לבישת קונדום, או שחייבים קודם לעשות צילום רחם אצל האשה, וכן בדיקת לפרסקופיה כדי לשלול שום צל של ספק שהבעיה הוא אצל האשה, יש פוסקים המתירים לעשות בדיקת הזרע לפני צילום רחם, והטעם כי זה כבר בדיקה פולשנית וכואבת, וטורח גדול מאוד אצל האשה.

אבל שמעתי מכמה פוסקים מחמירים בזה ונהגו לומר להשואלים שיעשו גם צילום רחם וגם עוד בדיקות פנימיות אצל האשה, כדי לוודא שהחסרון היא רק אצל הבעל.

6 כך שמעתי מכמה מורי הוראה בירושלים

7 כך דעת הגרש"א הובא בספר נשמת אברהם (ח"ג עמ' קי"ב).

8 כך נהוג בכמה ארגונים באר"ב על פי הוראות מורי הוראה דשם.

יש אוסרים בדיקת זרע מטעם השחתת זרע לבטלה⁹, והמתירים אומרים שאין בבדיקת זרע איסור הוצאת זרע לבטלה כי זה לצורך תיקון ורפואה, ובפרט שהוא לצורך קיום מצות פריה ורביה¹⁰.

הזרעה מלאכותית

ד) הזרעה מלאכותית IUI. טיפולי פוריות שנקרא הזרעה מלאכותית היינו שמוציאים זרע מהבעל, בדרך כלל על ידי קיום יחסי אישות כדרך כל הארץ בלבישת הגומי שנקרא קונדום, ומביאים את זה לרופא, והוא מזריק את זה לתוך הרחם של האשה, ובדרך כלל עושים לפני זה השבחה, והיינו שמפרידים את הזרעונים הטובים מהזרעונים האחרים ומזריקים רק את הזרעונים הטובים וזה מוסיף סיכוי להריון.

על פי הוראת גדולי הדור אין לעשות טיפול הזה בלי השגחה צמודה של אחד מהארגונים שנותנים שירותי השגחה בתוך הבית חולים, כדי למנוע טעות אנוש בהחדרת זרע של איש אחר רח"ל.

וצריך להדגיש שכל זה דווקא בזרע של הבעל, ואין צורך להאריך באיסור החמור לקחת זרע מאיש אחר שנקרא 'תרומת זרע', וכל הנידון בטיפול פוריות מדובר בזרע של הבעל וביציות של אשתו, שמכניסים לתוך רחמה של האשה, בלי שום עירוב או החלפה מאיש או אשה אחרת.

ה) יש אומרים שמותר לעשות הזרעה מלאכותית לזוג שאין להם אפשרות

9 שו"ת דברי מלכאל (ח"ג סי' צ"א, וח"ד סי' ק"ז וח"ה סי' קנ"ז), אבל התיר לקחת הזרע מרחם האשה לאחר ביאה כדרך כל הארץ. ועיין באבני נזר (אהע"ז סי' פ"ג), ומהרש"ם (ח"ג סי' רס"ח), וכבר כתבו האחייעזר ועוד הרבה פוסקים שגם לדעת האוסרים - כשמשמש כדרך כל הארץ ולובש גומי הקונדום מותר גם לדעת האוסרים, ועיין לקמן בהערה הבאה.

10 שו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כ"ד אות ד'), מהרש"ג (ח"ב סי' רמ"ג), אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ע', וח"ב סי' ט"ז, וח"ג סי' י"ד), מנחת יצחק (ח"ג סי' ק"ח אות ו' וח"ה סי' כ"ט), וציץ אליעזר (ח"ז סי' מ"ח פ"א אות ד', וחלק ט' סי' נ"א שער א' פ"ב, וחלק כ"א סי' ל"ו), וכן כתב מרן פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א (שבט הלוי ח"ג סי' קע"ח אות ג').

אחרת להביא ילדים¹¹, ויש אוסרים טיפול זה¹², ונמנו וגמרו רוב גדולי הפוסקים בדור הקודם ובדורנו להתיר, ולכן היום עושים לכתחילה את הטיפול הזה, כמובן בתנאי שהתייעצו עם פוסק מובהק, ובהשגחה צמודה בכל שלבי תהליך הטיפול, שנועדה לפקח על הכל, שיעשה אך ורק על פי ההלכה, בלי שום חשש של החלפת זרע או עירוב זרע של זר חלילה.

הפריה חוץ גופית

ו) הפריה חוץ גופית IVF, בטיפול זה שואבים ביציות של האשה, ומניחים אותה לתוך מבחנה.

אל המבחנה מוסיפים גם את זרע הבעל ושם מתקיימת ההפרייה, ואחר כך מחזירים הביצית המופרית לתוך הרחם של האשה.

11 כך כתב המהרש"ם (ח"ג סי' רס"ח) שאין חשש מצד הוצאת זרע לבטלה כיון שהוא לצורך תיקון מצות פו"ר. למעשה, המהרש"ם התיר בתנאי שיצטרפו עמו עוד שני רבנים. יצויין שהמנחת יצחק (ח"א סימן נ') האריך להתיר, וכתב שהמהרש"ם הצטרפו עמו הרבה רבנים להתיר. ועיין מה שהאריך להתיר הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל באגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ע"א וח"ב סי' י"א וסי' י"ח, וכן בחלק ד' סי' ל"ב אות ה'). וכן כתב בשו"ת הר צבי (אה"ע סי' ד') שאין בזה השחתת זרע. וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (ח"ג סימן צ"ח) "דמסתבר שאין לחוש כלל בזה לאיסור הוצאת זרע לבטלה וכו', ואף להמחמירים להוציא זרע לצורך בדיקה - היינו משום דאיתנו הזרע מעיקרא הוא עומד רק להשחתה משא"כ הכא ההוצאה היא לצורך הזרעה ולא להשחתה", וכן התיר הציץ אליעזר לעשות את הטיפול של הזרעה מלאכותית אם אין דרך אחרת להביא ילדים והתברר לחלוטין שלא תוכל להתעבר מבעלה בדרך הטבעית, (ועיין מה שכתב בחלק ט' סי' נ"א שער ד' פ"ו, וכן בח"ג סי' כ"ז פ"א ובחלק ט"ו סימן מ"ה). וכתבו האחרונים שהטעם שאין בזה משום השחתת זרע, משום שהכוונה היא לתיקון ולצורך מצוה, ואין הבדל אם מקיימים אותה כדרך כל הארץ או לא, וכך כתב למעשה הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א.

12 שו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ק"ז ק"ח), משום חשש של הוצאת זרע לבטלה, כי אולי לא יחזירו את זה, וכן משום חשש של החלפת הזרע, ויש אומרים שאם משום החלפת זרע י"ל שגם לדעתו מותר כיום, כי עיקר הסיבה לאיסור שם מחמת חשש עירוב או החלפה בזרע של איש אחר, (והיום החשש הזה הוא כמעט לא שייך כי חוקי הדבר הזה חמור מאוד, ויש המון תקנות ואמצעי זהירות בזה כמו לדוגמא שאסור לרופא יחיד לטפל בזה ותמיד חייבים להיות נוכחים שני רופאים כשמטפלים בזרע, וכן אסור שיהיה על השולחן שום דבר מאיש אחר, והעונש בחוק גדול מאד על העובר על התקנות), והיום יש השגחה צמודה בשעת מעשה, מתחילת התהליך עד סופו, ויש מקפידים בתוך בתי החולים להארגונים החשובים שמפקחים על זה, ולכן היום בודאי שאין לחוש לחשש הזה. וכן כלפי עצם הוצאת הזרע הרי היום לא מוציאים אלא באופן של שימוש בקונדום.

בדעת החזון איש נחלקו הפוסקים, כי למעשה הוא לא כתב להדיא אלא בטיפול שמזריקים את הזרע בימי נדוטה, אבל הציץ אליעזר (בחלק ט' סי' נ"א שער ד' פ"ו) כתב שאולי יש לדייק שהחזון איש סתם והשיב 'אי אפשר להתיר' כוונתו היה לדחות עצם ההצעה, וכתב שכך מסתבר כיון שידוע שהחזון איש החשיב את פסקיו של הדברי מלכיאל והוא הרי אוסר זאת עת"ד הציץ אליעזר.

ז) זוג שעברו כבר הטיפולים של 'הזרעה מלאכותית' כמה פעמים ולא נושעו, התירו הפוסקים לעשות גם טיפול של הפריה חוץ גופית¹³, ויש אוסרים טיפול זה¹⁴, והפוסקים התירו טיפול זה¹⁵, אבל אך ורק אם מתקיימים התנאים כדלהלן: א' שיש הקפדה מלאה שלא לערבב את זרע הבעל בזרע זר, או ביצית האשה בביצית זרה.

ב' בתנאי שאין לזוג אפשרות אחרת להיבנות בזש"ק באופן אחר.
ג' בתנאי של השגחה ופיקוח צמודה בכל תהליך של הטיפולים¹⁶.

ח) זוג שעברו טיפולים הנ"ל ונולד להם ילד, ורוצים לעבור טיפולי פוריות נוספים כדי להביא עוד ילדים, יש אוסרים לעבור שוב טיפול שכזה¹⁷, ויש

13 כך כתבו הגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל, וכן שמעתי מראש כולל בירושלים ששאל מהגאון ר' מאיר ברנסדרפר זצ"ל, ולהבחיל"ח כך הוא דעתו של שני פוסקי הדור – הגר"ש וואזנר שליט"א והגר"ש אלישיב שליט"א, שאין לחלק בין הפריה חוץ גופית להזרעה מלאכותית, והגם שהטכנולוגיה היא שונה כי בהפריה חוץ גופית ההפריה נעשית מחוץ לגוף האשה, אבל בהלכה אין שום חילוק, ולכן כשם שהתירו הזרעה מלאכותית בין בעל לאשתו, כך מותרת הפריה חוץ גופית בין בעל לאשתו.

14 כך דעתו של הציץ אליעזר לחלק בין הפריה חוץ גופית לבין הזרעה מלאכותית. ראה מה שכתב באריכות בציץ אליעזר (חלק ט"ו סימן מ"ה) כמה נימוקים לחלק בין הזרעה מלאכותית שהתירו לבין הפריה חוץ גופית שאסורה: א' משום הוצאת זרע לבטלה, כי בהזרעה יש הכנסת הזרע לרחמה של האשה וגם אם הפעולה לא הצליחה הרי אין כאן זרע לבטלה, משא"כ בהפריה חוץ גופית – אם לא הצליחה ההפריה בחוץ הרי לא מכניסים אותו לאשה, (ויש להדגיש שהיום אין הבדל כזה, כי הרי גם בפעולה של הזרעה הרי עושים "השבחה" והיינו שמפרידים הזרעונים הטובים מהזרעונים הפחות טובים, וא"כ הרי בכל אופן לא מחזירים הכל, ואולי הציץ אליעזר יאסור גם הזרעה בצורה כזו). ב' בהזרעה מלאכותית – לרוב הדעות מקיימים מצות פו"ד, אבל בהפריה אין מקיימים מצות פו"ד כי אין בו יחוס כלל, ג' בהזרעה מלאכותית אפשר להקפיד על השגחה, כי מיד אחרי הוצאת הזרע מכניסים את זה לאשה, משא"כ בהפריה חוץ גופית שמחזירים את זה רק אחרי כמה ימים – הרי אין כמעט אפשרות של השגחה.

וצריך להדגיש שהיום המציאות שונה, בכל מה שקשור להשגחה ופיקוח, ויש היום אפשרות להזמין השגחה מלאה, מתחילת התהליך עד סופו, ולא רק השגחה בלבד, אלא יש להארגונים מקפידים שהם סוגרים את הזרע והביציות במקפא שלהם, כך שאפשר להגיד שהיום אין חשש של עירוב זרע או ביציות באדם אחר, וא"כ עיקר החשש של הפוסקים האוסרים נסתלק, ולכן כתבו הרבה רבנים שגם לדעת האוסרים בדור הקודם משום חששות כאלו, היום היו מתירים.

וכלפי הסברה לחלק מצד הוצאת זרע לבטלה, סוברים רוב הפוסקים שאין איסור של הוצאת זרע לבטלה כשהמטרה הוא לקיום מצות פו"ד, וכן יש שסוברים שאין בזה הוצאת זרע לבטלה גם כשאין בזה קיום מצות פו"ד.

15 כך דעתם של רוב הרבנים בדור הקודם ובדור שלנו, וכמו שנתבאר בקובץ תורת המשפחה גליון א' באריכות ועיי"ש.

16 כך היא דעתם של פוסקי הדור הגר"ש אלישיב שליט"א, ופוסקי הדור הגר"ש וואזנר שליט"א.

17 כך שמעתי ממו"ר הגאון ר' דוד אריה מורגנשטרן שליט"א בשם רבו המובהק פוסק הדור מרן

מתירים עד שיקיימו מצות פו"ר שהוא מן התורה¹⁸, ויש מתירים גם אחר מצות קיום פו"ר כדי לקיים 'לשבת יצרה' ולערב אל תנח ידך¹⁹. ולכן כל אחד צריך להתיעץ עם פוסק מובהק.

ט) תינוק שנולד על ידי טיפול בהזרעה מלאכותית נחשב לבנו לכל דבר²⁰, ולפיכך הוא יורשו, ואמו פטורה מייבום וחליצה, וקיים מצות פו"ר²¹, ויש

הגרי"ש אלישיב שליט"א, והוסיף שבשני מקרים הגרי"ש אלישיב מתיר לעשות טיפולים נוספים: א' אם מקפאים את הזרע או את הביצית המופרית. והיינו שלא צריכים לעשות הוצאת זרע פעם נוספת, אלא שבפעם הראשונה כשהוציאו לצורך הילד הראשון הקפואו כמויות נוספות, והטעם כי כאן הרי אין סיבה של איסור הוצאת זרע כיון שההוצאה הוא רק פעם אחת שהותרה. כמו כן הוא מתיר באופן נוסף, והוא כשעושים את הטיפול בשיטת PC, היינו שהרופא מוציא הזרע מגוף האשה אחרי קיום יחסי אישות רגילים, דבזה הפוסקים התירו והכריעו שאין בזה שאלה של השחתת זרע ובפרט לצורך פו"ר התירו לכתחילה באופן הזה, ובכה"ג מתיר גם אם נולד להם כבר ילד. עכת"ד.

18 כך כתב פוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א (שבט הלוי חלק ח' סימן רנ"א אות י"א): "יראה דהגם אם אנו נפסוק בלא קיים עדיין פו"ר דמותר הזרעה זאת, ואינו נכנס בגדר השחתת זרע כיון שלבסוף יקיים עי"ז מצות פו"ר כרוב הסבורים כן שגם בדרך זה נתקיים המצוה, וגם אם יש ספק דפעולה זאת לא תועיל מכל מקום נימא דעדיין לא יצא מגדר תיקון גם בעושה על הספק כאשר צידד בתשובת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ח, מכל מקום יראה להגביל הדבר רק למצות פו"ר בלבד".

19 כך הובא דעתו של הגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך בספר 'נשמת אברהם' (ח"ג, על אהע"ז סימן כ"ג סק"ב, עמ' קיא, קיג)

20 כן דעת הגהות הסמ"ק ישן בשם רבינו פרץ (הובא בב"ח יו"ד סי' קצ"ה ס"ה), וכן כתב התשב"ץ (ח"ג סי' רס"ג), שבת הנוולדת מעיבור בלא ביאה יורשת בנכנסי אביה ואסורה בקרובי אביה, וכך כתב הבית שמואל (אהע"ז סי' א' ס"ק י', הביא משנה למלך אישות ט"ו ריש הלכה ד), שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז), וכן הוא דעתו של השאגת אריה בספרו 'טורי אבן' (חגיגה ט"ו ע"א), שו"ת בית יעקב (סי' רכ"ב) והערוך לנר (יבמות י' ע"א), וכן ר' יונתן אייבשיץ בספרו בני אהובה (אישות ט"ו ו'), שפשיטא שהוולד הוא בנו לכל דבר ויהא חייב על הכאת אביו וקללתו, שואל ומשיב (מהדור"ג ח"ג סי' קל"ב), וכן כתב הדברי מלכאל (ח"ד סי' ק"ז) במסקנת הדברים, וכן פסק במחצית השקל (יו"ד סי' קצ"ה סקי"ב). כן כתבו כמה אחרונים שזוהי הכרעת החלקת מחוקק (אה"ע סי' א' ס"ק ח'), שהביא מהליקוטי מהרי"ל שבן סירא היה בנו של ירמיה, וכן פסקו גדולי זמנינו: ראה הר צבי (אהע"ז סי' א'), אגרות משה (ח"ב אהע"ז סי' י"ח), הגרש"ז אוירבך (מנחת שלמה ח"ג), מנחת יצחק ח"א סי' ג' אותיות ו-ה), שבט הלוי (ח"ט סי' ר"ט) משנה הלכות (ח"י סי' דמ"ב).

21 כך הוא לפי כל הפוסקים שסוברים שהוא בנו לכל דבר וכן כתב מרן פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בשבט הלוי.

מפקפקים בזה²², אבל דעת רוב הפוסקים פשוט לכל דבר²³, ולגבי הפרייה חוץ

22 כך כתבו כמה אחרונים שקיים המצוה הוא רק כדרך כל הארץ, בציין אליעזר (ח"ג פ"ג סי' כ"ז וחלק ט' סי' נ"א) מסתפק בדבר, על פי דעת הט"ז (אהע"ז סימן א' ס"ק ח'), שסובר שיש להסתפק באשה שנתעברה באמבטי אם האב קיים פו"ר ונקרא בנו לכל דבר וכן כתב בברכי יוסף (אהע"ז סימן א' ס"ק י"ד), שלא קיים מצות פו"ר בנתעברה באמבטי.

אמנם דעת רוב הפוסקים, שגם לפי שיטת הסוברים שבנתעברה באמבטי לא קיים מצות פו"ר – כאן קיים מצות פו"ר. כן כתבו הגאונים ר' משה פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ע"א) והגר"ש אויערבאך במנחת שלמה תניינא (ב-ג, סי' קכ"ד), והמנחת יצחק (בחלק א' סי' נ'), ופוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א (שבט הלוי ח"ט סי' ר"ט). ועיקר החילוק הוא שבאמבטי חסר לגמרי מעשה המצוה, משא"כ בהזרעה מלאכותית או בהפרייה חוץ גופית שיש מעשה מסוים.

23 יסוד הסוגיא בדן נתעברה באמבטיה שנחלקו בזה גדולי הפוסקים ורבו שיטת הסוברים שגם בנתעברה באמבטיה נחשב בנו לכל דבר, וקיים מצות פו"ר, כן הוא דעת התשב"ץ (בחלק ג' בס' רס"ג), שכתב שבת הנולדת מעיבור בלא ביאה היא יורשת בנכסי אביה ואסורה בקרובי אביה, וכן הוא דעת הבית שמואל (אהע"ז סי' א' סק"י) עפ"י הגהת הסמ"ק בשם רבינו פרץ, שאשה מזהרת שלא לשכב על סדינים ששכב עליהם אדם אחר שמא תקלוט הזרע ותתעבר ממנו וחיישינן שמא ישא אחותו מאביו, הרי שהוא בנו לכל דבר ולכן שייך חשש של שמא ישא, וכן כתב ראה זו המל"מ (בפס"ו מאישות ה"ד), וכן כתב בספר בני אהובה להגאון ר' יונתן אייבשיץ (בפס"ו אישות ה"ו), דפשיטא שהולד נחשב לבנו לכל דבר וחייב על הכאת אביו, וכן כתב השאגת אריה בספרו טורי אבן (מסכת חגיגה דף ט"ו ע"א) וכן הוא בערוך לנר (יבמות דף י' ע"א). וכן כבר פסקו בדברי מלכיאל (ח"ד סי' ק"ז) ובמחצית השקל (י"ד סי' קצ"ה ס"ק י"ב), ובשו"ת משפטים ישרים (ח"א סי' שצ"ו), וכן הוא בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ח ח"ג סי' קל"ג) שאם בעל הזרע הוא כהן אז הבן הוא ג"כ כהן. וכן כתב בשו"ת בית יעקב (סי' קכ"ב). שאפי' נתעברה באמבטי קיים מצות פו"ר. וראה עוד פוסקים שכתבו כך, עי' במנחת חינוך (סוף מצוה א'), אבני משפט (לר' שלמה רייזנר, אב"ד דק"ק פעלשטיין, אהע"ז סי' א' סק"א), שו"ת לבושי מרדכי (בד' חלקי שו"ע סי' ק"ט), וכן כתבו גדולי פוסקי זמנינו – הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (חלק ג' סי' צ"ח) וכן ר' משה פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (אהע"ז ח"ב סי' י"ח) וכן המנחת יצחק (בח"א סי' נ') ופוסק הדור הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ט סי' ר"ט) ובמשנה הלכות (ח"י סי' רמ"ב).

אף לדעת החולקים – הלא המה החלקת מחוקק (באהע"ז סי' א' סק"ח) שכתב להתספק אם קיים האב פו"ר ואם מקרי בנו לכל דבר, וכן כתב להסתפק הט"ז (הע"ז סי' א' סק"ח) ועי' בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"צ) וכן האפי' זוטרי (אהע"ז סי' א'), וכן החיד"א בספרו ברכי יוסף (אהע"ז סי' א' סק"י"ד) וכן כתב במהר"ם שיק על תרי"ג מצות (מצוה א') – כבר כתבו האחרונים שפשוט שהוא מודה שבטיפול הזרעה מלאכותית IUI או הפרייה חוץ גופית IVF מקיים האב מצות פו"ר ובנו הוא לכל דבר, דהנה יש סברא גדולה לחלק שמצוה זו בעי' מעשה ובנתעברה הוא בלי מעשה כלל. כ"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ק"ז וסי' ק"ח), שו"ת זקן אהרן (ח"ב אה"ע סי' צ"ז), שו"ת עמק הלכה (ח"א סי' ס"ח), הגאון רצ"פ פרנק בהר צבי (על הטור אהע"ז סי' א'), והגאון הגרש"א בספרו מנחת שלמה (ח"ג סי' צ"ח), שו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סי' כ"ז וחלק ט' סי' נ"א שער ד' פ"ג וכן בחלק ט"ו סי' מ"ה) (אלא שהוא כתב כן רק בהזרעה מלאכותית ולא בהפרייה חוץ גופית וראה להלן דיון בדבריו), וכן פסק המנחת יצחק בשו"ת (ח"א סי' נ' וח"ד סי' ה'), וכן באגרות משה (אהע"ז ח"ב סי' י"ח) (עיי"ש שכתב שגם לדעת המגיה בט"ז שהוא החכם צבי – מודה כאן), ובחלק א' (סי' ע"א), פוסק הדור הגר"ש אלישיב שליט"א (בספר קובץ תשובות ח"ג סי' קע"א), וכ"כ בשו"ת יביע אומר (ח"ב אהע"ז סי' א').

גופית יש מחלקים²⁴.

פוסקי הדור שליט"א בתקופה האחרונה, מחזקים את הפסק המקובל כבר מדור האחרון, שהילדים שנולדים בכל טיפולי הפוריות הכשרים, כולל הפרייה חוץ גופית - ובלבד שכל הטיפול מלווה בהשגחה צמודה - הם כשרים ומותרים לבוא בקהל ואינם פגומים²⁵, ובצורה כזו מקיימים מצות פו"ר, וחם ושלום להוציא שום לעז על בני ישראל, ואין שום צורך לספר בשידוכים על זה²⁶.

(י) ולכן ילד שנולד בטיפול של הפרייה חוץ גופית ויום השמיני חל בשבת - עושים הברית בשבת²⁷. ויש מסתפקים בזה²⁸.

י"א) הזרעה מלאכותית באשה בימי נדוּתה, נחלקו הפוסקים, יש אומרים שמותר לעשות הזרעה מלאכותית באשה גם בימי נדוּתה²⁹, ויש אוסרים³⁰, אבל

24 עיין בצ"ץ אליעזר (חלק ט"ו סימן מ"ה) שכתב כמה חילוקים בדבר והובא לעיל, וכן הוא דעתו של הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א בספרו תשובות והנהגות והובא לעיל, אבל דעת רוב הפוסקים שאין מקום לחלק, ובכל זאת כדי לצאת כל הדיעות גם דעת הצ"ץ אליעזר ודעימיה, מתחילים בטיפול הזרעה מלאכותית, ועוברים לטיפול הפרייה חוץ גופית בדרך כלל אחרי כמה טיפולי הזרעה מלאכותית, כפי הוראת רבנים, אע"פ שהרופאים מבקשים לעבור לטיפולים אלה כבר אחרי שלשה טיפולים, מלבד במקרה שאין זרע ועושים הפרייה חוץ גופית בטכנולוגיית ICSI דשם לא שייך לעשות ההזרעה מלאכותית.

(אגב, גם מבחינה רפואית כדאי להתחיל תמיד בטיפול ההזרעה המלאכותית שאינו מצריך שום ניתוח, ולא להתחיל מיד עם הטיפול של הפרייה חוץ גופית, שזה מצריך ניתוח קשה כדי להוציא הביציות. כמו כן לגבי הוספת הורמונים יש הבדל, ובטיפול הזרעה מלאכותית נותנים רק קצת הורמונים כדי להרבות את הביציות שיגיעו לשלב הגמר ביום הביוץ, משא"כ בהפרייה חוץ גופית מוסיפים כמויות גדולות של הורמונים כדי לעכב הביוץ הטבעי וזה נקרא 'דיכוי הביוץ', ואחר כך מוסיפים הרבה הורמונים כדי לגרום להווצרות הביוץ, ולכן בכל אופן מתחילים כמה פעמים עם הזרעה מלאכותית לפני שעושים טיפול הפרייה חוץ גופית).

25 המכתבים של גדולי ומאורי הדור שליט"א נדפסים במדור מיוחד בראש גליון זה ועיי"ש.

26 שמעתי מת"ח אחד שאל את בעל שבת הלוי, וענה לו בפשיטות שאין שום צורך לספר בשידוכים, כיון שהוא בנו לכל דבר וישראל כשר הוא.

27 כך כתב פוסק הדור הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ט ס' ר"ט), וכן שמעתי מכמה רבנים ששאלו את פוסק הדור הגר"ש אלישיב והורה להם כן, וכן הובא בשמו בספר נשמת אברהם, וחזר בו ממה שהיה פוסק פעם לאסור מצד שסבר שהוא מעשה ניסים, והר"ח בחגיגה י"ד סובר שילד אמבטי - כיון שהוא מעשה ניסים אינו מטמא לידה ולכן אינו דוחה שבת, אבל היום כבר אין בזה 'מעשה ניסים'.

28 כך כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (נשמת אברהם ד' עמ' ק"פ).

29 כך כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך הובא בשולחן שלמה הלכות רפואה חלק ג. וכן כתב הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (אהע"ז ח"ב ס' י"ח). והמנחת יצחק (בחלק א' ס' נ) כתב להתייר רק בימי ליבוּנה לאחר שתטבול ותצא מדין נדה דאורייתא.

30 כך כתב המהרש"ם (בחלק ג' סוס' רס"ח) וכן כתב למעשה בעל השבט הלוי (ח"ד ס' צ"ז; ח"ו ס' ר"ג). וכן כתב החזון איש בספר טהרת ישראל.

היום כבר אין צורך להתיר, כי יש אפשרות רפואית קלה ופשוטה לדחות את הביוץ לימי טהרה.

י"ב) טיפול ICSI - היינו שיש גברים שנמצא אצלם רק מספר קטן של זרעונים, והיום ניתן לקחת זרעון אחד מהאשך או מתוך הנוזל ולהכניס אותו לתוך הביצית של האשה, ועושים את זה על ידי הפריה חוץ גופית.

י"ג) גדולי הפוסקים התירו הטיפול של ICSI גם באופן שצריך להוציא הזרע דרך מחט מהאשך של הבעל³¹. וכן התירו הפוסקים ניתוח באשכים ליטול חלק מהביצה כדי לבדוק או כדי להוציא זרע³².

י"ד) הזרעה מלאכותית מתורם זר שהוא יהודי אסור³³, יש סוברים שהוא איסור מן התורה, ויש סוברים שאיסורו רק מדרבנן. והזרעה מלאכותית מתורם גוי הוא דבר מכווער ומתועב מאוד, וכבר נמנו וגמרו גדולי הפוסקים ואסרו דבר זה לגמרי בכל אופן שיהיה³⁴, ודבר זה הוא איסור חמור מאוד מכמה טעמים ועיין בהערה.

31 כך כתב המנחת יצחק (בחלק ג' סימן ק"ח), אגרות משה (אהע"ז ח"ב סי' ג' ענף ב') ציין אליעזר (ח"ט סי' נ"א שער א' פ"ב), פוסק הדור הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' קע"א), וכן דעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (ח"ג סי' ק"ג אות ח') ופוסק הדור הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ו סי' קצ"ג) וש"ת משיב נבונים (ח"א סימן ס"ה) באריכות.

32 כן כתבו האגרות משה (אהע"ז ח"ב סי' ג' ענף ב') והציין אליעזר (ח"ט סי' נ"א שער א' פ"ב) ומנחת יצחק (ח"ג סי' ק"ח), שסמכו על הים של שלמה (יבמות פ"ח סי' ח'), כמו שכבר פסקו הדברי מלכאל (ח"ג סי' פ"ח), ואבני נזר (אהע"ז סימן י"ז אות ל"ב) וכן כתב השבט הלוי (ח"ו סי' קצ"ג אות ב'): "מה שכורתי עכשיו הרופאים וכו' ויודעים לתקן היטב ובבירור שיוליד ואינם מקלקלים החוטים ושבילי הזרע הולך כתקונו ותלוי בחכמת הרופאים אין בידינו לפוסלו (מדין פצוע דכא) כל עיקר ובניהם כשרים וכו' ". לבסוף סיכם בעל 'שבט הלוי', שאם לפי דעת כל הרופאים אין זה מזיק להזרעה - פשוט דאין איסור בחתיכת חתיכה הקטנה על פי יסודות הנ"ל. וכן כתב הגר"ש אוירבאך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (ח"ג סי' ק"ג אות ח'): "לכן מתירים היום בעלי הוראה לעשות את זה לצורך פוריות וכל שכן למנוע מסכנה" וכן כתב פוסק הדור הגר"ש אלישיב בספרו קובץ תשובות (ח"ג סי' קע"א).

33 כך כתב מרן פוסק הדור הגאון הגר"ש וואזנר שליט"א (שבט הלוי ח"ג סי' קע"ה), ועיין באגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ע"א וח"ב סי' י"א), מנחת יצחק (ח"ד סי' ה') חלקת יעקב (ח"א סי' כ"ד וח"ג סי' מ"ה וסי' מ"ו), ובמנחת שלמה (ח"ג סי' צ"ח) תשובת הגר"ש אוירבאך באיסור הדבר, וכן בציין אליעזר (ח"ג סי' צ"ז, וח"ט סי' נ"א שער ד').

34 ועיין בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ה'), שו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סי' כ"ז וח"ט סי' נ"א שער ד' פ"ה), ושו"ת חשב האפוד (ח"א סי' ק"מ), ושו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קע"ה), ושו"ת חלקת יעקב (ח"ג סי' מ"ז), ועיין באגרות משה (אהע"ז ח"ג סי' י"ד וח"ד סי' ל"ב אות ה') וכן במנחת שלמה (ח"ג סי' צ"ח אות י'), שכתבו שאין בזה איסור אלא שהוא מכווער ומתועב ולכן הם לא התירו את זה למעשה הגם שבהלכה אפשר להתיר לדעתם.

ט"ו) תרומת ביצית כדין תרומת זרע שנאסר כבר על ידי הפוסקים, וה"ה לפונדקאות ואכמ"ל.

ט"ז) תרומת שחלה, יש אומרים שדינו כדין תרומת ביצית שאסורה³⁵, ויש מחלקים ומתירים בתרומת שחלה³⁶.

35 כך היא דעתו של מרן פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א (קובץ ישורון כ"א עמ' תק"פ).

36 מרן פוסק הדור הגאון הגרי"ש אלישיב שליט"א, כך כתב הגאון הרב אברהם שרמן בקובץ ישורון (חלק כ"א, עמ' תקל"ח).

לסיכום

(א) בדיני הוצאת זרע לבטלה, נתבאר שדעת המהרש"ם והאחרונים הבאים אחריו - האחיעזר, ומנחת יצחק, ועוד - התירו את זה מכמה טעמים.

(ב) היום כאשר עושים הוצאת הזרע על ידי קונדום, גם הדברי מלכיאל יאמר שאין בזה איסור הוצאת זרע לבטלה.

(ג) בדיני קיום מצות פו"ר - כתב ב'שבט הלוי' שאין ספק שלכו"ע מקיימים היום מצות פו"ר, וכי אין זה נחשב היום בגדר 'מעשה ניסים', ולכן שפיר עושים לילד שנולד מטיפולי פוריות את ברית המילה שלו גם בשבת.

(ד) דעת פוסק הדור הגר"ש אלישיב עד לפני כמה שנים היתה שלא לעשות ברית בשבת, אבל בשנים האחרונות כאשר ההצלחה כבר מגיע קרוב לחמישים אחוז בכל טיפול - הוא פוסק לעשות הברית בשבת.

(ה) כעת נדון בדעת הפוסקים שנטו שלא להתיר הטיפולים ובנימוקיהם.

א' - משום שהצטרכו להחזיר העובר לרחם האשה בימי נדתה.

היום השתנה המצב, וכבר אפשר להחזיר את הביצית המופרית אחרי הטבילה, כי אפשר לדחות הביוץ, וכן אפשר להקפיא את העובר.

ב' רוב האחרונים האריכו לחוש שמא יעשו בטעות או במזיד החלפה או עירוב של הזרע.

היום, עקב התקנות של משרדי הבריאות בכל מדינה זה כמעט בלתי אפשרי, וגם בלא"ה הרי יש לנו היום מערכות כשרות והשגחה בכל בית חולים כדי לוודא במאת אחוזים שלא תהיה שום טעות ובוודאי לא הטעייה מכוונת. משום כך - רוב מנין ובנין של גדולי התורה לא חששו לשום חשש בטיפולי פוריות.

(ו) בענין הזמן שיש להמתין עד שאפשר לגשת לטיפולי פוריות, כתב ה'שבט הלוי' שאין צורך להמתין עשר שנים כמו שהמהרש"ם כתב, ולכן אחרי שנה שנתיים אם הזוג כבר רוצה להתחיל בבדיקות ובטיפולים יתייעצו עם רבם.

(ז) בדין יחוס של הילדים הללו, דעת גדולי התורה שאין להם שום חשש יחוס, והם מתייחסים אחרי האב והאם, וכמו שהאריך כבר השבט הלוי והגאון ר' שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל בספרו מנחת שלמה.

(ח) יש טיפולים שנאסרו על ידי כל גדולי התורה, ובזה אין נידון כלל וכלל. בכלל זה: תרומת זרע, תרומת ביצית ואם פונדקאית. אין בזה שום היתר, ואין

ארגון חרדי אחד שעוסק בתחום הזה, (וכמובן שההשגחה שהארגונים נותנים בתוך בתי החולים כוללת גם זהירות ממניעת טעויות כאלו).

ט) האנשים שנושעו על ידי הארגונים הללו אין להם לחשוש, וקיימו מצות פו"ר. אם כבר זכו לקיים מצות פו"ר - אם יש להם היתר להמשיך להביא ילדים נוספים על ידי טיפולים – דבר זה שנוי במחלוקת הפוסקים היום, ולכן כל אחד ישאל את רבו, כי בדרך כלל עושים היום הקפאה בפעם הראשון של הפריה חוץ גופית, וכל פעם שהם רוצים להביא עוד ילד פשוט מחזירים להם העוברים שלהם שנמצאים במקפיא ולא צריכים להוציא זרע חדש מהבעל.

מדריך לזוגות שעוברים טיפולי פוריות

הקדמה

זוג הנשוי יותר משנה ולא זכו לפרי בטן, ורוצים ללכת לדרוש את הרופאים, חייבים לדעת שכל הנושא הזה של בדיקות וטיפולים הוא נושא רגיש ומורכב מאוד מבחינה הלכתית, ולכן אסור להם בשום פנים ואופן לעשות שום דבר בלי להתייעץ בכל שלב ושלב עם רב מובהק שידריך אותם בכל השאלות ההלכתיות, וגם כשנראה להם שהפעולה הוא רק דבר פשוט מאוד והרופא כבר המליץ עליו, גם אז לא יעשו שום דבר בלי לשאול את הרב שלהם, והרבה מכשולות כבר יצאו בנושא הזה, ולכן כל פוסקי וגדולי הדור כתבו שאסור לגשת לשום טיפולי פוריות בלי הדרכה צמודה של רב מובהק בנושא זה.

זוג שלא זכו עדיין לפרי בטן, צריכים לדעת שאנחנו זכינו ברוב חסדו וטובו של הבורא יתברך, לרפואות ותרופות, ניתוחים וחיידשים, טכנולוגיות וידיעות, שלא ראו אבותינו ואבות אבותינו, ולפיכך אל להם להתייאש בשום פנים ואופן אלא צריך לעשות השתדלות ובעזרת השם הם גם יזכו לפרי בטן.

לא אלמן ישראל, וישנם היום הרבה ארגוני חסד שנמצאים זמינים בכל עת ובכל שעה כדי לעזור לזוגות בכל דבר הנצרך כדי שיוכלו לזכות לפרי בטן, ופשוט מאוד שכל אחד לפני שמתחיל לעשות טיפולי פוריות חייב להתייעץ עם יועצים רפואיים בתוך הארגונים כי היעוץ יכול למנוע המתנה יתירה גם בתור לרופאים, ויתירה מזו הם יכולים לתת הכוונה לרופא המומחה בתחום, וכן הם נותנים תמיכה כספית, ותמיכה נפשית ועוד.

במאמר הבא יבואר השלבים של הבדיקות וכן הטיפולי פוריות השונים, וכמובן שאין כאן המטרה לתת תחליף ליעוץ הלכתי או ליעוץ רפואי, אלא אך ורק לתת מושגי יסוד ברפואה והלכה כדי שיוכלו הזוג לדבר עם הרב והרופא בצורה של שאלת חכם חצי תשובה, בלי להתבלבל עם המושגים והדברים, וכמו כן ידעו מתי הם חייבים לדעת לשאול את דעת המורה הוראה.

מבוא רפואי

במאמר הבא ינתן סקירה קצרה על הדגשים הרפואיים שחשובים לדעת על תהליכי בדיקות לזוג שיש להם בעיות בפוריות, וכמובן שאין כאן שום כוונה לתת הכוונה או המלצה לביצוע בדיקה מסוימת, וצריך לעשות הכל רק על ידי רופא אחרי שדיברו עם רב מובהק, וכמו כן חשוב מאוד להיות בקשר עם אחד מהארגונים החשובים שעוסקים בתחום הזה כדי לקצר תהליכים ולקבל חוות דעת שניה לפני שמבצעים הבדיקות ובודאי לפני שעושים את הטיפולים.

(א) זוג שלא זכו להפקד לאחר שנה מהחתונה, מותרים להתחיל בבדיקות, על פי סדר שיבואר לקמן, ויש אומרים שיש להמתין עד שנתיים. יש להדגיש שעל פי מחקרים רפואיים – תשעים אחוז של הזוגות זוכים להפקד אחרי שנה של קיום יחסי אישות סדירים, אבל לפעמים הזוג התחיל בקיום יחסי אישות בצורה סדירה רק כמה חדשים אחרי החתונה, ולכן יש לברר זאת לפני שמתחילים עם בדיקות וטיפולים.

אם הבעיה ניכרת מיד אחרי החתונה מותר ללכת לרופא גם לפני שיעור זמן זה כדי לטפל בבעיה. למשל, כאשר האשה לא מקבלת מחזור, או שהיא מקבלת מחזור כל ל"ו יום ומעלה, שזהו סימן שאלה שיתכן שאין לה ביוץ טוב, כי מחזור שמקובל ברפואה הוא בין כ"ה יום לל"ה יום, ופחות מזה ויותר מזה אינו בגדר המקובל וזה יכול לרמז על אי ביוץ. כמו כן אם יש לאשה מחזור קצר כל כ"ה יום, שאז פשוט שהביוץ שלה הוא אחרי (הערה: נראה לי שצ"ל לפני, כי אם זה אחרי אין כ"כ בעיה – ר.י.ה.). הטבילה, כי הרי בממוצע הביוץ הוא י"ד יום לפני המחזור, וכן באשה שיש לה דימומים ארוכים מעל שבעה ימים ולוקח לה מעל שבועיים ליטהר, שגם אם היא מקבלת המחזור כל כ"ח יום הרי שהביוץ שלה יהיה אחרי המקוה (הערה: נראה לי שצ"ל לפני, כי אם זה אחרי אין כ"כ בעיה – ר.י.ה.), ואין לה סיכוי ליכנס להריון. ולכן במקרים כאלו וכיוצא בהן מותר ללכת לרופא מיד אחרי החתונה כדי לטפל ולרפאות את הבעיה, ויש היום כמה אופנים איך לדחות הביוץ, וכן איך לקצר את המחזור, וכן לגרום שיבוא מחזור. אמנם יש להדגיש את ההבדל בין בדיקות לבין טיפולים, כי בטיפולי פוריות יש שאומרים שכדאי להמתין עד שלש שנים, או חמש שנים, או עשר שנים. למעשה מקובל שגם טיפולי פוריות מותר להתחיל אחרי שנה, בתנאי שהתברר על פי רופאים מומחים שאין שום דרך אחרת לזוג להגיע לידי הריון.

(ב) הסדר של הבדיקות הוא כך: הרופא יבצע בדיקה גופנית באשה כדי לשלול קיום של מחלות מצדה, ואחרי שהוא יתחקר היטב את ההיסטוריה של המשפחה, של הזוג ככלל, ושל האשה כפרט, הוא יקיים בדיקה גופנית מקיפה לאשה, לשלול אפשרות כלשהי של בעיה אצל.

(ג) ראשית מתחילים אצל האשה, בודקים את המחזור של האשה, וקיום ביוץ אחרי הטבילה, הרופאים בודקים את זה על ידי בדיקת אולטרסאונד ונקרא 'מעקב זקיקים' וכן עושים בדיקת דם לבדוק את רמת ההורמונים שיש בגוף, כי ההורמונים מגיעים לשיא בכ"ד שעות לפני הביוץ.

זוג שרוצה לברר ולשלול את קיום הבעיה של אי ביוץ, יכולים לעשות את זה בלי רופא על ידי 'מקלות הביוץ', שהם בודקים את יום הביוץ על ידי כמות שיא של הורמונים. לבדיקה זו סיכויי הצלחה של מעל תשעים אחוז.

זוג שרוצה להוסיף סיכויים להביא לידי הריון בלי ללכת לרופא ובלי צורך בתרופות, יכולים לעשות בדיקה זו של 'מקלות הביוץ', ולדייק לקיים יחסי אישות בימים שלפני הביוץ. חשוב לציין בזה כמה פרטים: ראשית שצריך להיות ביחד לפני הביוץ ולא אחרי הביוץ, כי עד שהזרע יעלה לשליש העליון של החצוצרה לוקח בערך כ"ד שעות, והביצית נשארת בחצוצרה מרגע הביוץ בשחלה, רק בערך כ"ד שעות, ולכן אם כבר האשה מבייצת לא יועיל אז להיות ביחד. משום כך, הרבה מאמצים שנשים עושות כדי לדעת מתי הביוץ, אינם עוזרים בשלב זה, כי זה רק מסמל את עצם קיום הביוץ, אבל זה לא מאפשר לדעת מתי לקיים יחסי אישות.

חשוב להדגיש שעל פי הרפואה אין שום צורך לקיים יחסי אישות בדיוק ביום הביוץ, אלא מספיק אם עושים יום יומיים לפני הביוץ, ולכן זוג שעושה זאת פעמיים או שלש באותו שבוע - זה בודאי מספיק, כי הזרע בממוצע יש לו קיום של שלשה עד חמשה ימים.

(ד) אחרי שיודעים שיש לאשה מחזור ויש לה ביוץ, הרופאים רוצים לבדוק את הזרע של הגבר, ולראות שיש זרע, וכן שהוא בצורה טובה, ובדרך כלל הרופאים מבקשים 'ספירת זרע', שזה מצריך הוצאת זרע. אמנם על פי ההלכה, אין היתר לעשות כאן בשלב זה בדיקת זרע, ולכן מה שמקובל אצל הרבנים הוא להורות לעשות בדיקה שנקרא PCT, היינו בדיקה שהרופא מוציא קצת זרע ממה שנמצא סמוך לצואר הרחם. דא עקא, שהרופאים לא מתלהבים מזה, כי גם אם נמצא כאן שהזרע לא היה תקין, אין זו תוצאה מחייבת, כי לרוב הפעמים

הזרע נפגם על ידי רירית צואר הרחם. אמנם במקרה שכזה מותר לבעל לעשות בדיקת זרע רגילה, וכמו שיבואר לקמן.

בדיקת ה-PCT היא בדיקה שצריכים לקיים אותה ביום של הביזיון, כי רק אז ריר צואר הרחם הוא פחות צמיג, וכן הוא צריך להיות כמה שעות אחרי קיום יחסי האישיות, ויש היום בדיקה שנקרא PCT כוסית, שהאשה עושה בלי רופא, והוא על ידי שלוקחת כוסית סטרילית, ומיד אחרי קיום יחסי האישיות היא עומדת ומניחה את הכוס שם למטה והזרע יוצא לתוך הכוס, והולכים עם זה למעבדת זרע. יש בכך כמה יתרונות: א' - שלא צריך לעשות הבדיקה דוקא ביום הביזיון. ב' - שלא צריך רופא כדי לעשות בדיקה זו. ג' - התוצאות הרבה יותר טובות.

דעת הרבה רבנים לחייב ג' פעמים בדיקת PCT ורק אחרי זה להתיר בדיקת זרע בלבישת קונדום.

ד) גבר שיש לו בעיה שנקראת 'ווריקוצלה', כדאי לבדוק בדיקת זרע כבר בשלב ראשון, ולפעמים לא צריך בזה בדיקת זרע אלא ניתוח לתקן את הבעיה הזאת.

הגבר יעבור בדיקה גופנית, שהרופא ישלול על ידי בדיקה גופנית קיום של בעיות שונות. ויש לציין כמה מהם, מישוש האשכים וקביעת גודלם, זה בעיה מאוד נפוצה שהאשכים הם יותר קטנים ממה שמקובל, ואז בדרך כלל יש ייצור זרע הרבה יותר חלש, וכן בדיקה ומישוש של ורידי האשך לקבוע האם יש בעיה של 'ווריקוצלה', וגם זו בעיה נפוצה למדי.

ה) בדיקת זרע, הדרך להגיע אל הזרע – לפי הרופאים אפשר על ידי שפשוף ביד או על ידי קונדום, אבל על פי הלכה אין שום היתר להוציא זרע על ידי מגע ביד, ולכן הדרך להגיע לזרע הוא על ידי קיום יחסי אישות כאשר הגבר לבוש קונדום מיוחד שאינו מכיל קוטלי זרע. ונהוג לעשות חור בקונדום – יש שעושים חור כמו נקב של מחט, ויש שעושים חור יותר גדול, באופן שאין לו אפשרות להוציא זרע בדרך כזו. יש שהתירו לקיים יחסי אישות, ואחרי שהבעל הכניס האבר בתוך הנרתיק הוא יכול להוציאו ולגמור בתוך כלי.

ו) אחרי הבדיקות הרגילות הללו, יש סדר של בדיקות יותר חודרניות באשה, וזה כולל צילום רחם, ושלילת בעיות מכניות בחצוצרה או ברחם, ורק אחרי כל הבדיקות הללו עוברים לשלב של טיפולי פוריות.

ז) כמובן שסוג של הטיפולים תלוי בתוצאות של הבדיקות הללו. לדוגמא אם

רואים מחיצה בחצוצרות - גם אם לא רוצים לטפל בזה אלא רוצים לעקוף את הבעיה על ידי טיפולי פוריות, פשוט שבזה הטיפול לא יהיה 'הזרעה מלאכותית' אלא רק 'הפריה חוץ גופית'. כמו כן אם בדיקות הזרע אחרי פעמיים בדיקות יוכיחו על קיום זרע תקין פחות ממה שצריך כדי ליכנס להריון, הרי שפשוט שצריך לעשות טיפול 'מיקרומניפלוציה' ולא לעשות הפריה חוץ גופית רגילה.

מדריך לשאלות שנוגעות בטיפול פוריות

(א) לפני שהזוג מחליט ללכת לרופא לבדוק הבעיה שגורם להם עיכוב בקיום מצות פריה ורביה, הם חייבים לקבל היתר ממורה הוראה מובהק, ויש בזה כמה שיטות וכמבואר בהערות, ורוב הפוסקים מתירים ללכת לרופא רק אחרי שנה מהנישואין, ולא להתחיל בטיפול פוריות רק אחרי שנתיים מהחתונה, וכל זה כאשר לא יודעים על קיום בעיה כלשהוא אבל אם יודעים שיש בעיה מותר ללכת לרופא לרפא את הבעיה, ולכן אשה שיש לה מחזור קצר מאוד כמו כל כ"ה יום, ונמצא שהביוץ שלה היא לפני הטבילה ואי אפשר שהיא תתעבר, מותר לה ללכת לרופא לקבל תרופות לדחות הביוץ לאחר המקוה, גם לפני שנה מהנישואין.

(ב) כאשר הזוג הולך לרופא לבדיקות, צריך להתחיל בבדיקת האשה, ולעשות בדיקת מעקב זקיקים, שהיא בדיקת אולטרסאונד, כדי לבדוק אם יש להאשה ביוץ, וכן בדיקת דם, לראות הזמן של הביוץ,³⁷ אחרי שבדקו את זה, רק אז מותר להתחיל בבדיקת זרע, אצל הבעל, ולמעשה צריך לקבל היתר מהרב לפני שמתחילים בשלב של הבדיקות אצל הבעל כי הוא כולל שאלות קשות ומורכבות.

(ג) אם הבעל קיבל היתר מרב לבצע בדיקת זרע, צריך לבקש מהרופא לעשות בדיקת זרע שנקרא בדיקת PCT והוא בדיקה שהרופא עושה אחרי שהזוג שימש כרגיל, ואז האשה מגיע לרופא והוא מוציא קצת זרע כדי לבדוק את זה. ובדרך כלל מקובל לעשות פעמיים או שלש כדי לוודא שיש בעיה, וכמובן שאם יש תוצאות חיוביות כבר בפעם הראשון אין טעם להמשיך, כי אז יודעים שאין בעיה אצל הבעל, ורק אם לא רואים תוצאות ברורות או שהתוצאות הם שליליות אז חוזרים על הבדיקה כמה פעמים, ואחר כך עושים בדיקת זרע רגיל.

(ד) כשעושים בדיקת זרע רגיל יש כמה דרכים איך להוציא הזרע מהבעל, ויש בזה הרבה שיטות, ולכן תמיד חייבים לשאול את הרב בזה, ומקובל בדרך כלל להמליץ להוציא הזרע על ידי לבישת גומי שנקרא קונדום, ואז משמשים הזוג כרגיל והזרע נמצא בתוך הקונדום, וצריך לקנות את זה במקום מיוחד כי מה

37 אם הזוג משתמש עם מקלות ביוץ לבדוק מתי הביוץ כדי לשמש סמוך לזמן הביוץ כדי להוסיף סיכויים ליכנס להריון, יש בזה שאלה אם מותר להשתין עליו, ולמעשה כתב ר' שלמה זלמן שעדיף להכניס אותו בכוס של שתן ולא להשתין ישירות עליו, ועיין בנשמת אברהם

שמצוי בשוק יש להם קוטלי זרע, וכן צריכים לעשות נקב קטן, עם מחט, כדי לצאת כל הדיעות.

ה) באופן שלא יכולים לעשות בדרך הנ"ל, יש עוד דרכים כמו להתחיל בפנים ולגמור בחוץ, וזה שנוי במחלוקת גדולה בין הפוסקים ולכן צריך לשאול את הרב על זה.

ו) כאשר הרופא מחליט שצריכים לעשות טיפולי פוריות יש לדעת שיש כמה סוגי טיפולים א' הזרעה מלאכותית IUI ב' הפריה חוץ גופית IVF ג' מיקרומינופלציה ICSI ד' IVM והחילוקים בין הטיפולים הם כך, טיפול הראשוני בדרך כלל הוא הזרעה מלאכותית IUI כי הוא פשוט מאוד בלי שום ניתוח, התהליך בזה הוא שלוקחים את הזרע של הבעל ומזריקים את זה לתוך הרחם של האשה, טיפול הפריה חוץ גופית היינו שעושים גם שאיבת ביציות של האשה ומכניסים את הזרע והביציות בתוך צלחת שהזרע יפרה את הביצית, ובשני הטיפולים יש הכנה של הורמונים לפני זה, וטיפול השלישי מיקרומינופלציה היינו שלקוחים זרעון אחד ומכניסים את זה לתוך הביצית, וזה גם כן כמו הפריה חוץ גופית שיש שאיבת ביציות, בהרבה מקרים כשעושים את הטיפול הזה יש לפני זה טיפול למצוא את הזרעונים הבודדים אצל הבעל על ידי ניתוחים שונים, וכל זה מצריך שאלת רב איזה סוג ניתוח לעשות כדי שזה לא יהיה חס ושלום פצוע דכא וסירוס, ויבואר בהמשך. וטיפול הרביעי IVM היינו שעושים למעשה הפריה חוץ גופית אלא שלא עושים בהתחלה את ההכנה של הורמונים, וזה בעיקר לנשים שאסור להם מבחינה רפואית לקבל הורמונים, בגלל מחלות וסיבות שונות.

ז) בכל הטיפולי פוריות חייבים להזמין פיקוח שיהיה משגיחה בכל השלב של הטיפול, ויש היום ברוך השם השגחות טובות גם בארה"ק וגם בחו"ל, וצריך לדעת שכל הפוסקים מחייבים את הפיקוח הזה, ולא רק בשביל חשד שאולי יהיה טעות של לקיחת זרע של אדם אחר אלא בגלל עוד סיבות כמו לנקות לפני ואחרי את כל המכשירים שלא יהיה זרעונים של אנשים אחרים מודבק על שום דבר, ואכמ"ל.

ח) שאלה הלכתית שנוגע תמיד, אם האשה נאסרת בשעת הטיפול או לא, ולמעשה נחלקו בזה הפוסקים, ולכן צריך לשאול את הרב, ורוב הרבנים אומרים לבדוק את הרופא ואת המכשיר שהשתמש עם זה יצא בלי דם, ואז תהיה טהורה כי מצד פתיחת הקבר אין כאן בעיה, שהרי הוא פחות מהשיעור. אבל יש חוששים ולכן מצריכים לבקש מהרופא לתת להם את המכשיר שהוא חד

פעמי ולקחת את זה להבית לבדוק שם אם הוא באמת נקי לגמרי. התרופות של הורמונים שלוקחים לפני הטיפול הזרעה מלאכותית מותר לקחת בשבת, כמו כן הזוג יתייעץ עם הרב שלהם מה לעשות עם הזרע הנשאר, כי בדרך כלל בטיפול של הזרעה מלאכותית עושים היום השבחה והזרקה, והיינו שמכניסים את הזרע למעבדה ומפרידים שם את הזרע הטוב מהזרע הפחות טוב, ומזריקים רק את הזרעונים הטובים שיש להם סיכוי להפרות את הביצית, והשאלה הוא אם צריך להזריק אחר כך לנרתיק את הנשאר כדי שלא יהיה שאלה של השחתת זרע, ולמעשה בארה"ק רוב הרבנים אומרים שלא צריך להחזיר את זה, ובארה"ב הרבה רבנים מורים שכן להחזיר.

ט) אם הביזיון יוצא לפני המקוה וצריכים להחזיר את הזרע לרחם של האשה ביום הביזיון, צריכים לשאול את דעת המורה הוראה, כי יש בזה כמה שיטות, ודעת הגר"ש וואזנר שליט"א להחמיר בזה שלא להחזיר לפני המקוה, אבל דעת כמה פוסקים אחרים להתיר, ולכן צריך לשאול בכל מקרה.

י) אם הביזיון יוצא ביום השבת, בארה"ק מקובל שלא לעשות את זה בשבת, כי נכלל בזה כמה מלאכות שאסור לעשות בשבת, והגם שעצם ההחזרה אינו כרוך בשאלה הלכתית גדולה אבל ברור שהרופאים יעשו מלאכות אחרות, אבל בחו"ל כשהרופאים ואחיות הם גוים יש לשאול שאלה של רב, ויש רבנים שמתיירים את ההחזרה גם בשבת.

יא) ילדים שנולדים בדרך של טיפולי פוריות נחשבים לבנו לכל דבר, ומקיימים בזה מצות פו"ר, כמו שכתבו כל הפוסקים, אבל לגבי לעשות ברית בשבת נחלקו הפוסקים, ולמעשה רוב הפוסקים סוברים שכן לעשות הברית בשבת, וצריך שאלת רב³⁸.

יב) אחרי ג' פעמים של טיפולי הזרעה מלאכותית, הרופאים בדרך כלל ימליצו להתקדם לטיפול הבא שהוא הפריה חוץ גופית, אבל צריך לשאול כאן את הרב, ובדרך כלל הרבנים ממליצים להמתין ולעשות עוד שתיים שלש פעמים הזרעה מלאכותית, והסיבה הוא בעיקר כי זה למעשה מצליח הרבה פעמים בפעם החמישי או השישי, ולכן זה גם עצה פרקטית,

38 הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר כותב שמצוה לפרסם שצריך לעשות הברית בשבת, ובדעת הרב אלישיב שמעתי מכמה רבנים ועסקנים שדיברו עמו בשנים האחרונות ופסק שכן לעשות הברית בשבת, אבל יש תלמידים שאומרים בשמו שהוא לא חזר בו מהפסק הראשון שניתנה לפני שנים רבות שאסור לעשות הברית בשבת.

כמובן שהכל תלוי במקור הבעיה, כי לדוגמא הרופא מזהה בעיה בתוך החצוצרה אז הרי אין טעם בכלל לעשות הזרעה מלאכותית כי צריכים לעשות טיפול שלא נצטרך להשתמש עם החצוצרה, וכמו כן אם יש בעיה בזרע של הבעל וצריכים לעשות טיפול מיקרומיניפלציה, אין צורך להתחיל בהזרעה מלאכותית אלא אפשר להתחיל מיד עם הטיפול הזה.

י"ג) טיפול הזרעה מלאכותית לצורך קיום מצות פו"ר, והיינו אם יש להם רק בנות ורוצים לעשות טיפול פוריות כדי לבחור שיהיה גם בן, נחלקו בזה הפוסקים, ואם מחזירים הכל יש רבנים שמתירים, ודעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך לאסור, וצריך שאלת רב.

י"ד) אחרי שהזוג נושע בפרי בטן, ורוצים להמשיך לעשות עוד טיפולים כדי לקיים מצות פו"ר בן ובת, יש בזה מחלוקת בין הפוסקים, דעת הגר"ש אלישיב לאסור, ודעת הגר"ש וואזנר להתיר עד קיום מצות פו"ר, ולכן צריך שאלת רב, ובדרך כלל בזה קיל יותר כשעושים טיפול הפריה חוץ גופית כי אז מקפידים עוברים ואין צורך לעשות שוב הוצאת זרע, שזהו טעם האיסור. כמו כן אחרי קיום פו"ר, והיינו אחרי בן ובת, שדעת הגר"ש וואזנר לאסור, ודעת הגרשז"א להתיר, וגם בזה עדיף טיפול של הפריה חוץ גופית כי אז יש בדרך כלל אפשרות שלא לעשות הוצאת זרע חדשה, אלא להשתמש עם העוברים המוקפאים.

ט"ו) טיפול הפריה חוץ גופית. השאלות ההלכתיות בטיפול הזה יתר על הטיפול הראשון הוא בעניין של החזרת העוברים, כמה עוברים להחזיר, ולמעשה בגלל החוק לא מחזירים בדרך כלל יותר משתי עוברים, אבל אם החזירו יותר והאשה נתעברה בכמה ילדים והרופא אומר שיש חשש שהאשה תפיל את כולם אם לא נוציא אחד או שתיים, צריך כמובן לשאול שאלת רב בזה, כי הלכות הפלה הם מהלכות החמורות בתורה, ולמעשה אם יש ארבעה עוברים מותר לדלל בדרך כלל עד שלשה, ואם יש רק שלשה זה תלוי במצב של האשה, ובמצב של העוברים, והוא שנוי במחלוקת ולכן צריך בזה שאלת רב. ואם האשה מבוגרת מעל גיל שלשים שהחוק מתיר כבר להחזיר יותר משתיים, צריך לשאול שאלת רב כמה מותר להחזיר, ובדרך כלל יש היתר להחזיר אפילו ארבע וחמש.

ט"ז) טיפול מיקרומיניפלציה, הוא למעשה כמו הפריה חוץ גופית, והשאלות בהלכה שיש כאן יותר מהטיפולים הנ"ל הם כך, בדרך כלל עושים את הטיפול הזה לבעל שיש לו בעיה בזרע, ולכן פעמים רבות שהטיפול הזה כולל גם ניתוח על האשכים כדי להוציא זרע, ויש בזה כמה שיטות, והדבר נשנה במחלוקת

גדולה בין הרופאים לבין עצמם, איזה שיטה יותר טובה, ובאיזה שיטה אפשר ח"ו להרוס את יצור ההורמון הטסטרון שהוא למעשה אחראי על יצור הזרע, וזה משליך על ההלכה, כי האיסור של פצוע דכא היינו שאשכים מפסיקים לייצר זרע, ולכן צריך כאן שאלת רב גדול מאוד.

י"ז) טיפול PGD היינו בדיקה גנטית, שהוא מיועד לזוגות שיש להם בעיות גנטיות, ובדרך כלל עושים את זה לזוג שכבר נולד להם ילד לא בריא, או שיש במשפחה ילדים לא בריאים ויש חשש גדול, תהליך הטיפול הוא בעצם כמו טיפול של הפריה חוץ גופית אלא שנוסף עליו שביום השלישי אחרי ההפריה, לפני שמחזירים את העוברים לגוף של האשה מוציאים מתוך כל עובר תא אחד מתוך השמונה תאים שנמצאים כבר, ובודקים אם יש לה בעיה גנטית או לא. הטיפול מותר לעשות על פי הלכה, אבל כמובן שצריך כאן שאלת רב לפני שעושים את זה.

י"ח) כל מה שדיברנו כאן הוא כמובן אך ורק בטיפולי פוריות שהזרע הוא של הבעל והביצית של האשה ומחזירים לתוך הרחם של האשה, אבל באופנים אחרים יש מחלוקת גדולה בין הפוסקים, ורוב הפוסקים אוסרים הטיפולים הללו, ואכמ"ל.

י"ט) ביופסיה מהאשכים, יש פוסקים שמצריכים לעשות הניתוח רק על הביצית השמאלית, ולכן צריך לשאול שאלת רב בזה.

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות

הלכות זמן המתנה
לפני טיפולי פוריות

מפתח נושאים

- הלכות זמן המתנה לפני טיפולי פוריות
- דיני הוצאת זרע מהאשה לצורך בדיקת PCT
- בדיני טיפולי פוריות לאחר שכבר יש ילד אחד או יותר
- בדין ברית מילה בשבת לילד שנולד ע"י טיפולי פוריות
- בגדרי מצות פו"ר
- בדיני טיפולי פוריות בימים לא טהורים

בענין האם וכמה להמתין מלטפל בפוריות

במאמר שלפנינו יבואר איזה זמן צריך לעבור כדי שיהיה מותר לטפל בטיפולי פוריות. ויש חשיבות יתירה לנושא הזה, כי הוא נוגע למעשה בכל זוג שיש להם קשיים בקיום מצות פו"ר, ויעלה השאלה אימתי הגיע זמן של הליכה לרופא לעשות בדיקות אצל האשה, ואימתי הגיע זמן של עשיית בדיקות אצל הבעל, ואימתי הגיע זמן של עשיית טיפולי פוריות, והצורך להדגיש שוב בבירור, אין כאן כוונה לפסוק, ואין כאן כוונה להורות, אבל יש כאן כוונה להיות לפה לרבנים שרוצים לדעת מה הם השאלות והסיבות שצריכים לשקול לפני שמורים להזוג מתי יתחילו בכל שלב, ולזוג ייאמר הנושא הזה הוא לב לבה של הלכה והשקפה יהודית, ולכן אין שום טעם לדמות מילתא למילתא, אלא צריך לבוא לשאול את הרב המובהק שפוסק להם בכל הענינים החמורים, כי צריך להיות כאן שואל כענין על ידי הפרטים המלאים ורק אז יכול הרב להיות משיב כהלכה, כי לא הרי שאלה על זוג שעוברים בעיות ולא יודעים מה הבעיה, כהרי זוג שידע מה הבעיה שלהם, ולא הרי זוג שהבעיה שלהם הוא בדבר פשוט יחסית לזוג שהבעיה שלהם כולל טיפול יותר מורכב בהלכה, וכן הלאה, וכבר כתבו כן כל הגדולי הדור שאסור לעשות שום טיפולי פוריות בלי לדבר עם הרבנים המומחים בנושא, וכן נוהגים כל הארגוני החדש שעוסקים בתחום הזה לא לעשות שום דבר בלי לשאול את פי הרב של הזוג וכך יעשה בישראל.

הנה מקור השאלה הזה מתי הגיע הזמן, הוא בדברי המהרש"ם בתשובתו הארוכה והערוכה, שכתב בתוך הדברים שאיננו נותן היתר לפני עשר שנים, והשאלה הוא אם הזמן הזה ניתן לפני טיפולי פוריות בלבד, או גם לפני בדיקות, וכן אם הזמן הזה הוא גזירת הכתוב או יש בו טעם, וכמובן שלפי זה נוכל לדון האם הזמן הזה של עשר שנים עדיין קיים גם היום בזמנינו אנו, או שזה היה רק לשעת הגזירה בזמן המהרש"ם, כל זה יתבאר בדברי הפוסקים שיבוארו בהמשך. וזה לשון המהרש"ם

שו"ת מהרש"ם - לגבי הזרעה מלאכותית

חלק ג סימן רסח

וגם בזה לא התרתי רק בשהה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום. ע"כ.

כאן המקום להדגיש שהיום נהוג אצל הרבה רבנים שלא להתיר ללכת לרופא

לפני שנה, וכך בעצם הוא גם על פי רפואה כי הרי תשעים אחוז של הזוגות יכנסו להריון תוך שנה מהנישואין, וגם אחרי שמתירים ללכת לרופא אחרי שנה עדיין לא מתירים לעשות שום טיפולים וכל ההיתר הוא רק ללכת לרופא להתחיל עם בדיקות, ויש רבנים שמורים להמתין על עשיית בדיקת זרע עד שנה וחצי שנתיים, ויש שמתירים כבר בהתחלה אחרי שכבר עשו בדיקות אצל האשה שיש לה ביוץ על ידי מעקב זקיקים ובדיקת דם, ויש שמצריכים לעשות לה גם בדיקת צילום רחם לפני שעושים בדיקת זרע, ויש שמתירים לעשות טיפולי פוריות אחרי שנתיים, וכך הורה פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א ויש שמצריכים שלש שנים, וטעם שהפוסקים התירו היום מבלי להמתין עשר שנים הוא כי הרי היום אפשר לעשות כל הבדיקות בזמן של חצי שנה שנה ולדעת אם יש אפשרות אחרת להם או לא, כי זה פשוט שכל זמן שיש אפשרות אחרת חוץ מהטיפול פוריות חייבים לעשות כל השתדלות בעולם שלא לעשות את הטיפול פוריות ולכן כיון שהיום כבר אפשר לדעת הרבה יותר מוקדם הרי לכאורה אין טעם להמתין עשר שנים ולכן פסקו גדולי הפוסקים שאין צריך עשר שנים, אלא מספיק פחות, ויש בזה כמה שיטות כדלהלן.

שו"ת אגרות משה - לגבי בדיקת זרע

אבן העזר חלק ב סימן טז ד"ה הנה בדבר

ומ"מ הייתי אומר שיחכה מלעשות בדיקה זו עד שימלאו חמש שנים מיום הנישואין כי מצוי טובא שאין נשים צעירות מתעברות עד איזה שנים ולכן אולי אין הצורך גדול עדיין כי יש לקוות להשי"ת שתתעבר אשתו בקרוב ולא יצטרך לקולא זו. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין

שו"ת שבט הלוי - לגבי הזרעה מלאכותית

חלק ח סימן רנא

ב"ה, עשרה בטבת צום העשירי תשנ"ב לפ"ק.

כבוד ידידינו המפואר הה"ג המושלם בנש"ק ורופא מומחה ד"ר ר' אברהם שטינברג לאי"ט בירושלים עיה"ק ת"ו.

ש. בענין הזרעה מלאכותית לשיטת המתירים זה אם ברור שאין ח"ו תערובת זרע אחר יש שהגבילו זה דוקא לעשר שנים, כיום שנתן לאבחן את עקרותו החלקית של הבעל בשלב מוקדם האם עדין צריך לחכות עשר שנים.

ת. הגם שטעם המחמירים שלא לעשות זה רק לאחר עבור עשר שנים דברי

טעם הם מכ"מ אם נתברר למעלה מכל ספק דבדרך הטבעי אין כבר שום תקוה בודאי מותר לעסוק בזה גם קודם עשר שנים.

שו"ת ציץ אליעזר - לגבי בדיקת זרע

חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה פרק א ד"ה י"א אי

אי אפשר לקבוע זמן וגבול כמה שישהה הבעל עד שיותר לו לעשות בדיקה משלו. (למשל בשו"ת מנחת יצחק בח"ג שם קובע עשר שנים, ובשו"ת אגרות משה ח"ב שם קובע חמש שנים. ואילו החזו"א התיר אפילו כשלא עברו כי אם ב' שנים, כדלעיל על כזאת) אלא הכל תלוי לפי המסיבות, ולפי מצב אות י"ד, ויתכן שהי' מתיר אפילו בפחות ורק נשאל האשה ולאור הטיפולים שכבר קיבלה והתוצאות שהרופאים קובעים לכושרה להולדה.

שו"ת ציץ אליעזר - לגבי הזרעה מלאכותית

חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה שער ד

אם עברו כבר עשר שנים מנשואיהם, או שהתברר כבר עפ"י רופאים מהימנים שלא תוכל בשום פנים להתעבר מבעלה בדרך הרגילה נחלקו הפוסקים האחרונים אם ואימתי יש להתיר בכה"ג לעבר אותה מש"ז של בעלה באמצעות הזרקה - מלאכותית. ישנם שאוסרים לגמרי מכמה בחינות וחששות, ענייניות ועובדתיות. וישנם שמתירים אבל רק בימי טהרתה, ויש מקום להתיר גם סמוך לוסתה. וישנם שמתירים גם בימי ליבונה לאחר שתטבול ותצא מדין נדה דאורייתא. וקצתם של אחרונים מתירים לעשות זאת אפילו בימי נדותה.

שו"ת יביע אומר

חלק ב - אבן העזר סימן א אות י'

ומה שהוסיף מהרש"ם שלא התיר אא"כ שהו עשר שנים מבלי בנים, לכאורה היא חומרא הבאה לידי קולא, הואיל ואפשר שאשתו תתעבר ותלד עוד כמה פעמים בדרך זו, והשהיה זו מונעת מצות פו"ד. ומ"מ נראה שיש לחוש לד' הגאון ז"ל, כיון שאפשר שתתעבר כדרך כל הארץ לפני תום י' שנים. ורחמי שדי מרובים. וכו'.

כלל העולה מכל דברינו בזה, כי איש ואשה שישבו עשר שנים יחדיו ולא זכו להבנות, ואחר טיפול ממושך ברופאים, הסכימו לפחות שני רופאים מומחים שאין עצה אלא בדרך זו, שהבעל יקלח זרעו לתוך צנצנת והם יזריקו את הש"ז לתוך רחם האשה, ורק אז תתעבר האשה ותלד, אפשר להקל בזה. ואם יש

הכרח גמור יכולים לעשות כן גם בתוך ימי נדתה. אלא שעליהם להקפיד שלא יתחלף זרעו של הבעל בזרע של איש אחר. ע"י השגחה מיוחדת. כי חלילה וחס להתיר קבלת זרע מאיש אחר, ולא תהא כזאת בישראל. וע' בתוס' יבמות (עו) ד"ה המסוללות, בשם ריב"ן. ע"ש. (ואם עברה וקבלה זרע מאיש אחר, על הבעל לפרוש מאשתו כדין מעוברת ומינקת חבירו. ויש לקרוא ע"ז מ"ש (נדרים כ:): וברותי מכם המורדים והפושעים בי, אלו בני ערבוביא, ופי' הר"ן שבאו עליה הרבה בנ"א, ואין ידוע בן מי הולד. ע"ש. וכאן ג"כ אפילו שידוע מי אביו (בעל הש"ז הזה) ברבות הימים עלול הדבר להשכח). וחשידי הני רופאים שיחליפו את הש"ז. וכאשר הנסיון הורה. וכידוע. ולכן צריך להשגיח בעינא פקיאח ע"ז. והשי"ת יפקדם בזש"ק לעבודתו וליראתו. אמן. ידידו הדוש"ת באה"ר עובדיה יוסף ס"ט.

וכאן המקום לציין שבפשטות דברי המהרש"ם אינם מיוסדים על הסיבה של חוסר בירור אלא בגלל צירוף נוסף להתיר, והיינו שהיות שאחרי עשר שנים מעיקר הדין צריך להתגרש אם להם ילדים וא"כ יש כאן צירוף של ימחה שמי על השלום, ולכן בצירוף זה היתר המהרש"ם, וכן כתב הציץ אליעזר בביאור דברי המהרש"ם

ציץ אליעזר

מכללות והיקף דברי המהרש"ם בזה אנו למדים בדעתו בכזאת, דלהלכה סבר שיש מקום להתיר עצם הפעולה וגם לרבות לעשות לאשה קילוח הזרע ברחמה גם בימי נדתה, אבל בלהורות כן למעשה תחם תחומים מתי שמסכים לפסוק לעשות גוף הפעולה, ומסתייג לגמרי בהשאלה ב'. והיינו, דלהורות להתיר לעשות גוף הפעולה הסכים רק בתנאי אם הזוג כבר שהו יחד עשר שנים ולא ילדה שאזי יביא הדבר לידי גירושין וגדול השלום, וניכרים סמוכים בדברי המהרש"ם בזה, דהא יסוד ההיתר להשחית הזרע בכה"ג שהוא ע"מ לתקן כתב לעיל מינה ללמוד זה ממחוק את השם ע"מ לתקנו במקומו שרי, ובתנאו להתיר למעשה התנה ג"כ דוקא כשיש כבר יסוד שיבוא לידי גירושין שאזי יש לו כבר ג"כ סמוכין לזה ממחיקת השם שהתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום, וכאילו רצו"ל שגם אפילו אם למעשה יש מקום להנדז אם אמנם נקרא בכה"ג השחתה ע"מ לתקן ואם לא דמי זה לדברי הרא"ש פ"ב דביצה, שהביא מקודם לכן בדבריו, שכתב דאין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמידי שסילקה מן הנר הו"ל מכבה ומה מועיל אם חזר והדליק כיעו"ש (ויעוין גם בשו"ת דברי

מלכיאל ח"ה סי' קנ"ז שסובר שבכלל אין להשוות השחתה דש"ז למחיקת השם שלדעת הרבה פוסקים מותר לצורך תיקון דלא דמי כלל דשם ילפינן זה מקרא דלא תעשון וגו' ושם איירי בדרך השחתה וכו' עיין שם). מכל מקום יש מיהת להתיר כשעברו כבר י"ש = י' שנים = שיש גם ענין של גדול השלום ובכה"ג הרי מצינו שהתירו למחוק השם אפילו שלא ע"מ לתקנו. וכמו"כ מיראת ההוראה בענין חמור כזה הביע רצונו שגם בכה"ג רצונו אבל שיסכימו עמו לכך עוד ב' רבנים יראי ד', כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא, וכדי שיהא בטוח שאמנם כן הוא שיש חשש מבוסס שאם לא נתיר זאת יעמדו הזוג לפני בעיא של גירושין, התנה עוד שלא יעשו מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' שיעמוד על הענין שאמנם כן הוא ושהוא שעה"ד גדול. וזה שבראש הצריך בזה שיעברו י"ש הוא פשוט מפני שלפני כן הרי אין לחייב בגירושין עפ"י הדין.

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות

דיני הוצאת זרע מהאשה
לצורך בדיקת PCT

דיני בדיקת PCT

בדיקת זרע מתוך האשה שנקרא בדיקת PCT

הנה אודות בדיקת PCT שהוא בדיקה הראשונה שעושים לזוגות אשר צריכים לעבור בדיקות כדי לברר את הבעיה שגורם לעיכוב הריון אצל האשה, ואחרי שבודקים אצל האשה שקיים אצלה ביוץ מסודר וטוב על ידי מעקב זקיקים ובדיקת דם, אזי הרופאים רוצים לעשות בדיקת זרע, אבל בגלל שהוא כרוך בשאלות קשות ביותר בהלכה, מדיני השחתת זרע, לכן עושים בשלב ראשון בדיקת זרע שנקרא PCT והיינו שהזוג משמש כרגיל ואח"כ הולכים לרופא והרופא מוציא זרע שסמוך לצואר הרחם ובזה הוא בודק אם הזרע הוא טוב ויכול להפרות או לא.

מקור השאלה בזה הוא אם זה נחשב השחתת זרע ואז כל ההיתר הוא רק משום שהוא לצורך ולתיקון ולא להשחתה, וכדעת המהרש"ם בהוצאת זרע בדרך רגיל, או שבכה"ג שהרופא מוציא את זה מגוף האשה אין בזה איסור השחתה מכמה טעמים א' כי לדעת כמה ראשונים האשה אינה מצווה על השחתה כיון שאינה מצווה על פו"ר, וגם לפי השיטות האחרות יש סברות נוספות שאין בזה איסור השחתה, כמו שמבואר באחרונים שעיקר הזרע כבר נקלט ברגעים הראשונים ושוב זה לא יפלט ולכן מה שמוציאים חלק קטן אין זה נקרא בגדר השחתת זרע, כי בכל אופן חלק מהזרע יוצא ביום שלאחריו מהגוף, וכן יש עוד סברות בזה כמו שיבואר לקמן.

האחרונים נקטו שבדיקת PCT הוא בדיקה שהוא נחות דרגא מבדיקת זרע רגילה, ולכן הצריכו להתחיל תמיד עם בדיקה כזה, ולא לעשות כמו שהרופאים מבקשים להתחיל מיד עם בדיקת זרע, והרופאים אומרים שהבדיקה הזו יש לו חסרון שהוא מטעה ואינו מביא תוצאות ברורות כי היות שהזרע כבר נכנס לגוף של האשה ויש שם זיהומים והם יכולים לפגום בזרע ואנחנו לא נדע למה הוא פגום אי משום שיש בעיה ביצור של הזרע או משום שהזיהום בגוף האשה פגם אותם ולכן הם מבקשים לעשות מיד את הבדיקה הרגילה, אבל היות שבהלכה הרי בדיקה זו קיל יותר וכמו שנתבאר לכן צריך להתחיל עם זה, ויש בזה תועלת כי הרי פעמים לא מעטים שיהיו תוצאות חיוביות ואז הרי לא יצטרכו להגיע בכלל לבדיקת זרע, כי ידעו כבר שהגורם הבעיה הוא לא אצל הבעל, וכן יהיה זה בירור שהגורם הוא לא היררית צואר הרחם שאין הוא צמיג מדי ואין זה מעכב

את הזרעים לעלות להחצוצרה, ולכן שפיר יש תועלת וטעם לעשות בדיקה זה, ובדרך כלל מקובל לעשות את הבדיקה הזה יותר מפעם אחד כי הרי מפעם אחד אי אפשר לעמוד על בירור הדברים.

(יש בדיקה שנקראת בדיקה PCT כוסית, והיינו שהאשה מניחה כוס באותה מקום לאחר תשמיש שיכנס קצת זרע לשם, ובזה פשוט שהוא יותר קיל בהלכה, וגם הוא יותר קל פרקטי כי בכה"ג לא צריך שיהיה בדיוק ביום הביוץ כמו שצריך בבדיקת PCT רגיל, אבל צריך לדעת שלא כל המעבדות ורופאים עובדים עם זה) דעת הרעק"א שלרוב הראשונים גם אשה אסורה בהשחתת זרע, וקושיא על המגן אברהם שמתיר לאשה לרחוץ אחרי תשמיש

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן עא

לכבוד ידידי הרב רבי אלעזר צילטאין נ"י גדול בבני ישיבה דק"ק פויזנן.
ע"ד אשר דן מעכ"ת באשה קשת רוח שבכל לידה מקשת לילד ובצער גדול, ותמיד היא בכלל סכנה, להתיר לה לשמש במוך ליחן/ליתן/ מוך באותו מקום קודם תשמיש.

לענ"ד לא נראה להתיר, כי לא מצינו מאן דמתיר במפורש, דר"ת דמפרש ג' נשים משמשות במוך דמחוייבות כן ולשאר נשים מותרות, היינו במוך אחר תשמיש, אבל קודם תשמיש הוי כמשמש על עצים ואבנים והבעל עביד איסורא כמו שכתבו תוספת יבמות וכתובות.

אולם להתיר ע"י מוך אחר תשמיש להפליט הזרע, בפשוטו ה' נראה להתיר, כי לא מצינו בתוס' לאסור, דמה דס"ל לרש"י דג"נ (דג' נשים) משמשות במוך דמותרות ולאחרני אסור, היינו דס"ל לרש"י דמשמשות במוך היינו קודם תשמיש ומסברא הנ"ל דהוי כמשמש על עצים ואבנים, אבל במוך אחר תשמיש י"ל דשרי, ולא פליגי רש"י ותוס' לדינא רק בפירוש הסוגיא, ואף דלפי"מ דבא הר"י לקיים פירש"י כתבו ועוד שאפילו היתה מנחת אחר תשמיש אסורה דמצוות על השחתת זרע, מ"מ י"ל דלא פסיקא להו הכי אלא דאפשר לומר כן וכמ"ש תוס' בסוף ויש לדחות, וא"כ במקום דחק יש לומר דלא שבקינן פשיטותא דר"ת מקמי ספיקא דהר"י.

אמנם נלענ"ד דרוב הפוסקים ס"ל לאסור, דהנ"י פרק קמא דיבמות הביא פירש"י דמשמשת במוך היינו דמותר לשום מוך קודם תשמיש, והנ"י הקשה עלה, דא"כ כי אמרינן קודם זמן זה משמשת כדרכה, היינו דאסורה לשמש במוך,

ואמאי כיון דאין מתעברת כל עיקר אין כאן השחתת זרע, ולזה דחה פירש"י אלא דמשמשות במוך היינו דמחוייבות בכך.

ודברי הנ"י צריכים ביאור דממנ"פ אם הי' ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים, ממילא ליתא להקושיא כלל, דמה בכך דאינה ראוי' להתעבר הא מ"מ הוי כמשמש על עצים ואבנים דלאו דרך תשמיש הוא, ואי דרצון הנ"י לדמות דתשמיש בענין דאינה יכולה להתעבר יהי' ג"כ לאו דרך תשמיש ודומה לשימוש במוך, א"כ אמאי נקט הקושיא דמקודם לזה אמאי אסורה במוך, בהיפוך הו"ל להקשות דגם בלא מוך תתסר כל קטנה ואילנות /ואילנות/ וכמו שהקשו תוס'.

ולזה נראה ברור בכוונת הנ"י דלא ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים והאיסור על הבעל, אלא דאיסור משום לתא דידה דשימת מוך שם הוי השחתת זרע, ועל הבעל ליכא איסורא דמ"מ הוי דרך תשמיש, אלא דהיא במה שמשמ' המוך שם אף דמכינה ומנחת שם קודם תשמיש מ"מ מקרי השחתת זרע, וס"ל לרש"י דהיא מצווה על השחתת זרע כמ"ש הר"י, או דס"ל לרש"י דהיא אינה מצווה על זרע דידה אבל מ"מ היא מצווית שלא להשחית זרע שלו כמ"ש הראשונים, וכדמשמע לשון רש"י בכתובות מותרות לשמש במוך ואין כמשחיתות זרע, משמע דהאיסור בגדולות משום הנשים דהן משחיתות זרע, ולזה שפיר הקשה הנ"י דהשחתת זרע שייך בזרע שראוי להתעבר אבל קודם הזמן ההוא דאינה יכולה להתעבר לא שייך איסור השחתת זרע, ולפ"ז לשיטת רש"י דהיא מצווית על השחתת זרעו גם במוך אחר תשמיש אסורה, והנ"י סתר רק היכא דאינה ראוי' להתעבר לא שייך השחתת זרע, אבל בגדולה בראוי' להתעבר ס"ל כרש"י דמצווית על השחתת זרעו, ובריטב"א יבמות בחידושו כתב ג"כ כדברי הנ"י, ומסיים להדיא לפ"ז מה דקתני פחות מכאן ויתר מכאן משמשת כדרכה, היינו הפחות מיכן מותרת לשמש כדרכה, וביתר מיכן מחוייבת לשמש כדרכה, והיינו משום דבגדולה דראויה להזריע אסורה להשחית זרעו.

גם הרמב"ן ורא"ה ותלמיד הרשב"א והריטב"א, הובאו בשיטה מקובצת כתובות, כתבו תחילה בכוונת רש"י דאסורה ליתן מוך קודם תשמיש דהיא מצווית שלא להשחית זרעו, ועלה הקשו דא"כ מאי טעמא דרבנן דס"ל משמשת כדרכה הא עכ"פ א"א לה להתעבר ולהוליד כדאיתא פ"ק דיבמות, אלא דמן השמים ירחמו שלא תתעבר, וא"כ דאין ראוי להזריע אין כאן השחתת זרע והיינו ג"כ כעין קושיית הנ"י, אלא דהנ"י נקט על פחות מיכן והם נקטו הקושיא על חכמים והכל מטעם אחד, דבאינה ראוי' להזריע ליכא משום השחתת זרע,

ולזה העלו דמשמשת כדרכה בפחות מיכן, וכן לרבנן בשנת י"ב מותרות.

הרי דכולהו ס"ל דבראוי' להזריע אסורה לשמש במוך ומטעם דהיא משחתת זרעו, א"כ מה"ט מכ"ש דאסורה במוך אחר תשמיש, וכיון דהרמב"ן והרא"ה והריטב"א והרשב"א והנ"י כולוהו ס"ל כן, וכן בשטה מקובצת בכתובות (דף ע"ב ע"א) בההיא שתהא ממלאה ונופצת בשם הריב"ש דאיכא אסורא בדבר דאע"פ דלא מפקדא אפ"ו = אפריה ורביה = אסורה להשחית זרע בעלה, ומי ירום ראש להקל.

ומ"ש מעכ"ת ראייה דלא כפירש"י מההיא דפרכינן ריש נדה דמשמשת במוך מא"ל, דדוחק לומר דמייירי בעברה ושמשה, באמת הוא קצת דחוק, אבל מ"מ לשיטת האחרונים ניהא דהא בקטנה לכ"ע מותר לשמש במוך כיון דאינה ראוי' להתעבר, א"כ י"ל היינו בקטנה היכי דהוחזקה לראות דמטמאה למפרע (ובחידושי הר"ן נדה כתב אמה דפירש"י שם משמשת במוך ג' נשים משמשות במוך דלא פרכינן מג' נשים דהא בלא"ה בדידהו דיין שעתן אלא דפריך מנשים דעלמא עיין שם, ולא ידעתי הא י"ל דפרכינן מדידהו דמשכחת בהתחזקה בראיות, ואף למ"ד דבמעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן ומניקתן מ"מ פריך עכ"פ מקטנה), ואף לדברי הר"ן דפרכינן משארי נשים, מכל מקום יש לומר דמייירי בדרך היתר כגון באיילונית כיון דאינה יכולה להתעבר לא מקרי השחתת זרע וכנ"ל.

והיה נ"ל לכאורה ראייה דליכא איסור במוך אחר תשמיש, מהא דכתובות (דף ע"א ע"ב) או שתהא ממלאה ומערה באשפה ומבואר שם בסוגיא היינו שתהא ממלאה ונופצת, ועיין בטור דלישנא דמתני' ע"מ, היינו שנדרה בדברים שיש בהם עינוי נפש והיפר לה ע"מ שתמלא ומערה, (ועיין תוי"ט שם דהטור דקדק כן מלשון ע"מ) וא"כ קשה לכאורה לאביי דס"ל בגיטין הרי זה גיטך ע"מ שתאכלי בשר חזיר תנאו בטל ומעשה קיים, דהוי תנאי שא"ל לקיימו, ויקשה על מתני' הנ"ל, דנימא התנאי בטל וההפדה קיים, אע"כ דאין בזה איסורא אלא דמ"מ יוציא דאין רוצית לעשות כן שלא תתעבר, ולפ"מ שכתבתי לעיל בשם השיטה מקובצת בשם הריב"ש דמה"ט יוציא דאין רצונה לעשות כן משום איסורא כנ"ל דלא מפרש לה בהפדה דרך תנאי אבל להטור יהיה מוכרח דליכא איסור.

אמנם יש לדחות דאביי יסבור כמתניתא שתמלא כדים מים, ושמואל דמפרש שתהא ממלאת ונופצת ס"ל כפי ההלכה בגיטין דע"מ שתאכלי בשר חזיר התנאי קיים, גם לפי דברי הראשונים הנ"ל י"ל דמייירי באיילונית והכיר בה דאינה ראויה

להתעבר וליכא איסור השחתת זרע, על זה אפשר לפקפק דבאיילונית אין הדין דיוציא ויתן כתובה דמה איכפת לה בזה מלעשות כן הא בממילא א"י להתעבר.

ונ"ל ראיה לאסור מסוגיא דנדה (דף מ"ב) ורבא אקרא קאי והכי קאמר כי כתיב ורחצו במים בשאינה מתהפכת, ולכאורה דחיק בקרא בגוונא דחיקא כזה, ולא בפשוטו דהפליטה זרע במוך או שכיבדה ביתה בחמין כדמשמע להדיא פ"ח דמקוואות מ"ד, דבכבדה ביתה וירדה וטבלה דמהני, אע"כ משום דאסורה לעשות כן, ודאי לאיסורא לא כתב קרא, ולאוקמי באיילונית ג"כ דחוק, ובאמת חידוש בעיני על המג"א (סי' תר"ו) דכתב בפשיטות באשה ששמשה תוך ג' ימים ליה"כ דתכבד ביתה בחמין, הא לדעת רובא דרבוואתא הנ"ל אסורה לעשות כן משום השחתת זרעו וצ"ע. ידידו עקיבא

סברת הרעק"א שרוב הזרע נקלט ברגעים הראשונים ולא יועיל מה שתרחץ האשה אחר כך או לעשות שימוש במוך

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן עב

עוד לו בענין הנ"ל.

מ"ש מעכ"ת נ"י שנית, להביא ראיה דמוך אחר תשמיש מותר דאל"כ יקשה מכל בדיקות אחר תשמיש בעסוקה בטהרות בריש נדה, הא אסורה לעשות כן משום השחתת זרעו.

לפום רהיטא דבריו תמוהים דהא אף להמתירים, היינו כיון דאשה אינה מצווה על פ"ו אינה מצווית גם כן על השחתת זרע, א"כ ממילא לריב"ב דס"ל דאשה מצווית על פ"ו מצווית ג"כ על השחתת זרע, (זולת למ"ש בתוספי הרא"ש פ"ק דיבמות דאחר שיצא הזרע מהגוף תו לא מקרי השחתת זרע עיין שם, אבל מדברי כל הראשונים לא נראה כן), א"כ עדיין יקשה לריב"ב הנך בדיקות איך משכחת להו, הא פשיטא דליכא חולק על הנך בדיקות.

אולם ת"ח שאמר מלתא כו', נ"ל לתקן דבריו, והיינו דלכאורה ליתא כלל להוכחת מעכ"ת, די"ל דלאו ודאי הוא דבבדיקת מוך תפסיד זרע ההריון, דאולי כבר נקלט הזרע ברגע אחר תשמיש ושוב אינו יוצא ע"י המוך, דאל"כ הנשים העוסקות בטהרות ובדוקות אחר תשמיש איך יולידו, ועוד רא' לזה דהרי לפי"מ דפירשו תוס' בכתובות בתחילה דברי רש"י דהא דשאר נשים אסורות היינו במוך לפני תשמיש דהוי כמשמש ע"ג עצים ואבנים, א"כ יקשה בהנך ג' נשים אמאי מותרות הא אפשר לתקן הסכנ' ע"י מוך אחר תשמיש, אע"כ דזהו ליכא ודאי דלא תתעבר דאולי קודם שימת המוך כבר נקלט הזרע, או דלא יבא המוך בכל פינה להוציא כל הזרע, ומה"ט לא עשו תקנה שתתהפך אחר תשמיש, דשמא לא תתהפך יפה, א"כ כיון דליכא בירור דע"י המוך תפסיד זרע ההריון דאולי כבר נקלט הזרע, גם אם עדיין לא נקלט אפשר שיהי' נקלט תוך ג"י = ג' ימים = ולא יושחת ע"י המוך, דאל"כ להרמב"ם דס"ל דכל הנשים צריכות בדיקה אחר תשמיש, יקשה מההיא דפרק בנות כותים, (נדה דף ל"ד) חסידים הראשונים וכו', א"כ י"ל דממילא אין כאן איסור, דהא כונת' רק לבדוק משום ראית הדם והוי לגבה השחתת זרע דבר שאינו מתכוון וליכא פסיק רישא דמותר, אבל במתכוונת להוציא הזרע י"ל דאסור, אבל מ"מ ההוכחה במקומה עומדת, דא"כ יקשה לר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור איך אפשר בבדיקה זו, לפ"ז י"ל דלריב"ב דאשה מופקדת על פו"ר וממילא אסור' בהשחתת זרע ס"ל כר"ש דדשא"מ = דדבר שאינו מתכוון = מותר מש"ה מותרת בבדיקה זו ור"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור ס"ל באמת כרבנן דריב"ב דאשה לא מפקדה אפו"ר ואינה מזהרת

על השחתת זרע, א"כ ע"כ מוכח דלדין דאשה לא מפקדה אפ"ר מותרת גם בהשח"ז = בהשחתת זרע, דאל"כ אלא דמ"מ הוא מצווית על השח"ז שלו לכ"ע, א"כ ישאר הקושיא לר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור איך אפשר בבדיקה זו, ואם כן יש מקום לדברי מעכ"ת נ"י.

אמנם לפ"ז יקשה על דעת הר"י בתוס' כתובות דגם אחר תשמיש אסורה במוך ולכ"ע איך הותרה הבדיקה הנ"ל וכל מה שיתרץ מעכ"ת על קושיא זו, יתרצו הראשונים הנ"ל אשר הוצאתי מדבריהם דג"כ ס"ל לאסור במוך אחר תשמיש, ואין מזה סתירה על דברי.

ובעיקר הקושיא נלענ"ד דהא הבדיקה עד מקום שהשמש דש, וגם זה בקושי גדול כמ"ש הב"י (סי' קצ"ו) והיינו בית החיצון, א"כ אפשר דבזרע שיצא מבפנים לבית החיצון נשחת ואינה ראויה להתעבר מזה רק ממה שנשאר בפנים, שהטיפה הברורה נכנס בפנים במקום צר בגיד הדק ושם נתבשל הזרע ונקלט תוך ג"י וא"כ אינה משחתת בבדיקה במוך, דאין המוך מגיע לזרע ההריון בפנים, ומה שאסר במוך לאחר תשמיש היינו דרך תיקון שלא תתעבר דבזה צריכה באמת לדחוק הרבה וע"י פסיקת הרגליים הרבה וע"ז יוצא גם הזרע שמבפנים, וכן ע"י ההיפוך תיכף בשעת תשמיש בשעת החימום בעוד שלא נסגר, יוצא הזרע שמבפנים לחוץ, אבל בלא היפוך ע"י בדיקה במוך עד מקום שהשמש דש, י"ל דאין המוך פוגע רק בזרע שנפלט לחוץ, ומאותה הזרע אינה ראויה להתעבר ואין בזה משום השחתת זרע.

גם מה שהביא ידידי מעכ"ת נ"י ראייה מהרא"ש /מהשמטות/ +וככל החזיון הזה ממש בראיות אלו כוון ג"כ הרב מה' יאקב גרידץ מפה אב"ד דק"ק פילא. + (והוא בש"ע /יו"ד/ סי' קצ"ו ס"ג) אף דיש לדחות דמרא דהאי דינא הרא"ש אזיל בשיטתו, דס"ל במפורש דמוך אחר תשמיש מותר, דנשים לא מפקדו על השח"ז כמ"ש השיטה מקובצת בשם הרא"ש, מ"מ הרי בש"ע סתם כהרא"ש, וכן מבואר גם כן בהרשב"א בתוה"ב הארוך.

אמנם לענ"ד י"ל דבאמת גם המוך ההוא וכיבוד במים חמין מועיל רק לכל הזרע שבבית החיצון ומה דקתני במתני' פ"ח דמקוואות דכבדה ביתה בחמים טובלת, היינו כיון דנשאר רק מעט הזרע שבפנים, סמכין דאם יצא הזרע ההוא תרגיש, ואם לא תרגיש נתלי דלא יצא וכמו שכתב בב"י בשם ספר התרומה דלא חיישינן שתפלט עוד אחר כך בלא הרגשה עד כאן לשונו, משמע דאפשר שתפלוט עוד אלא דאמרינן מסתמא תרגיש, והא דצריכה להך תקנה לענין

ספירת ז' נקיים לבעלה, אף דלענין הזרע שבבית החיצון ליכא חשש דאף אם תפליט, מ"מ לא מקרי ראייה רק נוגעת לענין טהרות, ואינה אוסרת לבעלה בכה"ג כמ"ש הרשב"א דפולטת לא מקרי ראייה, וא"כ עיקר החשש שתפלוט מבתי גואי דהוי ראייה ויהי' מוכח דתועלת המוך וכיבוד בחמין פועל גם להזרע ההוא להוציאו מבפנים לחוץ, מ"מ י"ל דאנן הכי אמרינן דבלאו מוך וכיבוד כיון דחדר האשה מלא זרע ורגיל להפליט כדאמרינן, א"א שלא תפליט והוי כפולטת לעינינו, בזה סותרת מספק שמא הפליטה ממקום פנימי ממש, אבל ע"י המוך וכיבוד דנפלט כל הזרע שמבחוץ ואין ודאי לנו דפולטת כ"ש, בזה אמרינן דכל זמן דאין ידוע לנו פליטה, מסתמא לא פלטה מדלא הרגישה, א"כ עדיין י"ל כנ"ל דלא מקרי השחתה בבדיקת המוך אף דלפעמים אם תדחוק הרבה במוך יפלוט גם זרע שבפנים מ"מ כיון דכוונת' רק להוציא זרע שמבחוץ דבזה ליכא משום השח"ז, ממילא לגבי אידך זרע שמבפנים מקרי אינו מתכוון אלא דממילא יוצא, ודמי למ"ש בתוס' פרק כלל גדול (שבת דף ע"ה) ד"ה כי היכא וכו' והכא דלא הוי פ"ר מש"ה שריא.

עכ"פ יצא מזה להסכים למעכ"ת להתיר האשה הזאת לעשות במוך אחר תשמיש כסדר בדיקות בחורין ובסדקין עד מקום שהשמש דש, כיון דאפילו חיוב איכא להרמב"ם פשיטא ופשיטא שמותרת לעשות כן, אף דלפי הנ"ל יש לומר דדוקא דרך חיוב בדיקה מותר דאינה מתכוונת רק לידע אם טהורה היא אבל באשה הזאת דכוונתה להוציא הזרע שלא תתעבר גרע, מ"מ כיון דהרא"ש והרשב"א מתירין בתקנה זו לספירת ז' = נ' נקיים = דמתכוונת להפליט הזרע והש"ע סתם כן להלכה, מבואר דגם כה"ג מותרת.

ואך לפמ"ש איני יודע תועלת לה בזה, דממה שנפלט בבית החיצון בודאי לא תתעבר והשאר אין נפלט בכך, וע"י בדיקת מוך הרבה י"ל דבאמת אסור, כנלענ"ד. ידידו דו"ש עקיבא גינז מא"ש.

דעת החתם סופר להתיר אחרי תשמיש במוך כי אין להאשה איסור אם היא עושה ברשות בעלה כי לא מיפקדא על פו"ד, ומביא מחלוקת הבית מאיר שחולק על המגן אברהם שמחלק בדיון רחיצה אחרי תשמיש אם הוא סמוך לטבילתה או לא.

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קעב

שלום ל"נ הרב הגדול המופלג החו"ש כמו"ש הנפתלי נ' דיינא דמותב ב"ד רבא מיקלאש יע"א.

נעילות בימינו הגיעני האותיות שאלני ע"ד אשה אשר מסתכנת בימי עבור והנקה וכמה פעמים היתה בסכנה עצומה אי שרי לה להשתמש במוך בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר ואם נתיר לה כנ"ל אי המוך ההוא חוצץ בשעת טבילה ומעלתו האריך והעריך מערכה כדרכו דרך הקדש יקרא לה.

אמנם לפי ענין השאלה מבואר שהמוך יה' באותו מקום בשעת תשמיש ממש ולא מצאתי מי שהתיר זה כלל ע"כ לא מצאתי מקום לפלפל בזה רק אבאר פשוטיו הסוגי' לפירש"י ור"ת ביבמו' י"ב ע"ב ובדוכתא טובא נראה דלכ"ע לשום מוך באותו מקום בשעת תשמיש הוה כמשמש על עצים ואבנים ומשחית זרעו ולרש"י לא הוה נוחא לי' לפרש הסוגי' תשמיש מוך אחר תשמיש לקנח ולהסיר הזרע משום דמשמע לי' פ"ק דנדה דהמוך הוא שם כל שעה כמ"ש תוס' ע"כ פירש"י דמיירי בשעת תשמיש ממש ולהיות איסור גמור התיירו ר"מ משום סכנה ורבנן לא התיירו והלכה כחכמים וצ"ל לרש"י דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוקה דאין סמא בידה דלמא לא תקנח יפה יפה דאלת"ה מ"ט דר"מ להתיר מוך בשעת תשמיש דהוא אסור שהבעל משחית הזרע תיסגי לה בקינוח אחר תשמיש וכמו שפירש"י עצמו בכתו' ל"ז ע"א וכאשר יבואר לפנינו אי"ה אע"כ מוכח דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוק.

אמנם ר"ת לחומר אי' השחתה לא ס"ל שיתיר ר"מ ע"כ ס"ל דלכ"ע אסור אפי' במקום סכנה ולא מיירי אלא בלאחר תשמיש ולר"מ מחוייבת להציל עצמה מסכנה והוה בכלל מ"ע = מצות עשה = ושמרתם מאוד לנפשותיכם ולרבנן לא צריכה משום דמשמים ירחמו ואפשר לדינא לרש"י מסברת חוץ נהי דאסורה לשמש במוך בשעת תשמיש כרבנן אפשר מחוייבת לקנח אחר תשמיש ולא לסמוך על רחמי שמים היכא דאפשר בטבע על ידי קינוח משא"כ לר"ת דהלכה כרבנן.

ודעת רשב"א בשם רמב"ן ר"פ כל היד דיש איסור לאשה בקינוח אחר תשמיש ויעיין בכתובת ע"ב ע"א מערה לה שפה ובמג"א סי' תר"ז נראה כעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריון ולא ידעתי הא מנ"ל.

והגאון בית מאיר בסי' כ"ג תמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה והחליט לאיסור בכל גוני ומ"מ בשעת תשמיש לע"ד לית דין ולית דין להתיר ולשון תשו'

הרא"ש דמייתי ב"י בא"ע ס"י כ"ג אפי' נימא דקאי אמשמשות במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן דמה"ת לפסוק כן אך כוונתו דהא גרוע אפילו במוך לר"מ דמתיר ולדידן הא והא אסור.

ובתשו' חו"י דף ל"ז ע"ב הקשה לשיטות ר"מ דמוך הוא קנוח אחר תשמיש א"כ תיקשי מספ"ג דיבמות דפריך והתנן אנוסה פי' הא לר"ת אדרבה אנוסה בודאי תקנח אחר תשמיש ולפע"ד לק"מ דהמפותה משמשת במוך בשעת תשמיש ובריא לה שלא תתעבר משא"כ אנוסה כי הקנוח שלאחר תשמיש לא בריא רפואתו והצלתו ובתוס' ספ"ק דמגלה הקשו על אסתר הא לא הי' לה חדשי הבחנה ות' ששמשה במוך והקשה בטורי אבן א"כ האיך ילדה דריוש ולענ"ד לק"מ דבשעת תשמיש לא שמשה במוך משום שמא ירגיש אחשוורוש ורק אחר תשמיש שמשה במוך ופ"א לא נתקנח יפה ונתעברה וילדה דריוש ואף על גב שממ"ש לעיל מאנוס' משמע דלענין הבחנה אין לסמוך אקנוח שלאחר תשמיש אפשר אסתר היתה בקיאה טפי וסמכה אנפשה ומ"מ מאת ה' היתה שלא קנחה יפה פ"א ותלד דריוש בונה בית שני ובטורי אבן העלה ששמשה במוך עם מרדכי שלא תתעבר ממנו ולפע"ד בודאי גם זה אמת נכון דאם תתעבר ממנו יהיה הבן ממנו מטומע בין פרסיים כי אחשוורוש יחשב שממנו נתעברה ובנו הוא ע"כ קנחה אחר תשמישו של מרדכי ומ"מ יש לעי' קצת מנא ידעין דדריוש היה בן אחשוורוש ולא בן מרדכי אם לא נאמר ששמשה עם מרדכי במוך בשעת תשמיש שבודאי לא נתעברה ממנו ולפמ"ש לעיל איסור' איכא ויש לדחוק ולומר דכיון דידעה בנפשה שבקיאה בקנוח ואפ"ה מאת ה' היה לה הריון הדעת נוטה שהיה בנו של אחשוורוש ולא יאונה לצדיק מרדכי כל און שיהיה בנו מטומע בין הנכרים ודוחק.

והנה רש"י בכתובות ל"ז ע"א שינה טעמו ופי' במוך לקנח אחר תשמיש ונראה דהיה ק' לרש"י מ"ט דר' יהודה אלא ע"כ אחר תשמיש דבשעת תשמיש ירגיש הנואף ולא יתפייס בזה ורק תקנח אחר תשמיש וס"ל לר"י אימר לא קנחה כמו אימר לא נתהפכ' יפה. תבנא לדינא דבשעת תשמיש לע"ד אין להתיר אך אחר תשמיש אפשר יש להקל אולם ברשות הבעל ורצונו דהשתא איתתא לא מיפקדא מ"מ כופין אותה להוציא אם רוצה שתערה לאשפ' מכ"ש שאין לה רשו' להשחית זרעו בלי רצונו אפי' כבר קיים פ"ו = פריה ורביה = ואין ראייה מדביתהו דר"ח אפשר שאני בימיהם דיכול לישא אשה על אשתו או לגרשה לדידה אם יהיה תאב לבנים משא"כ בזמנינו דאיכא חרגמ"ה = חרם רבינו גרשום מאור הגולה = לא תעשה בלי רשותו כנלע"ד.

ובשו"ת דברי מלכיאל הביא כמה שיטות בזה

דברי מלכיאל חלק ג סימן צא

ע"ד הזוג שלא נפקדו בבנים זמן רב. ואמרו הרופאים שצריכים להוציא הזרע מרחמה ביום ששימשו ועי"ז יבחינו בשל מי המניעה להוליד ומה הסיבה לזה. וביקש מעכ"ת לדעת דעתי בזה אם אין בזה משום השחתת זרע. ומעכ"ת האריך בזה בחו"ב. ואנכי מוכרח לקצר באשר הימים האלה מוטרדים מאוד:

הנה אם יש להתיר לאיש להוציא זרעו לבחינת הרופאים כבר כתבתי בחיבורי ח"א סי' ע"ח שאין לעשות כן. וע' חמדת שלמה חאה"ע סי' מ"ה דאף לענין כרות שפכה אין לעשות כן. אכן באשה בכה"ג דנ"ד נלע"ד שיש להקל דהא תנן במקואות פ"ח מ"ד שהאשה ששמשה וטבלה ולא כבדה ביתה כאלו לא טבלה אלמא שצריכה ומותרת לכבד ביתה ביום ששמשה. וכ"כ הרא"ש ובטוש"ע יו"ד ס"ס קצ"ו שאם שמשה וראתה תקנח יפה יפה להפליט הזרע. אלמא דשרי לכתחילה. ולא מיבעיא לשיטת ר"ת ביבמות דף י"ב דנשים מותרות לשמש במוך משום שאין מצוות על השחתת זרע דאיש דודאי מותר בנ"ד. אלא אף לש"פ וכן לפמ"ש התו' בנדה י"ג ע"א דאשה מצווה על השחתת זרע דאיש. מ"מ הכא לא מיקרי השחתת זרע דהא אין הרופא מקבל רק הזרע שמבחוץ. וזרע העיבור נקלט לפנים. וכ"כ הרעק"א בתשובה סי' ע"ב. וכן מוכח מהא שמצריכין האשה לבדוק את עצמה תיכף אחר תשמיש. והלא א"א שלא תקנח מעט ש"ז. וע"כ צ"ל דבמעט שבבית החיצון אין קפידא. ואף לדעת הרשב"א בשם הרמב"ן רפ"ב דנדה דנשים אסורות לקנח אחר תשמיש וכ"כ רש"י בכתובות ל"ז ע"א שע"י קינוח אחר תשמיש לא תתעבר. י"ל דהיינו תיכף אחר תשמיש וקינוח עמוק קצת. אבל בנ"ד בודאי לא יקח הרופא את הזרע תיכף רק יומשך איזה זמן. נראה דאין חשש לכ"ע. ובירושלמי פ' המדיר מפרש על ממלאה ומערה לאשפה כגון מעשה ער ואונן. ונראה דהיינו דבש"ס דילן ממלאה ונופצת רק מפרש שנופצת תיכף וכמו עו"א שתיכף יצא לחוץ. והמג"א כתב בסי' תר"ו דתיכף אחר טבילתה וקודם וסתה אסורה לכבד ביתה בחמין לפי שאפשר שתשחית ביתה. נראה דזה רק בחמין שהחמין מפליטין אף מבפנים. אבל בקינוח בעלמא שרי. וע' באר הגולה ביו"ד ס"ס קצ"ו שכתב שהמנהג שלא לרחוץ תוך ג' לתשמיש ולא חילק בין שעת טבילתה לאח"כ. ואולי משום לא פלוג נמנעו בכל גוונא. והח"ס ח"י"ד סי' קע"ב תמה על המג"א דמנ"ל לחלק. ולכאורה צדקו דבריו ואכמ"ל בזה. וע' שו"ת רעק"א ס"ס ע"א שהביא דברי המג"א בסתם והקשה עליו מיבמות י"ב.

ולא הביא שהמג"א חילק בין עת טבילתה לאח"כ. ובפרט דאף באיש דעת הרבה פוסקים להתיר באקראי. וגם דהא אינו בידים רק בגרמא וכהא דיבמות ע"ו ע"א וכ"ש הכא שהרופא עושה זאת. אך זה דוחק ועיקר ההיתר כמש"ל. ועוד אפשר לצדד דהוי אינו מתכוין ולא פסיק רישא וכעין מ"ש הרעק"א בתשובה סי' ע"ב בזה ע"ש. וגם אפשר לעשות שלא יהא סמוך לטבילתה ולוסתה וכמ"ש מעכ"ת ג"כ. ויפה העיר מעכ"ת דבנ"ד שלא הולידו זמן רב יש קצת מקום להקל כמ"ש התו' ביבמות ל"ז דבזה ליכא רובא דמתעברות ויולדות:

בש"ת משיב דבר להגאון ר' מיכל שטיינמין שליט"א דומ"ץ דקהל חסידי
סקוירא בורו פארק מובא תשובה ארוכה וערוכה בנושא זה של בדיקת PCT

סימן סו, בעניין השחתת זרע

שאלה נשאלתי לעשות בדיקת PCT למי שלא זכה עדיין להיפקד בזרע של
קיימא, אי יש בזה חשש השחתת זרע ח"ו.

תשובה: בוודאי אין כאן המקום להאריך בחומר האיסור הנוצאת זרע שהוא
דבר חמור מאד, כמבואר בחז"ל ומובא בפוסקים באריכות, ובודאי אין למהר
ולהתיר בדבר חמור כזה, אלא במקרים מסוימים מאוד, וע"י בעל הוראה מובהק.

ולגוף השאלה, הנה יש שני אופנים להוציא הזרע לבדיקה זו, יש אופן
שמוציאים מהבעל, ויש אופן שמוציאים מהאשה אחר תשמיש, והגם לדעת
הרופאים אין זו הוכחה ברורה כ"כ כמו אם לוקחים מהבעל, מ"מ מחמת חומר
האיסור עושים בתחילה הבדיקה באופן השני דהיינו מהאשה, ואח"כ אם רואים
דבאופן זה אינו טוב, או דקשה להם לבדוק, אז בלית ברירה עושים באופן
שמוציאים מהאיש. וכבר הארכנו בתושבה אחרת (ע"ן להלן) דלצורך פריה
ורביה יש להקל אף להוציא מן הבעל, עכשיו באנו לדון אם מותר לעשות כן, אף
אם יש דרך אחרת שלא יצטרך לזה דהוי היתר עכ"פ בשעת הצורך או דבכה"ג
יש להחמיר.

איתא במשנה מסכת מקוואות (פ"ח משנה ד) האשה ששמשה ביתה, וירדה
וטבלה ולא כבדה את הבית, כאילו לא טבלה ע"כ. ודייקו האחרונים בזה הא אי
כיבדה קודם טבילה לא חיישין לפליטה וטהורה היא, משמע דמותר לעשות כן.
וכן הובא להלכה בשו"ע יו"ד (סימן קצו סעיף יג), ז"ל, האשה ששמשה מטתה
וראתה אחר כך ופסקה, ורוצה לספור מיום מחרת ראייתה, תקנח יפה יפה אותו
מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע, או תרחץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע
ע"כ. כלומר דאשה שרוצה להתחיל ספירתה מיד ולא להמתין חמשה יום קודם,
תקנח יפה במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחץ במים חמין והם יפלטו כל
הזרע, ועיי"ש בבית יוסף מסתפק אם בעינן תרתי קינוח ורחיצה בחמין, או סגי
באחד משניהם או תרחץ או תקנח במוך. והרי כאן ללא שום צורך התיר המחבר
לקנח ולרחוץ ואף שע"ז משחית הזרע אלא ע"כ דבאופן זה שמוציאים הזרע
מהאשה אין חשש דהשחתת זרע.

והגם דהרמ"א פליג שם ע"ז וכתב דאין אנו בקיאים ואי אפשר להקל בזה, זה דוקא לענין להמתין חמשה ימים דדעת הרמ"א דא"א להקל בזה כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה, דכל שכן הוא מאשה שלא שמשה כלל שאעפ"כ צריכה להמתין חמשה ימים כדי שלא לחלק בין ספירה לספירה, כ"ש מי ששמשה ורחצה שצריכה להמתין, אבל מ"מ לעניין החשש דהוצאת זרע לבטלה לא פליג ולכו"ע אין חשש בזה (ועיי"ש עוד בש"ך ס"ק כג).

והטעם דבאופן זה אין איסור השחתה איין שו"ת תורת חסד אבהע"ז (סימן מח) דאפילו אי אשה מצווה על השחתת זרע הבעל מ"מ מכיון דעיקר הזרע שאשה יכולה להתעבר ממנו זהו מה שנכנס תיכף ומיד לתוך גופה, ומה שנשאר אח"כ אינה מתעברת ממנו ע"כ לית לן בה ואינה מצווה שלא להשחיתו עיי"ש. וכן הוא דעת שאר פוסקים, וכן דעת חכמת הרופאים בזמנינו.

ולפי"ז בנידון דידן שרוצים לבדוק זרעו לצורך פריה ורביה באופן שמוציאים מהאשה (אף שאפשר באופן אחר) לכאורה משמע דהוי היתר גמור, וכ"ש הוא, דאם מותר לעשות כן כדי לספור מיד מגלי להמתין חמשה ימים, כ"ש בנידון דידן דהוי לצורך מצוות פריה ורביה דהוי היתר גמור.

אלא דבמגן אברהם (או"ח סימן תרו ס"ק ח) גבי הטבילה שנהגו הנשים לטבול בערב יום הכיפורים כתב, דאשה ששימשה תוך שלשה ימים צריכה לכבד ביתה בחמין, כדי שלא תפלוט שכבת זרע ולא תועיל לה הטבילה. והוסיף המגן אברהם תנאי בזה דדקוא שלא היה סמוך לטבילתה או סמוך לוסתה שאינה רגילה להתעבר בימים אלו, אז מותר לה לכבד ביתה בחמים או במוך, אבל באותם הימים שרגילות היא להתעבר, ויש לחוש שתשחית זרע הריון לא תכבד ביתה עיי"ש. משמע לכאורה מדברי המגן אברהם דיש חשש השחתת זרע אפילו כשמוציאים מהאשה עכ"פ אם הוא בזמן שרגילה להתעבר.

ועיין בשו"ת חתם סופר (יו"ד סימן קע"ב שכתב ז"ל, ובמגן אברהם (סימן תרו ס"ק ח) נראה כעין פשר דבר, דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה, ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריון, ולא ידעתי הא מנ"ל ע"כ. פי' דממ"נ אם נחשב הדבר להשחתת הזרע לא יהיה מותר אפילו בשאר ימים, ואם אין הדבר הזה נחשב להשחתת א"כ אמאי אוסר סמוך לוסתה וסמוך לטבילתה. (ועיי"ש מסקנת החתם סופר דגבי אשה דמסוכן לה להתעבר אפשר דיש להקל קנה לאחר תשמיש ובלבד שיסכים בעלה לכך). וע"ע כרתי ופלתי (הלכות נדה אות יז), מה שתמה בדברי המגן אברהם הנ"ל.

ובשו"ת תורת חסד (אהע"ז סימן מג ס"ק כח) כתב ז"ל ואנכי מתפלל על שלשתן, איך נעלם מהם שהמגן אברהם לא הוציא הדברים מלבו, אלא הן הם דברי המהרי"ל הלכות ערב יום הכיפורים ז"ל, ואומר מהר"י סג"ל דלי זה אשה ששימשה תוך ג' ימים צריכה לכבד ביתה, ודוקא שלא בשעת סמוך לטבילתה, דבאותן שעות אל תכבד שמא תשחית זרע הריזן.

וכתב שם עוד דהמהרי"ל סובר דאופן זה שמקנח אחר תשמיש אין בזה איסור דהשחתת זרע כלל והסברא שהובאה לעיל, ומה שלא התיר לה לקנח במים הסמוכים לווסתה או לטבילה, הוא מאחר דמסתמא כל הנשים רוצה להוליד בנים אפילו שאינם מצווים בפריה ורביה מ"מ יש מצוה, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות אישות פט"ו הלכה טז) אף על פי שקיים אדם מצוה פריה ורביה הרי הוא מצווה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח, שכל המוסיף נפש אחת בישראל כאילו בנה עולם ע"כ, ועל כן כתב המהרי"ל דסמוך לטבילתה או לווסתה אין להצריכה כיבוד לטבילת ערב יום הכיפורים שאין טבילה זו אלא מנהג וכדי שתוכל להתעבר אבל איסור אין בזה. (ועיי"ש מסקנת התורת חסד בדמקום צורך ואפילו צרך קצת יש להקל).

ולפי"ז אין בדברי המגן אברהם איסור בכה"ג אלא עצה טובה שתוכל להתעבר אם תרצה, ובשו"ת רעק"א (סוף סימן עא) הביא בזה מחלוקת הראשונים לגבי שלוש נשים משמשות במוך דדעת ר"ת דלנקות אחר תשמיש אין איסור אבל דעת רש"י דאף בכה"ג אסור וכתב שם דדעת רוב הראשונים כרש"י ועפי"ז אסר שם לנקות אחר תשמיש, אלא שכתב שם (סימן עב) דבבית החיצון מותר לנקות דלא גרע מבדיקה אחר תשמיש דמפורש ריש נדה להיתר עיי"ש.

עוד מביא שם ראייה לאיסור מוך אחר תשמיש מגמרא נדרים (מב, א) דמוקים שם רבא אוקימתא דחיקה ולא אוקים בפשטות דרחצה אחר תשמיש אלא ע"כ דאסור לעשות כן עיי"ש.

ובמה שכתב שדעת רש"י לאיסור עיין בחתם סופר סימן הנ"ל שאין דעתו כן אלא דלעת רש"י אחר תשמיש הוי היתר גמור, אלא שהביא שם דעת הרש"א לאיסור, ועפי"ז כתב דבשעת הצורך ובהסכמת הבעל אפשר לומר דמותר עיי"ש.

ולעניין הראיה שהביא מנדה (מב, א) עיין בשו"ת תורת חסד (תשובה הנ"ל) וכן בשו"ת בית יצחק (ובהע"ז סימן צא) ושו"ת אחיעזר (אהע"ז סימן כג) וכן בשו"ת בית שערים (יו"ד סימן רע"ג) ושו"ת דברי מלכאל (ח"ג סימן צא) מה שכתבנו בזה.

ולמעשה כיון דמרוכ פוסקים משמע דאין כאן חשש עכ"פ במקום צורך פריה ורביה, ע"כ נהגו להקל בזה לעשות הבדיקה הנ"ל לצורך פריה ורביה וכן נהגו להורות להלכה, אבל במקום שאפרש בלי זה אין להקל.

ומה דמבואר בדרישה (סימן קצו ס"ק ה), מביאו בבאר הגולה (אות כז), דמטעם זה נהגו הנשים שלא ילכו לבית המרחץ שלשה ימים אחר הטבילה, משום דרוב נשים מתעברות סמוך לטבילתם, ולפיכך אילו היו נכנסות למרחץ בתוך שלשה ימים טרם שיסריח הזרע היו המים מפליטים ממנה כל הזרע עיי"ש, מובא בפוסקים דאין זה אלא זהירות בעלמא ולא מעיקרא דדינא. ועיין עוד בחכמת אדם (בינת אדם שער בית הנשים אות יט).

העולה לדינא

הגם דאין להקל סתם ליקח הזרע מאשה, מ"מ אי יש צורך לפריה ורביה יש להקל, כיון דרוב פוסקים סברי דאין כאן איסור השחתת זרע דעל פי רוב אינה מתעברת אלא מהזרע שנקלט מיד, ובמה שלא נקלט אין איסור כיון שאינה יכול להתעבר מזה. ואם אפשר לקחת מבית החיצון וודאי עדיף, וה' אלהי יאיר עיני שלא אכשל בדבר הלכה.

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות

בדיני טיפולי פוריות
לאחר שיש כבר ילד אחד או יותר

טיפול פוריות לאחר קיום פו"ר

בנושא של טיפולי פוריות כדי לקיים מצות פריה ורביה נחלקו הפוסקים אם ההיתר שניתן להוציא זרע לצורך זה הוא היתר לכתחילה לאנשים שלא יכולים לקיים המצוה בדרך אחרת, ומשום שכל שההוצאה הוא לצורך תיקון אין זה בגדר השחתה וכדעת המהרש"ם ודעימיה, ולפי"ז מותר לעשות כן כמה וכמה פעמים והיינו שגם אחרי שהזוג נושע בפרי בטן ויש להם ילד מותר להם להמשיך להביא עוד ילדים, ולא רק שמותר להם להביא יותר מאחד אלא שגם מותר להם לקיים פריה ורביה שזה בבן ובבת, וגם אחר כך מותר להם להמשיך כדי להביא ילדים נוספים הגם שאין בזה קיום מצות פו"ר אבל יש בזה מצות לערב וזה גם כן נחשב לצורך ואין זה בגדר השחתה ומותר, וכך היה דעתו של הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל ועוד הרבה פוסקים, אבל לעומת זאת יש דיעה בין הפוסקים שסוברת שצריך לחשוש לדעת החולקים על המהרש"ם וסוברים שאין בזה היתר גמור להוציא זרע וכל מה שסמכו על השיטות להתיר הוא רק בשעת הדחק גדול, ולכן יש לחלק ולומר שאין ההיתר הזה ניתנה להביא ילדים לעולם גם אחרי שכבר זכו לפרי בטן, ויש סברא באחרונים שרק ילד אחד מותר כי זה שעת הדחק גדול כל כך עד שיכול להיחשב אפילו לפיקוח נפש, וכן הוא דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א שלא התיר לעשות טיפולי פוריות ליותר מילד אחד, וכן הזכיר סברא זו הגאון ר' משה שטרנבוך בספרו תשובות והנהגות, אבל הגר"ש וואזנר שליט"א כתב להתיר להביא ילדים על ידי טיפולי פוריות יותר מילד אחד עד שקיימו מצות פו"ר, אבל אחרי שקיימו פו"ר ויש להם בן ובת, צריך להחמיר שלא להוציא זרע, והיינו שדעתו הרמה הוא שבעצם כל ההיתר הוא רק בדיעבד, אבל כל שיש צורך של קיום מצוה דאורייתא של קיום פו"ר הוא נחשב לצורך גדול מאוד, אבל אחרי שקיימו כבר פו"ר אין זה יותר מצוה דאורייתא ולכן אין בזה יותר היתר להוציא זרע.

אתה הראת לדעת שיסוד שעליו מושתת כל הטעם של הפוסקים לחלק בין ילד אחד לשתיים או בין לפני פו"ר לאחרי פו"ר הוא משום הנושא של הוצאת זרע, ונמצינו למידן שאם יש רק פעם אחד הוצאת זרע שפיר יהיה מותר להביא מזה כמה ילדים, כי אין שום פוסק שכתב לחלק בעצם ההיתר של היחוס או דינים אחרים במהות הטיפול הפוריות, ולפיכך היום שהדרך הוא שאם עושים טיפולי הפריה חוץ גופית הרי עושים הכנה הורמונלית לאשה

והיינו שגורמים שבזמן שאיבת הביציות מהשחלה של האשה לא יהיה רק אחד או שתיים אלא לפחות עשרה ובדרך כלל הרבה יותר, ואח"כ עושים את ההפריה לכמות של עשר או עשרים, ומחזירים בדרך כלל רק שתי עוברים, וכל השאר מניחים בהקפאה בתוך מקפיא שהוא תחת השגחה, ואם כן הרי בעצם אין שום יסוד להגביל כמה ילדים להביא, וכך שמעתי ממו"ר הגאון ר' דוד אריה מורגנשטרן שליט"א תלמיד מובהק של רבו הגרי"ש אלישיב שליט"א ששמע מרבו שבכה"ג איה"נ שאין בזה שום הגבלה. כמו כן הוסיף בשמו שגם באופן שצריך להוציא זרע חדש, אם הדרך של הוצאת הזרע הוא בדרך של PCT והיינו שהרופא מוציא את זה מתוך גוף של האשה אחרי תשמיש, בזה מותר גם אחרי ילד אחד, והטעם הוא שבכה"ג הרי דעת רוב הפוסקים שאין זה נחשב להשחתת זרע ומכמה טעמים חדא שהרי זה אצל האשה ולדעת תוס' והרבה ראשונים האשה לא מצווה על השחתת זרע, ושנית כסברת הרעק"א בשו"ת סי' ע"א שאין זה מתכוין להשחתה, וכן נפסק בדברי מלכיאל, ויש לציין שבדרך כלל הרופאים לא רוצים לעשות טיפולי פוריות מזרע שהוצא על ידי PCT אבל יש אפשרות להתעקש ולעשות את זה כך, אלא שאין צורך הלכתי לזה, ולפי הנתבאר גם לפי דעת הרב אלישיב שליט"א שמותר רק ילד אחד, הרי היום שעושים הקפאה בכל אופן מותר יותר כך שאין צורך לחפש את הרופא המיוחד שיסכים לעשות את זה בצורה של הוצאה מהאשה.

(אגב יש בזה שאלה הלכתית מתי מותר להשמיד אותם, כי הרי אחרי שמגיעים לגיל המעבר יהיה צורך להחליט מה לעשות עם זה אם לתת את זה לצורך מחקר של הבית חולים או לתרומה או להשמדה ויש בזה כמה שיטות ואכמ"ל, ורק נציין שדעתו של הפוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א שאין העובר בשלב זה כדין עובר בתוך ארבעים יום שהוא מחלוקת הראשונים ולרוב הראשונים הוא דרבנן, אלא הוא בעצם עדיין לא עובר, והטעם שכיון שאם לא נחזיר את זה הרי לא יהיה שום התפחתות של עובר אין לזה דין של עובר ולפי"ז אין זה שאלה של הפלה, אבל בכל זאת יש כאן שאלה של השחתת זרע, כיון שעכשיו אנחנו משמידים ומשחיתים אותו, אלא שהשאלה בפוסקים הוא אם האיסור הוא בהשחתה או בהוצאה, וכבר חקרו האבני נזר והחזון איש בזה, ואם האיסור הוא רק בהוצאה הרי כאן אין שום איסור ועיין בהמשך בזה)

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן רנא

ב"ה, עשרה בטבת צום העשירי תשנ"ב לפ"ק.

כבוד ידידינו המפואר הה"ג המושלם בנש"ק ורופא מומחה ד"ר ר' אברהם שטינברג לאי"ט בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט בכבוד הראוי.

יקרתו קבלתי ותוכו רצוף אהבה הרבה שאלות בדברים חמורים בהלכות רפואה למעשה, והיותי עמוס עבודה"ק אשיב עכ"פ על חלקן, ובקיצור להלכה עם פלפלת וראיה כל שהוא.

ש. בענין הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו האם זה דוקא במי שאין לו כלל ילדים, ולצורך קיום מצות פ"ו או גם מי שיש לו כבר בן ובת אך רוצה להגדיל המשפחה האם מותר בהזרעה מלאכותית מטעם לערב אל תנח ידך.

ת. יראה דהגם אם אנו נפסוק בלא קיים עדין פ"ו דמותר הזרעה זאת ואינו נכנס בגדר השחתת זרע כיון שלבסוף יקיים עי"ז מצות פ"ו כרוב הסוברים כן שגם בדרך זה נתקיים המצוה, וגם אם יש ספק דפעולה זאת לא תועיל מכ"מ נימא דעדין לא יצא מגדר תיקון גם בעושה על הספק כאשר צידד בתשובת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ח, מכ"מ יראה להגביל הדבר רק למצות פ"ו בלבד, ונראה דזה הי' דעת כל הגדולים שנו"נ בנדון זה, ועיין אה"ע סי' א' ס"ח דאפילו מכירת ס"ת יש אוסרים משום בערב אל תנח ידך, ואעפ"י שאפשר לחלק מכ"מ כן דע"ת נוטה.

היות כי קשה עלי עוד להמשיך בזה אסיים הפעם כי בעל מלאכות מרובות אני.

והרני דוש"ת ויהי' נא אלקי אבותיו אתו מצפה לרחמי ה'.

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות

בדין ברית מילה בשבת
לילד שנולד ע"י טיפולי פוריות

בדין מילה בשבת של ילד שנולד על ידי טיפולי פוריות

הנה בדין זה הסתפקו אחרוני הפוסקים וכמו שמבואר היטב בדברי הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל אבל דעת פוסק הדור הגר"ש וואזנר הוא לעשות הברית בשבת, וכן שמעתי מכמה רבנים ועסקנים ששאלו להגאון הגרי"ש אלישיב שליט"א וכך הורה להם, ומשום שהיום אין זה מעשה ניסים וכמו שיתבאר מתוך הדברים דלהלן.

שו"ת מנחת שלמה

תנינא (ב - ג) סימן קכד

אך מסתפקנא לפי מה שהר"ח סובר שם דבנתעברה באמבטי אינה טמאה לידה מפני שאין אני קורא בה אשה כי תזריע, דלפי"ז בן הנולד ע"י הזרעה מלאכותית לא יהא נמול לשמונה בשבת, דהא ביוצא דופן מספקין בגמ' שבת קל"ה דלמא כל שאין אמו טמאה לידה אין נמול לשמונה וקיי"ל להלכה ביו"ד סי' רס"ו סעיף י' דלא מהלינן ליה בשבת, ומעתה אם נאמר שעיקר טעמו הוא משום דהו"ל מעשה נסים אין זה שייך כלל להזרעה מלאכותית שהוא דבר טבעי ולא הוי כלל בגדר נס, אך בעניי אין אני מבין יפה דמהיכ"ת נימא דמכח זה שאינו מצוי כלל והוא קרוב לנס שלא תהא אמו טמאה לידה, ולכן יותר מסתבר לומר דעיקר טעמו של הר"ח - שכל דבריו דברי קבלה - הוא משום דכל שהאשה אינה מסייעת להזרעת הבעל אין אני קורא בה אשה כי תזריע וגם מפני שאין זה דרך הזורעים, וכיון שכן הרי גם בהזרעה מלאכותית אין האשה מסייעת להזרעתו וגם לא הוי כדרך הזורעים, ואפשר דלא מהלינן ליה בשבת וצ"ע.

שו"ת שבט הלוי

חלק ט סימן רט

ב"ה, יום ג' דחנוכה תשנ"ו לפ"ק.

כבוד ידידי המכובד הרב הגאון הג' מלא ברכת ה' בנש"ק מוהר"ר זאב הלוי פלדמן שליט"א רב ור"מ ק"ק תורה עץ חיים - לונדון יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באה"ד.

אשר כתב כ"ת בשם כמה מוהלים שחוששים למול תינוק שנולד מכח הזרעה מלאכותית והספק ע"פ מש"כ הר"ח חגיגה י"ד ע"ב לפי ג' שלו בש"ס שם דספק הש"ס שם בבתולה שנתעברה באמבטי' כיון דהוי מעשה נסים אינו

מטמא בלידה, א"כ למה דקי"ל ע"פ ש"ס שבת קל"ה ע"א וע"ב דדחית שבת בשמיני תולה בדין טומאת לידה ומה"ט יוצא דופן אינו דוחה שבת ויו"ט א"כ אולי גם הזרעה מלאכותית היא בלתי טבעי ונדון כנתעברה באמבטי' להר"ח דאינו מטמא בלידה, וכ"כ דנאמר בשם ידידי מאז הגרש"ז אויבאך זצלה"ה דנסתפק בזה ויש שרוצים לעשות מעשה ע"פ ספיקו.

לדידי אין שום ספק כלל בזה ופשיטא דנדון כלידה לכל דבריה ודוחה שבת ויו"ט, וכמש"כ כ"ת גם בשם חמיו הרב הגאון לאי"ט, אבל לא מטעמי' שכ' משום דיוצא דופן גופא ספיקא, ונדון שלנו ספק ג"כ אם דומה ליוצא דופן ויש ס"ס להקל בשבת, דלענ"ד כבר כתבתי בעניי' בשבט הלוי ח"ח סי' ר"כ אות ג' דאין לצרף ספיקא דיוצא דופן לעוד ספק לשוי' ס"ס ואינו דומה לספק ח' ביום טוב ב' של גליות המבואר בפוסקים יו"ד סי' רס"ו יע"ש מלתא בטעמא.

אבל אין אנו צריכים כאן לס"ס כיון דבאמת אין שום ספק דהזרעה מלאכותית גורם עבור ולידה טבעית וגם עצם ההזרעה אינו בגדר מעשה נסים בלתי טבעי, ואם לדעת הר"ח נתעברה באמבטי' אינה בכלל אשה כי תזריע הרגיל עד שאינו דוחה שבת הסמוך במקרא היינו משום שהוא דבר שאינו שכיח ואינו טבעי לדעתנו הגדולה לא כן הזרעה מלאכותית שנתנית הזרע במקום הראוי ובאופנים ראויים גורם הקליטה דעיבור והלידה הטבעית, מלבד מה שכל הראשנים יש להם גירסא ודרך אחר בשמעתא דחגיגה י"ד ע"ב.

ואם פליגי גדולי הפוסקים באה"ע סי' א' אם קיים פ"ו בנתעברה באמבטי' הרי גם שם הח"מ רק מסתפק ולב"ש פשיטא דקיים פ"ו, אבל לענין הזרעה מלאכותית פשוט דהלכה כאותם הפוסקים שכן קיים פ"ו וכ"כ הגאון מנחת יצחק בח"ח, דלא כקצת אחרונים, וגם אין סבת הספק של אמבטי' לענין פ"ו דומה לנ"ד דהיא לידה רגילה וגם הזרעה, ומצוה להעמיד המוהלים על דבר זה. הרני דוש"ת באהבה ויקר, מצפה לרחמי ה'.

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות
בגדרי מצות פריה ורביה

גדרי מצות פריה ורביה

במאמר הבא נעמוד על בירורים וביאורים בדיני מצות פריה ורביה בכלל ועל ידי טיפולי פוריות בפרט, והנה מקור הראשון בחקירה זו הוא החלקת מחוקק באהע"ז סימן א' ס"ק ח שכתב להסתפק בדין נתעברה באמבטי מה דין של הילדים כלפי יחוס וכן כלפי דין מצות פו"ר ומביא המהרי"ל על בן סירא, והבית שמואל שם ס"ק י' כתב להכריע ספק זה ומביא ראייה מרבינו פרץ שהובא בהגהות הסמ"ק בהלכות נדה והובא בב"ח בס' קצ"ה, שאסור לאשה לשכב על סדין ששכב עליה איש אחר גזירה שמא תתעבר מזרע של אחר ושמה ישא אחותו מאביו, ומוכח שיש לו דין יחוס אחר אביו, ובהגהות הט"ז מדחה ראייה זו דאולי רק לחומרא, ובפרט שמצות פו"ר הוא במעשה, והיינו שהט"ז מקשה בתרתי א' שאין ראייה משם שגם לקולא, ושנית ואפילו אם נקבל שלדין יחוס יש לו דין של בנו אבל מהיכי תיתי שגם מקיים בזה מצות פו"ר הרי למצות פו"ר צריך מעשה מצוה וכאן בנתעברה באמבטי הרי היא ממילא בלי שום מעשה.

(אגב בפנים יפות בפרשת פנחס כותב שמשה רבינו נולד בדרך של אמבטי, ומוכיח כן מכח קושיית תוס' שהיה בשנת רעבון ועיי"ש באריכות ולכן מחדש שכל האיסור בשנות רעבון הוא רק על תשמיש אבל לא להוליד ילדים ולכן יכלו לעשות כן)

והיוצא מדברי הפוסקים הנ"ל, שנחלקו האחרונים בדין יחוס ודין קיום מצות פו"ר על ידי נתעברה באמבטי, דעת הבית שמואל שיש יחוס לגמרי, וכן יש קיום מצות פו"ר ודעת החלקת מחוקק משמע גם כן שהכריע כך מדהביא הראייה של המהרי"ל, אלא שלא כתב להדיא שזה כוונתו בהבאת ראייה זו, ודעת הגהות הט"ז שהוא לבעל החכם צבי הוא שאין ראייה בדין יחוס, ובדין של פו"ר סובר שבדאי לא קיים כיון שחסר מעשה המצוה.

ומעתה נרד לעומק המחלוקת, להבין מהו שורש השאלה אם מקיים בנתעברה באמבטי מצות פו"ר או לא, ונראה ששורש השאלה הוא בגדרי מצות פו"ר ולצורך זה נדון בהגדרת עצם מהות המצוה ובזה נוכל להגדיר מהו מעשה המצוה ומהו הכשר המצוה וכדלקמן.

הנה יש לחקור אם מצות פו"ר הוא כפשוטו להוליד ילדים, והיינו שבזמן שנולד לאדם בן ובת בזמן ביאה שמזה היה לידה הוא מקיים המצוה, ושוב פטור ממצות פו"ר וחייב רק מטעם מצות ולערב אל תנח ירך שאינו דאורייתא.

או דילמא מצות פו"ר אינו מצוה כשאר המצוות של מעשה, אלא שהוא מצוה שמתקיים כל הזמן בלי שום מעשה, והיינו שהמצוה הוא שיהיה לאדם ילדים, בן ובת, אבל אין מצוה על המעשה, וכמובן שבלי לעשות מעשה הרי לא יהיה לו קיום מצוה והרי זה דומה לעשיית מצוה או לקניית אתרוג שהוא רק הכשר מצוה, ונפק"מ פשוטה להחקירה הוא לפי שיטת הראשונים שמצוות צריכות כוונה האם המצוה הוא בשעת הלידה או בשעת הגמר ביאה, או בשעת הנישואין, אבל אם אין זה מצוה של קום ועשה כמו שופר אלא שהוא ממילא כמו כאן, אין צריך כוונה כלל, וכן כתב נפ"מ זה במנחת חינוך מצוה א' אות כ"ט.

ומקור לסברא זו לומר שאין המצוה כפשוטה הוא הגמרא במסכת יבמות ונפסק בשו"ע וברמב"ם אם גוי נתגייר והיו לו ילדים שנתגיירו קיים מצות פו"ר, (כר' יוחנן, ודעת ר"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ובדעת ר"י מבואר בראשונים שכיון שבגיותו יש לו יחס לכן הוא כן קיים, לעומת עבד שאין לו יחס לגמרי ולכן עבד שנשתחרר לא קיים מצות פו"ר) והקשה השאגת אריה בספרו טורי אבן על מסכת ר"ה דהרי קיי"ל אכל מצוה כשהיה שוטה לא יצא, דמצוה שעשה בזמן הפטור אינו פוטרו. והרי בני נח אינם מצויים והיה פטור ואיך נפטר עתה.

ומזה מוכיח המנחת חינוך להיסוד של הצד השני, שמצות פו"ר אינו מצוה של קום ועשה, אלא שיש הכשר מצוה של קום ועשה אבל עצם המצוה הוא ממילא.

כמובן שדעת השאגת אריה שאינו מתרץ כך מוכיח שלומד כפשוטו שמצות פו"ר הוא מצוה של מעשה, וכמו שאר המצוות, ובעצם הביאה הוא מקיים מצוה ואינו הכשר מצוה בלבד.

וכן מוכיח המנחת חינוך בדעת התוס' בכמה מקומות שהקשה שליתי עשה של פרו ורבו לדחות הלא תעשה דלא יהיה קדש ות' דלא הוי בעידנא דלא תעשה הוא בשעת העראה ועשה היא בגמר ביאה, והרי שבגמר ביאה יש כבר קיום עשה.

עוד מקור מביא המנחת חינוך מהדין שמבואר בגמרא ונפסק בשו"ע בסעיף ו' היו לו בנים ומתו לא קיים המצוה, ואם מצות פו"ר הוא כלול ומצה הרי אין לו משך זמן, אלא מוכח שהביאה הוא רק הכשר מצוה ולא מעשה המצוה, ועיקר המצוה הוא לידת הבנים ובכל רגע חל עליו החיוב, ואם מתו לא קיים מכאן ולהבא.

ובדעת התוס' והשאגת אריה והפוסקים שסוברים שמעשה הביאה הוא מעשה המצוה צריכים לפרש שהטעם של מתו הבנים לא קיים המצוה הוא שיש תנאי במעשה המצוה והוא שיקויים תכלית המצוה, וכמו שמבואר בחינוך בתחילת המצוה משרשי מצוה זו, כדי שיהיה העולם מיושב, שהשם ברוך הא חפץ ביישובו, כדכתיב לא תהו בראה לשבת יצרה, והיא מצוה גודלה שבסיבתה מתקיימות כל המצוות בעולם, כי לבני אדם ניתנו ולא למלאכי השרת ע"כ. ולכן ברגע שמתו הילדים הרי נפסק המצוה, ולא שלמפרע לא היה מעשה מצוה, אלא שמהיום הרי חסר בעולם את הבני אדם שיישבו העולם, ולכן עליו להביא ילדים לצורך זה. ועיין.

ומעתה נשובה לדין של קיום מצות פו"ר על ידי נתעברה באמבטי, וניחזי אנו שלפי דעת המנחת חינוך שמצות פו"ר אינו מצוה של מעשה, א"כ הרי פשוט שגם בנתעברה באמבטי קיים מצות פו"ר שהרי למעשה יש לו ילדים, ובדאי שבהכשר המצוה אין טעם לחלק איך הוא עושה את ההכשר המצוה, והיינו שיתכן שיהיו דינים ותנאים גם בהכשר המצוה, אבל כאן מהיכי תיתי שקיימים תנאים כאלה. ולכן לפי זה פשוט להבין דעת החלקת מחוקק והבית שמואל שיש יחוס וקיום מצות פו"ר. (עכ"פ קיום מצות פו"ר)

אמנם לדעת התוס' והשאגת אריה שלומדים כפשטות, שמעשה ביאה הוא מעשה המצוה, א"כ שייך לדון מה הדין בנתעברה באמבטי האם מעשה המצוה של ביאה חייב להיות כפשוטו מעשה ביאה, ואם כן כאן הרי היה ממילא, וכן כתב הט"ז שצריך מעשה וכאן הוא ממילא, או דילמא שגם זה הוא בכלל המצוה, הגם שנעשה שלא בכוונה, (כי הרי אין הנידון כאן רק לפי השיטות שמצוות צריכות כוונה) וכן כתב בספר שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' נ' שלפי המנחת יצחק פשוט, וגם לפי החולקים יש לדון.

והנה הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (אהע"ז חלק ב' סימן י"ח) כתב לחלוק על החידוש של הט"ז וכתב שזה לא מסתבר כלל לומר שמצות פו"ר אינו מצוה של מעשה, אלא הת' על קושיית השאגת אריה הוא כך, שהמצוה הוא על מעשה, אבל המעשה אינו הולדת הבנים, דזה אינו בידו אלא המצוה הוא לבעול ביאה גמורה שיהיה אפשר מזה להוליד, וראיה מתוס' בב"ב הנ"ל שפו"ר מקיים בגמר ביאה, ומבואר שגם לפני שמתעברת כבר קיים המצוה, כיון דרק זה בידו לעשות, וחייב זה של ביאה הוא מצד פו"ר עד שילדו לו בן ובת שאז נפטר, וכן מדייק מלשון המשנה שלא אמר כמה בנים מחוייב אדם להוליד

אלא אמר לא יבטל אדם מפו"ר אלא אם כן יש לו בנים, דמצות פו"ר הוא הבעילה כיון שרק זה הוא בידו, ובזה מיישב הקושיא, דכיון שהגוי יש לו בנים, והתורה לא חיבה מצוה זו למי שי לו בנים, ובהכרח הוא פטור כמו בקיים פו"ר. והיינו שלפי הפשטות שהמצוה הוא מעשה של מעשה דהביאה שמביאה בסוף עיבור הוא מעשה מצוה ארוך עד הלידה, א"כ הרי הגוי לא עשה המעשה המצוה, ואמאי יהיה פטור אחרי הגיור, אבל כיון שהמצוה הוא רק על מה שבידו עד שיהיה לו ילדים, א"כ הרי כיון שיש לו ילדים בפועל הרי פטור. ומה"ט מקשה ר' משה על הט"ז שכתב שכיון שבלא מעשה אפשר שלא יצא, דגם בנתעברה באמבטי לא גרע מגוי שנתגייר.

ובדעת הט"ז כנראה שצריך לחלק שהתם כיון שהיה מעשה ואז הרי התייחס אחריו, וכמבואר בראשונים החילוק בין גוי לגר.

אחרי הדברים האלה נבוא לברר דיני קיום פו"ר על ידי הזרעה מלאכותית IUI ואחריו יבואר גם דין קיום פו"ר על ידי הפריה חוץ גופית IVF

הנה לפי הנ"ל, הרי פשוט שלפי הבית שמואל שקיים המצוה, וכל השאלה הוא רק לפי החלקת מחוקק והט"ז וכן כתב המהרש"ם, שדין הזרעה מלאכותית הוא שבנו לכל דבר כדעת רוב הפוסקים וכדעת הבית שמואל, אמנם דעת הדברי מלכיאל לחלק יצא, וכדעת הפוסקים באמבטי והוסיף שגם לגבי היחוס יתכן שאין לו דין בן גמור אלא כשבא על האשה כדרך כל האדם אבל בלא"ה לא, ולמעשה כך ידוע, אבל הרי כתב כמה תשובות אחרות ששם כן הכריע כדעת רוב הפוסקים אלא שיצא נגד הטיפול בגלל חששות כמו הוצאת זרע, ועיין היטב מה שכתבנו בקובץ תורת המשפחה גליון א' באריכות שרוב החששות שכתב הדברי מלכיאל כבר לא נוגע היום וכלפי החשש של הוצאת זרע כבר כתב האחיעזר שהיום שמוציאים הזרע על ידי לבישת הגומי על האבר של הבעל שנקרא קונדום אם כן הרי הם משמשים כדרך כל הארץ ואין זה בכלל איסור הוצאת זרע, והיום עושים גם נקב קטן בקונדום על פי הוראת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל לצאת ידי כל השיטות ועיי"ש.

אמנם הפוסקים האחרונים בדורות שלפנינו ובדורינו כתבו כולם סברא אחד לחלק בין נתעברה באמבטי להטיפול הזרעה מלאכותית IUI וכן כתבו הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בספרו אגרות משה (שם) והמנחת יצחק בשו"ת מנחת יצחק ח"א סימן נ' ועוד רבים ושלימים שהרי כאן בטיפולים הרי יש מעשה גדול, ובודאי שאין זה בגדר של הט"ז שטען שאין קיום מצות פו"ר בלי מעשה, כי יש

גם כוונה וגם מעשה. אלא שסברת הדברי מלכיאל בהו"א שצריך להיות דרך מעשה ביאה לכאורה שייך כאן, אבל חדא הרי חזר בו מדבריו בכמה מקומות ושנית שהרי גם בזה ברוב הפעמים הוא דרך ביאה, אם מוציאים דרך PCT בודאי הוא דרך ביאה גמור, וגם על ידי קונדום הוא דרך ביאה וכמו שכתבו האחיעזר ועוד פוסקים כלפי היתר של הוצאת זרע, וגם באופן של דש מבפנים וזורע בחוץ הוא דרך ביאה וכו' ושאלות אלו בהלכות הוצאת זרע יתבאר בשיעור הקרוב בלי נדר.

העולה מכל דברינו שלפי כל הפוסקים בלי שום יוצא מן הכלל, הדרך שעושים היום בטיפול של IUI הזרעה מלאכותית פשוט שבנו הוא לכל דבר ומקיים בזה מצות פו"ר.

ומעתה כלפי הטיפול של IVF שההבדל הוא במציאות שעושים את ההפריה בחוץ, ולכאורה הרי אין הבדל מהותי שיעשה הבדל בהלכות היחוס ובקיום מצות פו"ר, אבל הציץ אליעזר כתב למעשה לאסור טיפול זה מכמה טעמים ובתוך הדברים מחלק שכיון שבזה משנים סדרי מעשה בראשית והוא באמצעות אמצעים כירורגיים שמוציאים הביצית של האשה, אין בזה קיום מצות פו"ר (וכותב שגם לשבת לא מקיים בזה, ור' שלמה זלמן כבר כתב שגם אם נודה לו על פו"ר אבל בודאי שלשבת קיים) ולמעשה עצם האיסור שכתב הציץ אליעזר מיוסד על החששות בנאמנות הרופאים וכמו שמבאר שם באריכות וזה הרי פשוט שנשתנה, וגם עצם הסברא של שינוי מעשה בראשית הרי יש לומר שהיום זה כבר לא בגדר של שינוי מעשה בראשית, וכן אמר הרב אלישיב כלפי ברית בשבת שמבואר ברבינו חננאל שאם נולד בנתעברה באמבטי הרי זה מעשה נס ואין זה אשה כי תזריע, ולכן פסק הרב אלישיב בהתחלה שלא לעשות הברית בשבת, אבל היום חזר בו וכן שמעתי מהרב אליעזר גרינבוים מהעסקנים של בוני עולם ששאל את דעתו הגדול לפני חצי שנה והתיר הרב אלישיב לעשות הברית בשבת, והטעם כי היום אין זה כבר בגדר מעשה נס אלא הוא בגדר טבעי וכו'.

וכן דעתו של ר' משה שטרנבוך שליט"א ראב"ד עדה החרדית, שבספרו תשובות והנהגות יצא בשעתו נגד הטיפול גם בגלל החששות וגם בגלל הדין בקיום מצות פו"ר אבל היום בגלל שינוי המציאות, כתב ר' משה שטרנבוך במכתב שיצא לפני חודש ששפיר קיים בזה מצות פו"ר.

והנה בקובץ תורת המשפחה גליון א' נדפסו המכתבים של גדולי ישראל, הפוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א ופוסק הדור הגרי"ש אלישיב שליט"א ועוד

פוסקים גדולים שכתבו שאסור להוציא לעז על ילדים שנולדו בטיפולי פוריות ואדרבה בזה הם מקיימים מצות פו"ר ובנו הוא לכל דבר. ולכן כמובן שלהלכה למעשה בנושא הזה, של קיום מצות פו"ר ודין יחוס הילדים יצא הדבר לפני כל הפוסקים בלי שום יוצא מן הכלל שקיים בזה מצות פו"ר.

(אגב נציין לסיום שגם הסטייפלר שיצא נגד הטיפול הזה כתב בספר ברכת בנים ששמע מהגאון ר' יצחק זילברשטיין שאמר לו שהסיבה היתה בגלל ההפקרות שהיו בזמנים הללו לפני התקופה שהיתה השגחה פקוחה על התהליכים

להשלמת הדברים, בדברי החלקת מחוקק והבית שמואל מבואר שדין קיום מצות פו"ר תלוי בדין היחוס, ובדברי הט"ז נתבאר שיש סברא לחלק כי חסר מעשה המצוה, וכן הוא דעת המהר"ם שיק מצוה א' אות ג' לחלוק על הב"ש והח"מ שתלוי קיום מצות פו"ר בדין היחוס, וסובר שהגם שבנו הוא לכל דבר אבל לא קיים המצוה אבל כבר נתבאר שבטיפולי פוריות שפיר יש מעשה ומחשבה תחילה וכמו שכתבו כל גדולי האחרונים)

מדור בירורים וביאורים

בירורים וביאורים
בהלכות טיפולי פוריות

בדיני טיפולי פוריות
בימים לא טהורים

בנושא טיפולי פוריות לפני המקוה, ואשה שיש לה ביוץ לפני המקוה.

הנה בדור שלנו נתחדשו תרופות בתחום של הביוץ, והיינו שיש נשים רבות שהביוץ שלהם חל לפני המקוה, ובעצם הנשים הללו יש להם בעיה לקיים מצות פו"ר, ונקדים הקדמה רפואית קטנה לבאר הפיזיולוגיה של פוריות באשה רגילה, כל חודש יש לאשה מחזור הוסת, והיינו שמגיע לה מחזור ויוצא הדם נידות, וי"ד יום לפני המחזור הזה יש תהליך של ביוץ והיינו שיש יציאה של ביצית מתוך השחלה, ששם היא נמצאת מאז לידתה, וכיון שיצאה הביצית לתוך חלל הבטן אזי החצוצרה שואבת אותה פנימה, ואחר תשמיש יש מפגש בין הזרע להביצית ועי"ז יכול להיות תהליך של הפריה, והיינו שלצורך הריון חייב להיות שהאשה יהיה לה ביוץ בימים טהורים, כי הביצית שיוצאת בזמן הביוץ לא נשארת בתוך החצוצרה רק כ"ד עד ל"ו שעות ואח"כ היא יוצאת מהגוף, ולכן נשים שהביוץ שלהם יוצאת לפני טבילתן אינן יכולות ליכנס להריון.

האופנים שהאשה מבייצת לפני המקוה הן רבות, ויש אומרים שבערך שלשים אחוז של בעיות פוריות של זוגות הם במקורם בביוץ, וחלק גדול מהם הוא בגלל ביוץ מוקדם לפני טהרתה במקוה, ויש בזה כמה סיבות א' יתכן נשים שיש להם מחזור קצר והיינו כל כ"ד יום או כל כ"ה יום מגיע להם מחזור, וכיון שהביוץ הוא בדרך כלל י"ד יום לפני המחזור נמצא שהאשה מקבלת הביוץ שלה ביום י"א של תחילת המחזור והיינו ביום לפני הטבילה, אופן ב' הוא שהאשה מקבלת מחזור רגילה כל כ"ח יום אבל המחזור הוסת שלה ארוך מאוד ובמקום שיקח לה חמשה ימים ואחר כך תוכל לעשות ז' נקיים היא יכולה ליטוה רק אחרי שבע שמונה ימים, ורק אז מתחילה הז' נקיים, ונמצא שוב שהאשה מבייצת לפני המקוה.

בעקבות בעיות הללו העלו הרופאים רעיון לעקוף את הבעיה ולהציע לנשים לעשות להם טיפול פוריות שנקרא הזרעה מלאכותית IUI והיינו שיעשו הזרקה של הזרע של הבעל לתוך האשה ביום הביוץ, כי יקחו זרע של הבעל בזמן שהם טהורים, ויקפאו את זה, ואח"כ בזמן שהאשה תגיע לביוץ יזרקו לה את זה לתוך הרחם ותוכל ליכנס להריון, והשאלה שראוי לדון בהלכה כי עכשיו היא בנדתה אם הילד שיוולד יהיה פגום כבן נדה, ונחלקו בזה גדולי הפוסקים מדור הקודם וכמו שיבואר בהמשך.

וכאן המקום להדגיש שהיום בזמנינו כמעט שהנושא הזה לא שייך שיהי'

למעשה, כי הרי קיים היום כמה וכמה סוגי תרופות שאפשר בהן לדחות הביוץ בכמה ימים, וכן יש אפשרויות שונות איך להתגבר על הבעיה גם אפשר להאריך הימים של המחזור שלא יבוא כל כ"ד או כל כ"ה יום אלא כל ל' יום, וכן אפשר לקצר שהדם לא יבוא במשך שמונה תשע ימים אלא בארבעה חמשה ימים, ובדרך כלל הטיפול בזה כולל רק לקיחת כדורי תרופות, אבל השאלה עדיין נוגעת למעשה כשהאשה צריכה לעשות טיפולי פוריות משום סיבה אחרת כגון שיש לה בעיה ליכנס להריון משום איזה בעיה, ועושים טיפול הזרעה מלאכותית ואז הרי צריכים להזריק את הזרע לתוך רחמה ביום הביוץ, ואם הביוץ יצא בדיוק בימים לא טהורים מה הדין האם מותר להזריק לה או לא, וזה דבר שקורה ולכן השאלה נוגעת למעשה, ובפרט אחרי שבדרך כלל הטיפול של הזרעה מלאכותית כולל הכנה של תוספת הורמונים וזה הרי יכול לשבש לפעמים את המחזור של האשה וגם זמן של הביוץ ולכן צריך לדעת מה הדין במקרה כזה.

(לעומת זאת בטיפול של הפריה חוץ גופית IVF הרי הרופא נותן את התרופות ושולט בדיוק מתי יבוא הביוץ ולכן פחות מצוי השאלה, אבל בהזרעה מלאכותית שאין הרופא שולט בזמן הביוץ כי הרי לא נותנים שם הורמונים לדיכוי הביוץ ורק נותנים הורמונים להגברת הביוץ שיהיה יותר מביצית אחת שיתפתח ויצא ביום הביוץ ולכן כאן השאלה במקומה)

ומקור הסוגיא הזה הוא בדברי הראשונים, ונחלקו בענין זה, מה הדין באשה נדה שנכנסת להריון שלא על ידי תשמיש מה הדין של הילדים שנולדים דרך זה, ואם הם כבני נדה, ובהמשך יבואר בדברי האחרונים שגם אם עיקר הדין הוא שמותר, לא כדאי לעשות כן מצד הטבע שכן נדה פגימתו גם מצד הטבע ועיין בהמשך.

וכן מבואר בדברי המהרש"ם שלפי הגהות הסמ"ק שכתב שאשה נזהרת שלא לשכב על סדינים ששכב עליהם איש אחר פן תתעבר ולא נזהרת מלשכב על סדינים בזמן נדתה מבואר שגם אם תתעבר אין בזה שום חשש, ובע"כ שאין שייך פגם של בן נדה אלא כשנולד על ידי תשמיש בזמן נדתה וכן הובא דברי הסמ"ק בב"ח ובט"ז בסימן קצ"ה ולכן נקטו הפוסקים שזה היתה דעתם הגדולה להתיר.

דעת המהרש"ם לאסור בזמן נדתה, סתם ולא פירש טעם לדבר.

שו"ת מהרש"ם חלק ג סימן רסח

ומה ששאל אם מותר שיעשה הרופא הקילוח לרחם האשה בימי נדתה, לפימש"ל בשם הגהת סמ"ק אין בזה קפידא ומ"מ אין דעתי לעשות כן מעשה רק בימי טהרתה. וגם בזה לא התרתי רק בשהה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום. אבל מחומר האיסור רצוני באופן שיסכימו עוד ב' רבנים יראי ד'. ושלא לעשות מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' אשר יראה הענין שהוא שעה"ד גדול וכתורה יעשה

ודברי המהרש"ם אינם מסבירים את הטעם של האיסור, אבל בשו"ת דברי מלכיאל נחית לעומק הטעם וכדלהלן, וכן מחלק הדברי מלכיאל שאין ראייה מהסמ"ק והב"ח והט"ז להתיר, כי אפשר לחלק שכיון שאינו איסור מדינא אלא רק משום פגם טבעי לכן אין צריכין לחשוש ולגזור גזירות בדבר רחוק דשמא תתעבר מהסדינים שהוא בעצם חשש רחוק מאוד, כי זה הכלל שעל דבר שלא שכיחא לא גזרו, וכן אינו במעשה ובכוונה תחילה, אבל לעשות מעשה אין בזה היתר.

שו"ת דברי מלכיאל

חלק ד סימן קז

ומה שתתעבר בימי נדתה. יפה הביא כת"ר ראייה ממ"ש הט"ז ביו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הגהת סמ"ק שאשה מותרת בימי נדתה לשכב על סדיני בעלה. ואין לחוש שמא יהי' שם ש"ז ותתעבר בימי נדתה כיון שאין כאן ביאת איסור. ורק בשל אחר צריך ליזהר משום הבחנה. והובא להלכה בכל האחרונים שם. הרי שאין חשש כשתתעבר בימי נדתה. וה"ה בנ"ד:

אכן באמת נראה שיש חשש גדול בזה שהרי יהי' הולד בן הנדה. "ובן הנדה משמע שפגמו הוא לא מצד האיסור. רק מצד שבטבע נפגם אז הולד כמבואר בזוהר פרשת מצורע שטומאה הרובצת על האשה בעת הזאת נמשכת על הולד. וע' רמב"ן פ' ויצא. ואיתא במסכת כלה שבן הנדה הוא עז פנים והוא חלש ומצורע. וכ"ה במד"ר מצורע פט"ו. ומבואר שם שבטבע הוא כן כשמתעברת בנדתה ולא בשביל החטא שעשו ע"ש. ולזה חלילה לעשות לכתחילה שיהיו זרע מרעים ומצורעים". וע' שערי תשובה לר"י אות קכ"ה. ואף דאיתא בברכות (דף י') שנצטוו חזקיה לקיים פו"ר אף שידע שבנו יהי רשע. משום בהדי כבשי דרחמנא למה לך. היינו משום שלא הי' יכול לקיים באופן אחר. אבל בנ"ד יכול לגרש את זו ולישא אחרת. וגם דהתם הלא תלוי בבחירה ורק שראה ברוה"ק

שיהי' רשע. אבל הכא גורם לו שיהא בטבעו נוטה לרעה וכדאיתא במדרש שם ע"פ אבות אכלו בוסר וגו' ע"ש. והא שהתיר בהגהת סמ"ק לנדה לשכב על סדיני בעלה נראה משום שהוא מילתא דלא שכיחא שימצא על הסדין ש"ז שעודנה חמה ושיכנס לגופה באופן שתתעבר. ולזה לא חששו לזה כיון שבעצם אין בזה איסור. אבל לעשות כן לכתחילה ודאי אסור. ואין זה קיום מצות פו"ר כראוי שירבה בישראל בנים פגומים ומצורעים. ואף דבדיעבד יצא ידי פו"ר אף בממזר כדקיי"ל באה"ע סי' א' ס"ד. מ"מ ודאי ראוי לעשות באופן שיהיו בניו יראי ד' ושלמים בנפשם ובגופם. והראיה מחזקיה שעלה על דעתו שפטור מפו"ר בשביל שידע שבנו יהי' רשע. ורק ישעיה הנביא א"ל שבכ"ז חייב. והיינו כמש"ל משום שלא היה אפשר בענין אחר. וגם כי הוא לא היה הגורם בזה. כי הלא זה תלוי בבחירת הבן. אבל לגרום לכתחילה כן מוכח מזה דאסור. ודין מפורש הוא ביבמות (דף ס"ה) ובשו"ע סי' ב' ס"ז שלא ישא אדם אשה ממשפחת מצורעים כדי שלא יוליד בנים מצורעים. הרי שאסור להרבות מצורעים בישראל. וה"ה הכא שמפורש במדרש ובמסכת כלה שטבע המתעברת בנדתה שיהא הולד מצורע. בודאי אסור לעשות כן. ואף אם הרופא אומר שלא יהי' מצורע. אינו נאמן להכחיש דברי חז"ל. וכמפורש בפוסקים שאין מאמינים לרופאים בדבר שמפורש בש"ס להיפך. וע' חיבורי ח"ב סי' קל"א. וגם דבלא"ה הוי הולד פגום ועז פנים כשנתעברה בנדתה מפני רוח הטומאה השורה על האשה אז וכמש"ל:

(ועפ"ז אפשר ליתן טעם למה שצריך ע"פ דין לפרוש סמוך לוסתה אף דהא חזקה הוא מדאורייתא ומוקמין לה בחזקת טהרה עד שעת וסתה. וגם מצינו שהפוסקים התירו כל מיני קריבות אף דלדעת הרבה פוסקים אסור מה"ת בנדה. ולא אסרו רק ביאה. ולפמ"ש י"ל הטעם שחוששים שהזרע ישאר ברחמה ויוקלט בעת נדתה ותתעבר ויהא בן הנדה. אכן לפ"ז יקשה שנצריכנו לפרוש ג' ימים קודם וסתה. דהא זמן קליטת הזרע הוא ג"י. וצ"ל שע"פ רוב נקלט הזרע בתוך עונה ראשונה. ורק מיעוט נקלטים בתוך ג"י ולמיעוט לא חששו. וכמש"ל דלהכי התיר בהגהת סמ"ק לנדה לשכב על סדיני בעלה לפי שאינו מצוי שתתעבר. וע' תו' יבמות (דף ל"ז ע"א) ד"ה רוב שהקשו שיצטרכו בהבחנה ג"ח וג"י משום ג"י קליטת הזרע. ולפמ"ש י"ל דלמיעוט הנקלטים אחר עונה לא חששו. ויש להאריך בזה ואכ"מ. ויש לדון ג"כ שעיקר תלוי בעת שהוכנס הש"ז לתוך רחמה אם היא נדה אז. ולא על שעת קליטה ואכמ"ל בזה. שוב ראיתי בנו"ב מ"ק סי' ס"ט שכתב שהרוב נקלט בשעת עיקר התשמיש. ולפמ"ש י"ל שכל העונה מיקרי כשעת

תשמיש לענין זה. והנה הנו"ב שם הוכיח זה מהקושיא שהביא שם על התו' דמ"מ לענין יבום תמתין ג"ח וג". ובאמת תירוץ הנו"ב קשה דאי לענין יבום סמכין על רוב הנקלטים בשעת תשמיש. מכ"ש שראוי לסמוך ע"ז לענין הבחנה. ובימי חרפי נתקשיתי בקושיא הנ"ל על התו' מדעתי בע"ה. ותרצתי בחידושי ליבמות דעיקר קושיית התו' הוא מהבחנה שמפורש בש"ס הלשון תשעים יום לבד יום הגט והאירוסין וכמפורש בלשון התו'. אבל לגבי יבום לא מצינו תקנה מפורשת. ורק ממילא אסורה להתיבם משום הבחנה. וכיון שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. אכן אם ידוע לה שנבעלה לבעלה ביום שמת בו. צריכה באמת להמתין ג"ח וג"י בשביל חשש קליטת הזרע. ובתו' ביבמות (דף מ"א ע"ב) ד"ה הא קטנה וברשב"א וריטב"א שם משמע שיש תקנת ג"ח גם ביבום. ולפמש"ל י"ל לדעתם דמיעוט הוא שיוקלט אחר עונת תשמיש ול"ח למיעוט זה לקבוע תקנה בשביל זה להבחנה ואכמ"ל בזה):

והמנחת יצחק האריך לבאר דעת האוסרים, והביא שדבר זה שנוי במחלוקת הראשונים כי מצד א' עומד דעתו של הגהות הסמ"ק, אבל לעומת זאת מצד שני עומד דעתו של ר' שלמה מלונדון כמו שהביאו החיד"א בספרו ברכי יוסף וביאר טעמו משום פגם טבעי.

שו"ת מנחת יצחק

חלק א סימן נ בענין הזרעה מלאכתית.

ב"ה עש"ק שובה תשי"ג לפ"ק מנשטער יצ"ו גמח"ט לידידי הרה"ג המפורסם וכו' מוהר"א הלפרן שליט"א, לונדון.

הנני בזה על דבר שאלתו וז"ל איש חרדי, וביתו ובונה בטהרה, אבל כבר עברו ארבעה שנים אחר הנשואין, ולא זכה לבנים, ונבדקו שניהם בבדיקת הרופאים ובאו לידי החלטה מוסכמת, שאם ה' משמשה לא יאוחר מיום י"ב - י"ג לתחלת ווסתה האחרון, יש תקוה שתתעבר, כי אחרי כן כבר אינה ראויה לקבל הריון וכו' אבל אשה זו אינה יכולה לעשות הפסק טהרה כ"א ביום ו - ז מראייתה, באופן שליל טבילתה מאוחר מזמן הנ"ל, על כן נפשו בשאלתו עפ"י עצת הרופא המומחה שלו, אם מותר לקבל הזרע ממנו, ולשפכו לרחמה ביום הי"ב, טרם יכולה לטבול לבעלה כדת וכדין, וכבר ניסו לתת לה רפואות שתוכל לטהר מקודם אבל לא הועילו, גם יראים לתת לה רפואות חזקות מחמת קלקול מעיה. והשאלה נחלקת לג' נדונים, א' הוצאת זרע שלו שלא לתוך רחמה, שנית לשפוך לתוכה טרם טהרתה לבעלה, ג' אם הבן או הבת מתייחס אחרי האב לקוים /

לקיים/ פו"ר ולכל דבר, עכת"ד השאלה.

(ג) ומה שנוגע לנדון הב', הנה המהרש"ם לא הקיל אף בשעת הדחק רק בימי טהרתה, אף דמדברי הגהות סמ"ק בשם ר"פ (הובא בטו"ז יו"ד סי' קצ"ה, ובב"ש א"ע סי' א' סק"י ובמל"מ פט"ו מה"א ה"ד), דכתב דאשה נדה יכולה לישכב על סדיני בעלה, אבל נזהרות שלא לישכב על סדין של איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר גזרה שמא ישא אחותו מאביו, עיי"ש, משמע דאף בימי נדתה אין קפידה, וביותר מוכח כן מדברי הגהות סמ"ק שבכ"י שהובא בברכ"י (א"ע סי' א' אות י"ד), מ"מ למעשה לא רצה לפסוק כן הגאון המהרש"ם ז"ל, ולא ביאר הטעם, אבל יש טעם לחומרא זו בברכ"י שם בשם קובץ ישן כ"י, ובו פסקים למה"ר שלמה מלונדון, דכתב וז"ל אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה, במרחץ שרחץ בו בעלה, שמא תתעבר ויהי הולד בן הנדה, וכתב ע"ז הברכ"י, וזה נראה היפוך מהגהת ה"ר פרץ הנז', ויש לחלק קצת עיי"ש, הרי דס"ל דאף באמבטי הוי בן הנדה, ומש"כ הברכ"י דיש לחלק קצת, לא ידעתי לכוון החילוק, רק במציאות לומר דבמרחץ יש חשש יותר שתתעבר, שע"י עסק הרחיצה יכנס בה הזרע, מבסדן/מבסדין/ דאף שיהי' שם זרע מי יכניס בה, וע"כ דקדקו הש"ס והפוסקים בכ"פ רק דנתעברה באמבטי, ומשום דבאמת קשה לומר, דיסבור הר' שלמה, דיהיה שייך בכה"ג בן הנדה ממש, דלא הזהירה התורה בנדה, רק מבלי לבעול אותה, אבל להיות הרה ממנו ע"י סדין או אמבטי אנה והיכא אסרה התורה כיון שהוא בעלה, וכמ"ש בבני אהובה (ה' אישות פט"ו ה"ו), ורק י"ל דמ"מ כיון שנקלט בנדתה, נמשכת על הולד פגם נדתה, וכן מצאתי בשו"ת זקן אהרן (תניינא סי' צ"ז), דמטבע הוא נפגם, וכדמוכח בזה"ק (פ' מצורע) ומד"ר (פ' מצורע) ובמס' כלה, (ולא הביא מד' הברכ"י בשם הר' שלמה הנ"ל) עיי"ש. אך צ"ע לפי"ז, דא"כ אף באשה ששמשה מטתה, וראתה אח"כ, ונקלט אחרי הראי' דמשכחת כה"ג, וכדמוכח מדברי האחרונים, במה שכתבו על הדין המבואר ביו"ד (סוס"י קצ"ו), עי' מג"א (סי' תר"ו) ובס' תפארת ישראל (ביו"ד שם), ובהגהת הגאון מהר"ב מלייפניק שם עיי"ש, וכי בכה"ג ח"ו יהי' הבן פגום, כיון דמטבע נפגם, וע"כ דל"ה רק חומרא בעלמא, וע"כ יש לחלק בין סדין לאמבטי וכנ"ל.

ולמעשה נחלקו גדולי הפוסקים בדור האחרון דעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל הוא להתיר דבר זה כיון שמעיקר הדין הרי הוא מותר וכן כתב בכמה מקומות, וכדלהלן, ויש שמצריכים שתטבול אחרי ז' ימים לפני הז' נקיים, ויש חולקים על צעה זו כי הוא חומרא דאתי לידי קולא ולידי מכשולות, ויש שאוסרים בכל אופן.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יח

בא"א לה להתעבר אלא בזילוף זרע הבעל למעיה קודם שישלמו ז' נקיים כ' מנחם אב תשכ"א. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר יעקב הכהן זעלצער שליט"א הרב דקה"י עדת ישורון ביאהאננעסבורג.

הנה בדבר האשה אשר לפי דברי הרופאים מומחים היא מוכשרת לקבל הריון רק ביום השמיני ויום התשיעי מהתחלת וסתה, וכתב כתר"ה שבדבר זליפת זרע הבעל לבטנה יש שמתירין אחרי עבור י"ז נקיים קודם הוסת ותצא מספק זבה ואחר ז' ימים מהתחלת הוסת אם תפסוק מדמיה תטבול כדין נדה מדאורייתא ואח"כ יעשו זליפת הזרע לבטנה ומחמת שיש שאוסרין רוצה כתר"ה לידע דעתי העניה. והנה אם הנידון הוא דרך תשמיש להתיר בשביל פו"ר לעשות כדינא דאורייתא לא כחומרת ר' זירא שיושבות ז' נקיים, אף שיש מקום לדון בזה מ"מ למעשה אין להתיר ואין רצוני לדבר בזה ע"י הכתב ורק אם יזמין השי"ת שנתראה איזה פעם נדבר בזה לברור הדבר ולא למעשה.

אבל כפי שמשמע הוי הנידון לזלף זרע הבעל לתוך בטנה שלא בתשמיש אלא ע"י שפופרת שעושים הרופאים, אין צורך לטבילה בזה כי איסור וכרת דנדה הוא רק ע"י תשמיש דביאה ואם תתעבר מזרע הבעל בנדתה ע"י הזילוף שהוא כאמבטי שאיתא בגמ' אין שום פגם על הולד. ומפורש כן בט"ז יו"ד סימן קצ"ה סק"ז מהגהת סמ"ק בשם הר"פ שאשה נדה יכולה לשכוב אסדיני בעלה ואינה חוששת פן תתעבר מש"ז של בעלה ויהא הולד בן הנדה משום דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי ואפילו תתעבר מש"ז של אחר ורק שעל ש"ז של אחר קפדינן אהבחנה ועל שמא ישא אחותו מאביו שזה ליכא בנדה מש"ז של בעלה, וכן הא סובר הב"ח שממנו העתיק הט"ז וגם הב"ש בסימן א' סק"י שהביא להב"ח הא סובר כן וכן הדעת נותן, ומה שאיתא באוצר הפוסקים בשם בר ליזאה ועוד ספר שפליגי ע"ז בזרע של אחר שהוא ממזר הם דברי הבל והוא נגד הר"פ ורבותינו האחרונים עמודי ההוראה, וממילא בשל הבעל אף שהיא נדה אין שום פגם בהולד. וממילא אין להחמיר ולהצריכה לטבול אחר שבעה ימים בלא ספירת שבעה נקיים משום שיכול לבא מזה קלקול להקל גם לשמש עם בעלה והוי חומרא דאתי לידי קולא, וגם שאין בזה שום צורך להחמיר שאין לחוש לשיטתם כלל, ובפרט לפגם דולד הנדה שאין נוגע זה לאיסורין כלל דכשר אף לכהונה אלא שהוא פגם בעלמא לענין חשיבות ומעלה. וכו'.

ידידו מוקירו ומברכו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ד סימן לב

אבל לזרוק זרע הבעל לגוף אשתו כשאומרים הרופאים שמה שלא מתעברת הוא מצד שבביאתו לא בא הזרע להרחם מצד איזה חולשה ממנו או מצד שיום שהאשה ראויה להריון הוא משונה שרק ביום העשירי וי"א לראיית דמי נדותה ראויה אשה זו להריון ודאי יכולים לזרוק בבטנה ע"י רופאים זרע בעלה, ואם הצורך הוא משום שע"י ביאה לא בא הזרע לרחמה הרי היא טהורה ויוציא הזרע ע"י תשמיש וכשירגיש שיצא הזרע יוציא האבר מגופה לתוך כלי זכוכית שיכין או שישמש בכיס סתום שילביש על אברו אם הכיס לא יקלקל הזרע, ואם הצורך הוא משום שזמן שראויה להריון הוא קודם שיכולה לטבול שאסור לבועלה יצטרך להוציא ע"י הרהור כדכתבתי בח"ב סימן י"ח.

לעומת זאת דעת של החזון איש היה לאסור דבר זה וכן כתב בתשובה לשאלה על דין זה והובא בציץ אליעזר

שו"ת ציץ אליעזר

חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה שער ד
שער ד' הפרייה מלאכותית.

פרק ו' הפרייה מלאכותית מזרע הבעל לרחם אשתו.

מאידך מצאתי בספר שהוציאו לתולדותיו של הגאון החזו"א ז"ל נקרא בשם האיש וחזונו שמובא שם שמחבר הספר פנה אל הגאון ז"ל במיוחד בשאלה זאת, באשה אשר הזמן שבין וסת לוסת היה קצר מאד והרופאים תלו בזה סיבת העובדא שלא היו לה בנים כי ימי התעברותה חלו בימים שספרה בהם עוד נקיים על כן יעצו הרופאים להשתמש בהזרעה מלאכותית בימים שלפני הטבילה. והחזו"א ענה לו על כך בזה"ל: מכתבכם הגיעני, אי אפשר להתיר, אבל אפשר להתיר להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקה"ח ויום החמישי יהי' ראשון לספירת ז', ויש ביד הרפואה לאפשר את הנקיון ביום הרביעי כי ג' ימים מספיק להזלת מותר הדם שבגוף ורק מחמת חולשת האם נמשך האורח עכ"ל.

ובכאן הדבר להיפך שלגבי ימי נדותה גילה החזו"א דעתו המפורשת לאיסור, ואילו אם הדבר אסור גם בימי טהרתה לא גילה דעתו כלל בזה.

וכן מביא הציץ אליעזר לאידך גיסא דיעה המתרת והוא דעת הזקן אהרן

ציץ אליעזר (שם)

מצינו לעוד גדול אחד בדור שלפנינו שנשאל בזה, והוא בשו"ת זקן אהרן ח"ב סימן צ"ז והסכים להתיר, ובאשר השואל כתב לו שהגאון מהרש"ם הסכים להתיר ורק תנאי התנה שיסכימו עמו עוד שני רבנים, עונה לו בסוף התשובה בלשון דרינא בהדי' והנני נמנה עמו בהיתר זה.

ולמעשה הסכים הספר שם להתיר עוד יותר ממה שהתיר המהרש"ם, ראשית, לא נזכר שם שכבר עברו על הזוג י' שנים וגם בדברי תשובתו לא מזכיר כלל מהצרכת תנאי זה, ושנית, בדברי תשובתו משתקפת דעתו להתיר לעשות זאת גם בימי נדתה, בדבריו שם דן גם בספק אם יש חשש שע"י הכנסת השפופרת לתוך הרחם תראה טפת דם כיון דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ גם אם תתעבר יהיה זה בימי נדותה והולד בן הנדה, ונוסף למ"ש לבאר שאין לחוש לכך כל שבודקת א"ע ואינה מוצאת דם, כותב עוד זאת, דאפי' אם בדקה עצמה ומצאה דם דודאי נדה היא מה בכך הא בנדה הביאה וקריבה דרך אישות אסרה תורה וכו', ומסתייע לכך מדברי הר"ר פרץ בהגהת סמ"ק, ובתחילה כותב שם להנדז על גוף דברי הגהות סמ"ק בזה, ולאסור ממילא לעשות בידים כן להכניס לה שפופרת בימי נדתה ולהרבות פגומים ושיהיו זרע מרעים ומצורעים, אבל מיד לאחר זאת חוזר בו וכותב שלא יוכל לחלוק על הנהו עמודי ההוראה הגהות סמ"ק הב"ח והט"ז שהסכימו להדיא דבלא ביאת איסור אין נפגם הולד עיין שם.

אלא דניכרים הדברים שהבעל בית אהרן לא ראה כלל ממ"ש בה הגאון הבעל דברי מלכיאל, דחוק מזה שלא הזכירו, הרבה מדבריו שכותב בתשובתו שם נכללים וגם נסתרים בדברי מלכיאל שם, ובתוך זה גם הוכחתו מהגהות סמ"ק וכו"ל באות ב', וזהו חוק ממ"ש בפ"א אות ח' שיש גם לחלק בין ממילא לבין ע"י מעשה וכן מה שהבאנו מפוס' ראשו' אחרים ועוד שכותבים שהולד כן נפגם. וניתן על כן לחשוב ולומר שאילו היה הבעל בית אהרן רואה את האמור לא היה מחליט להתיר בכזאת אפילו בימי נדותה, ולמעשה לא יצא מתח"י בנידונו היתר גם על כזאת וכפי שמדגיש לכתוב שם בלשון וכ"ש בנ"ד דלא ידעינן אם נגע בשפופרת במקור ורוב פעמים אינו נוגע מפני שהחדר עמוק הרבה וגם יש סימן דלא נגע מדלא הרגישה שום כאב ועקיצה דאין לחוש לפגימת הולד כיעו"ש.

ודעת הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א הוא להתיר דבר זה וכן כתב בספרו

שו"ת יביע אומר

חלק ב - אבן העזר סימן א

ב"ה. ירושלים ת"ו. יד מנ"א תשי"ד לפ"ק. לכבוד ידידי הרה"ג החרון החרף ובקי, גבר חכם בעוז כמוהר"ר ציון ר' לוי שליט"א. רב ומו"צ פנמה.

אודות שאלתו באדם שישב עם אשתו זה כמה שנים ולא זכה להבנות. ואמרו להם רופאים מומחים, שאין תקוה להאשה הזאת להתעבר אלא ביום ט' להתחלת קבלת וסתה, ואז עוד לא נטהרה לבעלה. וע"כ מיעצים להם הרופאים, שהאיש יקלח זרעו לתוך צנצנת, והרופא יזריק את הזרע לתוך רחם האשה, וע"י זה תתעבר ותלד. ואותי שאל לחוות דעי, אם אין בזה איסור הוצאת שכבת זרע לבטלה. ואם אין הולד פגום כדין בן הנדה. וכו'.

(יג) כלל העולה מכל דברינו בזה, כי איש ואשה שישבו עשר שנים יחדיו ולא זכו להבנות, ואחר טיפול ממושך ברופאים, הסכימו לפחות שני רופאים מומחים שאין עצה אלא בדרך זו, שהבעל יקלח זרעו לתוך צנצנת והם יזריקו את הש"ז לתוך רחם האשה, ורק אז תתעבר האשה ותלד, אפשר להקל בזה. ואם יש הכרח גמור יכולים לעשות כן גם בתוך ימי נדתה. אלא שעליהם להקפיד שלא יתחלף זרעו של הבעל בזרע של איש אחר. ע"י השגחה מיוחדת. כי חלילה וחס להתיר קבלת זרע מאיש אחר, ולא תהא כזאת בישראל. וע' בתוס' יבמות (עו) ד"ה המסוללות, בשם ריב"ן. ע"ש. (ואם עברה וקבלה זרע מאיש אחר, על הבעל לפרוש מאשתו כדין מעוברת ומינקת חבירו. ויש לקרוא ע"ז מ"ש (נדרים כ:)) וברותי מכם המורדים והפושעים בי, אלו בני ערבוביא, ופי' הר"ן שבאו עליה הרבה בנ"א, ואין ידוע בן מי הולד. ע"ש. וכאן ג"כ אפילו שידוע מי אביו (בעל הש"ז הזה) ברבות הימים עלול הדבר להשכח). וחשידי הני רופאים שיחליפו את הש"ז. וכאשר הנסיון הורה. וכידוע. ולכן צריך להשגיח בעינא פקיקא ע"ז. והשי"ת יפקדם בזש"ק לעבודתו וליראתו. אמן. ידידו הדוש"ת באה"ר עובדיה יוסף ס"ט.

והנה דעת כמה פוסקים להצריך טבילה לפני הז' נקיים כדי לצאת מדין דאורייתא ואז לא יהיה גם פגם נדה בטבע כי בפועל היא כבר לא תהיה נדה ורק תהיה אסורה מדרבנן. וכן פסק בספר מנחת יצחק

שו"ת מנחת יצחק

חלק א סימן נ

ובזה צדקו דברי הגאון רש"ד כהנא ראב"ד דווארשא, וכעת בירושלים עה"ק, שכתב שדעתו נוטה להתיר, באופן שהאשה תטבול קודם ימי ליבונה, שלפי רוב החשבון בין להרמב"ם בין לשיטת רש"י לא יעלה לימי נדתה, וימי ליבונה הוין רק משום דבנות ישראל החמירו ע"ע, וכמבואר בטו"ז (יו"ד סי' קפ"ג), הטעם שהחמירו שמא הראי' ביום ראשון לא היתה דם נדות, ולכן לענין חשש של הזרעה בזמן נדות אין לחוש בנדון זה עכ"ד. ובודאי רצונו לומר דיש מהתחלת הראי' עד הטבילה ז' ימים ועי' בטו"ז שם. וכה"ג ראיתי בס' טהרת מים (סי' נ"ז) בשם הס' מחשבות בעצה, דאם האשה היתה טהורה לבעלה קודם ראייתה אחרונה, לפחות עשרה ימים, ונמשכה בטומאתה האחרונה, עד שרחצה ולבשה לבנים, בפחות מעשרה ימים, דאז העשרה ימים, עם השבעה נקיים שקדמו לטהרתה, יהיו ביחד י"ז ימים, ולפי פירש"י בהא דערכין (י"ז), דאין פתח בטועה יותר מי"ז יום, בפשוט, שאם לא ראתה י"ז יום, ודאי שהראי' הבאה היא פתח נדות, (ולא זיבות), ואז אין כאן אלא משום חומרא דר' זירא, ויש להקל לענין כמה דברים, וממילא הה"ד לענין הזרעה הנ"ל, אחרי שפסקה ראייתה וטבלה ויש ז' ימים מהתחלת הראי' עד הטבילה, ולהנ"ל יתכן ביותר, כיון דבאמת אין איסור הזרעה בזמן נדות, רק משום פגם שבטבע נדתה, וכל זה אין שייך רק אם היא נדה ממש, ולא מחמת חומרא שהחמירו על עצמן, ועי' תוס' שבת י"ג לענין ימי ליבונה, מש"כ בשם ר"ת דנהגו שתי טבילות, ובחי' הר"ן והרשב"א שם, ומש"כ בנחלת יעקב על מס' כלה לענין כלה בלא ברכה.

ופוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א נקט למעשה לאסור דבר זה, וכן כתב בתשובות שונות.

שו"ת שבט הלוי

חלק ד סימן צז

ודע והבן כי לענ"ד עוד חלק רביעי בהרחקת הנדה שנשתדל שלא תהי' יצירת הולד וקליטת הזרע בימי זוב טומאתה עד שתטבול כי כבר ארז"ל במ"ת ומ"ר פ' תזריע כי נגעי אדם וכל מיני מחלות באים מזה שהולד הי' נקלט בזמן שהאם לא מוטהרה כי עצם קליטת הזרע אז הוא דבר הפוגם את הולד גם אם אין שם ביאת עבירה, וכמבואר במד"ר ע"י מותרות פסולת שיש אז בגוף האשה, ומכ"ש כשיש ביאת עבירה וגם קליטת הזרע, והאיך משכחת שיהי' קליטת הזרע בלי

עצם עבירה דערויות, הנה משכחת בדרך ההזרעה המלאכותית שלפעמים אחרי שאילת חכם אנו מתירים לחשוכי בנים להזריע מזרע הבעל (דוקא לא ח"ו מזרע נכר כאשר בעו"ה הרסו בזה) ואז השאלה אם מותר להזריק זה בימי טומאתה כיון שאין כאן נגיעת איסור מצד הבעל, לזה בא הגאון מהרש"ם ח"ג סו"ס רס"ח וכו' דאינו מסכים לעשות מעשה זאת של רפואה רק בימי טהרתה ולא כ' טעם לזה, אבל הטעם כאמור דנהי שפגימת ביאה ליתא אבל פגימת זרע קודש איכא.

ואף על פי שארז"ל בנדה ל"א ע"ב אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה שנאמר הן בעון חוללתי ע"ש ברש"י ור"ל דהקליטה הי' בזמן נדתה חזינן דיתכן יצירת הולד בטהרה בימי נידתה בתחלה דיש לחלק בקלות דעל כל פנים תחילת הקליטה היה בהיתה דההזרעה היתה בימי טהרתה לא כן היכא דההזרעה היתה בימי טומאתה ממש אפילו בלא ביאת איסור, וכן לא תקשה ע"ז ממש"כ הט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הג"ה סמ"ק דנדה יכולה לשכב על סדיני בעלה ולא חיישין דתתעבר בימי נדתה ע"ז דכיון דאין כאן איסור הולד כשר לגמרי, דוודאי לענין חשש רחוק המציאות כזה שתתעבר ע"י הסדינים שהיה עליהם ש"ז מוקמינן אדיניה ביסודו דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי, ממה שנוגע לפגם היחוס אבל עדיין לא נפלט מפגם הנזכר במדרש הנ"ל ובזה כמובן אין הבדל אם היה ביאת איסור או לא.

הטומאה הזאת טומאת הנדה היא דמיון לתכלית ההתרחקות והטומאה כמאמר הנביא יחזקאל ל"ו, בן אדם בית ישראל היושבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם כטומאת הנדה הי' דרכם לפני, ובישע' ל' וטמאתם את צפוי פסילי כספך וגו' תזרם כמו דוה צא תאמר לו. +ע"ע ח"ו סי' ר"ג+

ובזה"ק פ' שמות תלת אינון דדחין שכינתא מעלמא דדיוורה דילה לא הוי בעלמא ובני נשא צווחין ולא אישתמע קליהון, מאן דשכיב בנדה בגין דלית מסאבו דתקיף בעלמא בר מסאבו דנדה מסאבא דא קשיא מכל מסאבא דעלמא אסתאב הוא וכל דאקרבון בהדי', ובכל אתר דאזלינן אתדחייא שכינתא מן גווייהו, ולא עוד אלא דגרמין מרעין על גרמי' ועל זרעא דיוליד ע"ש עוד דברים נוראים.

שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן רג

ז' תשרי תשמ"ה לפ"ק.

כבוד ידידינו היקר הה"ג וכו' ר' חיים דיקמן לאי"ט. אחדשה"ט וש"ת באהבה.
לפני כמה זמן קבלתי מכתבו - וע"י טרדוטי לא אוכל להתפנות רק דעותי
הענ' בקיצור כאשר בארתי כבר במק"א - ענין הזרעה מלאכותית בזוג שלא זכו
עדיין לז"ק - הנה דברים עתיקים הם ובהוראה אנו נמשכים אחרי הוראת הגאון
מהרש"ם שלא להתיר זה לפני טבילת האשה, ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' צ"ז
נתתי פנים מסבירות לזה בהלכה - המו"מ של הלכה שכ' כבודו נ"י נכון בטעמו
אבל אין בו כדי להקל בזה כי הפגם של ימי נדה סו"ס ישאר, ואין העת להאריך.
עכ"ל.

ואם ראוי להתיר לה על ידי טבילה לפני הז' נקיים נחלקו הפוסקים כמו
שנתבאר לעיל שדעת המנחת יצחק היתה כן, אבל הגאון ר' משה פיינשטיין יצא
נגד זה, וכן כתב הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בעל יביע אומר נגד דבר זה, וכן
הביא דעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שדעתו היתה שאין צורך בטבילה
אלא יש להתיר דבר זה.

שו"ת יביע אומר חלק ח - אבן העזר סימן כא

(ו) והנה בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאה"ע ס"ס א) כתבתי, שאם ימי הביוץ
של האשה חלו בתוך שבעה נקיים שלה, וההכרח להזריק לה הזרע של בעלה
בתוך ימי נדתה, שעדיין לא טבלה לנדתה, מ"מ יש להתיר, ע"פ מ"ש רבינו
פרץ שאין לאשה נדה לחוש שלא לשכב על סדינים ששכב עליהם בעלה,
שאפי' אם תתעבר מפליטת זרע שלו, מ"מ אין כאן ביאת איסור, והולד כשר
לגמרי. וכן הסכימו גדולי האחרונים, וכנ"ל. והן עתה ראיתי להרה"ג ר' עובדיה
הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאה"ע סי' י', פרק ג) שפסק לאסור בזה, כי
בזוה"ק פר' מצורע מבואר שהטומאה הרובצת על האשה בעת נדתה נמשכת
על הולד, נמצא שהולד שיווצר מפעולה זאת יהיה מלוכלך בטומאה רצוצה וכו'.
ע"ש. ולפע"ד אין שום ראיה מהזוה"ק דהתם מירי שבא ע"י ביאת איסור בעת
נדתה, משא"כ בפעולה שאין בה ביאת איסור לית לן בה. ולא אכחד כי עלה
על דעתי לומר שמכיון שבזמנינו כל הדין דשבעה נקיים אינו אלא מחומרת ר'
זירא דשוניהו כאילו ספק זבות הן, ואין זה מן הדין, וכמבואר בב"י (סי' קפג) שכן
דעת רוב הפוסקים. וכ"כ הגאון מליבאוויטש בשו"ת צמח צדק (חיו"ד סי' קכג
אות ג). וכ"כ בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' רנב). ובשו"ת בנין ציון ח"א (סי' עא).

ובשו"ת מחשבות בעצה (סי' ט). ע"ש. א"כ עדיף שאחר שבעה ימים מתחילת הוסת, תטבול לנדתה, כדי שתהיה טהורה מן התורה, ואח"כ יזריקו לה את הזרע של בעלה. ובסוף שבעה נקיים תחזור ותטבול שנית כדת. (וכמ"ש כיו"ב התוס' שבת יג ב). אולם אחרי שובי ניהמתי, מפני החשש שאם ידע הבעל שאשתו טבלה, יתקפנו יצרו ויבא עליה בתוך שבעה נקיים. ושור"ר שכבר קדמוני בזה. שכן הורה גדול הדור הגרצ"פ פראנק להתיר לאשה לטבול בסוף שבעה ימים, מיום קבלת הוסת, ויזריקו לה הזרע אחר שתטהר מן התורה. וכן שמעתי שהורה כן הגרי"ז מינצברג. וכן ראיתי הלום בשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' נ אות ג) שכתב, כי מה שהחמיר המהרש"ם ח"ג (סי' רסח) לעשות כן בימי טהרתה דוקא, אע"פ שמדברי רבינו פרץ והאחרונים מוכח שאף בימי נדתה אין להקפיד, מ"מ לפי מ"ש הברכ"י בשם מהר"ש מלונדון נראה שיש להקפיד על זה. וכן בשו"ת זקן אהרן ח"ב (סי' צז) העיר מהזוה"ק פר' מצורע שהולד נפגם מהטבע כשנוצר בנדתה. אלא שהדבר צ"ע, שא"כ אשה ששימשה בטהרה ולמחרת פירסה נדה, ונקלט הזרע אחר ראייתה יהיה ח"ו הבן פגום שיצירתו בימי טומאתה. אולם הגאון רש"ד כהנא כתב שדעתו נוטה להתיר לעשות כן באופן שהאשה תטבול בימי ליבונה וכו', ובכה"ג אין לחוש לטומאת נדתה בימי ליבונה. וכ"כ בס' טהרת מים בשם ספר מחשבות בעצה וכו'. ע"ש. ולא הזכירו מהחששא שכתבנו פן כשידע בעלה יתקפנו יצרו לבא עליה. וכבר ראיתי בשו"ת רב פעלים ח"ג (חיו"ד סי' יב) שכ', אודות איש חולה שאשתו צריכה לשרתו, והיא נדה, האם מותר לה לטבול בתוך שבעה נקיים לספירתה כדי שתוכל לשרתו, ואחר ז' נקיים תטבול שנית טבילה גמורה כדת, והשיב, שאין לה לעשות כן, אלא תשמשנו בטומאה בלי טבילה, שאם תטבול יש לחוש שמא ידע בעלה ויתקפנו יצרו ויבא עליה על סמך טבילה זו וכו'. ועמש"כ בזה בספרי טהרת הבית ח"ב (במשמרת הטהרה עמוד ריד). ע"ש. ולכן עדיף להזריק לה זרע של הבעל בימי ליבונה בלי טבילה. וכן כתב ידידנו הגר"י וועלץ בתל תלפיות (תמוז תרצ"א עמוד עח). ע"ש. ושור"ר להגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה בסוף חלק חו"מ (חאה"ע סי' יח, עמוד שלא) שכתב, שיש להתיר להזריק הזרע שבתוך השפופרת לרחם האשה בימי טומאתה, בלי טבילה, שלא הוצרכה לטבול אלא לצאת מאיסור כרת כשהיא משמשת עם בעלה, אבל בנ"ד אף אם תתעבר בימי נדתה אין שום פגם על הולד, וכמ"ש להדיא רבינו פרץ וגדולי האחרונים. ואין להחמיר להצריכה לטבול אחר שבעה ימים, קודם ספירת שבעה נקיים, משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא, שיבאו לידי מכשול לשמש עם בעלה קודם כלות שבעה נקיים וטבילה שנית,

ולכן אין להחמיר בזה כלל. עכת"ד. הילכך כל שאי אפשר לעשות ההזרקה אח"כ, יש להורות שיעשו הזרקת הזרע בימי הביוץ, אע"פ שהם בתוך שבעה נקיים. וא"צ טבילה. וכ"כ הגרש"ז אורבך בקובץ נועם (עמוד קסה). ע"ש.

לסיכום מצינו ג' שיטות

א' יש שאסרו לעשות טיפולי פוריות בימים לפני המקוה, וכן הוא דעת פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א וכדעת המהרש"ם שחושש לפגם בן נדה.

ב' יש שהתירו לעשות טיפולי פוריות גם בימים לפני טהרתה במקוה, וכן הוא דעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל, הגרש"ז אורבך זצ"ל ולהבחל"ח הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א

ג' ויש שהתירו לעשות טיפולי פוריות בתוך ז' נקיים אחרי שהלכה למקוה בתום הז' ימים הראשונים, וכן הוא דעת המנחת יצחק ועוד פוסקים.

למעשה היום ברוב המקרים כבר לא צריך לדחוק להתיר לעשות לפני מקוה, כי יש תרופות פשוטות להזיז את זמן הביוץ, ולכן בכל מקרה שאשה שיש לה מחזור קצר כמו כל כ"ה יום, אזי מזיזים את זמן הביוץ, וכמו כן אם יש לה מחזור ארוך והוסת הוא שמונה תשע ימים במקום חמשה ששה, אזי אפשר לקצר את הדימום, וכן הלאה, ועיקר השאלה שנשארת למעשה הוא במקרה של טיפול של הזרעה מלאכותית IUI ויצא שהזמן של הביוץ שלה הוא בימים לפני המקוה. וכמובן שצריכה לשאול את רב מובהק שהם מתייעצים עמו תמיד כי זה שאלה שנוי במחלוקת וכנ"ל.

אוצר השו"ת

בהלכות טיפולי פוריות
בימים לא טהורים

מפתח השו"ת

(א) שו"ת מהרש"ם

חלק ג סימן רסח

מהרש"ם בדיני הזרעה מלאכותית IUI ובתוכו יתבאר דין עשיית טיפולי פוריות לפני המקוה, דעת המהרש"ם שאסור.

(ב) שו"ת דברי מלכיאל

חלק ד סימן קז

דברי מלכיאל – תשובה ארוכה וערוכה לבאר כמה טעמים לאסור טיפול הזרעה מלאכותית IUI ובתוכה יתבאר גם דין טיפולי פוריות לפני המקוה, ודעת הדברי מלכיאל שאסור משום פגם בולד.

(ג) שו"ת ציץ אליעזר

חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה שער ד

שער ד' הפרייה מלאכותית.

פרק ו' הפרייה מלאכותית מזדע הבעל לרחם אשתו.

הנה האחרונים האריכו בנושא זה אם מותר לעשות טיפולי פוריות לפני המקוה בימים לא טהורים ואם יש בזה פגם של בן נדה אן לא, והציץ אליעזר האריך ללקט את השיטות והסברות בזה ולסכם השיטות וזה לשונו

(ד) שו"ת יביע אומר

חלק ב - אבן העזר סימן א

דעתו של הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בעל היביע אומר הוא להתיר כמבואר בדעת הסמ"ק והב"ח והט"ז וכמו שנקט להלכה למעשה הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א

(ה) שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יח

דעת הגאון ר' משה פיינשטיין להתיר טיפול הזרעה מלאכותית בימים לפני המקוה

(ו) שו"ת יביע אומר חלק ב - אבן העזר סימן א
דעת הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א להתיר החזרת הזרע לפני המקוה

(ז) שו"ת יביע אומר חלק ח - אבן העזר סימן כא
דעת הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א להתיר החזרת הזרע לפני המקוה

(ח) שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן נ
דעת המנחת יצחק לאסור לעשות טיפולי פוריות הזרעה מלאכותית לפני
המקוה, ולהתיר ללכת למקוה בתוך הז' נקיים אחרי ז' ימים.

(ט) שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צז
דעת הגאון פוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א לאסור טיפולי פוריות לפני
המקוה וכדעת המהרש"ם וסייעתו

מהרש"ם בדיני הזרעה מלאכותית

ובתוכו יתבאר דין עשיית טיפולי פוריות לפני המקוה, דעת המהרש"ם שאסור.

שו"ת מהרש"ם

חלק ג סימן רסח

נשאלתי בדבר א' שדר עם אשתו יותר מעשר שנים ואין לו בנים. ואמר רופא א' מומחה גדול שיתן לו זרעו לתוך צנצנת והוא יקלח הזרע לתוך רחם האישה ע"י שפופרת ועי"ז תתעבר ותלד. (כי ע"י שפי הרחם צר לא יוקלט בתשמיש הזרע לתוכה) אם מותר לעשות כן.

והנה הגם שכתבתי בכמה תשובות שאין לסמוך על הרופאים אשר יצוו ליתן להם הזרע להבחין אם ראוי להוליד. ולא דמי להא דיבמות גבי כרות שפכה ובב"ש א"ע סי' כ"ג דביש"ש מבואר דדוקא ע"י גרמא שרי ולא בידיים. ועוד דשא"ה דבל"ז אינו ראוי לילד וליכא משום הוצ"ל משא"כ הכא מאן יימר שאינו ראוי להוליד בע"א ושמא המניעה מצד האשה. והארכתי בזה וחלילה להקל בעון חמור כזה לסמוך על השערותם על צד ספק.

אבל בנ"ד לכאורה י"ל שאין זה בגדר השחתה כיון דאפשר שאותה זרע עצמה לא תלך לאיבוד ולבטלה ואף שהוא רק ספק תיקון. כבר כתב בתשו' רמ"א סי' ק' אות יו"ד דמוחק ע"מ לתקן אף שהתיקון רק ספק מותר דמ"מ ל"ה דרך השחתה כיון שעושה בשביל תיקון. ועי' שו"ת ב"א יו"ד סי' ס"ב באורך בזה.

ויש לדון בזה מדברי הרא"ש פ"ב דביצה י"ז שכתב דאין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר הו"ל מכבה ומה מועיל אם חזר והדליק. יעו"ש בק"נ סקנה"מ ש"ע ע"ד הט"ז וע' מג"א סי' תק"ז סק"ט ובסי' תקי"א סק"ו במ"ש דסופו מבעיר. ובא"ר סק"ו תמה עלי' בזה ורק לשיטת הרי"ף כמ"ש הר"ן ולא קי"ל כן וע' תשו' מהרי"א א"ח סי' צ"ד מ"ש בזה. אבל י"ל דדוקא התם דמלאכת כיבוי לא הותר ביום טוב אבל הכא דדוקא דרך השחתה אסור ובנ"ד שעושה ע"מ לתקן באותה זרע עצמו. דבכה"ג במוחק השם ע"מ לתקן במקומו שרי וכן בנותן אבן בביהכ"נ דשרי ע"מ לתקן במקומו א"כ ה"נ בזה.

ובגוף דברי הרופא מצאתי בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' רס"ג ואעתיק תו"ד בקצרה

איש ואשה הי' מתעצמים האשה טוענת כי הבעל ישען על ביתו ולא יעמוד והוא מודה לה. ואח"כ נתעברה ועדיין הוא מודה שלא בא עלי' ועדיין היא בתולה. והיא אומרת כי נשים חכמניות השירו בתולי' כשהכירו שנתעברה כדי להקל הלידה וילדה בת. אם שנאמין לה שאפשר לה להתעבר ממנו בעודה בתולה והשיב וז"ל בזה. יש לעיין אם אפשר לאשה להתעבר בעודה בתולה שתפשיט הזרע ברחמה בלא ביאה. דבפ' יוצא דופן משמע דכל ש"ז שיוצא בהרגשה אפי' שימש מטתו בחלום מיקרי יורה כחץ וראוי להזריע והיא מטמאה. ויש מחלקין שיש יורה כחץ בשעת יציאתו ועדיין אינו ראוי להזריע דשמא אינו הולך למרחוק כשיגיע בגופה במקום שתהי' אותה הזריעה ראוי להוליד. אבל כשהוא בשעת הנחתה בגוף יורה כחץ אז הוא ראוי להוליד וע"ז אמרו ביבמות פ' הבע"י איהי קים לה ביורה כחץ ואיהו לא קים לי'. ולפ"ז בנ"ד ראוי להסתפק אם אפשר שתתעבר בשפיכות זרע מפי הרחם אל תוך הרחם. ונראה שאפשר הוא שהרי בחגיגה י"ד שאלו את ב"ז בתולה שעברה מהו להתירה לכהן. אי חיישי' שמא באמבטי עיברה פ' שהאיש פלט ש"ז בתוך אמבטי והיא רחצה בו ונכנס ברחמה ונתעברה ומותרת לכהן. ופריך והאמר שמואל כל ש"ז שאינו יורה כחץ אינו מזריע ומשני התם מעיקרא יורה כחץ הוה. נראה מכאן שאם הי' יורה כחץ בשעת עקירה אפשר שתתעבר בתולה ומותרת לכהן. ואם נאמין לספרים חיצונים מצינו בס' בן סירא כי אמו נתעברה מש"ז של ירמיהו באמבטי וסירא בגי"מ ירמיהו ובזה הוכשרה הבת לבא בקהל ולירש בנכסי אבי' וכו' עכ"ל.

ושם בהג"ה אמ"ה כך העידו לי עכו"ם שנשים הרבה מהם מתעברות ועדיין הם בתולות. וכן העיד לי ה"ח ר' אברהם ישראל שראה כך לבתולה שאינו קרובתו עכ"ל.

ועי' בחמ"ח א"ע סי' א' סק"ח בשם ליקוטי מהרי"ל ג"כ ממעשה דב"ס הנ"ל, וח"א אמר לי שראה בס' ב"ס או בס' אחר כי המעשה הי' שאנסו את ירמיהו בהיותו באמבטי ובאונס יצאה זרעו ונצטער מאוד והתענה ע"ז. והראו לו מן השמים שאשתו רחצה אח"כ בהאמבטי וקלטה הזרע ונתעברה והולידה את ב"ס וכי זרעו לא יצאה לבטלה.

ומזה יש סמוכין להקל בנ"ד. ואדרבה בעובדא דהתשב"ץ שלא הי' להבעל ג"א תקשי איך אפשר שתצא הזרע יורה כחץ. וצ"ל דתולין שאירע לו דאותו פעם שנתקשה והוציא זרעו ואף שלא בעל כראוי ולא השיר בתולי' מ"מ נקלט אח"כ הזרע מפי הרחם לתוכה ונתעברה. ומכ"ש דבנ"ד שהבעל מתקשה ויורה

כחץ והשיר בתולי' בודאי ניקל להיות שע"י קילוח שפופרת יכניס לתוך הרחם ותתעבר ולא נחשב כהוזה"ל וכעובדא דירמיהו הנ"ל.

ועי' בט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הגהות סמ"ק בשם ר"פ דאשה נדה יכולה לשכוב על סדיני בעלה. אבל נזהרות שלא לשכוב על סדין של איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר. אף שאין כאן ביאת איסור והולד כשר לגמרי מ"מ איכא חשש הבחנה שמא ישא אחותו מאבי' משא"כ בנדה ובעלה אין חשש ע"ש. ועי' בב"ש א"ע סי' א' סק"י ומל"מ פט"ו מאישות ה"ד ופי"ז מאי"ר הי"ג ובשי"ק על הירו' פ"א דכתובות ה"ג. ועי' תשו' בנימן זאב סי' תי"ד בשם ירושלמי בענין אמבטי.

ובנד"ד שמקלח הזרע לתוך הרחם ע"י שפופרת קרוב להאמין יותר לדברי הרופא עפ"י דברי התשב"ץ. ומ"מ מצד חומר האיסור יש לחקור עוד מרופא מומחה גדול ואם גם הוא יסכים לזה אז לפענ"ד יש להקל בזה, ועי' תשו' שב"י ח"א סי' ס"ה ס"ו ובעיין יעקב לסנהדרין ע"ה דאין לסמוך על אמירת רופא אא"כ שנים אומרים כן ע"ש.

ומה ששאל אם מותר שיעשה הרופא הקילוח לרחם האשה בימי נדתה, לפימש"ל בשם הגהות סמ"ק אין בזה קפידא ומ"מ אין דעתי לעשות כן מעשה רק בימי טהרתה. וגם בזה לא התרתי רק בשהה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום. אבל מחומר האיסור רצוני באופן שיסכימו עוד ב' רבנים יראי ד'. ושלא לעשות מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' אשר יראה הענין שהוא שעה"ד גדול וכתורה יעשה

דברי מלכיאל – תשובה ארוכה וערוכה לבאר כמה טעמים

לאסור טיפול הזרעה מלאכותית IUI

ובתוכה יתבאר גם דין טיפולי פוריות לפני המקוה,
ודעת הדברי מלכיאל שאסור משום פגם בולד.

שו"ת דברי מלכיאל

חלק ד סימן קז

ע"ד אשה שלא ילדה זה כשמונה שנים. ואמרו הרופאים שהסיבה הוא בשביל שמקור שלה נתעקם ואינו יכול לקבל הזרע כראוי. ורק בעת נדתה פתוח המקור כראוי. ולזה יעצוה הרופאים שהם יקבלו זרע בעלה בשפופרת העשויה לכך. ויכניסו הזרע ברחמה ע"י השפופרת בעת נדתה. ובאופן זה תוכל להתעבר. והעיר כת"ר בזה בדברים נכונים וחפץ לדעת דעתי בזה אם מותר לעשות כן. ויש בזה שתי ספיקות אם מותר להבעל להוציא ש"ז להשפופרת על סמך דברי הרופאים. ואם יש חשש בזה שתתעבר בימי נדתה. (וראיתי בדברי כבודו שכתב דמסתמא השפופרת יורה כחץ אח"כ. ולא ראה דברי הש"ס בחגיגה (דף ט"ו ע"א) שא"צ לזה):

הנה הפוסקים פלפלו הרבה אם הרופאים נאמנים בדבר איסור. והח"ס חיו"ד סי' קנ"ח וקע"ה החליט שנאמנים רק בדבר כללי לומר שאפשר שיהי' כן. אבל על גוף פרטי אינם נאמנים כי אינם אומרים רק ע"פ אומד. ולא בבירור גמור ע"ש. והנה לפ"ד בנ"ד נאמנים הרופאים לומר שאפשר להתעבר באופן כזה. ובפרט שיש סיוע לדבריהם מסוגיא דחגיגה (דף ט"ו) שאפשר להתעבר באמבטי. ובספר בני אהובה פט"ו מה"א (ה"ז) (ה"ו) קבע בה מסמרות שכן עיקר שאפשר להתעבר באופן זה. והביא שם שהרופאים הכחישו זה. וכתב שאינם יודעים סתרי הטבע. ועכשיו אנו רואים שרופאי זמנינו הודו על האמת שאפשר להתעבר. וכ"כ בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רס"ג ובברכ"י סי' א' ובספר מעשה טוביה ח"ג פ"ד הביא דעת הרופאים שאפשר הוא. ולפ"ז נהי' דנימא שבמה שאומרים שבאשה זו הרחם מעוקם ושזהו הסיבה שאינה מולדת. אינם נאמנים וכמ"ש הח"ס שא"נ על גוף פרטי. מ"מ כיון שאנו מאמינים להם בזה שאפשר להתעבר באופן כזה. א"כ אין לו הפסד בזה שיוציא הזרע להשפופרת. דממ"נ אם כנים דבריהם בטבע אשה זו. הרי לא יהי' לבטלה ותתעבר עי"ז ואם לא נאמנו דבריהם

באשה זו. מ"מ הרי לא גרע זה מאילו בא עליה שמותר לו אף שידוע שהוחזקה כמה שנים שאינה מתעברת. מ"מ שרי שמא תתעבר. וה"ה ע"י שפופרת כיון שנאמנים בזה שאפשר שתתעבר באופן זה:

ועו"ל דאף שכתב הח"ס שא"נ בגוף פרטי. הנה כתב שם הטעם משו"ת מעיל צדקה סי' ל"ד לפי שכל חכמתם ודבריהם הוא רק ע"פ אומדנא. ולפ"ז י"ל שזה שייך רק בדבר הנאמר מאומד הדעת. אבל בנ"ד שידוע שהרופאים רואים את המקור ע"י מראה שקורים שפיגל העשוי לכך. א"כ רואים זה בחוש שמקור של אשה זו נתעקם ושבעת נדתה מונח כתיקונו. א"כ בזה ודאי נאמנים. וגם י"ל שנאמנים טפי בזה לפי דהוי מילתא דעבידא לגלוי ע"י שרופאים אחרים יביטו ג"כ ע"י שפיגל העשוי לכך. ובכ"ז לא מיקרי זה אפשר לברר כדי שיבררו זה. דהא כל אדם לא יוכל לראות זה. דבודאי רק רופא מלומד יוכל לראות ולהכיר זה כי יודע איך צריך להיות הרחם. וא"כ לא עדיפי רופאים אחרים מרופאים אלו. ומ"מ רופאים אלו מרתתי לשקר לפי שאפשר שרופאים אחרים יראו ויגלו שקרם. ועכ"פ הוא דבר הנראה בחוש. (ובגוף דין נאמנות הרופאים יש להאריך. אך באשר כבר האריכו האחרונים הרבה בזה ובכמה ראשונים מפורש שנאמנים וכ"נ פשטות הש"ס ופוסקים בכמה דוכתי כמ"ש הח"ס שם וגם כי בנ"ד מפורש בש"ס שאפשר ע"י אמבטי לזאת אקצר בזה):

והנה הח"מ באה"ע סי' א' סק"י נסתפק בנתעברה באמבטי אם הוא בנו לכל דבר ואם יצא ידי פו"ר. ובב"ש שם החליט שהוא בנו לכל דבר והביא רא' ממ"ש הר"פ הובא בט"ז יו"ד סי' קצ"ה שלא תשכב על סדין של איש אחר שמא יש שם ש"ז ותתעבר כמו באמבטי. ואסור משום הבחנה גזירה שלא ישא אחותו מאביו. והברכ"י באה"ע שם דחה זה דהא דשמא ישא קאי על גוף תקנת הבחנה. ולא על הך דאמבטי יעו"ש. ודבריו נכונים לפי מה שהעתיק שם לשון הר"פ בהגהת סמ"ק. אכן לענ"ד מוכח מכמה סוגיות בש"ס שאינו בנו לכל דבר. דהנה ביבמות (דף צ"ז ע"ב) איתא דכמה דברים לא משכחת לה אלא באיסורא ע"ש. וקשה דהא משכחת לה בהתירא ע"י אמבטי. או כהא דנ"ד ע"י שפופרת או ע"י סדין כהא דהר"פ שהזכרנו. וכן קשה בהא דאיתא בכריתות (דף ט"ו ע"א) משכחת לה ברשיעא בר רשיעא. וקשה דהא משכחת לה בהיתר ע"י אמבטי. ועכ"ל שאינו בנו לכל דבר. ולא מיקרי בן גמור להתיחס אחריו רק כשבא על האשה כדרך בנ"א שנזרע הזרע מכחו. אבל כשכבר יצא הזרע שאין בא החמימות רק ע"י מלאכת הרופא ואומנתו בשפופרת. או ע"י חימום האמבטי. זה לא מיקרי בנו לכל דבר.

וראיתי בטורי אבן בחגיגה שם שהקשה מיבמות (דף י') דפריך דאפשר שתפול אמו לפני בנה ליבום ע"י שאנס כלתו. ומשני דבאיסורא לא קמיירי. והקשה דהא אפשר בהיתר ע"י אמבטי ונשאר בקושיא. ולפלא שלא הרגיש מהסוגיות שהזכרנו. אכן אי נימא שאינו נחשב כבנו לכ"ד א"ש הכל. ולפ"ז דברי הח"מ והב"ש תמוהים. ובאמת מפורש בתשב"ץ ח"ג סי' רס"ג שאם נתעברה מאמבטי הרי הוא בנו לכל דבר יעו"ש. ותיקשי עליו מכל הנ"ל:

והנראה בזה דנהי דאפשר להתעבר באמבטי. מ"מ אינו מצוי כ"כ. ואף דבחגיגה (ד' ט"ו) איתא דבבתולה שעברה לא תלין בדשמואל. דשמואל לא שכיחא. רק תלין באמבטי. הרי דאמבטי שכיח טפי מדשמואל. צ"ל דשמואל לא שכיחא כלל. ובאמבטי שכיח יותר. אבל מ"מ אינו מצוי כ"כ. וראיתי בספר בני אהובה פט"ו מה"א שכ"כ דרך בבתולה שעברה אמרין כן שהרי לפנינו שהיא בתולה ואפשר לבדקה ע"פ חבית כמ"ש התו' בחגיגה שם. ועכצ"ל שנתעברה באמבטי. אבל בעלמא אינה יכולה לטעון כן משום שאינו מצוי. ותיריך בזה קושית המל"מ מהא דאשה שהלך בעלה למד"ה ונמצאת מעוברת ומהא דראוה מעוברת ע"ש. ועוד כתב שם הבנ"א דע"י אמבטי א"א לברר זה כי מי יוכל להעיד שנתעברה מש"ז של זה כי אולי נבלע בה אח"כ ש"ז של אחר יעו"ש ודבריו אמיתים. וא"כ יש ליישב בזה כל הקושיות הללו דבריות (דף ט"ו) לא מצי לאוקמי ע"י אמבטי דהא א"א לברר זה בעדים דשם איירי לענין חיוב מלקות במזיד וקרבן בשוגג. ומיבמות (דף י') לא קשה דהא תהא יבמתו רק מספק כי אין כאן עדים שנתעברה מש"ז של חמיה. ומיבמות (דף צ"ז) שהזכרנו לא קשה דכיון ששואל שם לפתור חידות. בודאי לא נקטו חידה באופן שהפתרון יהא מדבר שאינו מצוי. ולזה פתרי לה באופן האסור שמצוי יותר וכדנקיט לה שם משכחת לה בעכו"ם. וא"ש הא דנקיט שם בעכו"ם כדי שיהא מצוי יותר. כי ישראל אינו מצוי שיחטא באיסורים חמורים כאלה. וא"ש דנימא דאמבטי ודאי הוי בנו לכל דבר ע"פ דין. רק שא"א לברר זה בבירור גמור שהוא בנו מש"ז שלו. ובירמיה היה ידוע ע"פ רוח"ק וכמ"ש בבנ"א שם בהגהה. ולפ"ז יקשה דאי נימא שאפשר להתעבר ע"י שפופרת כהא דנ"ד. א"כ שפיר אפשר לברר זה דהא אפשר שעדים יראו שהרופאים עשו כן ע"י שפופרת. ומוכח דאינו בנו לכ"ד. וצ"ל לדעת התשב"ץ וח"מ וב"ש דס"ל דאסור להוציא ש"ז להשפופרת. וממילא מיושב כל הנהו קושיות דכיון דאף באופן זה יש איסור בדבר. לזה נקיט הש"ס בכריתות (דף ט"ו) באופן הפשוט דהא הוצאת ש"ז הוא ג"כ איסור חמור כידוע

וכן ביבמות (דף י') לא נקיט זה דהא הוי ג"כ באופן האסור. (ובדף צ"ז) ג"כ נקיט טפי בעכו"ם שלא נאסרו לו עריות. ועכ"פ רגיל בעריות ואינו שומר מצוה: ועדיף ליה מלמינקט בישראל באופן האסור:

ועכ"פ מוכח מזה ממ"נ או דאסור לעשות כן כנ"ל או שאינו בנו לענין פו"ר ולשאר דברים. וא"כ מה בצע להם בהשתדלותם לעשות זה ע"י הרופאים. ועוד דאי נימא הכי נראה שאסור לו לעשות כן. דכיון שלא יהא נחשב כבנו. א"כ הרי הוא כמוציא זרע לבטלה. ומה לו במה שהרופאים משתדלים אח"כ לעשות מזה בריית אדם במעי אשה. וא"כ ממ"נ מוכח דאסור לעשות כן. ועוד דכיון שאינו מצוי שתתעבר באופן זה כנ"ל. א"כ אסור לעשות כן משום איסור הוצאת זרע. כיון שרוב פעמים אין מתעברת באופן זה. ובכל איסורים אזלינן בתר רובא. אך זה י"ל דבאמבטי אינו מצוי שיצא מן האיש ש"ז באמבטי ותיכף בעודה בשלימות תכנס אשה לאותה אמבטי. אבל גוף הענין שתתעבר עי"ז אם יקרה כן י"ל שמצוי שתתעבר ואולי ע"פ רוב הוא כן. והא דלא נקיט הש"ס בחגיגה (דף ט"ו) שאפשר נעשה ע"י שפופרת היינו משום דהוי לה לטעון כן שנעשה באופן זה. ועוי"ל דגם השפופרת מוציאה את הבתולים ואינה בתולה עוד. ולזה נקיט באמבטי. ואין לומר דלהכי לא נקיט הש"ס ביבמות וכריתות הא דשפופרת משום שבימיהם לא ידעו עוד מחכמה זו. ז"א דודאי נגלה להם זה אחרי שכבר הובא הא דאמבטי. וכמ"ש בבנ"א שם שחז"ל ידעו יותר סתרי הטבע מהרופאים. ושזה היה ענין ספר הרפואות שנגזז כמ"ש הרמב"ם:

ולכאורה יש להעיר בזה מדין יבום שדוחה איסור אשת אח. והש"ס ביבמות (דף כ' ע"ב) פריך הא אפשר לקיים שניהם ע"י חליצה ומשני דחליצה לגבי יבום אינה מצוה. אלמא דהיכא דאפשר לקיים לא דחי איסור אשת אח. וקשה דהא אפשר לקיים הקמת שם לאחיו ע"י שפופרת כהא דנ"ד שתתעבר היבמה מש"ז של היבם. וכן יקשה במ"ש התו' ריש יבמות שנדה אינה ראויה להתיבם. דהא ראויה להקמת שם ע"י שפופרת. אבל באמת ז"א דאף דבקרא כתיב לשון להקים לאחיו שם בישראל. מ"מ אין זה דוקא שתתעבר היבמה. דהא תיכף כשבא עליה אף בהעראה בעלמא או שלא כדרכה שאין ראוי להתעבר בביאה זו קנאה כדאיתא ביבמות (דף נ"ה) ומותר לו לגרשה אח"כ כי כבר קיים מצות יבום. וכ"כ התו' ביבמות (דף כ') ד"ה יבוא דלא בעינן ביאה הראויה להקמת שם. וכן מצינו בזקן וזקינה שיש בהם מצות יבום כל שאינו סריס והיא אינה איילונית. וכן הדין בסריס אדם כדאיתא (בדף כ' ע"ב) ע"ש בתו' וכן (בדף ע"ט ע"ב). וע'

(דף קי"א ע"ב). ואם ישימו זרע של היבם בה ע"י שפופרת ודאי שלא קיים מצות יבום ולא קנאה. וע' שו"ת משפטים ישרים ח"א סי' שצ"ו שצ"ז מ"ש בענין זה. ושם מחליט ג"כ שהוא בנו לכל דבר. וגם נסתפק אם נתעברה באמבטי מכהן אם הולד כהן. וגם נסתפק שם בבעל א"א בסדין אי חייב. ולכאורה יש לפשוט זה מהא דר' יוסי בעל יבמתו דרך סדין. אלמא מדהוי ביאה לגבי יבום. ה"ה דהוי לענין איסור וכדאיתא ביבמות (דף נ"ה) דחד דינא לכולהו ואקצר:

ומה שהקשה כת"ר למה לא הביא הרמב"ם הך דבתולה שעברה. נראה דבאמת אין נ"מ לדינא דהא מעוברת חבירו אסור לו לישא. וכשתלד הרי לא תהא בתולה עוד. וצריך לדחוק שיוציאו הולד דרך דופן קודם שתהי בוגרת. וגם י"ל דנ"מ דבעולה הוי איסור דאורייתא. ומעוברת הוי רק איסור דרבנן. והנראה בזה דהנה התו' בחגיגה שם פירשו דאי חיישין לדשמואל שאפשר שנבעלה מהימנא. וכתבו כן בשם רש"י. ובאמת ליתא כן לפנינו ברש"י. והמל"מ פ"ז מהא"ב האריך לתמוה על זה וכתב שהפוסקים דחו סוגיא זו מהלכה. והעיקר שגם ביאה בלא השרת בתולים פוסלת לכה"ג. והוא תמוה לומר כן שנדחה סתמא דגמרא מהלכה. אבל לענ"ד שהרמב"ם וש"פ פירשו הסוגיא דלא כהתו'. ודקאמר אי חיישין לדשמואל. היינו דאי חיישין לדשמואל אזי אסורה לכה"ג שהרי נבעלה. ואי לא חיישין לדשמואל משום דלא שכיחא. תהא מותרת משום דבע"כ באמבטי עברה ומסיק דלדשמואל ל"ח. ורק חיישין שמא באמבטי עברה. וידע גם בתחילה סברא דאמבטי רק דאסקה לבסוף. ולזה כתב שם ע"ז בגליון דאשכחן חיישין לקולא. ולא כתב כן מקודם על חיישין לדשמואל. והיינו משום דשם הכוונה חיישין לחומרא כמו שפירשנו. ומיושבים קושיות המל"מ שם על סוגיא זו. ובזה א"ש ג"כ מה שלא הביא הרמב"ם דין זה. דהנה בנדה (דף ס"ד ע"ב) איתא בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם רח"א טמאה דאם הוא דם בתולים מעיקרא הוי אתא. ורא"א טהורה אימר עבד כדשמואל דא"ש יכולני לבעול כ"ב בלא דם. ור"ח שאני שמואל דרב גובריה. הרי מבואר דר"ח ס"ל דהא דשמואל לא שכיחא כמסקנא דסוגיא דחגיגה. וכיון שהרמב"ם פסק בפ"ה מהא"ב כר"ח דטמאה. לא הוצרך עוד להביא הא דבתולה שעברה דממילא נדע זה מההיא דנדה דמוכח מדפסק שם כר"ח דלא שכיחא הא דשמואל. ובתולה שעברה בע"כ נאמר שנתעברה באמבטי:

והנראה בזה דהנה באמת אם בא אחד על אשה ואח"כ ילדה עדיין אינו ודאי בנו כדקיי"ל ברמב"ם פ"ג מה' יבום ובטוש"ע אה"ע סי' קנ"ו ס"ט. ורק אם היו

חבושים בביה"א או שהיתה מיוחדת לו אז מחזקין ליה כבנו. אבל בלא"ה הוי ספק ואף אם אומר שהוא בנו וכ"כ הפוסקים בח"מ ס"ס רע"ט. ולפ"ז קשה איך מחייבים בכריתות (דף ט"ו) קרבן ברשיעא בר רשיעא הרי לא היה להם נישואין לפי שאין קדושין תופסין. ועכצ"ל דאיירי שם שהיו חבושים בביה"א או שהיתה מיוחדת לו כפילגש. וקצת פוסקים פקפקו גם במיוחדת לו. וס"ל דבעינן רק חבושים בביה"א. ולפ"ז הו"מ למינקט בהיתר ע"י אמבטי או שפופרת והיתה חבושה בביה"א שידעו שלא נתעברה באופן אחר. ובאותן ימים לא הלכה לאמבטי וגם המצעות שלה ידעו שלא שכב עליהם אדם כל אותו העת. וצ"ל דלא נקטי הכי משום דהוי תרי מילי דלא שכחי שתתעבר ע"י אמבטי. וגם שתהא חבושה בביה"א ושתזהר בסדינים של אחרים ושיהיו על כל זה עדים. אבל בבא עליה אף שצ"ל דאיירי בחבושה בביה"א מ"מ אין לחוש לסדינים שלה. כי הוא עכ"פ מיעוט שיתעברו ע"י הסדינים ואזלינן בתר רובא שמתעברות מביאה גמורה. וכעין דתלינן ברוב בעילות אחר הבעל אף אם בודאי נבעלה פעם אחד לאחר. ובפרט היכא שמיוחדת לו ומתנהג עמה כאיש ואשתו דהוי רוב בעילות שלו. ולזה נקט הש"ס באופן שמצוי יותר ולא באופן דלא שכח. ובאמת שיהיו עדים על האמבטי הוא דבר קשה מאוד כמובן ומכ"ש בסדינים. וגם ע"י שפופרת קשה שיהיו עדים ע"ז. וגם אפשר שהיה בשפופרת גם זרע אחר. וגם העד שנמצא בשעת מעשה נראה שיש לדון עליו שהרי הוא עושה איסור לראות דבר כזה. ועכ"פ הוא איסור דרבנן להסתכל בזה. ונהי שהרופא העוסק בזה י"ל דבעבדתא טריד וכעין הא דאיתא בב"מ (דף צ'). אבל לעמוד שם ודאי אסור. ויש לדחות ואקצר כי נראה עיקר דלהכי לא נקט הש"ס ביבמות וכריתות שהזכרנו בכה"ג משום שהוא כמעט בלתי אפשר שיהיו עדים ע"ז וכמש"ל. אבל אם נתעברה ע"י אמבטי או שפופרת הוי בנו לכל דבר כמ"ש התשב"ץ והב"ש. דהא הוא כחו ואונו: ולפ"ז בנ"ד אם יעשו ע"י שפופרת ותתעבר יקיים ע"ז מצות פו"ר. ולפ"ז יש לדון להתיר לעשות כן. ומה שתתעבר בימי נדתה. יפה הביא כת"ר ראיא ממ"ש הט"ז ביו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הגהת סמ"ק שאשה מותרת בימי נדתה לשכב על סדיני בעלה. ואין לחוש שמא יהי' שם ש"ז ותתעבר בימי נדתה כיון שאין כאן ביאת איסור. ורק בשל אחר צריך לזהר משום הבחנה. והובא להלכה בכל האחרונים שם. הרי שאין חשש כשתתעבר בימי נדתה. וה"ה בנ"ד:

אכן באמת נראה שיש חשש גדול בזה שהרי יהי' הולד בן הנדה. ובן הנדה משמע שפגמו הוא לא מצד האיסור. רק מצד שבטבע נפגם אז הולד כמבואר

בזוהר פרשת מצורע שטומאה הרובצת על האשה בעת הזאת נמשכת על הולד. וע' רמב"ן פ' ויצא. ואיתא במסכת כלה שבן הנדה הוא עז פנים והוא חלש ומצורע. וכ"ה במד"ר מצורע פט"ו. ומבואר שם שבטבע הוא כן כשמתעברת בנדתה ולא בשביל החטא שעשו ע"ש. ולזה חלילה לעשות לכתחילה שיהיו זרע מרעים ומצורעים. וע' שערי תשובה לר"י אות קכ"ה. ואף דאיתא בברכות (דף י') שנצטוו חזקיה לקיים פו"ר אף שידע שבנו יהי רשע. משום בהדי כבשי דרחמנא למה לך. היינו משום שלא הי' יכול לקיים באופן אחר. אבל בנ"ד יכול לגרש את זו ולישא אחרת. וגם דהתם הלא תלוי בבחירה ורק שראה ברוה"ק שיהי' רשע. אבל הכא גורם לו שיהא בטבעו נוטה לרעה וכדאיתא במדרש שם ע"פ אבות אכלו בוסר וגו' ע"ש. והא שהתיר בהגהת סמ"ק לנדה לשכב על סדיני בעלה נראה משום שהוא מילתא דלא שכיחא שימצא על הסדין ש"ז שעודנה חמה ושיכנס לגופה באופן שתתעבר. ולזה לא חששו לזה כיון שבעצם אין בזה איסור. אבל לעשות כן לכתחילה ודאי אסור. ואין זה קיום מצות פו"ר כראוי שירבה בישראל בנים פגומים ומצורעים. ואף דבדיעבד יצא ידי פו"ר אף בממזר כדקיי"ל באה"ע סי' א' ס"ד. מ"מ ודאי ראוי לעשות באופן שיהיו בניו יראי ד' ושלמים בנפשם ובגופם. והראיה מחזקיה שעלה על דעתו שפטור מפו"ר בשביל שידע שבנו יהי' רשע. ורק ישעיה הנביא א"ל שבכ"ז חייב. והיינו כמש"ל משום שלא היה אפשר בענין אחר. וגם כי הוא לא היה הגורם בזה. כי הלא זה תלוי בבחירת הבן. אבל לגרום לכתחילה כן מוכח מזה דאסור. ודין מפורש הוא ביבמות (דף ס"ה) ובשו"ע סי' ב' ס"ז שלא ישא אדם אשה ממשפחת מצורעים כדי שלא יוליד בנים מצורעים. הרי שאסור להרבות מצורעים בישראל. וה"ה הכא שמפורש במדרש ובמסכת כלה שטבע המתעברת בנדתה שיהא הולד מצורע. בודאי אסור לעשות כן. ואף אם הרופא אומר שלא יהי' מצורע. אינו נאמן להכחיש דברי חז"ל. וכמפורש בפוסקים שאין מאמינים לרופאים בדבר שמפורש בש"ס להיפך. וע' חיבורי ח"ב סי' קל"א. וגם דבלא"ה הוי הולד פגום ועז פנים כשנתעברה בנדתה מפני רוח הטומאה השורה על האשה אז וכמש"ל:

(ועפ"ז אפשר ליתן טעם למה שצריך ע"פ דין לפרוש סמוך לוסתה אף דהא חזקה הוא מדאורייתא ומוקמין לה בחזקת טהרה עד שעת וסתה. וגם מצינו שהפוסקים התירו כל מיני קריבות אף דלדעת הרבה פוסקים אסור מה"ת בנדה. ולא אסרו רק ביאה. ולפמ"ש י"ל הטעם שחוששים שהזרע ישאר ברחמה ויוקלט בעת נדתה ותתעבר ויהא בן הנדה. אכן לפ"ז יקשה שנצריכנו לפרוש ג' ימים

קודם וסתר. דהא זמן קליטת הזרע הוא ג"י. וצ"ל שע"פ רוב נקלט הזרע בתוך עונה ראשונה. ורק מיעוט נקלטים בתוך ג"י ולמיעוט לא חששו. וכמש"ל דלהכי התיר בהגהת סמ"ק לנדה לשכב על סדיני בעלה לפי שאינו מצוי שתתעבר. וע' תו' יבמות (דף ל"ז ע"א) ד"ה רוב שהקשו שיצטרכו בהבחנה ג"ח וג"י משום ג"י קליטת הזרע. ולפמ"ש י"ל דלמיעוט הנקלטים אחר עונה לא חששו. ויש להאריך בזה ואכ"מ. ויש לדון ג"כ שעיקר תלוי בעת שהוכנס הש"ז לתוך רחמה אם היא נדה אז. ולא על שעת קליטה ואכמ"ל בזה. שוב ראיתי בנו"ב מ"ק סי' ס"ט שכתב שהרוב נקלט בשעת עיקר התשמיש. ולפמ"ש י"ל שכל העונה מיקרי כשעת תשמיש לענין זה. והנה הנו"ב שם הוכיח זה מהקושיא שהביא שם על התו' דמ"מ לענין יבום תמתין ג"ח וג"י. ובאמת תירוץ הנו"ב קשה דאי לענין יבום סמכין על רוב הנקלטים בשעת תשמיש. מכ"ש שראוי לסמוך ע"ז לענין הבחנה. ובימי חרפי נתקשיתי בקושיא הנ"ל על התו' מדעתי בע"ה. ותרצתי בחידושי ליבמות דעיקר קושיית התו' הוא מהבחנה שמפורש בש"ס הלשון תשעים יום לבד יום הגט והאירוסין וכמפורש בלשון התו'. אבל לגבי יבום לא מצינו תקנה מפורשת. ורק ממילא אסורה להתיבם משום הבחנה. וכיון שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. אכן אם ידוע לה שנבעלה לבעלה ביום שמת בו. צריכה באמת להמתין ג"ח וג"י בשביל חשש קליטת הזרע. ובתו' ביבמות (דף מ"א ע"ב) ד"ה הא קטנה וברשב"א וריטב"א שם משמע שיש תקנת ג"ח גם ביבום. ולפמ"ש י"ל לדעתם דמיעוט הוא שיוקלט אחר עונת תשמיש ול"ח למיעוט זה לקבוע תקנה בשביל זה להבחנה ואכמ"ל בזה):

וגם בהוצאת זרע הבעל לתוך השפופרת יש לדון שיהא אסור דהא בשעת מעשה הוא מוציא לבטלה. ורק שסומך על הרופא שאומר שיכניסנו לרחם האשה. והיכן מצינו שיכול לסמוך בזה עליו. והרי כתב הרשב"א ועוד פוסקים דלהכי אין מברכים על מצוה התלויה באחרים דאפשר יחזור בו השני ולא תתקיים המצוה ותהי ברכתו ברכה לבטלה. ומכ"ש בזה שאיסור הוצאת ש"ז לבטלה הוא איסור חמור מאוד. ואף דהכא איכא חזקה דאומן לא מרע אומנתו. ובודאי יעשה הרופא כמו שהבטיח. מ"מ הא גם גבי ברכה שהשני הוא ישראל ושאדית ישראל לא ידברו כזב ובכ"ז חיישינן וע' חיבורי ח"ג סי' ו' בזה. ועוד דהא אפשר שיתקלקל איזה דבר בהשפופרת ויאמר הרופא שצריך לעשות זה עוד פעם. וזה מצוי אצל הרופאים. וגם דבודאי לא ניסה הרופא לעשות זה הרבה פעמים. ורק באומדנא אומר כן וקרוב שיתקלקל הענין ע"י שלא יצמצם ערך החום בשפופרת הדרוש

לענין כזה או שההכנסה תהא שלא כהוגן וכדומה. וקיי"ל באו"ח ר"ס ר"ב דפירות שדרכן להתליע לא יברך עד שיפתח ויראה אם אין שם תולע כדי שלא יהא ברכה לבטלה. ומכ"ש בנ"ד שאסור להוציא ש"ז לשפופרת שמא יתקלקל הדבר ויהי לבטלה. ואף דכשבא עליה ג"כ קרוב הדבר שלא תתעבר כמו שלא נתעברה עד כה. מ"מ לא מיקרי לבטלה כיון שהוא דרך ביאה וכמו שהותר לבא על זקינה ושאינה בת בנים. משא"כ הכא שהוא מוציא הש"ז לחוץ. ובאמת יש לחוש שהרופא ישים מקודם בהשפופרת זרע שלו או של אחר כדי שתתעבר ודאי. באשר הוא רוצה שיקויימו דבריו שתתעבר. וחושש אולי הסיבה בזה גם מצד הבעל שזרעו אינו ראוי להוליד. וזה ודאי לא יעוז לומר להרופא שרוצה לבדוק מקודם את השפופרת ומפורש בש"ס בגיטין (דף ס"א) וע"ז (ד' ל"א) וביו"ד סי' קי"ח דחיישינן לאיחלופי במקום שיש לו איזה טוה"נ מזה:

לזאת בנ"ד נלע"ד שאסור לעשות כן. ואין כדאי להתחכם ביותר. וישליכו יהבם על ד' אשר יזכה עוד אותם בזרע של קיימא. ובפרט שלא עברו עוד עשר שנים כדין. ונצטוינו לקיים פו"ר כדרך בנ"א ולא ע"י התחכמות כאלה אשר קרובים יותר לאיסור ולמכשול כמו שבארנו בע"ה:

הנה האחרונים האריכו בנושא זה אם מותר לעשות טיפולי פוריות
לפני המקוה בימים לא טהורים ואם יש בזה פגם של בן נדה או לא,
והציץ אליעזר האריך ללקט את השיטות והסברות בזה
ולסכם השיטות וזה לשונו

שו"ת ציץ אליעזר

חלק ט סימן נא - קונ' רפואה במשפחה שער ד

שער ד' הפרייה מלאכותית.

פרק ו' הפרייה מלאכותית מזרע הבעל לרחם אשתו.

השאלה בזה מתחלקת לשתיים, ראשית אם מותר בכלל להתיר זאת שהרופא
יוציא זרע מהבעל באיזה שפופרת ולאחר מיכן להכניסו לרחם האשה, דאם לא
מיקרי בכה"ג כבנו ולא מקיים פו"ר איזה תועלת יהא לו לבעל מלידת אשתו
מזרע ידיה בדרך כזאת, וממילא הו"ל גם כמוציא להשחית, וגם להסוברים דהוי
כבנו לכל דבר עדיין יש לברר אם עצם הוצאת הזרע בדרך זאת מותרת היא ולא
מיקרי בשעה שמוציא כמוציא לבטלה בהיות וזקוקים לאחר מיכן עוד לפעולה
ולאומנות של רופא להפעיל הזרע מחדש ולהכניסו בגוף האשה. ואם יבורר
שמוותר לעשות בכזאת עוד יש לברר אם זה מותר רק בזמן טהרתה של האשה,
או שהדבר מותר גם בזמן נדוטה.

(א) וראיתי שהגאון הגרצ"פ פרנק ז"ל עמד על כל הספיקות הנ"ל בספרו הר
צבי שנדפס בטור אה"ע, ובבירורו בזה נוטה דעתו דהוי כבנו לכל דבר וגם קיים
פו"ר מכיון דמוציא זרע לשם כך, וגם מה שהרופא עושה הזריקה כותב דיש לדון
דהוי שלוחו של הבעל ושלוחו כמותו, וכן בנוגע לחשש שיש בזה איסור השחתת
זרעו כשמכניס לתוך כלי כותב דגם לזה אין הכרח שהרי עושה זה לשם תיקון
ולא דרך השחתה לכן יש לדון דאין בזה איסור ובפרט למש"כ המנ"ח דבאינו ראו
להוליד ליכא איסור השחתת זרעו עיין שם.

והגם דהרואה יראה ויבחין שהגרצ"פ ז"ל נזהר בלשונו לכתוב את דבריו בשם
לא כמכריע ובא אלא כמציע ופורש יריעת ההלכה, אבל מבין השיטין מבחינים
שדעתו היתה להתיר את הדבר שהבעל יתן מזרעו לכלי במטרה שהרופא יכניס
מזה אח"כ לרחם אשתו כדי שתתעבר מזה ותלד.

אולם זאת סתם ולא דיבר בבירורו כלל מהספק שהזכיר עוד בראשית דבריו
אם מותר להזדריק בימי נדוטה ואם הולד הוא פגום כדין בן הנדה, ולא ידענו איפוא

אל מה נטה דעתו הגדולה על שאלה זאת, אם לא שנאמר שמזה שבדבריו שם הזכיר בבירורו רק מדברי הגהות סמ"ק שבב"ח שכתב גבי סדינים בימי נדותה שהולד כשר הוה מזה הוכחה שדעתו היתה שאין איפוא חילוק בזה בין ימי נדותה לבין ימי טהרתה, באופן שבירורו הוא על כל גוונא.

(ב) מאידך מצאתי בספר שהוציאו לתולדותיו של הגאון החזו"א ז"ל נקרא בשם האיש וחזונו שמובא שם שמחבר הספר פנה אל הגאון ז"ל במיוחד בשאלה זאת, באשה אשר הזמן שבין וסת לוסת היה קצר מאד והרופאים תלו בזה סיבת העובדא שלא היו לה בנים כי ימי התעברותה חלו בימים שספרה בהם עוד נקיים על כן יעצו הרופאים להשתמש בהזרעה מלאכותית בימים שלפני הטבילה. והחזו"א ענה לו על כך בזה"ל: מכתבכם הגיעני, אי אפשר להתיר, אבל אפשר להתיר להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקה"ח ויום החמישי יהי ראשון לספירת ז', ויש ביד הרפואה לאפשר את הנקיון ביום הרביעי כי ג' ימים מספיק להזלת מותר הדם שבגוף ורק מחמת חולשת האם נמשך האורח עכ"ל.

ובכאן הדבר להיפך שלגבי ימי נדותה גילה החזו"א דעתו המפורשת לאיסור, ואילו אם הדבר אסור גם בימי טהרתה לא גילה דעתו כלל בזה.

אך אולי בלשונו שסתם והשיב בלשון כולל אי אפשר להתיר כיון החזו"א לדחות בכך כל עצם הצעה כזאת מיסודה, מנימוקים שונים, ולבי אומר לי כך בהיות שמצאתי לאחד מגדולי המשיבים בדור האחרון שידוע שהחזו"א החשיב את פסקיו שג"כ היתה דעתו כזאת לאסור הדבר בכל מכל. והוא זה.

בשו"ת דברי מלכאל ח"ד סימנים ק"ז ק"ח נשאל על כך אם מותר לקבל זרע הבעל אל תוך שפופרת ולהכניסו אח"כ ברחם האשה בימי נדתה או בימי טהרתה.

בתחילה בסימן ק"ז הוא דן על עת נדתה, והשאלה היתה: באשה שלא ילדה זה כשמונה שנים, ואמרו הרופאים שהסיבה היא בשביל שמקור שלה נתעקם ואינו יכול לקבל הזרע כראוי, ורק בעת נדתה פתוח המקור כראוי, ולזה יעצוה הרופאים שהם יקבלו זרע בעלה בשפופרת העשויה לכך, ויכניסו הזרע ברחמה ע"י השפופרת בעת נדתה, ובאופן זה תוכל להתעבר. והגאון הבעל דברי מלכאל בדברי תשובתו מרחיב בחלקו הגדול את הדיבור אם בן הנולד מאופן זה הוא כבנו לכל דבר, ואי לא נחשב לבנו ברור לו שאסור לעשות בנמקו דאז הרי הוא כמוציא זרע לבטלה ומה לו במה שהרופאים משתדלים אח"כ לעשות מזה בריית אדם במעזי אשה, אך בנוגע לזה מסיק דהעיקר בזה דהוי בנו לכל דבר וגם יקיים ע"ז

מצות פו"ר דהא הוא כחו ואונו (ורק בנוגע ליבום כותב דבזה אם ישימו זרע של היבם בה ע"י שפופרת ודאי שלא קיים מצות יובם /יבום/ ולא קנאה ע"ש).

ובהיותו שהסיק דהוי כבנו לכל דבר סבר הדברי מלכאל מראש להכריע ממילא את ההלכה דיש לדון להתיר לעשות כן אפילו בימי נדתה, וכתב אף להסתייע לכך מדברי הגהת סמ"ק בשם הר"פ שכתב גבי שכיבה על סדיני בעלה בימי נדותה שאין לחוש שמא יהי' שם ש"ז ותתעבר בימי נדתה כיון שאין כאן ביאת איסור, וה"ה בנ"ד.

אולם לאחר מיכן משוי ביה הדרנא בכל, וכותב, שאכן באמת נראה שיש חשש גדול בזה שהרי יהי' הולד בן הנדה, ובן הנדה משמע שפגמו הוא לא מצד האיסור רק מצד שבטבע נפגם אז הולד, וגם יהא עז פנים וחלש ומצורע, ומאריך הדיבור בזה, ואת דברי הגהת סמ"ק מבאר שמה שהתיר לנדה לשכב על סדיני בעלה הוא משום שהוא מילתא דלא שכיחא שימצא על הסדין ש"ז שעודנה חמה ושיכנס לגופה באופן שתתעבר, ולזה לא חששו לזה כיון שבעצם אין בזה איסור, אבל לעשות כן לכתחילה ודאי אסור ואין זה קיום מצות פו"ר כראוי שירבה בישראל בנים פגומים ומצורעים, ואף דבדיעבד יצא ידי פו"ר אף בממזר, מ"מ ודאי ראוי לעשות באופן שיהיו בניו יראי ד' ושלמים בנפשם ובגופם. ועוד זאת חוזר בו הדברי מלכאל גם מעצם ההנחה שהניח מקודם דאם הוי כבנו יש להתיר לעשות כן, וכותב דאפ"ה יש לדון שיהא אסור בהוצאת זרע הבעל לתוך השפופרת דהא בשעת מעשה הוא מוציא לבטלה ורק שסומך על הרופא שאומר שיכניסנו לרחם האשה והיכן מצינו שיכול לסמוך בזה עליו, והרי כתב הרשב"א ועוד פוסקים דלהכי אין מברכים על מצוה התלויה באחרים דאפשר יחזור בו השני ולא תתקיים המצוה ותהי ברכתו ברכה לבטלה, ואף דהכא איכא חזקה דאומן לא מרע אומנתו, מ"מ הא גם גבי ברכה שהשני הוא ישראל ושארית ישראל לא ידברו כזב ובכ"ז חיישינן, ועוד דהא אפשר שיתקלקל איזה דבר בהשפופרת ויאמר הרופא שצריך לעשות זה עוד פעם וזה מצוי אצל הרופאים וכו'. ולבסוף מטיל הדברי מלכאל גם חשש בעצם הנאמנות, ומעיר שיש לנו גם לחוש שהרופא ישים מקודם בהשפופרת זרע שלו או של אחר כדי שתתעבר ודאי באשר הוא רוצה שיקוימו דבריו שתתעבר ודאי וחושש אולי הסיבה בזה גם מצד הבעל שזרעו אינו ראוי להוליד, וזה ודאי הרי לא יעיז לומר לרופא שרוצה לבדוק מקודם את השפופרת, ומפורש בש"ס בגיטין ד' ס"א וע"ז ד' ל"א וביו"ד סימן קי"ח דחיישינן לאיחלופי במקום שיש לו איזה טובת הנאה מזה

(וגם מקודם לזה הזכיר הדברי מלכיאל לבאר בדבריו דקשה שיהי' עדים ע"ז, וגם אפשר שהי' בשפופרת גם זרע אחר, וגם העד שנמצא בשעת מעשה יש לדון עליו שהרי הוא עושה איסור לראות דבר כזה וכו' ע"ש).

לזאת מסכם הדברי מלכיאל להלכה למעשה שאסור לעשות כן, וישליכו יחבם על ד' אשר יזכה עוד אותם בזש"ק ובפרט שלא עברו עוד עשר שנים כדן, ונצטוו לקיים פו"ר כדרך בנ"א ולא ע"י התחכמות כאלה אשר קרובים יותר לאיסור ולמכשול.

ובסימן ק"ח הוסיף הדברי מלכיאל לחזק דבריו לאיסורא, וכן גם החשש שיכניס הרופא מש"ז שלו, והביא לזה הירושלמי שמובא בתוס' סוטה ד' מ"ב שאפשר להתעבר משני בנ"א, וגם יש לחוש שיסדר באופן שיכניס לרחם האשה רק מש"ז שלו ושל הבעל ישאיר בשפופרת.

ועל השאלה ששאלו אותו שם נוספות אם מותר מיהת לעשות זאת בימי טהרתה כי הרופאים אומרים אשר גם בימי טהרתה יותר קרוב שתתעבר ע"י שפופרת וכי כבר קרה איזה פעמים שעלה בידם, השיב גם על כך הדברי מלכיאל בשלילה ובלשון זה: וע"ד שהרופאים אומרים שגם בימי טהרתה יותר קרוב שתתעבר ע"י שפופרת, לא אאריך בזה כי לדעתי אין להתיר דבר כזה להוציא בידים, כי רבו הספיקות בדבר זה, וענין הוז"ל דבר חמור מאד, וגם בנתינה ברחם האשה יש כמה חששות, ואם נבוא להתיר דבר כזה יש לחוש לכמה מכשולים, ועי"ז ניתן יד לפושעים ודי למבין עיין שם.

הרי לנו שהגאון הבעל דברי מלכיאל סגר לנו את הדרך בזה בהקפת כל הראש, בראשונה קבע בהחלטיות שאם נאמר שאינו כבנו לכל דבר, דבר שהבאנו בפרק ג' שיש כמה מגדולי הפוסקים שסוברים כן להלכה, אזי פשוט דחוין מה שא"כ מה בצע בהשתדלותם לעשות זה ע"י הרופאים, עוד גם אסור לעשות כן דהרי הוא כמוציא ז"ל, ועוד הסביר שם הדעה לומר שאינו כבנו בכה"ג, משום דלא מקרי בן גמור להתיחס אחריו רק כשבא על האשה כדרך בנ"א שנזרע הזרע מכחו, אבל כשכבר יצא הזרע שאין בא החמימות רק ע"י מלאכת הרופא ואומנתו בשפופרת, או ע"י חימום האמבטי, זה לא מיקרי בנו לכל דבר. ולאחר מיכן גם כשהחליט בדעתו להכריע שהיו כבנו לכל דבר ועמל ליישב כמה סוגיות בש"ס שיש להוכיח דוקא לפי זה דאסור לעשות כן, אעפ"כ ניסוג לבסוף אחורנית וסגר לגמרי שערי ההיתר בזה בחותם ע"ג חותם ובא על כך בב' דרכים הן מבחינה עניינית והן מבחינה עובדתית, העניינית, שהחליט בדעתו

שאע"פ שהוי כבנו לכל דבר מ"מ אסור לבעל להוציא מזרעו לתוך שפופרת דהא בשעת מעשה הוא מוציא לבטלה, וכפי שהאריך להסביר זאת, וגם זאת, דאם יעשו כן בימי נדתה הולד יהא בן הנדה, ובדרך כלל רמז לכמה חששות ומכשולים שיכול לצאת בכלל אם נתיר הוצאת זרע בכה"ג, דעי"ז ניתן יד לפושעים מכמה בחינות, והחששות האלו ישנם גם בנתינת זרע בדרך זאת ברחם האשת איש ע"י גורם שלישי, והחששות המה די ברורות שחשש שע"כ יתפרץ בכלל גדר העריות תחת מסוה של התלות שנתנו זרע בקרבה בדרך זאת ודי למבין (וזה מחזק הדברים שכתבנו בפרק הקודם בנוגע להזרעה מלאכותית מש"ז של אחר או עכו"ם ומורה לנו שבשם כו"ע יודו בזה. וכפי שכתבו מחששות אלה גם בירחון המאור שציינתי שם. ועיין גם מ"ש בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חאה"ע סימן י' עיין שם). והעובדתית, שקבע שלפי ההלכה יש לחוש שהרופא ישים באיזה דרך שהיא זרע של אחר כדי שתתעבר בודאי, וזאת למרות שבתחילת התשובה שם בירר והחליט שהרופאים נאמנים בזה שאפשר שתתעבר ע"י שפופרת, מכל מקום הטיל בנקודה זאת פגם בנאמנותם והסתמך בזה על יסוד מה שמצינו בכ"מ דחיישינן לאיחלופי במקום שיש לו איזה טוה"נ מזה. והביע דעתו שכמעט לא יצויר שיוכלו לפקח ולהשגיח על כך באופן שיהיו בטוחים שלא החליפו או עירבו בזרע אחר.

על כן יתכן עד מאד שמשום כל הנימוקים והחששות האמורות פסק גם החזו"א ז"ל את פסקו בהחלטיות ובסתמיות שאי אפשר להתיר, וכנ"ל.

(ג) אוסיף עוד שכחכם עדיף מנביא בירר הדברי מלכאל האיסור שיש בזה גם כשיעברו זרע הבעל עם זרע אחר והוכיח מהירושלמי והתוס' שאפשר בכזאת שתתעבר אשה משני בני אדם, ושדוחק לחלק בין אם נתערב הזרע מבחוץ לנתערב בפנים, דיעוין בהר צבי שם שמביא עוד שנשאל מרופא אחד בדבר הדומה לזה, והוא, דדבר מצוי בין אלה שהם מחוסרי בנים בדיקת הרופאים הוכיחה סיבת הדבר מפני שהזרע של הבעל אין בהם כח חיוני מלא כפי הדרוש בכדי להוליד בנים, ועפ"י חכמת הרפואה ידוע להם כי הזרע של הבעל היוצאת מגוף האדם מעורבת משני יסודות שונים שיש להם דרכים להפרידם זמ"ז = זה מזה, =, האחד יפרד וישאר יסוד נוזלי לבד והשני נעשה יסוד גושי, וכשנוטלים יסוד נוזלי מאדם בריא ומערבים בו יסוד גושי של אדם הסובל חולשה בפרט זה, יש בכח הנוזלי של אדם בריא להשפיע גם על יסוד הגושי דגם הוא יבריא והיה כאחד האדם עד שכשמזריקים בשפופרת את התערובות משני החלקים קרוב

הדבר שתקבל הריון מזריקה שכזו להוליד בנים, ונשאל איפוא אם גם באופן כזה שמעורב מזרע של שני אנשים יחשב בנו של הבעל שבשבילו נעשה כל התחבולה הזאת. ובבירורו כותב הגרצ"פ ז"ל שכששמע שאלה זו נזכר ממה שמביאים התוס' בסוטה בשם הירושלמי, וכמו"כ דן אי חצי בנו הוא בכלל בנו ואי יש דין אב אפי' במקצת, ולמעשה דעתו דבלא"ה אין כאן מקצת אב אלא כולו אב בהיות ובחלק הנוזלי שהוא מאיש אחר אין בו חלק חיוני כלל ואינו אלא מסייע לחלק הגושי שיבריא וישוב לתחיה ויצירת הולד הוא רק מחלק הגושי לבד ע"ש.

וכפי שראינו ניבא כמעט על בכזאת לעירוב בזרע הבעל גם זרע אחר הדברי מלכיאל, וגם הקדים כבר לדמות זאת לדברי הירושלמי המובאים בתוס' סוטה, ודעתו היתה בפשיטות לאסור זאת, ואם כי לא דיבר ממצאות ב' החלקים שבזרע נוזלי וגושי, אבל כל עצם ההפרדה הזאת בחלקי הזרע מעורפלת עדנה מהצד ההלכתי וחשודה עד מאד מצידה המעשי, והכל בזה בבחינה של הררים התלולים בשערה או כמגדל הפורח באויר, דראשית ספק גדול עד מאד עפ"י ההלכה אם גם באופן זה לא מיקרי מיהת עירבוב זרע, והכנסת ש"ז של אחר לתוך רחמה של אשת איש, ועם כל הכרוך בזה, כפי שנתברר בפרקים הקודמים, ושנית גם מהצד הקביעה העובדתית לא ברור עוד כלל אם אמנם כן הדבר כפי שהסביר הרופא השואל, וכשהרצאתי מזה לפני הרופאים שומעי לקחי הביטו על כך בתמיהה גדולה, וגם הסכימו לחששי שהבעתי לפנייהם שאפילו אם כן הדבר אבל אם נסכים להתיר בכזאת הרי עי"כ פתוחה הדלת לרוחה לכל מיני תערובות זרע של אחר גם מחלק הגושי הן בזדון והן בשגגה עפ"י חילוף או קביעת השערה דמיונית וכדו' לזה.

וכפי הנראה חשש גם הגרצ"פ ז"ל בעצמו להאמור ועל כן סיים את דבריו שם בלשון: וכל זה אמרתי לענין שאין לחשוש כאן שהולד לא יתיחס אחרי האב אבל לעצם הדבר יש לעיין בזה עכ"ל, ובודאי ר"ל שיש עוד לעיין בזה בכמה פרטים אחרים מהצד ההלכתי, וגם לרבות מהצד המעשי ובכנות הקביעה העובדתית שקבע בזה הרופא השואל וכו'.

וראה זה בדספר שו"ת אגרות משה חאה"ע סי' ע"א כותב שמה שמדברים הרופאים ומציעים מענין עירבוב הזרע מהבעל ומאיש אחר, נודע לו שזה רק רמאות להשקיט רוח בעל האשה שיחשוב שהולד הוא גם מזרע שלו והוא אביו אבל באמת אינו כלום ע"ש, וכ"כ גם הגרי"א הענקין שליט"א בהמאור שם (תשרי - חשון תשכ"ה) דאותם הרופאים שאומרים דמערבים זרע הזר עם זרע הבעל

ואפשר שעי"ז יגרום עיבור לזרע הבעל (רמז בזה ממש לכפי שנשאל הגרצ"פ ז"ל שהזרע הנוזלי של האחר יגרום להבראת זרע הבעל שיוכל להביא הריון) אין בדבריהם ממש, ומוסיף עוד וכותב, דאפילו היה אפשר כן הוא בלבול הזרע ואינם מקיימים המצוה לא האב ולא בעל הזרע, ואפילו האשה דמפקדה רק על לשבת יצרה אינה מקיימת בזה, וקרוב הדבר שזה בכלל לא תהיה קדשה וכו' עיין שם. ועוד זאת ראיתי בספר שו"ת הלל אומר חאה"ע סימן כ"ד שמספר שדיבר מענין אמירת רופאים זאת לעירבוב זרע הבעל עם זרע אחר עם א' הרופאים בת"א, והלה גילה לו סוד נורא, כי כדי לשבר את האוזן ולרמות את הבעל העקר לוקח הרופא ש"ז מאיש בריא ומערבה יחד עם ש"ז של הבעל ועושה תמוסה זו זריקה לתוך רחמה של האשה כדי שיחשוב הבעל שההריון הוא ממנו ועושה זאת כדי להרגיע רוח הבעל ע"ש.

האמור מספיק לחזק דברינו האמורים הן מהצד ההלכתי והן מהצד המעשי. (ד) ונשוב להמשיך בבירור עיקר השאלה שהתחלנו בה, אם מותר להוציא בדרך זאת של הפרייה - מלאכותית מזרע הבעל (ובאופן שיהא ברור בלי צל של ספק שלוקחים מזרעו בלבד) ולהכניסו ברחם אשתו כדי שתתעבר.

והנה מצינו לעוד גאון בדור שלפנינו שנשאל על כך, והוא בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רס"ח, ובדבריו גם פתח לנו בזה פתחא דהיתרא. הוא נשאל שם: בדבר א' שדר עם אשתו יותר מעשר שנים ואין לו בנים, ואמר רופא א' מומחה גדול שיתן לו זרעו לתוך צנצנת והוא יקלח הזרע לתוך רחם האשה ע"י שפופרת ועי"ז תתעבר ותלד (כי ע"י שפי הרחם צר לא יוקלט בתשמיש הזרע לתוכה), אם מותר לעשות כן. וכמו"כ אם מותר שיעשה הרופא הקילוח לרחם האשה בימי נדתה.

ובחלקו הגדול של תשובתו על כך דן המהרש"ם בעיקרו של דבר זה אם מותר בדרך זאת להוציא זרע, ואם הרופא נאמן על כך שתוכל האשה עי"כ להתעבר, וכתב לברר שבאופן זה אין זה בגדר השחתה כיון שאפשר שאותו זרע לא ילך לאיבוד ולבטלה, ואף שהוא רק ספק תיקון כבר כתב בתשו' רמ"א סי' ק' אות י' דמוחק ע"מ לתקן אף שהתיקון רק ספק מותר דמ"מ ל"ה דרך השחתה כיון שעושה בשביל תיקון וכו' ובנ"ד שעושה ע"מ לתקן באותו זרע עצמו דבכה"ג במוחק השם לתקן במקומו שרי וכן בנותן אבן בביהכ"נ שרי ש"מ לתקן במקומו, א"כ ה"נ בזה. וכמו"כ כתב לברר שהרופא נאמן שתוכל להתעבר באופן זה, והביא לזה דברי התשב"ץ וכן דברי הגהת סמ"ק, אך סיים דמ"מ מצד חומר האיסור יש לחקור עוד מרופא מומחה גדול ואם גם הוא יסכים לה אז יש להקל בזה.

ובסופה של התשובה השיב המהרש"ם בקצרה על השאלה הב' וכרך בדבריו תוספת, או הבהרה, גם בנוגע למ"ש מקודם לכן בעיקר הנידון, וכתב וז"ל: ומה ששאל אם מותר שיעשה הרופא הקילוח לרחם האשה בימי נדתה לפימ"ש"ל בשם הגהות סמ"ק אין בזה קפידא ומ"מ אין דעתי לעשות כן מעשה רק בימי טהרתה וגם בזה לא התרתי רק בשהה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום אבל מחומר האיסור רצוני באופן שיסכימו עוד ב' רבנים יראי ד' ושלא לעשות מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' אשר יראה הענין שהוא שעת הדחק גדול וכתורה יעשה עכ"ל עיין שם.

מכללות והיקף דברי המהרש"ם בזה אנו למדים בדעתו בכזאת, דלהלכה סבר שיש מקום להתיר עצם הפעולה וגם לרבות לעשות לאשה קילוח הזרע ברחמה גם בימי נדתה, אבל בלהורות כן למעשה תחם תחומים מתי שמסכים לפסוק לעשות גוף הפעולה, ומסתייג לגמרי בהשאלה ב'. והיינו, דלהורות להתיר לעשות גוף הפעולה הסכים רק בתנאי אם הזוג כבר שהו יחד עשר שנים ולא ילדה שאזי יביא הדבר לידי גירושין וגדול השלום, וניכרים סמוכים בדברי המהרש"ם בזה, דהא יסוד ההיתר להשחית הזרע בכה"ג שהוא ע"מ לתקן כתב לעיל מיניה ללמוד זה ממוחק את השם ע"מ לתקנו במקומו שרי, ובתנאו להתיר למעשה התנה ג"כ דוקא כשיש כבר יסוד שיבוא לידי גירושין שאזי יש לו כבר ג"כ סמוכין לזה ממחיקת השם שהתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום, וכאילו רצו"ל שגם אפילו אם למעשה יש מקום להנדז אם אמנם נקרא בכה"ג השחתה ע"מ לתקן ואם לא דמי זה לדברי הרא"ש פ"ב דביצה, שהביא מקודם לכן בדבריו, שכתב דאין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמיד שסילקה מן הנר הו"ל מכבה ומה מועיל אם חזר והדליק כיעו"ש (ויעזין גם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ה סי' קנ"ז שסובר שבכלל אין להשוות השחתה דש"ז למחיקת השם שלדעת הרבה פוסקים מותר לצורך תיקון דלא דמי כלל דשם ילפינן זה מקרא דלא תעשון וגו' ושם איירי בדרך השחתה וכו' עיין שם). מכל מקום יש מיהת להתיר כשעברו כבר י"ש = שנים = שיש גם ענין של גדול השלום ובכה"ג הרי מצינו שהתירו למחוק השם אפילו שלא ע"מ לתקנו. וכמו"כ מיראת ההוראה בענין חמור כזה הביע רצונו שגם בכה"ג רצונו אבל שיסכימו עמו לכך עוד ב' רבנים יראי ד', כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא, וכדי שיהא בטוח שאמנם כן הוא שיש חשש מבוסס שאם לא נתיר זאת יעמדו הזוג לפני בעיית גירושין, התנה עוד שלא יעשו מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' שיעמוד על הענין

שאמנם כן הוא ושהוא שעה"ד גדול. וזה שבראש הצריך בזה שיעברו י"ש הוא פשוט מפני שלפני כן הרי אין לחייב בגירושין עפ"י הדין.

ואילו בנוגע אם להתיר הקילוח בימי נדותה לא הסכים המהרש"ם כלל להורות להתיר למעשה, ופשטות דבריו בזה לאיסורא המה אפילו בגוונא שלא יועיל אם יעשו לה זאת בימי טהרתה, ואף על פי שהוא משום מצות פו"ר, שהרי המדובר שם כשכבר עברו י"ש, והשאלה הב' בודאי היתה מפני שהרופא אמר שבכה"ג יותר בטוח שתכנס להריון, וכפי שנזכר מכזאת גם בספרים אחרים הדנים בזה, ואפ"ה לא הסכים לעשות מעשה להתיר גם בכה"ג, ואף על פי שכאמור להלכה כתב שיש הוכחה מדברי הגהת סמ"ק שאין בזה קפידא, מ"מ לא רצה כנראה לסמוך ע"ז לבד להורות כן גם למעשה, ואולי סבר שגם מההיא דסמ"ק יש מקום לחלק שמפני שבשם הוא בכלל מילתא דלא שכיחא וגם בלי מעשה וכוונה, ועל כן אין ללמוד משם להתיר לכתחילה גם עשיית מעשה, ובדומה למ"ש לחלק הדברי מלכאל הנ"ל.

(ה) מצינו לעוד גדול אחד בדור שלפנינו שנשאל בזה, והוא בשו"ת זקן אהרן ח"ב סימן צ"ז והסכים להתיר, ובאשר השואל כתב לו שהגאון מהרש"ם הסכים להתיר ורק תנאי התנה שיסכימו עמו עוד שני רבנים, עונה לו בסוף התשובה בלשון דרינא בהדי' והנני נמנה עמו בהיתר זה.

ולמעשה הסכים הספר שם להתיר עוד יותר ממה שהתיר המהרש"ם, ראשית, לא נזכר שם שכבר עברו על הזוג י' שנים וגם בדברי תשובתו לא מזכיר כלל מהצרכת תנאי זה, ושנית, בדברי תשובתו משתקפת דעתו להתיר לעשות זאת גם בימי נדתה, בדבריו שם דן גם בספק אם יש חשש שע"י הכנסת השפופרת לתוך הרחם תפגם דם כיון דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם וא"כ גם אם תתעבר יהיה זה בימי נדותה והולד בן הנדה, ונוסף למ"ש לבאר שאין לחוש לכך כל שבודקת א"ע ואינה מוצאת דם, כותב עוד זאת, דאפי' אם בדקה עצמה ומצאה דם דודאי נדה היא מה בכך הא בנדה הביאה וקריבה דרך אישות אסרה תורה וכו', ומסתייע לכך מדברי הר"ר פרץ בהגהת סמ"ק, ובתחילה כותב שם להנדז על גוף דברי הגהות סמ"ק בזה, ולאסור ממילא לעשות בידים כן להכניס לה שפופרת בימי נדתה ולהרבות פגומים ושיהיו זרע מרעים ומצורעים, אבל מיד לאחר זאת חוזר בו וכותב שלא יוכל לחלוק על הנהו עמודי ההוראה הגהות סמ"ק הב"ח והט"ז שהסכימו להדיא דבלא ביאת איסור אין נפגם הולד עיין שם.

אלא דנכרים הדברים שהבעל בית אהרן לא ראה כלל ממ"ש בה הגאון הבעל דברי מלכיאל, דחוי' מזה שלא הזכירו, הרבה מדבריו שכותב בתשובתו שם נכללים וגם נסתרים בדברי מלכיאל שם, ובתוך זה גם הוכחתו מהגהות סמ"ק וכן"ל באות ב', וזהו חוץ ממ"ש בפ"א אות ח' שיש גם לחלק בין ממילא לבין ע"י מעשה וכן מה שהבאנו מפוס' ראשו' אחרים ועוד שכותבים שהולד כן נפגם. וניתן על כן לחשוב ולומר שאילו היה הבעל בית אהרן רואה את האמור לא היה מחליט להתיר בכזאת אפילו בימי נדוטה, ולמעשה לא יצא מתח"י בנידונו היתר גם על בכזאת וכפי שמדגיש לכתוב שם בלשון וכ"ש בנ"ד דלא ידעין אם נגע בשפופרת במקור ורוב פעמים אינו נוגע מפני שהחדר עמוק הרבה וגם יש סימן דלא נגע מדלא הרגישה שום כאב ועקיצה דאין לחוש לפגימת הולד כיעור"ש.

(ז) בזמנינו מצינו שכתב להתיר לעשות זאת אפילו בימי נדוטה הגר"מ פיינשטיין שליט"א בשו"ת אגרות משה חאה"ע מהדו"ת סי' י"ח (ושאלתו היתה באשה אשר לפי דברי הרופאים מומחים היא מוכשרת לקבל הריון רק ביום השמיני ויום התשיעי מהתחלת וסתה, אם מותר להזליף אז זרע הבעל לבטנה ע"י שפופרת), וזאת בהסתמך ע"ד הגהות סמ"ק שבט"ז, (ונזכרתי שגם בשו"ת יביע אומר לידידי הגר"ע יוסף שליט"א ח"ב סי' א' כותב נמי להתיר בכזאת כשא"א בענין אחר עיין שם). וכאמור לפי מה שהתבאר בדברינו קשה עד מאד מכמה בחינות להסתמך ולהתיר גלל כן.

ומה שתמוה ביותר על הבעל אגרות משה שם, דהשואל כתב לו שיש מתירין דאחרי עבור י"א נקיים קודם וסת ותצא מספק זב ואחר ז' ימים מהתחלת הוסת אם תפסוק מדמיה תטבול כדין נדה מדאורייתא ואח"כ יעשו זליפת הזרע לבטנה, ואת זה כתב לדחות שם בנימוק שלפי דעתו להתיר באופן זה הוא חומרא דאתי לידי קולא משום שיכול לבוא מזה שתטבול אחר ז' ימים בלא ספירת ז"נ, קלקול להקל גם לשמש עמה והוי חומרא דאתי לידי קולא, ובמקום זה כתב להתיר לעשות זאת גם בימי נדטה, ולפענ"ד לא אבין דהיכן מצינו בכזאת, וכשם שלא חשש שע"ז שיכניסו מזרעו לבטנה בימי נדטה שיבוא עי"כ גם לשמש עמה כן אין מקום לחוש לזה גם אם יכניסו מזרעו לבטנה אחרי שתטבול לאחר ז', ומתי יש לומר שחששו לזה הוא דוקא באם נתיר לו לאחר טבילה נגיעה בה או דברים אחרים שבדרך כלל אסורים לו לעשות לה לפני שנטהרת כדת וכדין או מדברי סופרים ומחומרא שהחמירו על עצמן, יעוין בשו"ת ריב"ש סי' תכ"ה וב"י טו"ד סו"ס קפ"ג, ומ"ש בזה בשו"ת רב פעלים ח"ג חיו"ד סי' י"ב באריכות עיין שם,

אבל כשאנו לא מתירים לו שום דבר איסור ולא כל קירבה אליה אלא מורים לו את ההלכה שבאופן כזה לא היה ואין בכלל שום איסור א"כ מהיכי תיתי נבוא לגזור גזירות מדעתנו ולומר שיש לחוש שעי"כ יבוא (למרות שנסביר לו בכזאת שלא מתירים לו משום כך שום איסור) גם להורות לעצמו היתר לעשות עמה גם האסור לו, אתמהא. ועל כן לדעתי נכון יותר לעשות כעצת היש מתירין שכתב לו השואל.

(ז) והכי ראיתי באמת בספר שו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' ס') (סי' נ') שכותב שאל כזאת נטה דעת הגרש"ד כהנא ז"ל להתיר, באופן שהאשה תטבול קודם ימי ליבונה, והבעל מנ"י מבאר את דבריו דרצו"ל כשיש מהתחלת הראי' עד הטבילה ז' ימים, ומוסיף להראות לכך פנים מסבירות בהלכה ולהסביר מדוע שיש להתיר בכזאת, והיינו כיון דבאמת איסור הזרעה בזמן נדות רק משום פגם שבטבע נדתה, וכל זה לא שייך רק אם היא נדה ממש ולא מחמת חומרא שהחמירו על עצמן עיין שם (כן עומד שם הבעל מנח"י שם על התנאי שצריך שיעברו י"ש מנשואיהם עיין שם).

וכך ראיתי כתוב שבכזאת היתה גם דעתו של הגרי"ז מינצברג ז"ל לאסור להזריק בימי נדותה כדעת המהרש"ם, ולהתיר אחר טבילה מטומאת נדה מן התורה ולפני ספירת שבעה באופן שהם מדרבנן, אם אי אפשר בענין אחר.

(ח) גם להאוסרים בזמן נדותה יתכן שיסכימו אבל להתיר לעשות ההפרייה סמוך לוסתה דהא אפי' לבעול ממש סמוך לוסתה התיר הרמ"א ביו"ד (סימן קפ"ד סעיף י') מעיקרא דדינא ביוצא לדרך כיעו"ש, ומכש"כ שיש להתיר אז הכנסת זרע לרחמה.

והכי ראיתי באמת בספר אשל אברהם (תש"כ) להגרא"י ניימרק ז"ל בפירות גינוסר סימן ו' שהעלה נמי כן להלכה להתיר הפריה - מלאכותית מזרע הבעל לרחם אשתו בסמוך לוסתה, שהוא הזמן הכי טוב והכי ישר לזה, בהיות ובסמוך לוסתה מותר עפ"י דין גם ביוצא לדרך עפ"י שיטת גדולי הראשו' רש"י והראב"ד ועוד וכו' וביוצא לדרך הוא רק לעגמת נפשה של האשה, כש"כ וכש"כ למי שלא זכה להבנות מאשתו ויש בזה משום עגון אם יהיו מוכרחים להתגרש מחמת זה אין כל ספק שדרך ההפריה המלאכותית בסמוך לוסתה היא הדרך הכי ישרה והכי כשירה לפניהם, רק שתהיה בהשגחה מעולה ע"י רופא נאמן, וטובים השנים מן האחד עיין שם.

(ט) לבסוף. במקרה של הוראת - היתר להוציא זרע מהבעל להזריקו אח"כ

לרחם אשתו, יש מאד מאד להשגיח בשבע עינים שהרופא לא יקח ולא יערב חלילה וחלילה בזה זרע של איש אחר. ופיקוח זה הוא תנאי קודם למעשה. אי אפשר לפרט ע"ג הכתב דרכי הפיקוח דהכל תלוי לפי נאמנות הרופא ובאופני דרכי הביצוע, אם הדבר בא בתקיפות וברציפות מההוצאה עד ההכנסה וכדומה, אבל יש לדעת שכל חיסרון פיקוח כל שהוא בזה עלול להפוך הקערה על פיה ולהביא לזוג חורבן במקום בנין, וד"ל.

ויה"ר שלא יבואו בני ובנות ישראל לידי כך להיות נצרכים בזה לידי רופא בו"ד באמצע, ובורא עולם בקנין אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו הוא שישלים הבנין להתקין ממנו בנין עדי עד.

סיכום היוצא לנו להלכה מכל האמור בפרק זה:

א. להוציא ש"ז מהבעל להכניסו ברחם אשתו באמצעות הזרקה - מלאכותית, כל עוד שיש תקוה שיוכלו להבנות כדרך כל הארץ אין להתיר לעשות זאת.

ב. אם עברו כבר עשר שנים מנשואיהם, או שהתברר כבר עפ"י רופאים מהימנים שלא תוכל בשום פנים להתעבר מבעלה בדרך הרגילה נחלקו הפוסקים האחרונים אם ואימתי יש להתיר בכה"ג לעבר אותה משי"ז של בעלה באמצעות הזרקה - מלאכותית. ישנם שאוסרים לגמרי מכמה בחינות וחששות, ענייניות ועובדתיות. וישנם שמתירים אבל רק בימי טהרתה, ויש מקום להתיר גם סמוך לוסתה. וישנם שמתירים גם בימי ליבונה לאחר שתטבול ותצא מדין נדה דאורייתא. וקצתם של אחרונים מתירים לעשות זאת אפילו בימי נדותה.

ג. אין להתיר כל ערבוב זרע מאיש אחר בתוך ש"ז של הבעל.

ד. במקרה של הוראת - היתר להוציא מזרע הבעל להזריקו אח"כ לרחם אשתו יש להשגיח בשבע עינים שלא יערבבו חלילה בזה זרע של איש אחר, וכל חיסרון פיקוח כל שהוא מכך עלול להפוך הקערה על פיה ולהביא חלילה על הזוג חורבן במקום בנין.

ה. יש לחזר לעשות כל טצדקי בדרכי ההלכה והרפואה טרם שיגיעו לידי כך להצרכת הוראת היתר להפרות האשה מבעלה באמצעות הפרייה מלאכותית.

ויה"ר שלא יצטרכו בני ובנות ישראל לידי כך, ומושיב יחידיים ביתה יאמר לדבק טוב לפרות ולרבות כדרך כל הארץ, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים, אמן.

דעתו של הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א בעל היביע אומר
הוא להתיר כמבואר בדעת הסמ"ק והב"ח והט"ז
וכמו שנקט להלכה למעשה הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א

שו"ת יביע אומר

חלק ב - אבן העזר סימן א

(י) פש גבן לברורי אם מותר ליתן הש"ז לתוך רחמה של האשה בתוך ימי נדתה, והנה כבר הוכחנו לעיל מד' הגהות סמ"ק, שהולד כשר ואינו פגום ע"י זה. אכן בתשו' מהרש"ם ח"ג (סי' רסח) הנ"ל. כ' בסוף דבריו, ומה ששאל אם מותר שיקלח הרופא את הש"ז לרחם האשה בימי נדתה, אף דלפמ"ש בהג' סמ"ק אין בזה קפידא, מ"מ אין דעתי מסכמת לעשות כן אלא בימי טהרתה, וגם בזה לא התרתי אלא בשעה עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין, והתורה התירה למחוק ה' בשביל השלום. ומחומר האיסור רצוני שיסכימו לזה עוד שני רבנים יראי ה', ושלא לעשות מעשה רק ע"פ חקירת חכם וירא ה' אשר יראה הענין שהוא שעה"ד גדול, וכתורה יעשה. עכ"ל. והנה במה שהחמיר נגד הגהת סמ"ק, יש לסייעו קצת מד' הברכ"י (סי' א סוף ס"ק יד) שכ', ומצאתי בקובץ ישן נושן כת"י על קלף מתשובת הראשונים, ובו פסקים למהר"ר שלמה מלונדון. וכ' וז"ל: אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה במרחץ שרחץ בו בעלה, שמא תתעבר ויהיה הולד בן הנדה, אך יכול האיש לרחוץ במרחץ שרחצה בו האשה. עכ"ל. וזה נראה היפך מהגהת רבינו פרץ הנ"ל. ויש לחלק קצת. עכ"ל הברכ"י. ומ"מ נלע"ד דהתינח היכא דאפשר, אבל בכה"ג דנ"ד שא"א לעשות כן אלא בתוך ימי ליבונה אין להחמיר, כיון שדעת רבינו פרץ בהגהות סמ"ק וכל גדולי האחרונים, שהולד כשר לגמרי, כדאים הם לסמוך עליהם. (דרבינו פרץ רב מובהק ומפורסם טפי מה"ר שלמה מלונדון הנ"ל. ובכה"ג סמכין אמרא דתלמודא טפי. כידוע בכללי הפוסקים.) וכ"ש בשעה"ד כזו, ולצורך מצות פו"ר. ומה שתלה הגאון מהרש"ם ד"ז עוד בהסכמת שני רבנים, אין זה אלא מגדר ענוה. ובודאי דכוותיה נקטינן לקולא. וכמ"ש כה"ג בשד"ח כללי הפוסקים (סי' טז אות מז). ע"ש. ומה שהוסיף מהרש"ם שלא התיר אא"כ שהו עשר שנים מבלי בנים, לכאורה היא חומרא הבאה לידי קולא, הואיל ואפשר שאשתו תתעבר ותלד עוד כמה פעמים בדרך זו, והשחיה זו מונעת מצות פו"ר. ומ"מ נראה שיש לחוש לד' הגאון ז"ל, כיון

שאפשר שתתעבר כדרך כל הארץ לפני תום י' שנים. ורחמי שדי מרובים.

(יא) ואנכי הרוואה בשו"ת שאלת יעקב (סי' מב), שפלפל בחכמה בד' האחרונים בזה. ומה שהעיר שם ע"ד התוס' גיטין (מא) ליתי עשה דפו"ר ולדחי ל"ת וכו', כבר הארכנו בזה בס"ד לעיל (אות ד), אי חשיב אפשר לקיים שניהם עי"ז. ומ"ש ליישב קו' מהרי"ט אלגאזי (פ"ח דבכורות אות סד) בד"ה ואולם, שאין אפשר לו' שאם הוליד ממזר קיים מצות פו"ר. (כמ"ש הרמ"א סי' א). הא הוי מצוה הבאה בעבירה. וכ' שי"ל עפ"ד התוס' (סוכה ל) דדוקא היכא דא"א לקיים המצוה בלי העבירה חשיב מהב"ע, אבל באשירה שאף אם לא נעבדה היה יכול לקיים המצוה, מש"ה ליכא משום מהב"ע. ולפ"ז ה"נ הואיל והיה יכול לקיים מצות פו"ר אם נתעברה ממנו באמבטי, ולא באה המצוה ע"י העבירה, ודמי לאשרה, מש"ה יי"ח פו"ר. עכת"ד. והנה מלבד שאין ד' התוס' מוסכמים בזה, והרמב"ם בפ"י המשניות כ' דשל אשרה פסול משום מהב"ע. עוד בה דשאני הכא שהדבר רחוק מאד שתתעבר באמבטי, ולא חשיב אפשר לקיים המצוה בלי העבירה. וע"י מזרקה וקילוח הרופא, לא היה ד"ז ידוע להם. (וע' תשובה שלמה ח"ב (סי' ד) הנ"ל. וי"ל ע"ד). ול"ד לאשרה שהיה הדבר אפשרי בנקל אילולא נעבדה. וע' בשו"ת תפארת יוסף (חחו"מ ס"ס ג). ובעיקר הקו' ממזר דהו"ל מהב"ע, ע' למהריט"א ובמנחת חינוך (מצוה א), די"ל דה"ט דהרי"ף והרמב"ם שהשמיטו ד' הירושלמי בזה, דס"ל דהוי מהב"ע ואינו יי"ח בזה. וכ"כ בברכ"י (ס"ק יב). ושכ"כ בס"ח (סי' תק). וע"ע בשו"ת יוסף אומץ (סי' צד אות א). ובס' יפה ללב ח"ד (ס"ק יב). וע' בשו"ת שדה יצחק חיות (סי' א) שכ' לתרץ, דבפו"ר דלא בעי כוונה כלל, ואפילו כיון בפירוש שלא לשם מצוה יצא י"ח, וכדמוכח מהיו לו בנים בהיותו עכו"ם, ונתגייירו עמו שקיים פו"ר, לא שייך נמי דין מצוה הבאה בעבירה. עש"ב. וע"ע בשו"ת גנזי יוסף (סי' פג אות ב), בשם חותנו הגאון בעל פרי השדה, שג"כ כ' לתרץ קו' המנחת חינוך קרוב לזה. ועפ"ז כ' לתרץ ג"כ קושית הטורי אבן (ר"ה כח), במ"ש בגמ' שם, שאם אכל מצה כשהוא נכפה ונתרפא, לא יצא י"ח מצה, וחייב לאכול עוד כזית מצה, ומאי שנא מההיא דהיו לו בנים בגיותו ונתגייירו שקיים מצות פו"ר. ע"ש. ולפי האמור נחא שאין עיקר מצות פריה ורביה להוליד בנים, אלא שיהיו לו בנים, ולכך מהני גם במה שנולדו לו בהיותו עכו"ם. ע"ש. וכ"כ כיו"ב בשו"ת עדות ביהוסף (חיו"ד סי' ה, דכו"ר רע"ב). ע"ש. (ומדברי כל האחרונים הללו יש סיוע שיש בו ממש למש"כ בעניותי לעיל אות ג ע"ש). ועמ"ש מהרי"ט אלגזי לתרץ, דההיא דהירוש' דע"י

בן ממזר מקיים מצות פריה ורביה, מיירי בבא על הערוה באונס, כגון כונס יבמתו אחר ג' חדשים, ונמצאת (צרתה) מעוברת, דפטור מן הקרבן דאנוס הוא, דרוב נשים עוברין ניכר בג' חדשים. וכמ"ש תוס' (יבמות לה: ד"ה ונמצאת. ע"ש. אבל אין לתרץ דהירוש' מיירי כגון שבא על הערוה בשוגג, דהא אף בכה"ג חשיבא מהב"ע, כדמוכח מהתוס' (סוכה ל) שהק' דל"ל קרא שאין יי"ח מצה בטבל, ת"ל משום מהב"ע. ולא תי' כגון שאכל טבל בשוגג. א"ו דאף בשוגג הוי מהב"ע. וכ"מ מד' הרמב"ם וכו'. ע"ש. ולפע"ד דברי מהריט"א מרפסן איגרי. דהא אף למ"ש דבאונס ליכא דין מהב"ע, תקשה, דאמאי לא תירצו התוס' דאצטריך קרא כגון שכפאוהו ואכל מצת טבל, א"נ היה מסוכן מחמת רעבון ואחזו בולמוס. א"ו דאף באונס חשיב מהב"ע. וכבר עמדנו בזה בס' חזון עובדיה (סי' כט, עמוד קסא). ע"ש. והלום מצאתי בס' אמרי נועם (דיני מצות, סי' ה) שעמד בזה ע"ד מהריט"א הנ"ל, והניחו בצע"ג. ע"ש. וכן הקשה בשו"ת נחלת בנימין (חאו"ח סי' קיב) בד"ה ולא זכיתי להבין. ע"ש. (ואגב יש להעיר עמ"ש מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (חאו"ח סי' קצז) ד"ה ועוד, בשם מהריט"א, דבשוגג ליכא דין מהב"ע. ע"ש. ובמחכ"ת זה אינו, כי אדרבה מבואר בד' מהריט"א כל בתר איפכא). וע"ע בשו"ת יד יצחק ח"ב (ס"ס קצט) מ"ש ע"ד מהריט"א בזה. וע"ע בשו"ת זכר יהוסף (חאו"ח סי' קפג). ובשד"ח (מע' מ כלל עז סק"ט). ע"ש. ואין להאריך. ונשיב לנ"ד, כי הנה בשואל ומשיב תליתאה (ח"ג סי' קלב), כ', אם נתעברה באמבטי מאיש אחר והוא כהן, הולד כשר להיות כהן גדול, הואיל ואין כאן ביאת איסור. ע"ש. ולכא' ד"ז דלא כמהר"ש מלונדון הנ"ל, שהרי לסברתו אף כשאין ביאת איסור כשנתעברה באמבטי בזמן נדתה, מ"מ חשיב ליה בן הנדה, וה"נ י"ל דהוי ממזר. וי"ל קצת. וע' היטב להגאון ר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאה"ע סי' לה) מ"ש בזה. גם הלום ראיתי בשו"ת חלקת יעקב (סי' כד) שהאריך בענינים אלו. וי"ל ע"ד. וע' להרב הגר"י וולדינברג שליט"א, בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג (סי' כז), שהאריך הרחיב בדברים אלו כיד ה' הטובה עליו.

(יב) והנה הלום נדפס קונטרס האיש וחזונו, וראיתי שם (עמוד לג) שהובאה שאלה כעין נ"ד, באשה אשר הזמן שבין וסת לוסת היה קצר מאד, והרופאים תלו בזה את סיבת העובדא שלא היו לה בנים, כי ימי התעברותה חלו בימים שספרה בהם עוד נקיים. ויעצו הרופאים להשתמש בהזדעה מלאכותית בימים שלפני הטבילה. ופנה בשאלה זו למרן הגאון החזון אי"ש זצ"ל, והשיב בזה"ל: אי אפשר להתיר. אבל אפשר להתיר להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקיעת

החמה, ויום החמישי יהיה הראשון לספירת ז' נקיים. ויש ביד הרפואה לאפשר את הנקיון ביום הרביעי, כי ג' ימים מספיק להזלת מותר הדם שבגוף, ורק מחמת חולשת האם נמשך האורח. אי"ש. עכ"ל. והנה אמת נכון הדבר שאם אפשר שתתעבר ע"י זה מה טוב, וכ"ש לדין שקבלנו הוראות מרן. והוא ז"ל פוסק להקל בזה בלא"ה, וכל אשה יכולה להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקיעה"ח, ויום החמישי לראייתה יהיה הראשון לספירת ז"נ. ויותר ע"כ אם רוחצת עצמה יפה יפה, ואין חשש לפליטת זרע, יכולה להפסיק בטהרה מיד כשהפסיקה לראות. ואף אם נהגה איסור בזה יכולה לעשות התרה, ואז יהיה אפשר להתיר. וכמו שהארכתי בכ"ז בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' טו). ע"ש. וא"כ למה לנו להתיר ע"י הפרייה מלאכותית שיש בזה כמה עיקולי ופשוטי. אולם כשהרופאים אומרים שצריכה לקבל ההריון אך ורק בליל תשיעי לראייתה, ואשה זו ראייתה נמשכת ג' וד' ימים, ואין ביד הרופאים להקדים את טהרתה, ואין שום עצה זולת הפרייה מלאכותית, לפע"ד הרוצה לסמוך להקל ע"פ מה שהבאנו לעיל בזה, הא ודאי שיש לו ע"מ לסמוך. וכמו שהורה גבר בכחא דהיתרא הגאון מהרש"ם הנ"ל והגאון החזון איש זצ"ל קיצר מאד בזה, ולא הראה לנו טעם לאיסורו. ומכיון שמדובר כאן בקשר למצות פריה ורביה שהיא מצוה רבה. ונוסף ע"ז כי אם נאסור בזה, היא חומרא הבאה לידי קולא, להפריד בין איש לאשתו. וקשים גירושים. ושם הנכתב בקדושה ימחה על המים, בכדי להטיל שלום בין איש לאשתו. לכן נראה שיש להקל בדבר.

(יג) כלל העולה מכל דברינו בזה, כי איש ואשה שישבו עשר שנים יחדיו ולא זכו להבנות, ואחר טיפול ממושך ברופאים, הסכימו לפחות שני רופאים מומחים שאין עצה אלא בדרך זו, שהבעל יקלח זרעו לתוך צנצנת והם יזריקו את הש"ז לתוך רחם האשה, ורק אז תתעבר האשה ותלד, אפשר להקל בזה. ואם יש הכרח גמור יכולים לעשות כן גם בתוך ימי נדתה. אלא שעליהם להקפיד שלא יתחלף זרעו של הבעל בזרע של איש אחר. ע"י השגחה מיוחדת. כי חלילה וחס להתיר קבלת זרע מאיש אחר, ולא תהא כזאת בישראל. וע' בתוס' יבמות (עו) ד"ה המסוללות, בשם ריב"ן. ע"ש. (ואם עברה וקבלה זרע מאיש אחר, על הבעל לפרוש מאשתו כדין מעוברת ומינקת חברו. ויש לקרוא ע"ז מ"ש (נדרים כ:)) וברותי מכם המורדים והפושעים ב', אלו בני ערבוביא, ופי' הר"ן שבאו עליה הרבה בנ"א, ואין ידוע בן מי הולד. ע"ש. וכאן ג"כ אפילו שידוע מי אביו (בעל הש"ז הזה) ברבות הימים עלול הדבר להשכח). וחשידי הני רופאים שיחליפו

את הש"ז. וכאשר הנסיון הורה. וכידוע. ולכן צריך להשגיח בעינא פקיחא ע"ז.
והשי"ת יפקדם בזש"ק לעבודתו וליראתו. אמן. ידידו הדוש"ת באה"ר עובדיה
יוסף ס"ט.

דעת הגאון ר' משה פיינשטיין להתיר טיפול הזרעה מלאכותית בימים לפני המקוה

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ב סימן יח
בא"א לה להתעבר אלא בזילוף זרע הבעל למעיה קודם שישלמו ז' נקיים כ'
מנחם אב תשכ"א. מע"כ ידידי הרב הגאון מוהר"ר יעקב הכהן זעלצער שליט"א
הרב דקה"י עדת ישורון ביאהאננעסבורג.

הנה בדבר האשה אשר לפי דברי הרופאים מומחים היא מוכשרת לקבל הריון
רק ביום השמיני ויום התשיעי מהתחלת וסתה, וכתב כתר"ה שבדבר זליפת זרע
הבעל לבטנה יש שמתירין אחרי עבור י"ז נקיים קודם הוסת ותצא מספק זבה
ואחר ז' ימים מהתחלת הוסת אם תפסוק מדמיה תטבול כדין נדה מדאורייתא
ואח"כ יעשו זליפת הזרע לבטנה ומחמת שיש שאוסרין רוצה כתר"ה לידע דעת
העניה. והנה אם הנידון הוא דרך תשמיש להתיר בשביל פו"ר לעשות כדינא
דאורייתא לא כחומרת ר' זירא שיושבות ז' נקיים, אף שיש מקום לדון בזה
מ"מ למעשה אין להתיר ואין רצוני לדבר בזה ע"י הכתב ורק אם יזמין השי"ת
שנתראה איזה פעם נדבר בזה לברור הדבר ולא למעשה.

אבל כפי שמשמע הוי הנידון לזלף זרע הבעל לתוך בטנה שלא בתשמיש
אלא ע"י שפופרת שעושים הרופאים, אין צורך לטבילה בזה כי איסור וכת דנדה
הוא רק ע"י תשמיש דביאה ואם תתעבר מזרע הבעל בנדתה ע"י הזילוף שהוא
כאמבטי שאיתא בגמ' אין שום פגם על הולד. ומפורש כן בט"ז יו"ד סימן קצ"ה
סק"ז מהגהת סמ"ק בשם הר"פ שאשה נדה יכולה לשכוב אסדיני בעלה ואינה
חוששת פן תתעבר מש"ז של בעלה ויהא הולד בן הנדה משום דכיון דאין כאן
ביאת איסור הולד כשר לגמרי ואפילו תתעבר מש"ז של אחר ורק שעל ש"ז של
אחר קפדינן אהבחנה ועל שמא ישא אחותו מאביו שזה ליכא בנדה מש"ז של
בעלה, וכן הא סובר הב"ח שממנו העתיק הט"ז וגם הב"ש בסימן א' סק"י שהביא
להב"ח הא סובר כן וכן הדעת נותן, ומה שאיתא באוצר הפוסקים בשם בר ליואה
ועוד ספר שפליגי ע"ז בזרע של אחר שהוא ממזר הם דברי הבל והוא נגד הר"פ
ורבותינו האחרונים עמודי ההוראה, וממילא בשל הבעל אף שהיא נדה אין שום
פגם בהולד. וממילא אין להחמיר ולהצריכה לטבול אחר שבעה ימים בלא ספירת
שבעה נקיים משום שיכול לבא מזה קלקול להקל גם לשמש עם בעלה והוי

חומרא דאתי לידי קולא, וגם שאין בזה שום צורך להחמיר שאין לחוש לשיטתם כלל, ובפרט לפגם דולד הנדה שאין נוגע זה לאיסורין כלל דכשר אף לכהונה אלא שהוא פגם בעלמא לענין חשיבות ומעלה.

אבל מה שעומד נגד עשיית זה למעשה הוא איך להוציא הזרע מהבעל, שאף שהוא בשביל להוליד בנים שמסתבר שאין בזה משום איסור הוצאת זרע לבטלה, והוא כ"ש ממה שמותר למי שניקב הגיד שלו וסתמו שבדוקין אותו בהוצאת זרע לראות אם נסתם היטב ביבמות דף ע"ו אף שהתם הוא ספק אלמא דכיון שהוא כדי לראות אם מותר ליקח אשה אין זה לבטלה, כ"ש הכא שהוא כמו ודאי שילול עי"ז שלא הוי לבטלה, אבל הא משם חזינן שלמשמש האבר בידים ולהוציא זרע אסור שהרי שלח רבא בריה דרבה לר' יוסף ילמדנו רבינו היכי עבדינן והוצרך ר' יוסף לומר שמנחינן נהמא חמימי דשערי אבי פוקרי ומקרי ואביי אמר שמעברין קמיה בגדי צבעונין ויהרהר עי"ז בנשים וניקרי עיין שם והא במשמוש הידים בהאבר ודאי ניקרי אלמא דזה אסור אף לצורך לישא אשה ולהוליד בנים. ובארתי שהוא מצד שבמשמוש הידים באבר יש עוד איסור לא תנאף ביד דתנא דבי ר' ישמעאל בנדה דף י"ג שאיסור זה לא הותר בשביל פו"ר כמו שלא הותר ניאוף ממש ולכן אסור ע"י משמוש הידים ושאל היכי עבדינן, והתירו ע"י הנחת נהמא חמימי דשערי אבי פוקרי שהוא נקב הרעי שכיון שאינו נוגע בהאבר אף שמתקשה אברו עי"ז ליכא איסור לא תנאף אלא איסור הוצאת זרע לבטלה, וכן להרהר בנשים שהאיסור הוא מונשמרת מכל דבר רע דדריש ר' פינחס בן יאיר מכאן שאסור להרהר ביום ולבא לידי טומאה בלילה בהוצאת זרע בכתובות דף מ"ו שחזינן שאין איסור הרהור איסור מצד עצמו אלא משום שלא יבא לידי קרי לבטלה שאין הקפידא משום הטומאה דרשאין ליטמאות בכל הטומאות לכתחלה אלא משום הוצאת הזרע לבטלה, ולכן ככאן לבדיקה אם נסתם היטב שהוא לצורך לישא אשה ולהוליד בנים ואינו לבטלה מותר.

ונמצא שגם בעובדא זו יצטרך להוציא הזרע רק באופנים אלו ולא במשמוש ידים באבר וכיון שלא בקיאינן בעצה דנהמא חמימי דשערי יצטרך לעשות כאביי שהוא בהרהור באשתו כמו שרוצה לבועלה ורשאי להסתכל בה בכוונה ליהנות במקומות שמותר באשתו נדה ולהשתדל שיתאווה לתשמיש עד שיתקשה אברו מזה בלא נגיעה ואז יכניס אברו בכלי זכוכית שיצא לשם הזרע. ויש אנשים שלא יועיל להם זה אבל רוב אנשים מועיל להם ההרהור להוציא זרע בפרט בזמננו. וזרע זה שיוציא יכניסו בשפופרת לבטן האשה בימים שראויה להריון אף שלא

טבלה. ויצא בזה מצות פו"ר כשתוליד האשה עי"ז, ל"מ להב"ש שם שכתב בפירוש דאף על נתעברה באמבטי דהוא בנו לכל דבר אף לצאת בו מצות פו"ר אלא אף להמגיה בט"ז סק"ח שהוא החכ"צ, דכל מה שנכתב בט"ז על סימן א' הוא של המגיה, שבאמבטי מסתפק משום דתלי בקום ועשה והיא נתעברה מעצמה נמי מסתבר שיודה בכאן דהוציא בכוונה על דעת להכניס בשפופרת לבטן אשתו דהוי זה במעשה.

ובעצם טעם המגיה בט"ז דכיון שבלא מעשה אפשר לא יצא, לא נכון כלל דהא בהיו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר דלר' יוחנן קיים פו"ר ביבמות דף ס"ב ואיפסק כן בש"ע סימן א' סעיף ז' אף שבהיותו עכו"ם לא היה מחוייב שהקשה ע"ז הטו"א בר"ה דף כ"ח מהא דאכל מצה בהיותו שוטה לא יצא ואם נשתפה צריך לאכול מצה אחרת משום דכיון דלא היה מחוייב בעת שעשה המצוה לא שייך לומר שיקיים המצוה בזה, ועיין במנ"ח מצוה א' שתירץ מחמת זה דמצות פו"ר אינו על המעשה אלא על היות הבנים דלכן אם מתו לא קיים פו"ר, וא"כ גם ע"י אמבטי אף שהוא שלא במעשה נמי יצא.

ולע"ד יש לתרץ בפשיטות דאף שלא מסתבר לומר כהמנ"ח שהמצוה לא תהיה על המעשה, אבל המעשה שנצטוו בפו"ר אינה הולדת הבנים דזה אינו בידו אלא המצוה וחיוב שעליו הוא לבעול אשתו ביאה גמורה שיהיה אפשר מזה להוליד. וראיה לזה מתוס' ב"ב דף י"ג ד"ה כופין שכתבו דמשעת העראה קא עקר ללאו ועשה דפו"ר לא מקיים עד גמר ביאה עיין שם, הרי דבגמר ביאה נחשב מקיים אף שעדיין לא נתעברה כלל כיון דרק זה בידו לעשות. וחיוב זה לבעול אשתו איכא עליו מצד פו"ר עד שיולדו לו בן ובת שאז נפטר. ומדויק לשון המשנה ביבמות דף ס"א שלא אמר כמה בנים מחוייב אדם להוליד אלא אמר לא יבטל אדם מפו"ר אא"כ יש לו בנים, דפירושו דמצות פו"ר שעליו הוא הבעילה שרק זה הוא בידו ואין לו לבטל מזה עד שיהיו לו בנים. וממילא כשיש לו בנים כבר אף מבעילות שבעל כשלא היה מחוייב כשהיה עכו"ם או שוטה ולא קיים מצוה במעשיו מ"מ אין לחייבו שוב במצוה זו כיון שיש לו בנים שלא חייבה תורה מצוה זו למי שיש לו בנים, ובהכרח הוא פטור כמו בקיים פו"ר. עכ"פ איך שנימא אין לחלק בין אמבטי להוליד בהיותו נכרי או שוטה ואף ר"ל שפליג בנכרי משום דכקטן שנולד דמי מודה בשוטה שנפטר וכ"כ הוא באמבטי דלא כהמגיה בט"ז. ידידו מוקירו ומברכו, משה פיינשטיין

דעת הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א להתיר החזרת הזרע לפני המקוה

שו"ת יביע אומר חלק ב - אבן העזר סימן א

ב"ה. ירושלים ת"ו. יד מנ"א תשי"ד לפ"ק. לכבוד ידידי הרה"ג החרוץ החריף ובקי, גבר חכם בעוז כמוהר"ר ציון ר' לוי שליט"א. רב ומו"צ פנמה.

אודות שאלתו באדם שישב עם אשתו זה כמה שנים ולא זכה להבנות. ואמרו להם רופאים מומחים, שאין תקוה להאשה הזאת להתעבר אלא ביום ט' להתחלת קבלת וסתה, ואז עוד לא נטהרה לבעלה. וע"כ מיעצים להם הרופאים, שהאיש יקלח זרעו לתוך צנצנת, והרופא יזריק את הזרע לתוך רחם האשה, וע"י זה תתעבר ותלד. ואותי שאל לחוות דעי, אם אין בזה איסור הוצאת שכבת זרע לבטלה. ואם אין הולד פגום כדין בן הנדה.

(א) הב"ח ביו"ד (סי' קצה) בד"ה ולא ישב, כ' בזה"ל: מצאתי בהגהת סמ"ק ישן מרבינו פרץ, שכ', אשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה, ונזהרת מסדינים ששכב עליהן איש אחר, פן תתעבר מש"ז של אחר. ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדותה מש"ז של בעלה, ויהיה הולד בן הנדה. והשיב, כיון שאין כאן ביאת איסור, הולד כשר לגמרי, אפילו תתעבר מש"ז =משכבת זרע= של אחר, כי הלא בן סירא כשר היה, אלא דמש"ז של איש אחר קפדין אהבחנה, גזרה שמא ישא אחותו מאביו. כדאי' ביבמות (מב). עכ"ל. וכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהכא, (א) שקבלת הריון מש"ז של איש אחר, אין הולד ממזר, כיון שאין כאן ביאת איסור. (ב) וכן אם קבלה מבעלה בימי נדותה, אין הולד פגום להחשב בר - נדה. וע' בט"ז יו"ד (ס"ס קצו) שכ', שאם טעתה ושמשה בתוך ימי נדתה. וקודם זה לא היה בעלה מצוי אצלה, צריכה הפרשה מבעלה, להבחין בין זרע הנזרע בקדושה וכו'. וצ"ע למעשה. ע"ש. אכן בנקודות הכסף ובמנחת יעקב שם חולקים על הט"ז בזה. וכ"כ הבית שמואל באה"ע (סי' ד ס"ק טו). ומ"מ לא היה אפשר להקל לכתחלה לשכב על סדיני בעלה בזמן נדתה, אם לא שהולד כשר לגמרי. והרי הוא כמבואר. (ג) שהולד מתיחס אחר אביו, וכמ"ש דחיישינן שמא ישא אחותו מאביו. ולכאו' יש לדון ג"כ מזה שאביו מקיים בזה מצות פו"ר =פריה ורביה=, הואיל והבן מתיחס אחריו. ובחלקת מחוקק (סי' א סק"ח) נסתפק בזה, אם האב קיים פו"ר כשהאשה נתעברה באמבטי. וכ' בבית

שמואל (שם סק"י), שיש ל"ר מהגהת סמ"ק הנ"ל, שכ' שמא ישא אחותו מאביו וכו'. אלמא דהוי בנו לכל דבר. ע"כ. וכ"כ הגאון משנה למלך (פט"ו מה' אישות ה"ד). ע"ש. וכן העלה להלכה בשו"ת בית יעקב (סי' קכב) בד"ה וע"פ. ע"ש. וכן מסקנת החלקת מחוקק שם. ע"ש.

(ב) איברא דביבמות (כב:) אהא דתנן מי שיש לו בן מ"מ, פוטר את אשת אביו מן היבום וכו', אמרינן, מ"מ לאתויי מאי, ואר"י לאתויי ממזר. ואמאי לא קאמר כה"ג שנתעברה ממנו שלא ע"י ביאה, וכדאשכחן נמי בחגיגה (טו) דחיישינן שמא באמבטי עיברה. ופרש"י, באמבטי, כלי שרוחצים בו כל הגוף וי"ל שהטיח שם אדם שכבת זרע ונכנס במעיה. עכ"ל. וכמ"ש ג"כ בהגהת הסמ"ק הנ"ל מעובדא דבן סירא. ונראה דמ"מ הואיל ולא שכיח כולי האי שתתעבר באופן כזה, (וכ"כ בברכ"י אה"ע (סי' יג סק"י). ע"ש). לא נקטיה. וע' בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סי' רסג) שהביא ההיא דחגיגה (טו), וכ', ונראה מכאן שאם היה יורה כחץ בשעת עקירה אפשר שתתעבר בתולה ותהיה מותרת לכ"ג. ואם נאמין לספרים חיצונים, מצינו בס' בן סירא כי אמו נתעברה משי"ז של ירמיה באמבטי, וסירא בגימ' ירמיהו. ובזה הוכשרה הבת דנ"ד לבא בקהל ולירש בנכסי אביה וליאסר בקרובי אביה וכו'. ובהגה, אמ"ה כן העידו לי עכ"ם שנשים הרבה מתעברות ועדיין הן בתולות. וכן העיר לי החכם ה"ר אברהם ישראל שראה כן לבתולה שאינה קרובתו. ע"כ. ומ"ש ואם נאמין לספרים חיצונים וכו', נראה דקורא כן לספר בן סירא, וכמ"ש בסנהדרין (ק:). ולכן נסתפק אם להאמין לזה. אבל לא נתכוון לומר שהואיל ולא נזכרה אגדה זו בגמרא שלנו חשיבא כספרים חיצונים, כגון מס' סופרים ומס' כלה שנקראים בלשון הפוסקים ספרים חיצונים. וכמ"ש ביעיר אזן (מע' ס אות לא). ע"ש. שא"כ לא היה אומר ואם נאמין וכו'. כי בודאי אנו סומכים על מס' סופרים וכיו"ב אף להלכה ולמעשה, כל שאין סתירה לזה מהש"ס דידן. וע' תוס' פסחים (מ:). ע"ש. אולם בהגהת הסמ"ק כ' אגדה זו בפשיטות, והוכיח ממנה שהולד כשר. וכ"ה בליקוטי מהר"ל (דפ"ה ע"א), וז"ל, אמר: דבן סירא נולד מזרע ירמיהו, כי בת ירמיהו היתה רוחצת אחר אביה באמבטי חמין, וקלטה זרע אביה, ונתעברה וילדה, והכל מעידים עליה מרוב חסידותה שלא זינתה אך הסכימו הכל שבאמבטי שרחצה קלטה. וכו', והפכו שמו לקרוא בן סירא בגימ' ירמיהו. עכ"ל. וע"ע בסדר הדורות (סדר תנאים ואמוראים אות ס'), שהביא דברי ה' צמח דוד (ג"א תמ"ח) שכ' ע"ז, שלפ"ד גוזמא בעלמא הוא, כי לא נמצא ד"ז בש"ס ומדרשים. וכ' בסדה"ד, דר"ל דלא מצא ד"ז שתתעבר אשה באמבטי, ולכן הוי

גוזמא ושקר. ולא ראה שכ"כ בחגיגה (טו) באמבטי עיברה. ע"כ. וע"ע בסדה"ד (שם ערך ר' זירא אות ג). והנה גם במל"מ (פט"ו מה' אישות ה"ד), כ' לפקפק שלא יתכן שתתעבר באמבטי לפ"ד התוס' יבמות (נה:), (וכ"ה בתוס' חגיגה יד:), שאין אשה מתעברת בהעראה אלא בגמר ביאה. ע"ש. אכן כבר תפס עליו החיד"א בברכ"י אה"ע (סי' א ס"ק יד), שהרי הש"ס חגיגה (טו) קרי בחיל דמשכ"ל עיבור באמבטי. וענין בן סירא הובא גם בהגהת סמ"ק וכו'. ע"ש. ועכ"פ בודאי דהויא מילתא דלא שכיחא, ומש"ה א"ש מאי דלא קאמר ביבמות (כב:), דהא דתנן מי שיש לו בן מ"מ, לאתויי היכא שנתעברה ממנו באמבטי שקיים פו"ר. שו"ר בס' בני אהובה (פט"ו מה' אישות), שגם הוא ז"ל העיר מההיא דיבמות (כב:). ותי' משום דתנן בסיפא וחייב על מכתו וקללתו, ואילו בכה"ג שנתעברה באמבטי מי יעיד שהוא בנו, וכי יכולים העדים להעיד שמזה לבד יצא ש"ז ונכנס לתוך מעי האשה וכו'. ושם הביא ד' המל"מ הנ"ל, וגם הוא תמה עליו שסותר ד' גמרא ערוכה מכח ד' התוס'. וע"ש. וע"ע בתוס' יבמות (יב סע"ב). ודו"ק.

(ג) ולפ"ז יש ליישב קושית הטורי אבן (חגיגה טו), דמכאן ק' אהא דתנן (ריש יבמות), ט"ו נשים פוטרות צרותיהן וכו'. ופריך בגמ' (י) ולתני שש עשרה נשים אמו אנוסת אביו. ואפילו לר"י דאסר באנוסת אביו משכ"ל בדעבר ונסיב, ומשני דאי לא קתני. ופריך, בלא דאי נמי משכ"ל, יעקב אנס כלתו והוליד ממנה בן, ומת ראובן בלא בנים ונפלה קמי ברה. א"ל באחוותא דהיתרא קמיידי באחוותא דאיסור לא מיירי. ע"כ. והשתא אם איתא דאפשר להתעבר באמבטי בהיתרא, משכ"ל נמי כגון שנתעברה כלה באמבטי מחמיה, והולידה בן, ומת בלא בנים ונפלה קמי ברה. עכ"ד. ולפי האמור י"ל דמאן יימר לן דנתעברה מחמיה דוקא ושזה בנו בבירור, כדי שתהיה זקוקה על ידו ליבום. ועכ"פ מאי דפשיט"ל להי"א דחשיב בנו לגמרי, יש לסייעו מדברי הגהות סמ"ק הנ"ל. וזה שלא כמ"ש ה"ה בט"ז (סי' א סק"ח) לדחות ראית הבית שמואל, דשמא לחומרא דוקא אמרינן דחשיב בנו, וחיישינן שמא ישא אחותו מאביו אבל לקולא לומר שקיים פו"ר = פריה ורביה = לא אמרינן. ע"ש. ולפ"ז מעיקרא ל"ק קו' הט"א הנ"ל כיון שאינו חשוב בנו לגמרי ולא הויא זיקה גמורה. ובאמת שגם החיד"א בברכ"י אה"ע (שם), הביא דברי מהר"י זיין בכת"י, שג"כ כ' לפשוט ספק החלקת מחוקק, מד' הגהת סמ"ק הנ"ל, דמוכח דהוי בנו לכל דבר, וקיים ג"כ מצות פו"ר. ושכ"כ הב"ש והמל"מ. וע"ז כ' להעיר, שי"ל דמ"ש הגהות סמ"ק גזרה שמא ישא אחותו מאביו, לא קאי אנתעברה דרך סדין, אלא בעלמא קאי. ושכן מצא בקובץ ישן נושן שהובאו בו ד'

ר' פרץ בהגהת סמ"ק, דמוכח דמ"ש שמא ישא אחותו מאביו, קאי לטעם הבחנה בעלמא, דהכי אמרי' ביבמות. ור"ל דהכא הגם דלא שייכא גזרה דשמא ישא אחותו מאביו, כיון שאין כאן אב, מ"מ יש להקפיד בדין עירובא זרע הבא ממקום אחר, באופן שאין ראיה חותכת מזה וכו' ע"ש. ולפע"ד כפי הנוסחא שהעתיק הב"ח מהגהות סמ"ק, מוכח להדיא דה"נ גזרינן שמא ישא אחותו מאביו, ומש"ה החמירו הנשים שלא לשכב על סדין של איש אחר. וחששו לחששא רחוקה כזו, פן ישא אחותו מאביו. אבל לד' החיד"א לא היה להם לחוש כ"כ, משום קפידא דזרע הבא ממקום אחר, כיון שאין כאן איסור ערוה כלל. וזה ברור שהנוסחא דידן מוכיחה בעליל דלא כפי' החיד"א ז"ל. ובר מן דין, אם איתא דהקפידה מצאה לנוח אך ורק משום עירוב"א /עירובא/ דנא, לבלתי היות שם עירוב'. לא הי"ל להגהת סמ"ק להזכיר הגזרה דשמא ישא אחותו מאביו, אלא הי"ל להזכיר מ"ש ביבמות (מב), להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו, דבעינן שיהיה זרעו מיוחס אחריו. ע"ש. ולכן העיקר בזה כד' האחרונים הח"מ והב"ש והמל"מ ומהר"י זיין שהוכיחו מזה דחשיב בנו לגמרי. וכן דעת הטורי אבן הנ"ל. וכ"פ בשו"ת בית יעקב. ויתד היא שלא תמוט. ומה שהוסיף להעיר הברכ"י שם, (וכיו"ב כ' ה"ה בט"ז שם). דאף דנימא דבנ"ד הוא דאמר שמא ישא אחותו מאביו, מאי פסקא דקיים פו"ר, וכיון שלא כיון משום אקרובי. ולא קרב אל אשה כלל, והוא יגע לריק באמבטי. ע"כ. לפע"ד ג"ז אינו מוכרח דמנ"ל שיהיה צורך בכוונה שיקרב אל אשה, הואיל והתכלית של פו"ר נתקיים לפנינו. וכעין מ"ש בשו"ת שערי דעה ח"א (סי' נז), שבמצות שבין אדם לחבירו, שעיקרן מפני תיקון העולם, א"צ כוונה כלל. וכגון מצות צדקה דלא בעינן בה כוונה. ע"ש. וכן אמרו בספרא (ס"פ ויקרא), והובאה בפרש"י שם, שאם נפל ממנו סלע ומצאו עני, הקדוש ברוך הוא קובע לו ברכה. ע"ש. וכן האריך בזה החיד"א בפתח עינים ב"ב (ח:). ע"ש. וע"ע בנחל יצחק ח"ב בפתיחה (אות יד). ע"ש. וה"נ מצות פו"ר היא לתקנת העולם, שלא תהו בראה לשבת יצרה, מש"ה אף בלא כוונה יוצא י"ח מצות פו"ר. וע"ע בשו"ת שאלת יעבץ ח"ב (סי' צז). וה"נ אמרינן ביבמות (סב), וכ"פ באה"ע (סי' א ס"ז), שאם היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגירו כולם, קיים מצות פו"ר. אף על גב דקי"ל ביבמות (צח) דאין אב לעכו"ם, דאפקריה רחמנא לזרעיה, דכתיב אשר בשר חמורים וכו'. ומה גם שלא כיון לקיים מצוה. וע"ע במנחת חינוך. וכ"ש בנ"ד שעל דעת כן הוא עושה, שנותן זרעו כדי שתתעבר אשתו, שאף להחיד"א חשיב שפיר מכוין לצאת י"ח. ואף על פי שמחוסר קריבה, לאו כמחוסר מעשה דמי. ודו"ק.

(ד) והנה בתוס' גטין (מא) בד"ה לישא שפחה אינו יכול וכו'. הקשו, דלית עשה דפרו ורבו ולדחי ל"ת דלא יהיה קדש. ע"ש. ולכא' לפי האמור י"ל שכיין שאפשר לקיים שניהם, ע"י שיקחו ש"ז שלו ותקבלנו אשה ע"י זריקה וכיו"ב, ומקיים בזה מצות פו"ר, מבלי לעבור על הל"ת דלא יהיה קדש. מש"ה לא אמרינן בכה"ג שיבא עשה וידחה ל"ת. ואף על פי שבמציאות קשה יהיה למצוא אשה שתסכים להזקק לכך, בכדי שהאיש הזה שחציו עבד וחב"ח = חציו בן חורין = יקיים פו"ר, ומש"ה כופים את רבו ומשחררו. מ"מ לענין עשה דוחה ל"ת חשיב אפשר לקיים שניהם, כיון שישנה איזה מציאות שהיא, לעשות כן. וכיו"ב כ' מרן הב"י א"ח (סי' יא) בד"ה ועתה שאין לנו תכלת, שהביא שם דברי ר' ירוחם שכ', דהא דשרי כלאים בציצית, היינו כשאנו מוצא ממנו אבל אם מוצא ממנו לא יטיל בו כלאים, כדאר"ל (יבמות כא) כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת אם אפשר לקיים שניהם מוטב וכו'. וכ' ע"ז מרן הב"י, ואינו נ"ל, אלא אף על פי שאין מצוי לו ממנו, מאחר שאפשר לקיים את שניהם אילו היה מצוי לו, לא דחינן ל"ת. עכ"ל. וה"נ הכא הואיל וישנה מציאות לקיים שניהם, אף על פי שלעת עתה אין בנמצא אשה שתסכים לכך בלא נישואין, אין עדל"ת. הן אמת כי אין דברי הב"י מוסכמים כ"כ, ותנא דמסייע ליה לר' ירוחם הוא הרשב"א יבמות (ד): שמחלק להדיא כד' רי"ו. (אכן הרמב"ן שם כ' להלכה כמ"ש בב"י. ע"ש.) וע' תוס' קידושין (לח). ובשו"ת בנין ציון (סי' לז). וע' להגאון שאגת אריה (סי' צו) ד"ה עוד עלה על דעתי וכו', שדחה סברא זו שכ' הב"י, מהגמ' שבת (קלג) ואי איכא אחר ליעבד אחר, דאר"ל כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת וכו', דליכא אחר. ע"ש. והגאון בית אפרים (חאו"ח סי' ה), השיב להגאון ר' עזריאל הלוי הורוויץ, שהק' כן על מרן הב"י, מהסוגיא דשבת (קלג), לקיים ד' מרן. ע"ש. וע"ע בשו"ת ברית אברהם (חאו"ח סי' א), שג"כ כ' להשיב להגאון הנ"ל, ליישב ד' מרן. ושם (סי' ב) הביא תשו' השאג"א, ובסוד העיר שהיא מחלוקת גדולי המפרשים עם הרשב"א (ביבמות ד): ע"ש. וע"ע בשו"ת אמרי שפר (סי' נא). ובקובץ הערות על יבמות (סי' ז). ע"ש. ואכמ"ל. ועכ"פ לפ"ד מרן י"ל כן. אולם יש לדחות שמכיון שדבר זה מסתמא לא היה ידוע בדורות הקדמונים, לא היה ד"ז בסוג אפשר לקיים שניהם. וכמש"כ ליישב קו' הטורי אבן הנ"ל דלהכי לא חשיב ט"ז נשים פטורות צרותיהן וכו'. משום דמי יימר שנתעברה באמבטי על ידי חמיה. ואם איתא אכתי לא איפרק מחולשא, שהרי אפשר שנתעברה בעדים מחמיה ע"י הזרקת ש"ז. וכמו כן יל"ד על תי' הגאון בני אהובה הנ"ל, דאמאי לא קאמר ובנו הוא לכל דבר לענין פו"ר, כגון ע"י הזריקה. ובכה"ג שפיר תנן וחייב על מכתו וקללתו. א"ו

שמכיון שלא היה ידוע ד"ז בדורותם לא שייך לומר ליתני הכי. (וע"ע תורת חסד מלובלין חאה"ע סי' ט, אות ד).

(ה) ותבט עיני להגאון מהר"ם שיק (מצוה א אות ג), שכ' להעיר ע"ד הח"מ והב"ש שכ' שאם נתעברה באמבטי קיים הוא פו"ר, שי"ל דאפילו אי חשיב כבנו לענין שאר דברים, מ"מ לא קיים מצות פו"ר, שהמצוה היא עליו, ומה שנתרבה מאליו לא יצא י"ח. וראיה לזה דהא קי"ל דבעינן דוקא בן ובת ובה סגי אפילו בבני בנים, אבל אם הבן והבת באו לו מבנו או בתו דוקא לא יצא. ואמאי והרי הם כבניו, אע"כ שהם חשובים כבאו ממילא, והמצוה לפרות ולרבות מוטלת עליו. ע"כ. ולפע"ד אין דבריו מוכרחים, דשאני התם שהבן והבת באו ע"י בנו או בתו דוקא, מבלי שום פעולה מצדו. לכן צריך שיהיו בן ובת מכח שניהם. משא"כ הכא שהוא זרעו ממש, ואין חסרון אלא בכוונתו שלא היתה למטרת מצות פו"ר, וכבר נתבאר לעיל שאין לחוש לזה. וא"כ כיון דהאי זרעא נפיק מניה שפיר יוצא י"ח למ"ד דחשיב כבנו לכל דבר. וזרעו לברכה אף לענין מצות פו"ר. דמאן פליג לן, שיהיה חשוב בנו לכל דבריו, ונקרא זרעו היוצא ממעיו ליורשו וכו', ולענין מצות פו"ר לא יצא. והא ודאי דלא גרע מהיו לו בנים בעודו עכו"ם ונתגיירו כולם, וכנ"ל. (וע' היטב בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב (סי' צז). ע"ש). וקצת יש להעיר לפ"ד הרמב"ם עה"ת (ר"פ תזריע), שמ"ש רבותינו שאמרו אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, אין כוונתם שיעשה הולד מזרע האשה, כי אין האשה עושה זרע כלל, או שהזרע ההוא נקפא ואינו עושה דבר בעובר, אבל אמרם מזרעת הוא על דם הרחם שיתאסף בשעת גמר ביאה באם ומתאחז בזרע הזכר. כי לדעתם ז"ל הולד נוצר מהדם בנקבה ומהלובן בזכר וכו'. וכן דעת הרופאים. אבל ע"ד פילוסופי היונים כל גוף העובר מדם האשה, ואין בו לאיש אלא הכח הידוע בלשונם היולי שהוא נותן צורה בחומר. כי אין בין ביצת התרנגולת הבאה מן הזכר, לגודלת מן המתפלשת בעפר, שום הפרש. וזו תגדל אפרוח, וזו לא תזרע ולא תצמיח בהמנע ממנה החום היסודי (ע' ביצה ז). עכת"ד. וע"ע להרשב"ץ בס' מגן אבות (רפ"ג דאבות). ע"ש. ומכיון שלדעת הפילוסופים אין עיקר יצירת הולד אלא מן האשה, י"ל שאף באופן כזה שנתעברה באמבטי, לא קפדינן ע"מ שבא הדבר מאליו בש"ז של הזכר. הואיל ואינו אלא כנותן צורה בחומר. וע' בס' בני אהובה (פט"ו מה' אישות) הנ"ל, שכ', שהנותן זרעו באמבטי, אין בזרע שום חסרון להוליד אלא מצד המקבל, א"כ אח"כ כשנכנס הזרע במעי האשה ויש לה כח חום גדול, יכול להזרע לחזור במעיה לחמימות הא' ותוכל להתעבר כמ"ש

הרופאים הקדמונים. ואל תשגיח בד' הרופאים האחרונים שרצו להשיב וכיחשו ואמרו שלא יתכן דבר זה. כי נואלו בשכלם וחשבו שאין אפשר להיות מה שלא השיג דמיונם הכוזב. ולא השיגו במציאות הטבע ככלל המלקק מן הים. וכהנה רבות שחשבו להשיג על הראשונים, וכולו כזב. ופעולתם תוכיח שכאב קטן אינם יכולים לרפאות בנקל, מה שהרופאים הראשונים פעלו בנקל בכל חולי גדול ומחלה כבדה. עד שהוצרכו לגנוז ספר רפואות כי לא שמו בה' כסלם. עכת"ד. ואף לדעת רז"ל שהולד נעשה גם מזרע האיש, מ"מ חשיב עושה מעשה בידים בעת שהוציא זרעו לחוץ. ולא חשיב נתרבה זרעו מאליו כמ"ש מהר"ם שיק הנ"ל, הואיל ואין שום חסרון אלא מצד המקבל. וכמ"ש הגאון בני אהובה הנ"ל. וכיון שאח"כ קבלתו אשה ונתעברה קיים מצות פו"ר בזה. וכן מצאתי בס' באר מרדכי על הל' נדה (דנ"ט רע"ב), לדחות ראית המהר"ם שיק הנ"ל. דשאני הכא דהוא זרעו ממש. ופשוט.

(ו) וראיתי בשו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סי' יט), שהביא ראית האחרו' דס"ל שאם נתעברה באמבטי הרי הוא כבנו לכל דבר, מהאגדה דבן סירא. וכ' לדחות שאין זו אלא אגדה מקובלת. וקי"ל שאין למדין מן האגדות. ועוד ש"ל דבן סירא נקרא בנו של ירמיה מפני שהיה בן בתו, ובני בנים הרי הם כבנים. ע"כ. והנה מה שדחה שאין למדין מן האגדות, אחר שנדחה חוזר ונראה, לפ"מ שהעלו האחרונים דלא אמרינן הכי אלא כשיש סתירה לזה מדברי הגמ', הלא"ה למדין ואין משיבין. וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' ד אות ח). ע"ש. ושם רמזתי ד' ר"ת בס' הישר, שכל שאינו בקי במס' סופרים ובפרקי ר"א ובמדרש רבה ובשאר ספרי אגדה, אין לו להרוס ד' הקדמונים ומנהגם, כי עליהם יש לסמוך בדברים שאינם מכחישים תלמוד שלנו. ע"ש. והובא במחב"ר (קונט' אחרון, או"ח סי' נא.). וע"ע בשד"ח (מע' א כלל צה). ע"ש. ולכן בודאי שאין לדחות אגדה זו, (וע' בב"ק טז:) שחשדוהו לירמיהו מא"א וכו'. אפשר שכינונו ע"ז. ע' שאילת יעקב (סי' מב). ע"ש. וגם אין לדחוק להוציאה מפשטה ולומר שנקרא בנו משום שהיה בן בתו, וב"ב ה"ה כבנים. דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (חולין קלז:). וקי"ל דלא קרו אינשי לבר ברא ברא. כדאיתא בב"ב (קמג:). גם מ"ש לדחות ראית הבית שמואל מהגהת סמ"ק, כמ"ש הט"ז דה"ד לחומרא ולא לקולא. (ואין זה מהט"ז עצמו, כי הבית שמואל היה אחר הט"ז, ושקיל וטרי עם השבות יעקב, ולא היה הט"ז מזכירו. רק הוא מהרב המגיה). והוסיף להסתייע מד' הברכ". הנה כבר השבנו ע"ז לעיל ע"ד הברכ". וכעת מצאתי שכבר העיר כן

בשׁו"ת תשובה שלמה ח"ב (חאה"ע סי' ד). (וכן כיונתי לדבריו שם בכמה הערות הנ"ל). ולפע"ד דברי גדולי האחרו' עיקר דחשיב שפיר כבנו לכל דבר. וכ"מ קצת בתשו' הרשב"ץ ח"ג (סי' רסג). ודלא כמו שהעלה בשׁו"ת משפטי עוזיאל שם שאינו נחשב כבנו.

(ז) ומעתה הבוא נבוא למ"ש עוד בשׁו"ת משפטי עוזיאל שם. שלענין להוציא ש"ז = שכבת זרע = לשם הריון מלאכותי באופן כזה, לכאורה נראה דלד' הח"מ והב"ש שסוברים דולד זה הוא בנו לכל דבר, ושהולד הנולד מזרעו חשוב כבנו לענין קיום מצות פו"ר, מותר להוציא ש"ז בשפופרת וכיו"ב אם הוא מכיון להריון. אולם נראה שגם הח"מ והב"ש יודו לאסור לעשות כן משום שלא ימלט שלא יהיו טיפות לבטלה, ולא הותרה הוצאת ש"ז אלא בדרך מנהגו של עולם. ואל תשיבני שא"כ הדין נותן שלא קיים מצות פו"ר כיון שנעשה באיסור, ז"א, שהרי פסק הרמ"א (סי' א ס"ו) שאף מי שהוליד ממזר קיים מצות פרו ורבו. ולכן נלע"ד שאסור לעשות כן, ומה גם לפמ"ש לעיל שאינו נחשב כבנו ולא קיים פו"ר בזה, ממילא הוא נלכד באיסור שז"ל. וכן ראוי להורות. ע"כ. ולפע"ד אין דבריו מחוורים. שלפ"ד הח"מ והב"ש וסיעתם ודאי שמוותר לעשות כן, ואף על פי שעי"ז הולכים איזה טיפות לבטלה, הרי גם ע"י תשמיש בהכרח שיאבדו איזה טפות. וכבר ארז"ל בנדה (לא) ארחי ורבעי זרית מלמד שאין האדם נוצר מכל הטפה אלא מן הברור שבה. ע"ש וע"ע ביומא (מז). ומכיון שהמטרה היא לצורך פו"ר יש להתיר בזה. והרי משום פו"ר דעת כמה אחרונים להתיר לאדם לבדוק עצמו אצל הרופאים בהוצאת שז"ל. וע' בשׁו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סי' מב) שגם הוא העלה להתיר בזה. ע"ש. ומכ"ש בכאן שהוא הולך במישרין למעי האשה למטרת פו"ר. שאפשר להקל. ולא עוד אלא שאף המחמ' שם יודו בנ"ד להקל הואיל וההריון נעשה מהש"ז שמוציא. ואין כאן שז"ל כלל. וע' להלן (אות יא) בדיון הוליד ממזר אם קיים פו"ר.

(ח) אלא שאנכי הרואה בשׁו"ת תשובה שלמה ח"ב (חאה"ע סי' ד), שגם הוא כ' לאסור משום הוצאת שז"ל, ואף על פי שאח"כ יכניסו הזרע במזדקה למעי האשה, ונמצא שאין זה לבטלה, ז"א, דהא בתחלה הוא מוציאו לבטלה ולא מהני מה שאח"כ יכניסוהו לרחם האשה, וכמבואר בהרא"ש (פ"ב דביצה ס"ס יז), שאין ליטול פתילה דולקת מנר זה, ליתנה בנר אחר, דמיד שסילקה מן הנר הו"ל מכבה, ומה הועיל אם חזר והדליק. עכ"ל. וה"נ כשמוציא ז"ל = זרע לבטלה = תיכף עשה איסור. ע"כ. ולפע"ד יש לדחות דשאני התם שהתורה אסרה לכבות

ביום טוב, ומיד שהוציא הפתילה מן הנר כיבה אותה, משא"כ הכא שאין האיסור של הוצאת שז"ל אלא משום השחתה, וכמ"ש בשו"ת בנין ציון (סי' קלז). ע"ש. וכל שעושה למטרת פו"ר איגלאי מילתא שאין כאן השחתה כלל. שו"ר בשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' רסח), שנשאל ג"כ כעין נ"ד, באדם א' שדר עם אשתו יותר מעשר שנים ואין להם בנים, ואמר להם רופא א' שיש תקוה שהאשה תתעבר ותלד, ע"י שהבעל יתן זרעו לתוך צנצנת, והוא יקלח הזרע לתוך רחם האשה ע"י שפופרת. וכ', שז"ל שאין זה בגדר השחתת ז"ל, כיון שאפשר שאותו זרע לא ילך לאיבוד. ואף שהוא רק ספק תיקון, כבר כ' בתשו' הרמ"א (סי' ק אות י), שמוחק ע"מ לתקן אף שהתיקון רק ספק מותר, דמ"מ לא הוי השחתה כיון שעושה דרך תיקון. אלא שז"ל בזה מד' הרא"ש (פ"ב דביצה סי' יז) שאין ליטול פתילה דולקת מנר זה ליתנה בנר אחר. וכו'. אבל י"ל דדוקא התם דמלאכת כיבוי לא הותרה ביום טוב אבל הכא לא אסור אלא דרך השחתה. ובנ"ד שעושה כן ע"מ לתקן בזרע עצמו דבכה"ג במוחק ה' ע"מ לתקן שרי. וכן בנותן אבן בבהכ"נ דשרי כשעושה ע"מ לתקן במקומו א"כ ה"נ בזה. ושוב הביא ד' הב"ח והט"ז ביו"ד (סי' קצה). וכ' דמ"מ לחומר הענין יש לחקור עוד מרופא מומחה גדול, ואם גם הוא יסכים לזה אז לפע"ד יש להקל. וע' בשו"ת שבו"י (סי' סה - סו) שאין לסמוך על רופא אחד אא"כ שנים או' כן. וכו'. ע"ש. מבואר להדיא בדב"ק דלא חיישינן בזה לאיסור שז"ל. ואף ה' תשובה שלמה הנ"ל לא כ' כן אלא בנידונו, באיש ואשה שלא זכו להבנות ומיעץ להם הרופא לטובת האשה, שתוכל להתעבר ע"י שתקח זרע מאיש אחר ע"י שפופרת וכו'. וע"ז כ' להעיר בצדק מד' הב"ח שהובא בב"ש, שיש לאסור באיש אחר גזרה שמא ישא אחותו מאביו, וגם כאן קרוב הדבר כי ברבות הימים ישכחו מי הוא אביו וכו'. וכן הוסיף לחשוש משום שז"ל. ע"ש. משא"כ בנ"ד שהזרע הוא מהבעל עצמו, וכנידון מהרש"ם, הו"ל שפיר מוחק ע"מ לתקן עצמו לקיים פו"ר. הא ודאי דעדיף טפי מנדון ה' תשובה שלמה הנ"ל.

(ט) ובהיותי בזה ראיתי בשו"ת מערכי לב (סי' עג), שגם הוא נשאל באיש ואשה שישבו יחד יותר מעשר שנים, ולא זכו להבנות. ולפי החלטת הרופאים הבעל עקר, ויעצוה הרופאים להתעבר ע"י שתקבל זרע של איש אחר באמצעות שפופרת וכו'. וע"ז העיר מהפסוק ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע, שהתורה באה לאסור נתינת זרע מאיש זר לתוך רחמה של אשת איש וכו'. ושוב הביא ד' הב"ח והט"ז בשם הגהות סמ"ק. ומסיק, ובכן, חלילה לבת ישראל להפקיר עצמה להזנות המלאכותית, שהמציאו רופאי זמנינו. עכ"ל. ואם כי

דבריו נאמנו מאד, וכיון בזה לד' הגאון בני אהובה (פט"ו מה' אישות) הנ"ל, שגם הוא כ' דהואיל ובאשת איש שכבת זרע כתיב, והרי בא למעיה ש"ז = שכבת זרע = מאיש אחר, וי"ל שנאסרה בזה לבעלה. מ"מ אח"כ כ' הבני אהובה לדייק מד' הגמ' חגיגה חיישינן שמא באמבטי עיברה, ומותרת לכה"ג. וה"ה לבעלה ישראל. ע"ש. ובאמת שאין לנו לדרוש מדעתנו מקראי, וכמו שהאריך בזה בשד"ח כללי הפוסקים (סי' טז אות נ). ע"ש. ולכן הפריז על המדה ה' מערכי לב באמרו שם דהוי מדאורייתא. ומש"ה אף בהגהות סמ"ק לא כ' טע"ז על מה שנהגו הנשים להחמיר בסדין של איש אחר, ולא בסדין של בעלה כשהיא נדה. ומ"מ בגוף הדין דבר ה' בפיהו אמת שאין להתיר דבר זה כלל. וכמ"ש ג"כ בתשובה שלמה הנ"ל. וע"ע במשפטי עוזיאל שם. ומ"ש עוד ה' מערכי לב לחשוש בזה עוד משום מעוברת חבירו. וצריך בעלה לפרוש ממנה אחר מעשה זה. ע"ש. ק"ק שלא העיר מד' הברכי יוסף (סי' יג סק"י) שכבר העיר ג"כ בזה. ע"ש. וע"ע במשפטי עוזיאל שם שכן פסק למעשה. ע"ש. וע' בשו"ת ויצבור יוסף (סימן יב אות ו).

(י) פש גבן לברורי אם מותר ליתן הש"ז לתוך רחמה של האשה בתוך ימי נדתה, והנה כבר הוכחנו לעיל מד' הגהות סמ"ק, שהולד כשר ואינו פגום ע"י זה. אכן בתשו' מהרש"ם ח"ג (סי' רסח) הנ"ל. כ' בסוף דבריו, ומה ששאל אם מותר שיקלח הרופא את הש"ז לרחם האשה בימי נדתה, אף דלפמ"ש בהג' סמ"ק אין בזה קפידא, מ"מ אין דעתי מסכמת לעשות כן אלא בימי טהרתה, וגם בזה לא התרתי אלא בשהה עשר שנים ולא ילדה ויבא לידי גירושין, והתורה התירה למחוק ה' בשביל השלום. ומחומר האיסור רצוני שיסכימו לזה עוד שני רבנים יראי ה', ושלא לעשות מעשה רק ע"פ חקירת חכם וירא ה' אשר יראה הענין שהוא שעה"ד גדול, וכתורה יעשה. עכ"ל. והנה במה שהחמיר נגד הגהת סמ"ק, יש לסייעו קצת מד' הברכ"י (סי' א סוף ס"ק יד) שכ', ומצאתי בקובץ ישן נושן כת"י על קלף מתשובת הראשונים, ובו פסקים למהר"ר שלמה מלונדון. וכ' וז"ל: אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה במרחץ שרחץ בו בעלה, שמא תתעבר ויהיה הולד בן הנדה, אך יכול האיש לרחוץ במרחץ שרחצה בו האשה. עכ"ל. וזה נראה היפך מהגהת רבינו פרץ הנ"ל. ויש לחלק קצת. עכ"ל הברכ"י. ומ"מ נלע"ד להתינח היכא דאפשר, אבל בכה"ג דנ"ד שא"א לעשות כן אלא בתוך ימי ליבונה אין להחמיר, כיון שדעת רבינו פרץ בהגהות סמ"ק וכל גדולי האחרונים, שהולד כשר לגמרי, כדאים הם לסמוך עליהם. (דברינו פרץ רב מובהק ומפורסם טפי מה"ר שלמה מלונדון הנ"ל. ובכה"ג סמכין אמרא דתלמודא טפי. כידוע בכללי

הפוסקים.) וכ"ש בשעה"ד כזו, ולצורך מצות פו"ר. ומה שתלה הגאון מהרש"ם ד"ז עוד בהסכמת שני רבנים, אין זה אלא מגדר ענוה. ובודאי דכוותיה נקטינן לקולא. וכמ"ש כה"ג בשד"ח כללי הפוסקים (סי' טז אות מז). ע"ש. ומה שהוסיף מהרש"ם שלא התיר אא"כ שהו עשר שנים מבלי בנים, לכאורה היא חומרא הבאה לידי קולא, הואיל ואפשר שאשתו תתעבר ותלד עוד כמה פעמים בדרך זו, והשהיה זו מונעת מצות פו"ר. ומ"מ נראה שיש לחוש לד' הגאון ז"ל, כיון שאפשר שתתעבר כדרך כל הארץ לפני תום י' שנים. ורחמי שדי מרובים.

(יא) ואנכי הרואה בשו"ת שאלת יעקב (סי' מב), שפלפל בחכמה בד' האחרונים בזה. ומה שהעיר שם ע"ד התוס' גיטין (מא) ליתי עשה דפו"ר ולדחי ל"ת וכו', כבר הארכנו בזה בס"ד לעיל (אות ד), אי חשיב אפשר לקיים שניהם עי"ז. ומ"ש ליישב קו' מהרי"ט אלגאזי (פ"ח דבכורות אות סד) בד"ה ואולם, שאין אפשר לו' שאם הוליד ממזר קיים מצות פו"ר. (כמ"ש הרמ"א סי' א). הא הוי מצוה הבאה בעבירה. וכ' שיל' עפ"ד התוס' (סוכה ל) דדוקא היכא דא"א לקיים המצוה בלי העבירה חשיב מהב"ע, אבל באשירה שאף אם לא נעבדה היה יכול לקיים המצוה, מש"ה ליכא משום מהב"ע. ולפ"ז ה"נ הואיל והיה יכול לקיים מצות פו"ר אם נתעברה ממנו באמבטי, ולא באה המצוה ע"י העבירה, ודמי לאשירה, מש"ה י"ח פו"ר. עכת"ד. והנה מלבד שאין ד' התוס' מוסכמים בזה, והרמב"ם בפ"י המשניות כ' דשל אשרה פסול משום מהב"ע. עוד בה דשאני הכא שהדבר רחוק מאד שתתעבר באמבטי, ולא חשיב אפשר לקיים המצוה בלי העבירה. וע"י מזרקה וקילוח הרופא, לא היה ד"ז ידוע להם. (וע' תשובה שלמה ח"ב (סי' ד) הנ"ל. וי"ל ע"ד.) ול"ד לאשרה שהיה הדבר אפשרי בנקל אילולא נעבדה. וע' בשו"ת תפארת יוסף (חחו"מ ס"ס ג). ובעיקר הקו' ממזר דהו"ל מהב"ע, ע' למהריט"א ובמנחת חינוך (מצוה א), דיל' דה"ט דהרי"ף והרמב"ם שהשמיטו ד' הירושלמי בזה, דס"ל דהוי מהב"ע ואינו י"ח בזה. וכ"כ בברכ"י (ס"ק יב). ושכ"כ בס"ח (סי' תק). וע"ע בשו"ת יוסף אומץ (סי' צד אות א). ובס' יפה ללב ח"ד (ס"ק יב). וע' בשו"ת שדה יצחק חיות (סי' א) שכ' לתרץ, דבפו"ר דלא בעי כוונה כלל, ואפילו כיון בפירוש שלא לשם מצוה יצא י"ח, וכדמוכח מהיו לו בנים בהיותו עכו"ם, ונתגייירו עמו שקיים פו"ר, לא שייך נמי דין מצוה הבאה בעבירה. עש"ב. וע"ע בשו"ת גנזי יוסף (סי' פג אות ב), בשם חותנו הגאון בעל פרי השדה, שג"כ כ' לתרץ קו' המנחת חינוך קרוב לזה. ועפ"ז כ' לתרץ ג"כ קושית הטורי אבן (ר"ה כח), במ"ש בגמ' שם, שאם אכל מצה כשהוא נכפה

ונתרפא, לא יצא י"ח מצה, וחייב לאכול עוד כזית מצה, ומאי שנא מההיא דהיו לו בנים בגיותו ונתגייירו שקיים מצות פו"ר. ע"ש. ולפי האמור נחא שאין עיקר מצות פריה ורביה להוליד בנים, אלא שיהיו לו בנים, ולכך מהני גם במה שנולדו לו בהיותו עכו"ם. ע"ש. וכ"כ כיו"ב בשו"ת עדות ביהוסף (חיו"ד סי' ה, דכ"ו רע"ב). ע"ש. (ומדברי כל האחרונים הללו יש סיוע שיש בו ממש למש"כ בעניותי לעיל אות ג ע"ש). ועמ"ש מהרי"ט אלגזי לתרץ, דההיא דהירוש' דע"י בן ממזר מקיים מצות פריה ורביה, מיירי בבא על הערוה באונס, כגון כונס יבמתו אחר ג' חדשים, ונמצאת (צרתה) מעוברת, דפטור מן הקרבן דאנוס הוא, דרוב נשים עוברין ניכר בג' חדשים. וכמ"ש תוס' (יבמות לה:): ד"ה ונמצאת. ע"ש. אבל אין לתרץ דהירוש' מיירי כגון שבא על הערוה בשוגג, דהא אף בכה"ג חשיבא מהב"ע, כדמוכח מהתוס' (סוכה ל) שהק' דל"ל קרא שאין י"ח מצה בטבל, ת"ל משום מהב"ע. ולא תי' כגון שאכל טבל בשוגג. א"ו דאף בשוגג הוי מהב"ע. וכ"מ מד' הרמב"ם וכו'. ע"ש. ולפע"ד דברי מהריט"א מרפסן איגרי. דהא אף למ"ש דבאונס ליכא דין מהב"ע, תקשה, דאמאי לא תירצו התוס' דאצטריך קרא כגון שכפאוהו ואכל מצת טבל, א"נ היה מסוכן מחמת רעבון ואחזו בולמוס. א"ו דאף באונס חשיב מהב"ע. וכבר עמדנו בזה בס' חזון עובדיה (סי' כט, עמוד קסא). ע"ש. והלום מצאתי בס' אמרי נועם (דיני מצות, סי' ה) שעמד בזה ע"ד מהריט"א הנ"ל, והניחו בצע"ג. ע"ש. וכן הקשה בשו"ת נחלת בנימין (חאו"ח סי' קיב) בד"ה ולא זכיתי להבין. ע"ש. (ואגב יש להעיר עמ"ש מהר"י אסאד בשו"ת יהודה יעלה (חאו"ח סי' קצז) ד"ה ועוד, בשם מהריט"א, דבשוגג ליכא דין מהב"ע. ע"ש. ובמחכ"ת זה אינו, כי אדרבה מבואר בד' מהריט"א כל בתר איפכא). וע"ע בשו"ת יד יצחק ח"ב (ס"ס קעט) מ"ש ע"ד מהריט"א בזה. וע"ע בשו"ת זכר יהוסף (חאו"ח סי' קפג). ובשד"ח (מע' מ כלל עז סק"ט). ע"ש. ואין להאריך. ונשיב לנ"ד, כי הנה בשואל ומשיב תליתאה (ח"ג סי' קלב), כ', אם נתעברה באמבטי מאיש אחר והוא כהן, הולד כשר להיות כהן גדול, הואיל ואין כאן ביאת איסור. ע"ש. ולכא' ד"ז דלא כמהר"ש מלונדון הנ"ל, שהרי לסברתו אף כשאין ביאת איסור כשנתעברה באמבטי בזמן נדתה, מ"מ חשיב ליה בן הנדה, וה"נ י"ל דהוי ממזר. וי"ל קצת. וע' היטב להגאון ר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאה"ע סי' לה) מ"ש בזה. גם הלום ראיתי בשו"ת חלקת יעקב (סי' כד) שהאריך בענינים אלו. וי"ל ע"ד. וע"ע להרב הגר"י וולדינברג שליט"א, בשו"ת ציץ אליעזר ח"ג (סי' כז), שהאריך הרחיב בדברים אלו כדי ה' הטובה עליו.

(יב) והנה הלום נדפס קונטרס האיש וחזונו, וראיתי שם (עמוד לג) שהובאה שאלה כעין נ"ד, באשה אשר הזמן שבין וסת לוסת היה קצר מאד, והרופאים תלו בזה את סיבת העובדא שלא היו לה בנים, כי ימי התעברותה חלו בימים שספרה בהם עוד נקיים. ויעצו הרופאים להשתמש בהזרעה מלאכותית בימים שלפני הטבילה. ופנה בשאלה זו למרן הגאון החזון אי"ש זצ"ל, והשיב בזה"ל: אי אפשר להתיר. אבל אפשר להתיר להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקיעת החמה, ויום החמישי יהיה הראשון לספירת ז' נקיים. ויש ביד הרפואה לאפשר את הנקיון ביום הרביעי, כי ג' ימים מספיק להזלת מותר הדם שבגוף, ורק מחמת חולשת האם נמשך האורח. אי"ש. עכ"ל. והנה אמת נכון הדבר שאם אפשר שתתעבר ע"ז מה טוב, וכ"ש לדין שקבלנו הוראות מרן. והוא ז"ל פוסק להקל בזה בלא"ה, וכל אשה יכולה להפסיק בטהרה ביום הרביעי קודם שקיעה"ח, ויום החמישי לראייתה יהיה הראשון לספירת ז"נ. ויותר ע"כ אם רוחצת עצמה יפה יפה, ואין חשש לפליטת זרע, יכולה להפסיק בטהרה מיד כשהפסיקה לראות. ואף אם נהגה איסור בזה יכולה לעשות התרה, ואז יהיה אפשר להתיר. וכמו שהארכתי בכ"ז בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' טו). ע"ש. וא"כ למה לנו להתיר ע"י הפרייה מלאכותית שיש בזה כמה עיקולי ופשוטי. אולם כשהרופאים אומרים שצריכה לקבל ההריון אך ורק בליל תשיעי לראייתה, ואשה זו ראייתה נמשכת ג' וד' ימים, ואין ביד הרופאים להקדים את טהרתה, ואין שום עצה זולת הפרייה מלאכותית, לפע"ד הרוצה לסמוך להקל ע"פ מה שהבאנו לעיל בזה, הא ודאי שיש לו ע"מ לסמוך. וכמו שהורה גבר בכחא דהיתרא הגאון מהרש"ם הנ"ל והגאון החזון איש זצ"ל קיצר מאד בזה, ולא הראה לנו טעם לאיסורו. ומכיון שמדובר כאן בקשר למצות פריה ורביה שהיא מצוה רבה. ונוסף ע"ז כי אם נאסור בזה, היא חומרא הבאה לידי קולא, להפריד בין איש לאשתו. וקשים גירושים. ושם הנכתב בקדושה ימחה על המים, בכדי להטיל שלום בין איש לאשתו. לכן נראה שיש להקל בדבר.

(יג) כלל העולה מכל דברינו בזה, כי איש ואשה שישבו עשר שנים יחדיו ולא זכו להבנות, ואחר טיפול ממושך ברופאים, הסכימו לפחות שני רופאים מומחים שאין עצה אלא בדרך זו, שהבעל יקלח זרעו לתוך צנצנת והם יזריקו את הש"ז לתוך רחם האשה, ורק אז תתעבר האשה ותלד, אפשר להקל בזה. ואם יש הכרח גמור יכולים לעשות כן גם בתוך ימי נדתה. אלא שעליהם להקפיד שלא יתחלף זרעו של הבעל בזרע של איש אחר. ע"י השגחה מיוחדת. כי חלילה

וחס להתיר קבלת זרע מאיש אחר, ולא תהא כזאת בישראל. וע' בתוס' יבמות (עו) ד"ה המסוללות, בשם ריב"ן. ע"ש. (ואם עברה וקבלה זרע מאיש אחר, על הבעל לפרוש מאשתו כדין מעוברת ומינקת חבירו. ויש לקרוא ע"ז מ"ש (נדרים כ:)) וברותי מכם המורדים והפושעים בי, אלו בני ערבוביא, ופי' הר"ן שבאו עליה הרבה בנ"א, ואין ידוע בן מי הולד. ע"ש. וכאן ג"כ אפילו שידוע מי אביו (בעל הש"ז הזה) ברבות הימים עלול הדבר להשכח). וחשידי הני רופאים שיחליפו את הש"ז. וכאשר הנסיון הורה. וכידוע. ולכן צריך להשגיח בעינא פקחא ע"ז. והשי"ת יפקדם בזש"ק לעבודתו וליראתו. אמן. ידידו הדוש"ת באה"ר עובדיה יוסף ס"ט.

דעת הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א

להתיר החזרת הזרע לפני טהרתה במקוה

שו"ת יביע אומר חלק ח - אבן העזר סימן כא

תינוק מבחנה

ב"ה. י"א מנחם - אב תשל"ח לפ"ק.

נשאלתי אודות זוג נשוי זה שנים רבות, והם חשוכי בנים ולא זכו להבנות כלל. וקבעו הרופאים כי אי אפשר בשום פנים שהאשה תוכל להכנס להריון באורח נורמלי, מפני שהחצוצרות שלה סתומות ואין הזרע של הבעל יכול לחדור אל הביצית של האשה להפרותה, ולכן לדעתם אין תקנה אלא על ידי נטילת ביצית מן האשה ע"י ניתוח קל, ומניחים אותה במבחנה, ואחר טיפול במעבדה, מפרים אותה בזרעו של הבעל, ולאחר מכן משתילים אותה ברחם האשה, ואחר תקופת ההריון יולדת. והשאלה נשאלת האם הבן הזה מתיחס אחר אביו לכל דבר, והאם הדבר מותר כשהרופאים קובעים שאין שום אפשרות כלל לזוג להבנות בדרך אחרת? ולרוב הטירדות אשיב בקצרה.

(א) הנה רבינו פרץ בהגהת סמ"ק כתב, אשה נדה יכולה לשכב על סדיני בעלה, ועליה להזהר שלא לשכוב על סדינים ששכב עליהם איש אחר, פן תתעבר מזרע של אחר, ואם תאמר למה אינה חוששת פן תתעבר בנדותה מזרע של בעלה, ויהיה הולד בר נדה, והשיב, מפני שאין כאן ביאת איסור, ולכן הולד כשר לגמרי, אפילו אם תתעבר מזרע של אחר, כי הלא בן סירה כשר היה, אלא שמזרעו של אחר יש להקפיד משום הבחנה, גזרה שמא ישא אחותו מאביו. כדאיתא ביבמות (מב א). ע"כ. והובא בבית חדש יו"ד (סי' קצה) בד"ה ולא ישב. וכן בטורי זהב (סי' קצה סק"ז). ע"ש. ומכאן מוכח שהולד מתיחס אחר אביו, וגם נראה שמכיון שהולד מתיחס אחר האב, יש לדון שהאב קיים מצות פריה ורביה בכך. ובחלקת מחוקק (סי' א סק"ח) כתב, יש להסתפק, אשה שנתעברה באמבטי, אם קיים האב מצות פריה ורביה, ואם הולד מקרי בנו לכל דבר. והעיר ממ"ש בליקוטי מהרי"ל (אות ג), בן סירה נולד מזרע ירמיהו, שבת ירמיהו היתה רוחצת אחר אביה באמבטי וקלטה זרע אביה ונתעברה וילדה, והכל היו מעידים עליה מרוב

חסידותה שלא זינתה, אך הסכימו הכל שבאמבטי שרחצה קלטה, והואיל ונולד מקליטת זרע בלא תשמיש קראוהו בן זרע, וכשגדל ונודע לו היה בוש משמו, והפכו שמו לקראו בן "סירא" גימט' ירמיהו. ע"כ. ומשמע דבתר דבעיא הדר פשטה מבן סירא שהתיחס אחר אביו ירמיהו. וכ"כ בבית שמואל (שם סק"י) לפשוט ספק זה מההיא דרבינו פרץ, שלא תשכב על סדינים ששכב עליהם איש אחר, משום גזרה שמא ישא אחותו מאביו. משמע שבנו הוא לכל דבר. ע"כ. וכ"כ הגאון משנה למלך (פט"ו מה' אישות ה"ד). וכן העלה להלכה בשו"ת בית יעקב (סי' קכב) בד"ה וע"פ. ע"ש. וכ"כ החכם צבי בהוספות שבסוף הספר (סי' יז) שהדבר פשוט אצלו שבזה קיים פריה ורביה. ע"ש. וכן פסק הגאון מהר"י זיין בשו"ת שערי ישועה כת"י, הובא בברכי יוסף (סי' א ס"ק יד). וע"ש. וכ"כ בפשיטות הגאון בעל טורי אבן בחידושי לחגיגה (טו א). ע"ש. ובס' בני אהובה (פט"ו מה' אישות) כתב, שאם הדבר ברור שנתעברה באמבטי ממנו נחשב לבנו. ע"ש. (וגם הלום ראיתי להגאון מופת הדור מהר"ר צבי פסח פראנק זצ"ל, ב"הר צבי" אשר בטור אה"ע, שישב ג"כ על מדוכה זו, ונראה דעתו שהולד הוא כבנו לכל דבר, והאב קיים בזה מצות פריה ורביה, מכיון שמוציא זרעו בכוונה לשם כך, וגם מה שהרופא מזריק את הזרע לרחם האשה יש לדנו כשלוחו של הבעל, ושלוחו כמותו, (ושאין כאן איסור השחתת זרע כלל, שהרי הוא עושה כן לשם תיקון, ולא דרך השחתה). וסמך סמיכה בכל כחו בעיקר דבריו, על דברי רבינו פרץ בהגהות סמ"ק שהובא באחרונים. ע"ש. וכ"כ הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה, בסוף חלק חו"מ (בחאה"ע סימן יח). ע"ש. והאחרונים הביאו עוד מהשואל ומשיב תליתאה (ח"ג סי' קלב) שהבן הזה מתיחס אחר אביו, ואם נתעברה מכהן באמבטי, ראוי הבן להיות כהן גדול. ע"ש. וע"פ זה העלתי בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאה"ע סי' א) בזוג חסוך בנים במשך שנים רבות, וזאת בגלל שהימים שבהם תוכל האשה להכנס להריון, חלים בתוך שבעה נקיים, ולכן יעצו הרופאים ליטול זרע מהבעל, ולהזריק את הזרע לרחם האשה, בתוך ימי ליבונה, והעלתי להקל, ולהתיר לעשות כן אף בימי נדתה. ושכן פסק המהרש"ם בתשובה ח"ג (סי' רסח), אלא שהצריך לעשות כן רק בימי טהרתה. ע"ש. והיכא דלא אפשר, יש לנו להתיר גם בימי נדתה, כיון שמפורש יוצא מדברי רבינו פרץ שמכיון שאין כאן ביאת איסור, הולד כשר לגמרי, ואינו נחשב בר נדה. עש"ב. ומעתה גם בנ"ד שהתינוק במבחנה מתיחס אחר אביו, אשר נתן זרעו להפרות הביצית של אשתו, ונחשב הולד כבנו לכל דבר, נראה להתיר לעשות כן, כשאי אפשר בשום פנים להבנות בדרך אחרת.

(ב) ולא אחד כי אין היתר זה מוסכם לכל הדעות, כי ראיתי בשו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סי' יט) שהביא מ"ש האחרונים שאם נתעברה באמבטי הולד הוא כבנו לכל דבר, ע"פ האגדה דבן סירא, וכתב לדחות שאין זו אלא אגדה, וקי"ל שאין למדין מן האגדות וכו'. ע"ש. ובאמת שכבר העלו האחרונים דלא אמרין הכי אלא במקום שיש סתירה מן הש"ס לאגדה, הלא"ה למדים ואין משיבים. תדע שרבינו פרץ נחת ללמוד מהאגדה הנ"ל להלכה. וכן כתב הפרי חדש א"ח (סי' קכח ס"כ), כי מי יכול לחלוק על המדרש בלי שיוכיח להיפך מן הש"ס. וכ"כ בספרו מים חיים על המשנה (פרק ה' דברכות). והובא בתוס' רעק"א (שם אות לו). וכ"כ השבות יעקב ח"ב (סי' קצח). וכ"כ הכנה"ג בכללי הגמרא (אות ע). והסכים לזה הרב באר יעקב (יו"ד ס"ס שלא, דף צד סע"א). וכ"כ בשו"ת עוגת אליהו (סי' לה). ובשו"ת לב חיים ח"ג (סי' צט). ובספר ברכת אהרן (סי' רסד אות ג). ע"ש. צא ולמד ממ"ש רבינו תם בס' הישר, שכל שאינו בקי במס' סופרים ובמדרש רבה ובשאר ספרי אגדה, אין לו להרוס דברי קדמונים, כי עליהם יש לסמוך בדברים שאין מכחישים תלמוד שלנו. והובא במחב"ר (בקונטרס אחרון סי' נא). וע"ע תוס' ע"ז (לג ב) סוף ד"ה כסי. ובשו"ת בית שער (חיו"ד סי' תכז). ע"ש. ולכן בודאי שאין לדחות האגדה הנ"ל שהובאה בראשונים מללמוד ממנה. ואין לחוש בנ"ד מדין הוצאת שכבת זרע לבטלה, כיון שההריון של האשה נעשה מן הזרע שהוציא הבעל למטרה זו, אין זה נחשב לבטלה. ואף על פי שבהכרח הולכים לאיבוד כמה טפין מהזרע, מ"מ אין בכך כלום, שהרי גם ע"י תשמיש בהכרח שילכו לאיבוד כמה טיפות מהזרע הראוי להולדה. וכבר אמרו חז"ל (בנדה לא א) מאי דכתיב ארחי ורבעי זרית, מלמד שאין האדם נוצר מכל הטיפה אלא מן הברור שבה. ע"ש. אמנם הגאון מהר"י רוצין בשו"ת צפנת פענח (סי' קלח אות ב) דן בזה משום שז"ל, ולא רצה להאמין שיהיה אפשר בידי הרופאים שתכנס להריון ע"י כך, וכתב, שבאמת לדעתו הוא דבר שאין בו ממש שיהיו יכולים לעשות בלא יורה כחך וכו'. ע"ש. וע"ע בצפנת פענח (שם סי' רלב). ע"ש. גם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סי' קז וסי' קח), כתב לאסור משום שבהוצאת זרע של הבעל לתוך השפופרת, בשעת מעשה הוי כמוציא ש"ז לבטלה, אלא שהוא סומך על הרופא שאומר שאח"כ יכניסנו לרחם האשה, והיכן מצינו שיוכל לסמוך עליו בזה, בפרט באיסור חמור מאד כשז"ל. ואף על פי שיש חזקה דאומן לא מרע אומנותו, ובודאי שהרופא יעשה מלאכתו כמו שהבטיח, מ"מ יש לחוש פן יתקלקל איזה דבר בשפופרת, ויצטרך להוציא זרע עוד פעם וכו'. ע"ש. וכן הרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאה"ע סי' י) כ' לאסור משום

שז"ל, ושאר שהמתירים בזה ס"ל שאיסור שז"ל תלוי בהולדה, וכל שנזרק בשפופרת ע"מ לנותנו ברחם האשה, ואינו הולך לאיבוד, אין בו איסור שז"ל, זה טעות, שאין השחתת זרע תלויה בעיבוד, וכמ"ש הבנין ציון, והובא בשו"ת רב פעלים ח"ג (חאה"ע סי' ב), שגם עקר וסריס שאינו ראוי להוליד מוזהר על שז"ל, אלא כן יסד מלכו של עולם, שלא יטיל הזכר זרעו אלא במקום המיוחד לכך וכו'. ע"ש. כל קבל דנא אנכי הרואה להגאון רבי יהושע בוימל בשו"ת עמק הלכה ח"א (סי' סח) שכתב להתיר בזה, ושארין בזה שום חשש איסור משום הוצאת זרע לבטלה. ולא מבעיא לדעת החלקת מחוקק והבית שמואל דס"ל שבבן שבא לעולם באופן כזה, יוצא י"ח מצות פריה ורביה, שהוא בנו לכל דבר, אלא אפילו לדברי הרב המגיה בט"ז שאינו נחשב בנו אלא לחומרא, (וכיו"ב כ' באפי זוטרי, וע"ע בחסדי דוד על התוספתא (פ"ח דיבמות) בד"ה ואולם). מ"מ בנ"ד י"ל שגם הוא יודה שאין בזה משום מוציא שז"ל, כיון שבהריון שעל ידי שפופרת שנעשית בכוונה מכוונת לשם כך, מסתברא שקיים פו"ר, וממילא אין חשש לאיסור שז"ל. ולא דמי לנתעברה מאליה מהש"ז שבסדין, או מהאמבטי, שלא נעשה מעשה לשם הריון. וכו'. ע"ש. גם בשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב (סי' צז) כתב במסקנתו, שאינו רואה שום יסוד נכון לאסור לבעל להוציא זרע בשפופרת כדי להזריקו לרחם האשה, כי איסור שז"ל אינו אלא כשמשחית זרעו לאיבוד, אבל כשנותנים הזרע לרחם האשה, ע"פ מצות הרופא שאומר שע"י כך יש תקוה שהאשה תתעבר ותלד, אין זה לבטלה. וכיון שכתבו הח"מ והב"ש ועוד כמה גדולים שהולד בנו לכל דבר, ואפי' למצות פריה ורביה. בודאי שיש להתיר. וכבר הסכים הגאון מהרש"ם בתשובה להתיר, אם יסכימו עמו עוד שני רבנים, ואנא בס"ד דרינא בהדיה, ונמנה אני עמו בהיתר הזה. עכת"ד. וכתב בשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' נ), שכבר יצא הדבר בהיתר מהרבנים בבית דין צדק דק"ק קראקא. ע"ש. ובאמת שעינינו הרואות בעשרות שנים האחרונות התפתחות עצומה ברפואה, ובפרט בענין זה, אשר כמה חשוכי בנים, יותר מעשר שנים, שכמעט ונואשו למצוא מזור למכאובם להביא בנים לעולם, ונפקדו בזרע של קיימא ע"י פעולות הרופאים בזה, והיתה להם תשועה גדולה ולמשיב נפש, כי לא תהו בראה לשבת יצרה, ואם כי יש רופאים שעושים מלאכתם רמיה, אין ללמוד מן הפרט על הכלל, וישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם. ולכן אין לחוש עוד בזה משום איסור שז"ל. וכ"ש לפי מ"ש התוס' (יבמות לד ב) סוף ד"ה ולא, וז"ל: ואומר ר"י דלא חשיב כמעשה ער ואונן, אלא כשמתכוין להשחית הזרע, וגם רגיל לעשות כן תמיד, אבל אם עושה כן באקראי בעלמא,

כשהוא מתכוין לבוא על אשתו שלא כדרכה שרי, וכדאמרינן בנדרים (כ ב) כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה וכו'. ע"ש. ובחידושי הר"ן סנהדרין (נח ב) בד"ה ומי איכא מידי, כתב ג"כ, שבתוס' כתבו בדיון ביאה שלא כדרכה, שהיתר גמור הוא בכל מקום שאינו מכין להשחתת זרע, ואינו מוציאו לבטלה. וכך הם דברי הרמב"ם (בפרק כא מהל' איסורי ביאה). ומיהו מדרכי חסידות אין לעשות כן, שלא יקל ראשו בכך, ויתקדש בשעת תשמיש. עכ"ל. ואף כאן אינו עושה כן תמיד, אלא באקראי, ולשם קיום המין. וע' בתוס' סנהדרין (נח ב) ד"ה מי, שכ', שלא אסור אלא כעושה כן תדיר כדי שלא תתעבר ויוכחש יופיה, אבל אם רוב תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי. והוכיח מכאן הא"ר (סי' רמ סק"י) דלא כס' חרדים שפירש ד' התוס' יבמות דאקראי היינו פעם אחת בלבד, דליתא, וכדמוכח בתוס' סנהדרין הנ"ל. וע"ע בברכי יוסף (שם סק"ה). ע"ש. (וע' בבית יוסף אה"ע סי' כה בבדק הבית שכ' ע"ד ר"י, שאילו ראה דברי הזהו"ק בחומרת איסור שז"ל לא היה כותב כן. וע' בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' סג ענף ג). ודו"ק) וכן ראיתי להגאון רמ"י צוייג בשו"ת אהל משה ח"ג (סי' י אות כ), שהביא דברי הגאון צפנת פענח הנ"ל, וכתב, שנראה מדבריו שלא האמין בכלל באפשרות להכנס להריון וללדת ע"י הזרעה מלאכותית, וכנראה שלא ביארו לפניו כראוי מהלך הענינים, ולכן לא רצה להתיר בזה, אבל באמת שידוע שדבר זה נכון ויש בו ממש, ואין סתירה לזה מהגמ' נדה (מג א) וכו', ולכן אומר אני שאין כאן משום איסור שז"ל, כיון שאין כוונתו לשחת ארצה, אלא כדי להזריקו לרחם האשה שתכנס להריון ע"י כך, ובגדר תיקון יחשב וכו', וכמ"ש בשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב (סי' צז) וכו'. ע"ש.

ג) ועינא דשפיר חזי בשו"ת הרשב"ץ ח"ג (סי' רסג), שנשאל אודות אשה שטענה על בעלה שאין לו גבורת אנשים, והבעל הודה לה, ואח"כ נתעברה, והיא טוענת שעדיין היא בתולה אלא שנתפשט הזרע ברחמה ונתעברה, ואמרה שנשים חכמות הכירו שהיא מעוברת בתולה, והשירו בתוליה כדי להקל עליה הלידה, ואחר ילדה בת, והיה קורא לה בתי, האם נאמין לה שנתעברה ממנו כשהיא בתולה, או שמא מפני אהבת אשתו שלא רצה שתהיה אסורה עליו הודה לה וקראה בתי, וא"כ זקוקה האשה ליבום או חליצה. והשיב ע"פ דברי הגמ' (חגיגה טו א) דחיישין שמא באמבטי עיברה, אלמא שאם היה יורה כחץ בשעת יציאתו ועקירתו אפשר שתתעבר ממנו, ותהיה מותרת לכהן. והוסיף, וכן העידו לי עכו"ם, שנשים רבות התעברו ועדיין היו בתולות, וכן העיד החכם

ה"ר אברהם ישראל שמצא כן לבתולה שאינה קרובתו. ואם נאמין לספרים חיצונים, מצינו בספר בן סירא, כי אמו נתעברה באמבטי משכבת זרע של ירמיה, וסירא גימט' ירמיהו. ובזה הוכשרה הבת לבוא בקהל ולירש בנכסי אביה, וליאסר בקרובי אביה. גם אי אפשר לאסור הבת לבא בקהל, כי הרוב כשרים אצלה, בעיר זו שרובה עכו"ם, ותלינן שנתעברה מעכו"ם וכו'. הילכך כיון שהיה דר עם אשתו ואת הבת היה קורא אותה בתי, כל אותן טענות שהיו ביניהם אין אנו מקבלים אותם. ע"כ. ובספר פחד יצחק (מערכת בן בתו דף ל ע"א) כתב וז"ל: ובן בתו של אדם שנתעברה באמבטי מאביה, אינו ממזר, וזהו בן סירא שהיה בן בתו של ירמיהו, והיה בנו, כי ירמיהו היה מוכיח את ישראל על שהיו רוחצים באמבטי ומוציאים זרע לבטלה, ותפסו את ירמיהו והכריחוהו להכנס לאמבטי ולהוציא זרע, ואח"כ נכנסה שם בתו לרחוץ עצמה, ונבלע בה הזרע, ונתעברה ממנו וילדה את בן סירא שהיה חכם גדול. ע"כ. ומוכח שמכיון שאין שם ביאת איסור לא שייך בהכי דין ממזרות. וזה שלא כמ"ש בהגהות פורת יוסף על המשנה (חגיגה ט א) דהוי ממזר. ע"ש. ולכן נראה שאשה שעברה ועשתה איסור וקיבלה זרע לרחמה מאיש אחר ע"י שפופרת ונתעברה וילדה, אין הולד ממזר, אף על פי שהיא אשת איש, ובודאי שעשתה איסור גמור בזה, וכמ"ש בשו"ת מערכי לב (סי' עג), מ"מ כיון שלא היתה שם ביאת איסור, אין האשה נאסרת על בעלה, והולד כשר. וע' בספר בני אהובה (פט"ו מהל' אישות), שמתחילה דן בזה לומר, שהואיל ונאמר בדין אשת איש, ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע, כל שבא לרחמה שכבת זרע של איש אחר, נאסרה על בעלה, ושוב כתב לדייק מהגמ' (חגיגה יד ב) חיישינן שמא באמבטי עיברה, ומותרת לכהן גדול, דמוכח שלא נאסרה לבעלה ישראל. ע"ש. וממילא מוכח שהולד כשר. וכן מוכח ג"כ מדברי רבינו פרץ הנ"ל, שלא אסר אלא משום הבחנה, אבל פיסול יוחסין אין כאן. ולכא' יש לדקדק כן מד' התוס' קידושין (ד א), אהא דאמרינן בדין בת כהן בתרומה, וזרע אין לה ושבה אל בית אביה וכו', אין לי אלא זרעה, זרע זרעה מנין ת"ל אין לה עיין לה. ואין לי אלא זרע כשר, זרע פסול מנין ת"ל אין לה עיין לה. (ופרש"י, זרע פסול כגון ממזר). וכ' התוס', זרע פסול מנין, אומר ר"י, זרע זרעה פסול קאמר, דהא כיון שנבעלה לפסול לה נפסלה מן הכהונה ולא תאכל עוד בתרומה, הילכך אין לפרש זרעה פסול ממש, אלא זרע זרעה. עכ"ל. ואם איתא שאם נתעברה באמבטי מחייבי כריתות הולד ממזר, הא משכחת לה זרע פסול בכה"ג, ומכיון שעכ"פ לא נבעלה כשרה לאכול בתרומה, אלא ודאי שהולד כשר. (ושו"ר שיש לדחות ע"פ מ"ש הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאה"ע סי' לה), שאיש

הפוסל לכהונה בביאתו שרחץ באמבטי, ואח"כ רחצה שם אשה ונתעברה מזה, הרי זו נפסלה לכהונה, וכדמוכח ביבמות (סט ב) וכו'. ע"ש. ודו"ק) וע' תוס' יבמות (יב סע"ב). ע"ש. וכן מצאתי בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' י) בשאלה שבאה לפניו, אודות אשה שלא זכתה להבנות מבעלה, ועברו עליה יותר מעשר שנים עמו בלי ילדים, ומכיון שרצתה מאד ללדת דליהוי חוטרא לידה, הלכה לרופא והזריק לרחמה זרע של איש אחר, ונתעברה ממנו, ופסק, שהדבר ברור שלא נאסרה על בעלה, כיון שלא היתה כאן ביאת איסור וכו'. וגם הולד כשר, שגם איסור ממזרות הוא רק ע"י ביאת איסור, ואף על פי שגם ביאת איסור באונס, כגון שדבקוהו באשת איש, או בביתו ואחותו וכלתו וכדומה, בודאי שהולד ממזר, שאני התם שהיה הדבר דרך ביאת זנות, אבל בנתעברה באמבטי, או כדרך שהרופאים בזמננו עושים מזרע של איש אחר, אינו ממזר, וכידוע שבן סירא נולד כן, וכמ"ש הב"ח יו"ד (סי' קצה) והט"ז (שם סק"ז) בשם רבינו פרץ בהגהת סמ"ק, שאשת איש שנתעברה משכבת זרע שיצא מאיש אחר הולד כשר לגמרי, כיון שאין שם ביאת איסור. וכ"מ בחלקת מחוקק ובית שמואל (בסי' א). ע"ש. וכן כתב בשו"ת משפטי עוזיאל (חאה"ע סי' יט סוף אות ג), שאפי' לדעת הח"מ והב"ש, שהולד הוא בנו לכל דבר, מודים הם שאם נתעברה ע"י שפופרת של זרע, אפי' אם הזרע הוא של אביה או אחיה ושאר איסורי כריתות, הולד כשר, כיון שאין כאן ביאת איסור. ע"ש.

ד) איברא דחזי הוית בשלטי הגבורים סביב הר"ן (רפ"ב דשבועות) שכתב, שאלו להר"מ, למה אין נזהרים שאשה נדה שוכבת על סדינים ששכב עליהם בעלה, ואין חוששים שמא תתעבר בנדתה מאותו זרע שיצא מבעלה, והולד יהיה בר נדה, אף על פי שנזהרים שלא לשכב על סדינים ששכב עליהם איש אחר, מפני שחוששים פן תתעבר מטיפת זרע שהטיל בהם, כההיא דבן סירא, והשיב שכיון שהולד שהוא בר נדה כשר הוא לכל דבר, אף על פי שהוא פגום, אין חוששים לזה, ולכן ה"נ אין לחוש. ע"כ. ומשמע שבאמת הולד נעשה פגום, ונקרא בר נדה, אף על פי שלא היתה שם ביאת איסור, וא"כ לכאורה גם אם נתעברה מאיש אחר יש חשש ממזרות. וכן משמע ממ"ש מרן החיד"א בברכי יוסף אה"ע (סי' א סוף אות יד) בשם קובץ ישן נושן כתיבת יד על קלף, ובו תשובה למהר"ר שלמה מלונדון שכתב וז"ל: אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה באמבטי שרחץ בו בעלה קודם לכן, שמא תתעבר ויהיה הולד בר נדה. ע"ש. וזה כדעת הר"מ הנ"ל שהולד פגום. ומיהו יד הדוחה נטויה שדוקא לענין פגם בעלמא חיישינן,

אבל ממזרות שהוא איסור עולם אין לאוסרו כל שלא נזכר הדבר במפורש בפי רבותינו ז"ל שמפיהם אנו חיים, ובברכי יוסף שם העיר קצת, שדברי ה"ר שלמה מלונדון נראים היפך דברי רבינו פרץ, וסיים, ויש לחלק קצת. ע"כ. ועכ"פ כיון דרבינו פרץ מרא דתלמודא טפי ממהר"ר שלמה מלונדון נקטינן כוותיה להקל. וכמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאה"ע סי' א אות י). ואף שגם הר"ם ס"ל הכי, ואפשר שהוא מהר"ם, מ"מ אין לנו להוסיף בלי ראיה מוכרחת על פיסולי יוחסין שנמסרו לנו ע"פ חז"ל. וכן ראיתי בשו"ת חלקת יעקב ח"ג (ס"ס מו) שכ', ונראה שאשת איש שקיבלה זרע מאיש אחר וילדה, כיון שאין לנו פסק הלכה מבורר מפי הראשונים לומר שהולד ממזר, ואדרבה יש לנו דעת רבינו פרץ דמוכח דס"ל להכשיר הולד, וכ"כ גדולי הפוסקים האחרונים, הב"ח והט"ז והח"מ והב"ש וסיעתם, ויש לנו צדדים רבים להכשיר הולד, הכי נקטינן לדינא, וכן אין לאוסרה על בעלה. ורק לכתחלה יש לאסור בתוקף לעשות מעשה רע כזה, כי חוץ מכל חששות האיסור שבדבר, יש להתחשב מאד עם דעת כמה רבנים גדולים שקבעו שהולד ממזר, ומהם בשו"ת בר ליואי ח"ב (סי' א). וכ"כ בירחון הפרדס בשם כמה רבנים. וכ"כ הגאון מסטמאר בתוקף רב בתשובה שנדפסה בירחון המאור. והא ודאי דאיבעי לן לחוש לכתחלה לדבריהם ולאסור בהחלט קבלת זרע מאיש אחר. ורק בדיעבד סמכין על רבינו פרץ וגדולי האחרונים שלא לפסול הולד, ושלא לאוסרה על בעלה, כיון שאין כאן ביאת איסור. עכת"ד. והנה אף שראיתי להרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאה"ע ס"ס י) שגם הוא כתב בפשיטות שאשה שקבלה זרע מאיש אחר ע"י שפופרת וילדה, הולד ממזר. ע"ש. וכן בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט (ס"ס נא אות ד) כ', שמכין שנחלקו בזה האחרונים, מידי ספק פסול לא יצא. ע"ש. וכ"כ הגרש"ז אורבך בקובץ נועם (עמוד קסה) שהולד ספק ממזר. ע"ש. אולם הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' י) כתב, דמה שהביאו באוצר הפוסקים ס"ק מ"ב בשם ספר בר ליואי וספר מנחת יחיאל, שהולד פסול לבא בקהל, אינו כלום, ומ"ש הטעם משום שדין ממזרות אינו משום הנאת ביאה וכו', הוא הבל, שאף שאינו מטעם הנאת ביאה, מ"מ בודאי דבעינן דוקא ביאת איסור, וכדמוכח מדברי רבינו פרץ וגדולי האחרונים שהביאוהו. הילכך אין לחוש לזה כלל. וכ"כ עוד הגר"מ פיינשטיין בתשובה שהובאה בשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סוף סי' נא) שאין להתחשב כלל בסברת האומרים שהולד ממזר, דליתא, והוא טעות. ע"כ. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סי' ה אות י) כתב, שאין לומר ע"ז שהוא הבל וכו'. וי"ל ע"ד. (וע' בתוס' יבמות (טז ב) ד"ה קסבר, שי"ל שאף בביאת היתר הולד ממזר, ולכאורה מכאן

תשובה להאגרות משה שכ' שטעות לחשוב כאן דהולד ממזר. וע"ע במאמר הגרש"ז אורבך בקובץ נועם (עמוד קסג). ודו"ק) והנה אפי' נאמר שלא יצא מידי ספק, הא קי"ל לא יבא ממזר בקהל ה', ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ספק ממזר יבא. ואף על פי שבתש"ו הגאון רעק"א במה"ת (סי' סח) סוף ד"ה והנה הגאון, נסתפק, שי"ל דהא דהתירה התורה ספק ממזר, היינו בספק דמציאות, אבל בספקא דדינא אסור מה"ת, דלא מיירי קרא בהכי, דבקרא לא שייך ספק בדין, והדרינן לדינא דספקא לחומרא. ע"ש. וכ"כ עוד בתשובה שבסוף דרוש וחידוש (דק"ח ע"א) בד"ה אך. ע"ש. וכ"כ בשו"ת נודע בשערים ח"ב (חאה"ע ס"ס כז). ובשו"ת אמרי יושר ח"ב (סי' ו). ועוד. אולם הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת באר יצחק (חאה"ע סי' ד) הוכיח במישור מהגמ' בכורות (נח ב) שאין חילוק בזה בין ספק במציאות לספקא דדינא, שבכולם מותר מה"ת. וכ"כ עוד בספרו שו"ת עין יצחק (חאה"ע ס"ס ט, וס"ס יב). ע"ש. וכ"כ הגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (חאה"ע סי' לז אות ד). וכ"כ הגאון עמק יהושע (סי' טו דפ"ז ע"א) ובספרו שפת הנחל (דרוש ו דף יט סע"ג). וכן העלה בשו"ת חלקת יואב (חאה"ע סי' ג) בד"ה ואין, והלאה. ע"ש. וא"כ כיון שהספק מותר מה"ת, אין לאסור מדרבנן, כיון דהוי מילתא דלא שכיחא. וכמ"ש כיו"ב בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' עא) בד"ה ודין. ע"ש. הילכך נ"ל עיקר שהולד כשר, כיון שאין כאן ביאת איסור, וכפשט דברי רבינו פרץ וגדולי האחרונים. ודו"ק. (ופשוט שהאשה ג"כ לא נאסרה על בעלה, ובפרט שיש לה חזקת היתר, ורבים מן הפוסקים ס"ל שאף בספיקא דדינא מהני חזקת היתר דמעיקרא. וכמ"ש לעיל (בחאה"ע סי' ג אות טז). וע"ע בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (חאה"ע סי' כד, עמוד קצ). ואכמ"ל. ושו"ר שכן העלה הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן חלק ב' (חאה"ע סימן מב), שאין אשת איש נאסרת על בעלה מהטלת זרע של איש אחר ברחמה, וגם ראייה ברורה ממעשה של בן סירא שאין הולד ממזר. ע"ש). וזכורני כי זה כעשרים שנה, בהיותי ביחד בבית הדין הגדול ירושלים, עם עמיתי הגר"ש אלישיב, והגר"ב זולטי, דברנו בזה, והיה פשוט לכולנו שגם אם קיבלה האשה זרע מאיש אחר וילדה, שאין הולד ממזר, מכיון שאין כאן ביאת איסור. וע' במ"ש הגר"א ניימרק באשל אברהם (דף ו ע"ד) ובקובץ "נועם" (עמוד קמג). ע"ש. וכן עיקר להלכה ולמעשה.

ה) ודע דמ"ש הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (חאה"ע סי' עא), דהא דמוכח מדברי רבינו פרץ שאסור לאשה להתעבר מזרע של אחר, מ"מ כיון שמפורש שם הטעם לזה שהוא משום גזירה שמא ישא אחותו מאביו, נראה

שבזרע של עכו"ם אין לחוש לזה, שכיון שהאם ישראלית והולד ישראל, ואין לו שום יחוס לעכו"ם, א"כ אין לחוש לכלום, ואם יש ספק שמא יתרפא בעלה בתוך ג' חדשים, צריכה לפרוש מבעלה ג' חדשים מיום הזרקה הזרע של הנכרי במעיה. משום הבחנה. וגם מסתברא שבחו"ל מסתמא הזרע של נכרי, כי רוב העיר נכרים, וחלק גדול מישראל לא נחשדו על זה להוציא שז"ל למוסרו לרופאים וכו'. עכת"ד. כבר חלקו עליו כמה גדולים. וע' בשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' מז והלאה). ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד (סי' ה). ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (עמוד רנב). ובמאמרו של הגרש"ז אורבך בקובץ "נועם" (עמוד קסב). ובאמת שמעולם לא רצינו להזדקק לעצה זו כלל, ואסרנו הדבר בהחלט. ואף האגרות משה הדר תבריה לגזיזה, במכתב שהובא בס' צבי חמד (ברוקלין תשכ"ה), וזת"ד: ומצאתי לנכון להודיע שאני לא התרתי בזה אלא בשעת הדחק גדול, שהאשה היתה מצטערת מאד, כמבואר ממש"כ בספרי (חאה"ע סי' עא), ופשוט שאין לדון בזה אלא ע"פ רב מובהק גדול בתורה ומפורסם בהוראה. וכשבאה אח"כ שאלה כזאת לפני אסרתי. וחלילה לשום רב להורות היתר בנידון זה מתוך ספרי. ומ"מ מכיון שאני חושש עדיין שיקילו להורות אלה שאינם ראויים לדון בענין חמור כזה, ופן יצא מכשול להתיר גם באופן האסור, צריך לגדור גדר שלא להתיר בשום אופן, ואפי' רב היותר מובהק. ע"כ. (והובא בציץ אליעזר שם אות ד). ומודים דרבנן היינו שבחייהו. ומעתה חלילה לסמוך להקל בזה. וישתקע הדבר ולא יאמר. והנה בקיבלה זרע מאיש אחר, יש מקום לדון גם משום מעוברת חבירו ומינקת חבירו, ומדברי הגר"מ פיינשטיין נראה שלא חשש לזה, שלא הצריך להפרישם אלא ג' חדשים, משום הבחנה. ונראה טעמו משום דס"ל שלא גזרו אלא בשעת נישואין, שלא ישא מעוברת חבירו או מינקת חבירו, ולא על אשה שנתעברה אחר הנישואין בהיותה יושבת תחת בעלה. וכמ"ש האבני מילואים (סי' יג סק"א). ובאוצר הפוסקים (שם אות סח) הביאו אחרונים רבים שפסקו כן. וכן העלה הגרש"ז אורבך בקובץ נועם (עמוד קנח - קנט). ע"ש. ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (עמוד רנא) החמיר בזה מאד. ונראה שהעיקר להקל.

ו) והנה בשו"ת יביע אומר ח"ב (חאה"ע ס"ס א) כתבתי, שאם ימי הביוץ של האשה חלו בתוך שבעה נקיים שלה, וההכרח להזריק לה הזרע של בעלה בתוך ימי נדתה, שעדיין לא טבלה לנדתה, מ"מ יש להתיר, ע"פ מ"ש רבינו פרץ שאין לאשה נדה לחוש שלא לשכב על סדינים ששכב עליהם בעלה, שאפי' אם תתעבר מפליטת זרע שלו, מ"מ אין כאן ביאת איסור, והולד כשר

לגמרי. וכן הסכימו גדולי האחרונים, וכן"ל. והן עתה ראיתי להרה"ג ר' עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה (חאה"ע סי' י', פרק ג) שפסק לאסור בזה, כי בזה"ק פר' מצורע מבואר שהטומאה הרובצת על האשה בעת נדתה נמשכת על הולד, נמצא שהולד שיווצר מפעולה זאת יהיה מלוכלך בטומאה רצוצה וכו'. ע"ש. ולפע"ד אין שום ראיה מהזה"ק דהתם מיירי שבא ע"י ביאת איסור בעת נדתה, משא"כ בפעולה שאין בה ביאת איסור לית לן בה. ולא אכחד כי עלה על דעתי לומר שמכיון שבזמנינו כל הדין דשבעה נקיים אינו אלא מחומרת ר' זירא דשונינהו כאילו ספק זבות הן, ואין זה מן הדין, וכמבואר בב"י (סי' קפג) שכן דעת רוב הפוסקים. וכ"כ הגאון מליבאוויטש בשו"ת צמח צדק (חיו"ד סי' קכג אות ג). וכ"כ בשו"ת אבני נזר (חיו"ד סי' רנב). ובשו"ת בנין ציון ח"א (סי' עא). ובשו"ת מחשבות בעצה (סי' ט). ע"ש. א"כ עדיף שאחר שבעה ימים מתחילת הוסת, תטבול לנדתה, כדי שתהיה טהורה מן התורה, ואח"כ יזריקו לה את הזרע של בעלה. ובסוף שבעה נקיים תחזור ותטבול שנית כדת. (וכמ"ש כיו"ב התוס' שבת יג ב). אולם אחרי שובי ניחמתי, מפני החשש שאם ידע הבעל שאשתו טבלה, יתקפנו יצרו ויבא עליה בתוך שבעה נקיים. ושו"ר שכבר קדמוני בזה. שכן הורה גדול הדור הגרצ"פ פראנק להתיר לאשה לטבול בסוף שבעה ימים, מיום קבלת הוסת, ויזריקו לה הזרע אחר שתטהר מן התורה. וכן שמעתי שהורה כן הגרי"ז מינצברג. וכן ראיתי הלום בשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' נ אות ג) שכתב, כי מה שהחמיר המהרש"ם ח"ג (סי' רסח) לעשות כן בימי טהרתה דוקא, אף על פי שמדברי רבינו פרץ והאחרונים מוכח שאף בימי נדתה אין להקפיד, מ"מ לפי מ"ש הברכ"י בשם מהר"ש מלונדון נראה שיש להקפיד על זה. וכן בשו"ת זקן אהרן ח"ב (סי' צז) העיר מהזה"ק פר' מצורע שהולד נפגם מהטבע כשנוצר בנדתה. אלא שהדבר צ"ע, שא"כ אשה ששימשה בטהרה ולמחרת פירסה נדה, ונקלט הזרע אחר ראייתה יהיה ח"ו הבן פגום שיצירתו בימי טומאתה. אולם הגאון רש"ד כהנא כתב שדעתו נוטה להתיר לעשות כן באופן שהאשה תטבול בימי ליבונה וכו', ובכה"ג אין לחוש לטומאת נדתה בימי ליבונה. וכ"כ בס' טהרת מים בשם ספר מחשבות בעצה וכו'. ע"ש. ולא הזכירו מהחששא שכתבנו פן כשידע בעלה יתקפנו יצרו לבא עליה. וכבר ראיתי בשו"ת רב פעלים ח"ג (חיו"ד סי' יב) שכ', אודות איש חולה שאשתו צריכה לשרתו, והיא נדה, האם מותר לה לטבול בתוך שבעה נקיים לספירתה כדי שתוכל לשרתו, ואחר ז' נקיים תטבול שנית טבילה גמורה כדת, והשיב, שאין לה לעשות כן, אלא תשמשנו בטומאה בלי טבילה, שאם תטבול יש לחוש שמא ידע בעלה ויתקפנו יצרו ויבא עליה על

סמך טבילה זו וכו'. ועמש"כ בזה בספרי טהרת הבית ח"ב (במשמרת הטהרה עמוד ריד). ע"ש. ולכן עדיף להזריק לה זרע של הבעל בימי ליבונה בלי טבילה. וכן כתב ידידנו הגר"י וועלץ בתל תלפיות (תמוז תרצ"א עמוד עח). ע"ש. ושור"ר להגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה בסוף חלק חו"מ (חאה"ע סי' יח, עמוד שלא) שכתב, שיש להתיר להזריק הזרע שבתוך השפופרת לרחם האשה בימי טומאתה, בלי טבילה, שלא הוצרכה לטבול אלא לצאת מאיסור כרת כשהיא משמשת עם בעלה, אבל בנ"ד אף אם תתעבר בימי נדתה אין שום פגם על הולד, וכמ"ש להדיא רבינו פרץ וגדולי האחרונים. ואין להחמיר להצריכה לטבול אחר שבעה ימים, קודם ספירת שבעה נקיים, משום דהוי חומרא דאתי לידי קולא, שיבאו לידי מכשול לשמש עם בעלה קודם כלות שבעה נקיים וטבילה שנית, ולכן אין להחמיר בזה כלל. עכת"ד. הילכך כל שאי אפשר לעשות ההזרקה אח"כ, יש להורות שיעשו הזרקת הזרע בימי הביזין, אף על פי שהם בתוך שבעה נקיים. וא"צ טבילה. וכ"כ הגרש"ז אורבך בקובץ נועם (עמוד קסה). ע"ש.

ז) מסקנא דדינא לגבי תינוק מבחנה שנראה שדינו שוה למה שהתירו האחרונים להתיר הזרקת זרע הבעל לרחם האשה, כשאי אפשר בשום פנים לאשה להכנס להריון באופן אחר, כדרך כל הארץ. וצריך להשיג מאד שלא יוחלף זרע הבעל בזרע של איש אחר, ומה טוב שיהיה הדבר על ידי שני רופאים דתיים בהשגחה מלאה משעת הוצאת הזרע עד הכנסתו לתוך הרחם. וראיתי למי שכתב לחלק ולאסור בנ"ד, ולא מצאתי יסוד נכון לחלק בזה. ואח"כ שמעתי שכן התירו כמה גדולים בדורינו. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.

דעת המנחת יצחק

לאסור לעשות טיפולי פוריות הזרעה מלאכותית
לפני טהרתה במקוה, ולהתיר ללכת למקוה בתוך הז' נקיים אחרי ז' ימים.

שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן נ

בענין הזרעה מלאכותית.

ב"ה עש"ק שובה תשי"ג לפ"ק מנשסתר יצ"ו גמח"ט לידידי הרה"ג המפורסם
וכו' מוהר"א הלפרן שליט"א, לונדון.

הנני בזה על דבר שאלתו וז"ל איש חרדי, וביתו ובונה בטהרה, אבל כבר עברו
ארבעה שנים אחר הנשואין, ולא זכה לבנים, ונבדקו שניהם בבדיקת הרופאים
ובאו לידי החלטה מוסכמת, שאם הי' משמשה לא יאוחר מיום י"ב - י"ג לתחלת
ווסתה האחרון, יש תקוה שתתעבר, כי אחרי כן כבר אינה ראויה לקבל הריון
וכו' אבל אשה זו אינה יכולה לעשות הפסק טהרה כ"א ביום ו - ז מראייתה,
באופן שליל טבילתה מאוחר מזמן הנ"ל, על כן נפשו בשאלתו עפ"י עצת הרופא
המומחה שלו, אם מותר לקבל הזרע ממנו, ולשפכו לרחמה ביום הי"ב, טרם
יכולה לטבול לבעלה כדת וכדין, וכבר ניסו לתת לה רפואות שתוכל להטהר
מקודם אבל לא הועילו, גם יראים לתת לה רפואות חזקות מחמת קלקול מעיה.
והשאלה נחלקת לג' נדונים, א' הוצאת זרע שלו שלא לתוך רחמה, שנית לשפוך
לתוכה טרם טהרתה לבעלה, ג' אם הבן או הבת מתייחס אחרי האב לקוים /
לקיים/ פו"ר ולכל דבר, עכת"ד השאלה.

(א) והנה במה שנוגע לנדון הא', שפיר הביא כת"ה את שו"ת מהרש"ם (ח"ג
סי' רס"ח) שנשאל על כזה, וצדד לומר שאין זה השחתה, כיון שאותו זרע לא
ילך לאיבוד ולבטלה, (ובנדונינו עוד אומר הרופא שהבעל יכול לשמור בעצמו
על כל המעשה, באופן שלבו יהי' בטוח שלא יערבו ח"ו זרע אחר), דדוקא דרך
השחתה אסור וכשעושה ע"מ לתקן באותה זרע בעצמו, דבכה"ג במוחק את
השם ע"מ לתקן במקומו שרי, וכן בנותן אבן בביהכ"נ דשרי ע"מ לתקן במקומו,
הכי נמי בזה, עכ"ד. ויש להביא ראי' לדברי מהרש"ם, מדברי הת' בית יעקב (סי'
קכ"ב) דכתב למיפשט ספיקת הח"מ (דהוא נדון הג' הנ"ל), באשה שנתעברה
באמבטי, אי קיים פו"ר, ואי הוי כבנו לכל דבר, ממ"ש התוס' בסנהדרין (נ"ט ע"ב),
אהא דאמר דכל מצוה שנאמרה לב"נ = לבן נוה = ונשנית בסיני, לזה וזה נאמרה,

ומקשינן והרי פו"ר שנאמרה לב"נ ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני, ולישראל נאמרה ולא לב"נ, וכתבו התוס', תימא מנ"ל דלא נאמרה לב"נ, ואי משום דלא חשוב לי' בהדי ז' מצות, האמר לעיל קום עשה לא חשוב, וי"ל דשב וא"ת נמי הוא, שמי שמצווה על פו"ר מצווה שלא להשחית זרע עכ"ל, א"כ במצות פו"ר איכא נמי מצוה שלא להשחית זרע, והלכך כל היכא דליכא השחתת זרע, קיים פו"ר, כיון דהא בהא תלי', וע"כ אם נתעברה באמבטי, דאז ליכא השחתת זרע, הוא בכלל פו"ר, דמה"ט כללה התורה השחתת זרע במצות פו"ר להורות כנ"ל, עכ"ל, וש"מ מזה דמיפשט פשיטא לי' לת' בית יעקב דהיכא דנקלט הזרע אח"כ, ל"ה בכלל השחתה, וא"כ מכ"ש בכעין נד"ד, אך עדיין הי' אפ"ל מנ"ל דיהיה נעשית מחשבתו דדלמא לא יקלט הזרע, ע"ז שפיר הביא בת' מהרש"ם שם, מת' רמ"א (סי' ק' אות י') דמוחק ע"מ לתקן, אף שהתיקון רק ספק מותר, דמ"מ לא הוי דרך השחתה, כיון שעושה בשביל תיקון עיין שם, אמנם בשו"ת מהר"ש מזקינן הגאון ז"ל (ח"ו סי' ע"ה) שהובא בד' כת"ה לא נחא לי' בזה, וכתב לחלק בין ודאי תיקון לספק תיקון, ועוד כתב לחלק בין נדון הש"ס ביבמות לענין בדיקת כרות שפכה, ומה שלמד מזה הב"ש (בא"ע סי' כ"ה), לענין לבדוק ממי בא הדס, אם ממנו או ממנה, (והב"ש הניח בצ"ע), דשאני התם דזולת הבדיקה אסור לדור עמה, משא"כ היכא דמותר לדור עמה, ורק הבדיקה לקיים מצות פו"ר, עיין שם, ועי' בשו"ת שבט סופר (א"ע סי' א'), מ"מ צדקו דברי כת"ה, דנדון דידן עדיף שעושה ע"מ לתקן באותה זרע עצמו, וכמ"ש בת' מהרש"ם שם, וביותר י"ל לפי מה שמוכח מדברי תוס' הנ"ל דהשחתת זרע תלי' במצות פו"ר, והוא כד' ר"ת (יבמות דף י"ב ובתו"י נדה י"ג) עיין שם. וא"כ הרי לא כתיב לא תשחית רק פרו ורבו, ורק היכא דכוונתו שלא לפרות אסור, אבל היכא דכל כוונתו לפרות אדרבה מקיים המצוה דפו"ר, אך היכא דכוונתו רק לבדוק אף שהוא לצורך פו"ר, מ"מ אין כוונתו לפרות באותו זרע, משא"כ בנד"ד דכוונתו לפרות באותו זרע, דעדיף טפי וכנזכר.

(ב) אכן תנאי התנה הגאון מהרש"ם ז"ל, להתיר רק בשעת הדחק גדול, אם יסכימו עוד ב' רבנים מובהקים, ועי' בזה בתשו' חלקת יעקב (סי' כ"ד), וצריכים להדר אם יש עוד רבנים המובהקים שהסכימו לזה. ומצאתי בת' זקן אהרן (ח"ב סי' צ"ז) דדן בנדון זה וסיים וז"ל, ובהיות שכ"ת כותב שהגאון המהרש"ם הסכים להתיר ורק תנאי התנה שיסכימו עמו עוד שני רבנים, דרינא בהדי', והנני מננה עמו בהיתר זה, עכ"ל, וגם כת"ה כותב בשם דודו הרה"ג נ"י שכבר יצא בהיתר

מכבר בבד"צ דק"ק קראקא. וא"כ הרי לנו יותר משני רבנים מובהקים מסכימים לההיתר, אמנם כפי הנראה דנו בשאלה זו ת"ח בעיר קאשוי בעת שזקנו הגאון ז"ל גר שמה, כדמוכח בלבושי מרדכי (מהד"ת סי' ק"ט), והוא לא רצה לומר הלכה למעשה, רק כתב להשוואל מעיר קאשוי, וז"ל והלא אתכם הכרתי ופלטת שיה"ת הגאון אבד"ק ראדאמישלא, וכאשר יאמר כן יקום עד כאן לשונו.

(ג) ומה שנוגע לנדון הב', הנה המהרש"ם לא הקיל אף בשעת הדחק רק בימי טהרתה, אף דמדברי הגהות סמ"ק בשם ר"פ (הובא בטו"ז יו"ד סי' קצ"ה, ובב"ש א"ע סי' א' סק"י ובמל"מ פט"ו מה"א ה"ד), דכתב דאשה נדה יכולה לישכב על סדיני בעלה, אבל נזהרות שלא לישכב על סדין של איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר גזרה שמא ישא אחותו מאביו, עיין שם, משמע דאף בימי נדתה אין קפידה, וביותר מוכח כן מדברי הגהות סמ"ק שבכ"י שהובא בברכ"י (א"ע סי' א' אות י"ד), מ"מ למעשה לא רצה לפסוק כן הגאון המהרש"ם ז"ל, ולא ביאר הטעם, אבל יש טעם לחומרא זו בברכ"י שם בשם קובץ ישן כ"י, ובו פסקים למה"ר שלמה מלונדון, דכתב וז"ל אין אשה יכולה לרחוץ ביום טבילתה, במרחץ שרחץ בו בעלה, שמא תתעבר ויהי הולד בן הנדה, וכתב ע"ז הברכ"י, וזה נראה היפוך מהגהת ה"ר פרץ הנז', ויש לחלק קצת עיין שם, הרי דס"ל דאף באמבטי הוי בן הנדה, ומש"כ הברכ"י דיש לחלק קצת, לא ידעתי לכוון החילוק, רק במציאות לומר דבמרחץ יש חשש יותר שתתעבר, שע"י עסק הרחיצה יכנס בה הזרע, מבסדן/מבסדין/ דאף שיהי' שם זרע מי יכניס בה, וע"כ דקדקו הש"ס והפוסקים בכ"פ רק דנתעברה באמבטי, ומשום דבאמת קשה לומר, דיסבור הר' שלמה, דיהיה שייך בכה"ג בן הנדה ממש, דלא הזהירה התורה בנדה, רק מבלי לבעול אותה, אבל להיות הרה ממנו ע"י סדין או אמבטי אנה והיכא אסרה התורה כיון שהוא בעלה, וכמ"ש בבני אהובה (ה' אישות פט"ו ה"ו), ורק י"ל דמ"מ כיון שנקלט בנדתה, נמשכת על הולד פגם נדתה, וכן מצאתי בשו"ת זקן אהרן (תניינא סי' צ"ז), דמטבע הוא נפגם, וכדמוכח בזוה"ק (פ' מצורע) ומד"ר (פ' מצורע) ובמס' כלה, (ולא הביא מד' הברכ"י בשם הר' שלמה הנ"ל) עיין שם. אך צ"ע לפי"ז, דא"כ אף באשה ששמשה מטתה, וראתה אח"כ, ונקלט אחרי הראי' דמשכחת כה"ג, וכדמוכח מדברי האחרונים, במה שכתבו על הדין המבואר ביו"ד (סוס"י קצ"ו), עי' מג"א (סי' תר"ו) ובס' תפארת ישראל (ביו"ד שם), ובהגהת הגאון מהר"ב מלייפניק שם עיין שם, וכי בכה"ג ח"ו יהי' הבן פגום, כיון דמטבע נפגם, וע"כ דל"ה רק חומרא בעלמא, וע"כ יש לחלק בין סדין לאמבטי וכנ"ל.

(ד) ובזה צדקו דברי הגאון רש"ד כהנא ראב"ד דווארשא, וכעת בירושלים עה"ק, שכתב שדעתו נוטה להתיר, באופן שהאשה תטבול קודם ימי ליבונה, שלפי רוב החשבון בין להרמב"ם בין לשיטת רש"י לא יעלה לימי נדתה, וימי ליבונה הוין רק משום דבנות ישראל החמירו ע"ע, וכמבואר בטו"ז (יו"ד סי' קפ"ג), הטעם שהחמירו שמא הראי' ביום ראשון לא היתה דם נדות, ולכן לענין חשש של הזרעה בזמן נדות אין לחוש בנדון זה עכ"ד. ובדאי רצונו לומר דישה מהתחלת הראי' עד הטבילה ז' ימים ועי' בטו"ז שם. וכה"ג ראיתי בס' טהרת מים (סי' נ"ז) בשם הס' מחשבות בעצה, דאם האשה היתה טהורה לבעלה קודם ראייתה אחרונה, לפחות עשרה ימים, ונמשכה בטומאתה האחרונה, עד שרחצה ולבשה לבנים, בפחות מעשרה ימים, דאז העשרה ימים, עם השבעה נקיים שקדמו לטהרתה, יהיו ביחד י"ז ימים, ולפי פירש"י בהא דערכין (י"ז), דאין פתח בטועה יותר מ"ז יום, בפשוט, שאם לא ראתה י"ז יום, ודאי שהראי' הבאה היא פתח נדות, (ולא זיבות), ואז אין כאן אלא משום חומרא דר' זירא, ויש להקל לענין כמה דברים, וממילא הה"ד לענין הזרעה הנ"ל, אחרי שפסקה ראייתה וטבלה ויש ז' ימים מהתחלת הראי' עד הטבילה, ולהנ"ל יתכן ביותר, כיון דבאמת אין איסור הזרעה בזמן נדות, רק משום פגם שבטבע נדתה, וכל זה אין שייך רק אם היא נדה ממש, ולא מחמת חומרא שהחמירו על עצמן, ועי' תוס' שבת י"ג לענין ימי ליבונה, מש"כ בשם ר"ת דנהגו שתי טבילות, ובחי' הר"ן והרשב"א שם, ומש"כ בנחלת יעקב על מס' כלה לענין כלה בלא ברכה.

(ה) ובזה הי' נראה ליתן טעם על הסמיכות של תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, סוף מס' נדה, וביותר במס' מגילה (כ"ח ע"ב) מסמך להא דאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים, ובזה י"ל דהאי תנא דבי אליהו יש לו שייכות עם התני דבי אליהו בשבת (י"ג ע"א), ועל אותו מעשה נאמר הא דתנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו' ג"כ, דאיתא שם מעשה בתלמיד א' שקרא הרבה ושמש תלמידי חכמים הרבה ומת בחצי ימיו וכו', פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותה מאורע, ואמרתי לה בתי בימי נדותך מה הוא אצלך, אמרה לי חו"ש אפילו באצבע קטנה לא נגע בי, בימי לבונך מהו אצלך אכל עמי וכו', וכתבו התוס' וביותר ביאור בחי' הרשב"א, דקשה על אותו תלמיד ששנה הרבה ושמש תלמידי חכמים הרבה במה הי' טועה, אלא המחזור שלאחר שנהגו בנות ישראל שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים,

ובאותן הימים כשהיו משלימות ימי נדה דאורייתא היו טובלות וטהורות ד"ת, ואח"כ סופרות שבעה ימי נקיים וטובלות עוד הפעם, והיו נוהגות כן מפני תקנת הטהרות שמא תגע בטהרות, ובאותן הימים ה' אותו התלמיד מיקל הואיל וכבר טבלה וטהורה היא דבר תורה עיין שם, ומ"מ עדיין קשה וכי ח"ו נחשד אותו תלמיד לעבור על איסור דרבנן, ובזה נראה לפי מה שכתב הרשב"א מקודם, בעיקר הטבילה די"א דזה מדרש חכמים הוא ולא ידעו, וע"ז קאמר דאינו נכון מי ששנה הרבה ושמם תלמידי חכמים הרבה שלא ה' יודע מדרש חכמים, ועוד דטבילת נדה וזבה מפורשת הוא מן הכתוב עיין שם, ובזה מה ששייך לחומרת ר"ז שפיר י"ל דלא ידע אותו תלמיד מחומרא זו, והגם דבדאי מי ששונה הלכות א"א דלא ידע הלכה זו, מ"מ שפיר משכחת אף דלמד הרבה אבל לא למד הלכות, ועי' במדרש שמואל אבות (פ"ג מכ"ג), בהא דר' אלעזר בן חסמא אומר קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, דהביא דהר"י בר שלמה ז"ל כתב, דרבי אלעזר יצא מעירו ושאלו לו מה שמך, אמר להם ר"א, שאלו ממנו הלכה ולא ידע להשיב ונתחסם פיו, אמרו לו על חנם קראו לך רבי, וחזר לעירו בבושה, ולמד הרבה עם ר"ע עד שהעיד עליו ר' יהושע לפני ר"ג, שיודע לשער כל טיפין שבים כדאיתא בהוריות עיין שם, (ואינו כ"כ פלא במי שאינו לומד הלכה זו על בריו אם נעלם ממנו דבר הפשוט ובא לידי מכשול ח"ו, עי' בס' טהרת ישראל בהקדמה אות ו'), ובזה שפיר יש לשער שעל מעשה בתלמיד הנ"ל, שגלה התנא דבי אליהו חטא שלו, שאף ששנה ושמם ת"ח הרבה בא לידי מכשול על ידי שנתעלם ממנו הלכה זו דבנות ישראל החמירו ע"ע, הזהיר את הת"ח לשנות הלכות בכל יום דרך אז מובטח שלא לבוא לידי מכשול ח"ו, וע"כ נכון מאד הסמיכות במס' מגילה להא דר"ז דבנות ישראל החמירו ע"ע, דע"י שנעלם מהתלמיד הלכה זו, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו', ונכון ג"כ מה דסיים מס' נדה בזה, שעל ענינא דנדה תנאה.

(ו) ובנוגע לנדון הג' אם קיים בזה מצות פו"ר, שכבר חקרו בזה גדולי האחרונים בנתעברה באמבטי, והח"מ בא"ע (סי' א' סק"ח) מספקא לי', והב"ש שם (סק"י) פשיטא לי' דקיים המצוה, וכ"כ הברכ"י (שם סק"ד) בשם שו"ת שערי ישועה, ובשו"ת בית יעקב (סי' קכ"ב), אבל הט"ז שם חולק, וס"ל דלא קיים, כיון שהאשה נתעברה מאליה, וכ"כ בשאילת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז), ובשו"ת בר ליואי (ח"ב סי' א') ובבני אהובה (ה' אישות פט"ו ה"ו) ובמהר"ם שי"ק על התרי"ג מצות (מצוה א' אות ג'), עיין שם, ומה שנוגע לנד"ד שפיר כתבו האחרונים לחלק, שי"ל שקיים לכ"ע מצות פו"ר, דלא נתעברה מאליה,

אלא נעשה מעשה רב והשתדלות גדול שתתעבר, וכמ"ש כת"ה, גם מה שכתב בבני אהובה שם, לעין אמבטי, שבאמת אם ממנו נתעברה פשיטא דבנו הוא לכל דבר, אך מי יכול לברר זה ולא נתנה תורה למלאכי השרת, עיין שם, הנהה בנד"ד הבעל בעצמו יכול לעמוד על המשמר, ולברר שרק זרעו יבא לתוך רחמה, א"כ לדבריו גם כן פשיטא שקיים מצות פריה ורביה.

(ז) והנה לכאורה לפי"ז קמה וגם נצבה, הערת הבני אהובה, מיבמות (כ"ב ע"א) מי שיש לו בן מכל מקום פוטר וכו', ואמרינן בגמ' מ"מ לאתוי' מאי, ואמרינן לאתוי' ממזר, ולא אמרינן לאתוי' בן כה"ג, דנולד על ידי אמבטי, אלא ע"כ צ"ל דלכך לא מוקי ל' בהכי, משום דתנן וחייב על מכתו וקללתו, ובכה"ג א"א לחייבו על מכתו וקללתו דמי יעיד דבנו הוא וכו"ל, והלא אפשר ע"י שפופרת כעין נד"ד, ואפשר לייחד עדים, אמנם באמת י"ל דזה א"צ לרבות, דאי הוי ממנו בודאי, והבן כשר, פשיטא דבנו הוא לכל דבר וכמ"ש הבני אהובה בעצמו, ואדרבה מירושלמי שם הוכיחו באמת דהוי בנו ע"י ביאת אמבטי, דקאמר שם (פ"ב ה"ו) ובנו לכל דבר אפילו לפו"ר, והוכיח מזה הרשב"א בחידושי, דאפילו בבן ממזר קיים פו"ר, ונתקשו בזה דהוי מצוה הבאה בעבירה, ובס' זקן אהרן שם הביא בשם מהרי"ט אלגזי (ה' בכורות פ"ח) דכתב, דהיינו טעמייהו דרי"ף ורמב"ם ורא"ש שהשמיטו לדון זה דירושלמי, והירושלמי מיירי בביאת אונס, כגון אמבטי, וכיון דמלתא דלא שכיחא הוא השמיטוהו הפוסקים, וש"מ מזה דאף על ידי אמבטי בנו הוא לכל דבר ואפילו לפו"ר, עכ"ד. אמנם אנכי בהחפזי, לא מצאתי להמריט"א שם דמוקי באמבטי, דשם (באות ס"ה) האריך בזה, כתב דיש לאוקמי בביאת אונס, כגון שבא על יבמתו אחר ג' חדשים ולא הוכר עוברה דהוי אונס, וכמ"ש התוס' ביבמות (ל"ה ע"ב) עיין שם, ולפי זה אין ראיה משם.

(ח) והנה מהלכות קטנות (ח"ב סי' ס"ז) מוכח, דס"ל דלא הוי כבנו לכל דבר ע"י אמבטי, דהביא שם את דברי הירושלמי, שא"י שם, יהא אדם אסור בבת א"א מק"ו, ומה אשתי שאני מותר בה אסור בבתה אשת איש וכו', ומשיב שם, פרנס לי כ"ג ואני אפרנס כל העולם וכו' (הביאו בס' לימודי ד' לימוד קל"ח), וע"ז הקשה המהר"ש בס' כריתות, שיוכל כה"ג להתפרנס כשנתעברה אמו מאמבטי, ויצא דרך דופן וכו'. וע"ז כתב ההלק"ט, דתינח למ"ד (יבמות י"ב ע"ב) קטנה מתעברת ויולדת, אלא למ"ד שאינה מגעת לכלל לידה אלא גדולה, א"כ כבר כלו בתוליה, וחזר הדין דאמה אסורה, ואפילו למ"ד קטנה יולדת, כפי מה שבא בשאלה, דכה"ג אין יכול לישא קטנה שאין לה אב, מפני שאין לו בה קידושין, צריך שימתין עד

שתהא נערה, ואז כבר כלו של אמה, וחזר הק"ו למקומו, למ"ד לא ישא את הבוגרת (יבמות נ"ט ע"א) עכ"ד. הרי דפשיטא לי, דע"י אמבטי אין לה אב, ועי' בת' בר לואי שם, מש"כ על דברי התוס' ביבמות (י"ב ע"ב ד"ה דאפילו לר"י) עיין שם. ואם נאמר הכוונה מטעם דע"י אמבטי א"א לידע בבירור מי הוא האב, וכד' הבני אהובה שם, א"כ יתכן קושי' מהר"ש דיוכל כה"ג להתפרנס כשנתעברה על ידי שפופרת. ואיך שיהיה כבר הורה הב"ש וכמה גדולים דבנו הוא לכל דבר ואפילו לפו"ר, וכ"כ בת' זקן אהרן שם להלכה למעשה. ומש"כ הלב"מ שם למאן שמחמיר שלא קיים פו"ר על ידי אמבטי, וק"ו בנ"ז ע"י אפאראט, /מכשיר/ צע"ג, דע"י אפאראט עדיף ועדיף כנ"ל, ומה שכתב כת"ה להסביר שיטת הח"מ והב"ש משום דעיקר המצוה הויות הבנים, כ"כ גם המנ"ח (מצוה א').

(ט) ומ"מ מה שנוגע למעשה לנד"ד צריך עוד ישוב הדעת, דהגם כפי הנראה ממכתבו בירר הדבר עד שאין לו פקפוק בנאמנות הרופאים (שהרבה חששו בנאמנותם כנודע) בנדון הנשאל, אך עדיין חסר התנאי של שהה עשר שנים ולא ילדה שתלה בזה התיירו בת' מהרש"ם שם, עוד עדיין לא נתברר לי, בנדון שלפנינו, כי כפי המבואר בסגנון השאלה, דעת הרופאים שהשימוש לא יאחר אצלה מיום י"ב או י"ג, והיא אינה יכולה לעשות הפסק טהרה כי אם ביום ו' או ז', הרי אם נתפוס לקולא החלטת הרופאים ונאמר כי גם היום י"ג מסוגל לה להתעבר, הרי באותו זמן שתוכל לעשות הפסק טהרה ביום ו' לא יהי' יותר מי"ג בשעת טבילה, אכן אף אם הוא פליטת הקולמוס, מ"מ אולי ד"ז יוכל להשתנות, ושתוכל להפסיק בטהרה מקודם, ועובדא ידענא באיש ת"ח א' שאשתו לא יכלה להפסיק בטהרה בכל חודש וחודש, רק כמה ימים אחרי החמשה ימים, ותלה בזה מה שעבר כמה שנים מהנשואין שלהם שלא נתעברה, ופעם בא לפני עם בדיקת הפסק טהרה, ויצאה בטהרה, ואחרי עבור איזה חדשים בא לפני ואמר שבאותו הזמן שנתקדמה טבילתה מהחדשים הקודמים נתעברה, עם זש"ק, וחוי' לזה רצוני לשמוע עוד חו"ד מגדולי הוראה בעיקר היתרו של הגאון מהרש"ם הנ"ל.

ידידושת"ה כה"י, יצחק יעקב ווייס

דעת הגאון פוסק הדור הגר"ש ואזנר שליט"א

לאסור טיפולי פוריות לפני טהרתה במקוה
וכדעת המהרש"ם וסייעתו

שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צז

ודע והבן כי לענ"ד עוד חלק רביעי בהרחקת הנדה שנשתדל שלא תהי' יצירת הולד וקליטת הזרע בימי זוב טומאתה עד שתטבול כי כבר ארז"ל במ"ת ומ"ר פ' תזריע כי נגעי אדם וכל מיני מחלות באים מזה שהולד ה' נקלט בזמן שהאם לא מוטהרה כי עצם קליטת הזרע אז הוא דבר הפוגם את הולד גם אם אין שם ביאת עבירה, וכמבואר במד"ר ע"י מותרות פסולת שיש אז בגוף האשה, ומכ"ש כשיש ביאת עבירה וגם קליטת הזרע, והאיך משכחת שיהי' קליטת הזרע בלי עצם עבירה דערויות, הנה משכחת בדרך ההזרעה המלאכותית שלפעמים אחרי שאילת חכם אנו מתירים לחשוכי בנים להזריע מזרע הבעל (דוקא לא ח"ו מזרע נכר כאשר בעו"ה הרסו בזה) ואז השאלה אם מותר להזריק זה בימי טומאתה כיון שאין כאן נגיעת איסור מצד הבעל, לזה בא הגאון מהרש"ם ח"ג סו"ס רס"ח וכו' דאינו מסכים לעשות מעשה זאת של רפואה רק בימי טהרתה ולא כ' טעם לזה, אבל הטעם כאמור דנהי שפגימת ביאה ליתא אבל פגימת זרע קודש איכא.

ואף על פי שארז"ל בנדה ל"א ע"ב אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה שנאמר הן בעון חוללתי ע"ש ברש"י ור"ל דהקליטה הי' בזמן נדתה חזינן דיתכן יצירת הולד בטהרה בימי נידתה בתחלה דיש לחלק בקלות דעל כל פנים תחילת הקליטה היה בהיתה דההזרעה היתה בימי טהרתה לא כן היכא דההזרעה היתה בימי טומאתה ממש אפילו בלא ביאת איסור, וכן לא תקשה ע"ז ממש"כ הט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז בשם הג"ה סמ"ק דנדה יכולה לשכב על סדיני בעלה ולא חיישינן דתתעבר בימי נדתה ע"ז דכיון דאין כאן איסור הולד כשר לגמרי, דוודאי לענין חשש רחוק המציאות כזה שתתעבר ע"י הסדינים שהיה עליהם ש"ז מוקמינן אדיניה ביסודו דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי, ממה שנוגע לפגם היחוס אבל עדיין לא נפלט מפגם הנזכר במדרש הנ"ל ובזה כמובן אין הבדל אם היה ביאת איסור או לא.

הטומאה הזאת טומאת הנדה היא דמיון לתכלית ההתרחקות והטומאה כמאמר הנביא יחזקאל ל"ו, בן אדם בית ישראל היושבים על אדמתם ויטמאו אותה בדרכם ובעלילותם כטומאת הנדה הי' דרכם לפני, ובישע' ל' וטמאתם את צפוי פסילי כספך וגו' תזרם כמו דוה צא תאמר לו. (ע"ע ח"ו סי' ר"ג)

ובזה"ק פ' שמות תלת אינון דדחין שכינתא מעלמא דדיורה דילה לא הוי בעלמא ובני נשא צווחין ולא אישתמע קליהון, מאן דשכיב בנדה בגין דלית מסאבו דתקיף בעלמא בר מסאבו דנדה מסאבא דא קשיא מכל מסאבא דעלמא אסתאב הוא וכל דאקרבו ביהדי', ובכל אתר דאזלינן אתדחייא שכינתא מן גווייהו, ולא עוד אלא דגרמין מרעין על גרמי' ועל זרעא דיוליד ע"ש עוד דברים נוראים.

אוצר השו"ת

בגדרי מצות
פריה ורביה

שו"ת הר צבי אבן העזר סימן א בגדרי מצות פריה ורביה

גרסינן בירושלמי דיבמות (פ"ב ה"ו) אמתניתין דמי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן היבום ובנו הוא לכל דבר, אפילו לפריה ורביה. והריטב"א (ביבמות כ"ב ע"א ד"ה מתני') פירש, דאפילו בבן ממזר יצא ידי פריה ורביה.

ובמהרי"ט אלגזי על הלכות בכורות להרמב"ן (פ"ח סוף אות ס"ה הראשונה) תמה על זה, דאיך אפשר דיוצא ידי פרו ורבו, הא קי"ל דבמצוה הבאה בעבירה לא יצא, ומאריך הרבה בזה. ובספר מנחת חינוך (מצוה א' אות ח'), ובתשו' פרי יצחק להגאון ר"י בלאזר זצ"ל (סוף סי' מ"א), תרומיהו אמרו דבר אחד בישוב קושיא זו. ותוכן דבריהם הוא, דמכיון דאם לא נולדו לו בנים או שנולדו ומתו לא קיים המצוה, זה מוכיח דמצות עשה מקיים בלידת הבנים, אבל הביאה אין זה אלא הכשר מצוה לבד, ולכן משום גוף הביאה לא שייך לומר דהוי מצוה הבאה בעבירה - דאין זה מעשה המצוה, ובשעת קיום המצוה דהיינו לידת הבנים וחיותם אינו עושה שום עבירה.

ובפרי יצחק מוסיף להכריח כסברא זו, דהרי קי"ל מצות צריכות כוונה, וכי ס"ד לומר דבלא כוונה לא קיים המצוה, זה דבר בטל. ובזה מיישב קושיית הטורי אבן (בר"ה כ"ח ע"א), בהא דקי"ל כר' יוחנן (ביבמות ס"ב ע"א) דאם היו לו בנים בגיותו ונתגייר דיצא ידי פו"ר. דתמוה, הא בזמן שנולדו ונתעברו היה עכו"ם, ולרוב הפוסקים לא היה בר חיובא כלל במצוה זו, וכיצד יוצא בדבר שהיה בזמן שהיה פטור לגמרי מזה. וכל זה מכריח שהמצוה לא תליא במעשה הביאה, אלא בזמן שהם נולדים או כל זמן שהם חיים זהו קיום המצוה, ולכן שפיר יוצא ידי חובתו כשנתגייר אחרי שנולדו הבנים.

וכל דבריהם קשה להולמן. דמה שמכריחים דע"כ אין הביאה עיקר המצוה, דאם כן מי שלא נתכוון לשם מצוה לא קיים, דזהו דבר בטל. הנה ערבך ערבא צריך, ודילמא אין הכי נמי דבלא כוונה לא קיים המצוה כמו בכל המצות דאמרין דשלא בכוונה לא קיים. ולכאורה כן הוא גם משמעות הרמב"ם בספר המצות (מצוה ר"ב) דבמצות פריה ורביה צריך כוונה, שכתב שם: שצונו לפרות ולרבות ולכוון לקיים המין, וזאת היא מצות פריה ורביה. ויעוין במהר"ם שיק על תרי"ג מצות (מצוה א' אות א') שעמד על דברי הסה"מ הנ"ל, וכתב שאין כוונת הרמב"ם שיכוין כוונת מצות פו"ר, אלא כוונת קיום המין.

(אולם לו יהא כפירושו בדברי הרמב"ם שר"ל לכוין לקיום המין, הרי עצם הכוונה לקיום המין כמוה ככונה לשם מצוה, דאי לאו משום המצוה מה צריכה לו הכוונה לשם קיום המין. ולשון המחבר בשו"ע אהע"ז (סי' א' סע' א'), חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וכתב שם בביאור הגר"א (ס"ק א'), שכוונתו יהיה בשביל בנים וכו').

וגם התירוץ לקושיית הטורי אבן דאיך יוצא בנולדו לו בנים בגיותו, שתירץ דעל כרחק צ"ל דהמצוה היא מה שנולדו, צ"ע. דהא גם לידתם היתה בזמן שלא היה בר חיובא, ולמה יחשב לו לקיום מצוה מה שלא עשה ולא נתכוון לקיום מצוה כלל, וכדמקשה הטו"א דכל העושה מצוה בשעת פטור, לא מהני ליה שיהא יוצא בזה יד"ח בשעה שהוא נעשה בר חיוב.

(ואין לומר דכוונת המנחת חינוך והפרי יצחק דאדם יוצא יד"ח בקיום הבנים וחיותם לאחר שנתגייר. הא ליתא, דזה ברור דגם להמנ"ח והפרי"י בודאי לידת הבנים היא תחילת המצוה, ונמשכת אח"כ כל זמן שהם קיימים, ומכיון שבשעת לידה לא היה בר חיובא שוב אינו יוצא יד"ח מצות פריה ורביה. ועד כאן לא נתיישבו דברי ר' יוחנן מקושיית הטו"א - דהא לא הוי בר חיובא, בתירוצם של המנ"ח והפרי"י, אלא לענין מעשה הביאה - שלדבריהם היא רק הכשר מצוה ולא תחילת המצוה, ובהכשר מצוה א"צ שיהא בר חיובא. אבל לענין לידה, אין ספק שהיא עכ"פ תחילת המצוה, ובתחילת המצוה בודאי צריך שיהא בר חיובא).

וגם עיקר הסברא לא מתקבלת. דהרי לידת הבנים וחיותם לא מסור ביד אדם כלל, שזהו דבר הנעשה ממילא בידי שמים, והאדם אינו יכול לעשות בזה כלום, וכיצד נאמר בדבר שהוא אינו עושה ואינו יכול לעשות זהו קיום מצות עשה.

ובודאי צ"ל דמה שאמרה תורה "ואתם פרו ורבו", היינו שמצוה על האדם לעשות מעשה שיבוא לידי פרו ורבו ובהמעשה מקיים מצות בוראו, ולידת הבנים וחיותם זה שיעורין להמצוה, דכל זמן שלא נולדו או שמתו עדיין לא קיים המצוה, וחייב המצוה נמשך עד שיוולדו ויהיו בחיים ואז נגמרת המצוה, ומשום כך כתבה התורה מצוה זו בלשון פריה ורביה אף על גב דעיקר המצוה היא המעשה של האדם ובמעשה שלו הוא מקיים מצות בוראו, לומר שהגדר של מצוה זו היא לעשות מעשה שיבוא לידי פרו ורבו. ואפשר לומר שמשום כך הזכיר הרמב"ם במצוה זו את הכוונה (מה שלא הזכיר בשאר מצוות), לומר שהכוונה צריכה להיות לשם פריה ורביה, משום שכך היא היא גדרה של המצוה לעשות פעולה שיבוא לידי פריה ורביה. ומה שהרמב"ם כתב את הכוונה בספר

המצות, (זהו כדי) ליישב מה שהתורה כתבה מצוה זו בלשון פרו ורבו אף על פי שעיקר המצוה היא המעשה של האדם, וכדי ללמד שכך היא גדרה של המצוה וכו'.

עוד אמרתי ליישב גם סיום דברי הרמב"ם שם שמסיים: וכבר בארו (בברכות ט"ז ע"א) שהחתן אינו חייב בקריאת שמע כשישא בתולה, ושמו טעם לזה היותו עוסק במצוה. דלכאורה מה רצה הרמב"ם להביא ראיה ממשנה זו. (חסר כאן וחבל על דאבדון).

ולענין קושית הטו"א דכיצד אמרין דקיים כשנולדו לו בגיתו, וכן הקושיא דבנולד בעבירה הא הוי מצוה הבאה בעבירה ולא יצא יד"ח, על זה נראה לומר דיש תנאי בעיקר חלות חיוב המצוה, דהיינו דאדם מחויב להעמיד בעולם בן ובת, ואם העמיד בן ובת יהיה באיזה אופן שהוא, אף שלא קיים מצות עשה של פו"ר שוב לא יתחייב במצוה זו, דלאו בקיום המצוה תליא מילתא, אלא כל שהעמיד בפועל בן ובת אף בלי מצוה שוב לא חייבתו תורה אף שחיסר מצוה, ולכן ס"ל לר"י וכן קי"ל, דבנולדו לו בנים בגיתו מכיון שהעמיד דורות בעולם לא יחול עליו חיוב דפו"ר, דחיוב זה לא הטילה תורה אלא לזה שלא העמיד בן ובת.

ויעוין בתוס' הרא"ש שבגליון הגמרא נדה (י"ג ע"א), שהקשה שם, מאי שנא איש דמצווה על השחתת זרע ומאי שנא אשה דאינה מצווה. ולזה אומר שם: וכי תימא דלא מפקדי אפריה ורביה, אנשים נמי לאחר שקיימו לא ליאסרו, עכ"ד.

הנה מבואר בדברי הרא"ש, דלאחר שהעמיד בן ובת לא זו בלבד שכבר יצא ידי חובתו, אלא שאין נכלל עוד באזהרת עשה זו, ודינו כאינו מצווה בפריה ורביה. ולפי זה, יתכן דמי שהעמיד בן ובת גם בלי קיום מצוה, כגון שנולדו לו קודם שנתגייר, אין מקום למצוה זו שתחול עליו, דכן היה תנאי המצוה שלא נאמרה מעיקרא אלא על מי שלא העמיד דורות, אבל זה שהעמיד דורות אף בלא קיום מצוה לא נכלל באזהרת עשה זו ואינו מצווה בה. ומה שאמרו דאם היו לו בנים בגיתו ונתגייר יצא ידי פו"ר, אין הכוונה שקיים מצות עשה זו, אלא כלומר שקיים פו"ר, שענתה אינה מוטלת עליו מצוה זו.

ואם נאמר כן, מיושב מה שהקשה (המהרי"ט אלגזי) למה יוצא יד"ח בממזר, הא הוי מצוה הבאה בעבירה. די"ל לפי שהחיוב במצוה לא תליא בקיום מצות עשה, ואף שלא קיים שום מצוה אבל העמיד דורות לא רמיא עליו מצות עשה דפו"ר, וקיים פו"ר לא במצוה אלא בפועל בלי המצוה, ומיושב הכל בפשיטות.

וכן י"ל לדעת הט"ז (אהע"ז סי' א' ס"ק ח') שסובר שבנולד ע"י שנתעברה אשתו באמבטי אינו כבנו לענין מצות פריה ורביה משום שהוא לא עשה את מעשה המצוה, היינו שלא קיים מצות עשה דפ"ר, אבל מ"מ נקרא שקיים פו"ר לענין שעכשיו אינה מוטלת עליו מצות פו"ר.

תוספת ביאור מהגאון ר' יוסף כהן זצ"ל.

התחלת מצות פו"ר היא הביאה, והמצוה נמשכת עד שיוולדו ויהיו בחיים

(א) וחייב המצוה נמשך עד שיוולדו ויהיו בחיים ואז נגמרת המצוה. אפשר להסביר דברי מרן, דמכיון שתחילת המצוה היא ע"י מעשה, ולידת הבנים והיותם בחיים היא רק המשך של חיוב המצוה, שפיר יכולה להיות ממילא בידי שמים. ומצינו כעין זה לענין איסורים שתחילתן ע"י מעשה וגמורן הוא ממילא מאליהן בידי שמים. כגון אופה בשבת, שתחילתה ע"י מעשה וגמורה אח"כ מאליה. וכן מצינו לענין השולח דגים מהים דחייב משום נטילת נשמה (שבת ק"ז ע"ב), דכך היא לשון הרמב"ם (פי"א מהל' שבת ה"א), אלא כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה וכו' חייב, לפיכך אם העלה דג מספל של מים והניחו עד שמת, חייב משום חונק, עכ"ל. הרי חייב משום נטילת נשמה אף כשנגמר מעצמו. (ועיון הר צבי או"ח ח"א סימן קצ"ד בהררי בשדה, שם הבאנו מכתבי מרן זצ"ל לענין זה).

אם עוסק בהכשר מצוה פטור מהמצוה

(ב) עוד אמרתי ליישב גם סיום דברי הרמב"ם וכו'. לכאורה י"ל דכוונת מרן ליישב דברי הרמב"ם, שהראיה שמביא הרמב"ם ממשנה דברכות היא שלענין מצות פו"ר המעשה הוא עיקר המצוה ולא הכשר, דאל"כ לא שייך בזה עוסק במצוה פטור מהמצוה. אולם יש לעיין בזה, דלכאורה גם בהכשר מצוה שייך עוסק במצוה פטור מהמצוה, כמבואר בשיטה מקובצת למס' ברכות (י"א ע"א, ד"ה לכדתניא), דגם מי שהולך לדבר מצוה נקרא עוסק במצוה ופטור מהמצוה, דכתב שם: והשתא הוי ס"ד דלמעוטי דקא אזיל לישא את הבתולה ופטור משום דקאזיל לדבר מצוה אף על גב דלא עסיק ממש בדבר מצוה, ומשום הכי פריך אי הכי אפילו כונס את האלמנה נמי, דבכניסת אלמנה נמי מצוה איכא, ומ"ש אזיל ליכנס את הבתולה וכו', עכ"ל. ועיון בתשו' חת"ס (יור"ד סי' קס"ב), לענין הליכת האשה להביא התינוק לברית מילה אי הוי בכלל עוסק במצוה פטור מהמצוה. ובספר עמודי אש (סי' ה' אות כ"א) האריך בענין זה אם הליכה לדבר מצוה הוי בכלל עוסק במצוה פטור מהמצוה, והוכיח מדברי הריב"ש (סי' ק"א) דהליכה נחשבת כמצוה, כלומר עוסק במצוה. אכן מדברי הרשב"ש (בסי' א' ד"ה ומדבר,

וסי' ב' ד"ה על כן, וסי' של"ד ד"ה ואפילו), נראה דחולק על זה, עיין שם. היו לו בנים ומתו, לר' יוחנן שלא קיים פו"ר, אם גם המצות עשה לא קיים אולם נסתפקתי לפי ההסבר של מרן בדמעות פו"ר העיקר הוא המעשה, שבמעשה הוא מקיים מצות פו"ר ולידת הבנים וחיותם זה שיעורין להמצוה. דא"כ לכאורה י"ל דזה שאמרו דאם היו בנים ומתו דלא קיים פו"ר, הוא רק מכאן ולהבא, היינו שמכאן ולהבא חל עליו לקיים מצוה זו, אבל על העבר קיים את המצוה. (וזה להיפך מהיו לו בנים בגויותו כפירותו של מרן). ולמה זה דומה, למצות מזוזה שנמשכת מצותה כל זמן שהמזוזה קיימת, וכשנפסלה חייב במזוזה אחרת. אבל כד נעייין אין זה דומה למזוזה, דשם הוא גמר את המצוה מיד, וכשנפסלה חל עליו חיוב מחדש, משא"כ בנ"ד לידת הבנים וקיומם הם גמר המצוה, ובלא זה הוי רק התחלה. וגם באיסורים (יש להסתפק) כה"ג, כגון בהדביק פת בתנור שהתירו לו לרדותו קודם שיבוא לידי סקילה, אם רודהו טרם שיאפה אי עביד איסורא עכ"פ. ואם נשוה לאיסורין - לאפייה בשבת ולשולה דגים מהים, הרי בהדביק פת בתנור שהתירו לו לרדותו, הרי אם רודהו טרם שנאפה אין עליו איסור סקילה על העבר. ויעוין בהררי בשדה הר צבי או"ח סי' קצ"ד, שם נדון אם מ"מ יש עליו איסור בגדר של חצי שיעור, אבל איסור חצי שיעור שייך רק באיסורים ולא במצוות.

גדר המצוה הוא שיגרום שיבוא לידי פו"ר

ויותר נראה להסביר דברי מרן כאן לענין הדלקת נרות בשבת. שמרן הביא בכמה מקומות דברי שו"ע הרב, ושכן מוכח מלשון הרמב"ם, שהמצוה היא שהנרות יהיו דלוקים, והוא רק צריך לגרום לכך ושיהא הוא המסובב. (ראה הר צבי או"ח ח"א סי' ק"מ, ומקראי קדש חנוכה סי' י"א). ושם גם ההדלקה היא המצוה, שכן מברכים על מצוה זו. ומרן מביא שם בשם מהר"ח או"ז שכתב כן גם על מצות מילה, ושם נ"מ לענין שליחות, שאין צריך בזה דין שליחות, ואפילו כשהיא מדליקה על ידי עכור"ם יכולה לברך. ויעוין להלן בתוספת ביאור לסימן ד' לענין הזרעה מלאכותית, שמוכח כן מדברי מרן שהשוה גדר מצוה זו להדלקת הנר.

ג) אין הכוונה שקיים מ"ע זו, אלא כלומר שקיים פו"ר לענין זה דשוב אינה מוטלת עליו מצוה זו. וזה שאמרו לא קיים, היינו שאינו מחויב מחדש ולא חל עליו חיוב מחדש. ולפי"ז גם בהיו לו בנים ומתו שאמר לא קיים, היינו מכאן ולהבא שאינו חל עליו חיוב מחדש, אבל על העבר יצא, וכדלעיל.

וכה"ג כתב השאגת אריה (סי' נ"ב) לענין מל בתוך ח', ויעז"ש בסוף התשובה שמיישב שם עפי"ז דברי הרמב"ם (פ"ג מהל' שגגות ה"ח) דמי שהיו לו ב' תינוקות, אחד למול בשבת, ואחד למול בע"ש או באחד בשבת, ושכח ומל שניהם בשבת, פטור מחטאת וכו'. אבל אם לא היה אחד מהם ראוי למול בשבת ושכח ומל בשבת מי שאינו ראוי למולו בשבת, חייב חטאת. ומשמע דאפילו מל את של אחד בשבת בשבת דהו"ל בתוך זמנו, נמי חייב, הואיל ואין לו אלא אחד מהם והוא אינו ראוי למולו בשבת, שהרי ארישא קאי, דמיירי נמי מהיה למולו באחד בשבת, דבשבת עדיין הוא בתוך זמנו, ואפ"ה חייב. והשתא אם איתא דבמל בתוך זמנו לא עשה מצוה, אמאי חייב, הא הו"ל מקלקל, ותיקוני גברא נמי ליכא כיון דלא עשה מצוה במולו תוך זמנו. וע"ז תירץ, דאע"ג דבמל בתוך זמנו לא עשה כלום, אפ"ה לענין שבת חייב משום מתקן גברא, שהרי אם לא מלו היה צריך עדיין למולו, והיינו שלענין זה תיקן דשוב אינה מוטלת עליו מצוה זו אעפ"י שלא קיים המצוה בזה.

היו לו בנים ומתו שלדעת רבי יוחנן לא קיים פו"ר, הוא משום דר' יוחנן לשיטתו

הנה הסברו של מרן הוא רק אליבא דרבי יוחנן דקיי"ל כוותיה - דבהיו לו בנים בגיותו קיים פו"ר, אבל לדעת ר"ל (בגמ' שם) דס"ל דלא קיים פו"ר, א"א לומר כן. ורבי יוחנן בזה הוא לשיטתו דסובר דהיו לו בנים ומתו לא קיים פו"ר, וכמ"ש מרן לעיל דרבי יוחנן ס"ל שלידת הבנים וחיותם הם שיעורין להמצוה, דכל זמן שלא נולדו או שמתו עדיין לא קיים המצוה, וחייב המצוה נמשך עד שיולדו והיו בחיים ואז נגמרת המצוה.

אוצר השו"ת

קונטרס על טיפולי פוריות
להגאון ר' מיכל שטיינמייך שליט"א

קונטרס בירור הלכה בענין מצות פריה ורביה

ממה שהשבתי ובררתי בעזהשי"ת
לשואלי אותי דבר ה' זו
נחמן יחיאל מיכל שטיינמעטץ
דומ"ץ דק"ק תולדות יעקב יוסף דחסידי סקווירא ב"פ
חודש חשון תשע"א לפ"ק
ברוקלין ניו יארק יצ"ו

בירורי הלכה אודות הטיפול I.U.I ו I.V.F.

שאלה

נדרשתי לאשר בקוני לברר כמה ספקות בעניין הטיפול I.U.I ו I.V.F הזרקת זרע, או הפריית חוץ גופית מזרע הבעל בנצרך לחשוכי בנים רח"ל אשר אינם יכולים להפקד בזרע של קיימא בדרך כל העולם.

תשובה

בבואנו לעסוק בענינים אלו "פינו מלא שירה" כמה צריך להודות להשי"ת על התפתחות הרפואה בזמננו, מי יכול לתאר ולשער את הצער שהיה בנחלתן של חשוכי בנים עד כדי כך שהחשיבום חכמינו ז"ל כמת רח"ל, ועכשיו בחסדיו כי רבו היה אור במושבותם, ורבים נושעו בפרי בטן, והקימו משפחות לתפארה כן ירבו, עד הנה עזרונו רחמיו, ואל יטשנו ה' אלקינו לנצח. ומצווה לבא בעזרם של אלו שאין להם יכולת לשלם שכר הרופאים, ובשכר זה יעזרם השי"ת שלא יצטרכו הם וזרעם להגיע לכזאת וכיוצא בזה אמן כיה"ר.

והנה קודם בואי בנבכי שאלה זו, אקדים קצת הקדמה בענין I.U.I ו I.V.F. הנה זה פשוט דאין שום היתר למהר לעשות כן מבלי סיבה מספקת, וברט אלו שממהרים לעסוק ברפואה תיכף ומיד שרואה שאין נעשית מעוברת, והרופא

בגלל חשבונותיו וענייניו רוצה לעשות I.V.F והוא אין נפק"מ אצלו מהו דעת תורתינו הק' בזה, וודאי ואצ"ל דבכה"ג ח"ו להתיר דברים חמורים כאלו. ואנו לא באנו לדון אלא באופן שהרופא אומר שאין הזרע טוב ורואי להוליד כדרך כל האדם, (שאין בו המספר שצריך, או שרואה שאין לו בכלל זרע, או שנסתמו שבילי הזרע, רח"ל), או שאצל האשה אינה בסדר (שהביצית אינה טובה, או שאר דברים שמעכב שלא תוכל להתעבר). וגם באופן זה אין להתיר אלא ע"י מורה הוראה מובהק 'שבקי בדרכי הרפואה'.

וגם באופן שפסק לו מורה הוראה מובהק ובקי להיתר, צריך שיהיה השגחה טובה ומעולה ע"י אנשים יראים ושלמים שאוחזים אצלם המפתחות ועושים הכל כראוי של א יתערב ח"ו בזרע של אחר. והגם דעל פי הרוב מדקדקים הרופאים בזה מאוד, כי גם ע"פ חוקי המדינה דבר זה חמור מאוד. מ"מ יכול להיות טעות בהמשך הזמן, וע"כ בוודאי אין לעשות כן אלא בהשגחה מעולה ע"י אנשים המוסמכים והבקיאים בדבר. גם אם יש לו כבר בן ובת ורוצה לעשות כן פעם נוספת דינו חמור יותר, כיון שכבר קיים המצווה. וכבר הארכתי בכל זה בשו"ת משיב נבונים (ח"א סי' סח) עיי"ש.

גם בעצם השאלה לגבי היתר הוצאת זרע ושאר החששות, כבר הארכתי בשו"ת הנ"ל (סי' הנ"ל בגוף ההיתר וכיצד יעשה, קחנו משם. ועתה לא באנו אלא להשלים החסר, ולדון בכמה פרטים שלא נידונו שם, והם א. האם יש חיוב להמתין עשר שנים כמובא בשו"ת מהרש"ם. ב. אם נחשבים הילדים הנולדים להם כבניהם לכל דבר, או שמא רק לחומרא. ג. אם עשה כן האם קיים באופן זה מצוות פ"ו. ד. אם נחשב ח"ו לפגם לוולד שיולד. ה. אם צריך להודיע לצד השני בשדוכים שהחתן או הכלה נולדו באופן זה. . אם מותר למולו בשבת.

וזאת למודעי שלא באתי במכתבי זה לחדש דבר, הכל מובא באריכות גדולה בשו"ת אחרוני זמננו גדולי הדורות, ואני לא באתי אלא להביא ולקבץ כעמיר גורנה עיקרי השיטות למקום אחד להקל על המעיין. וזה החלי.

יסוד ההיתר

ע"ן בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ג) שכתב ז"ל, ואיברא לצורך, אף להוציא זרע לבטלה להשחיתו על הארץ שרי, כדאשכחן לענין בדיקת הניקב בגובתא דש"ז דמותבין ליה אבי פוקרי, ש"מ דאיסור חומר זה הותר מכללו אצל צורך מצוה. ע"כ. והוא מיבמות (ע"ו ע"א) עיי"ש, וכן כתב להוכיח מגמרא הנ"ל בבית שמואל (סי' כ"ה ס"ק ב') דמותר לאיש להוציא זרע כדי לברר אם הדם

ממנו הוא (לעניין רואה מחמת תשמיש), אלא שהוסיף שם וכתב 'ויש לדחות וצ"ע'. ועיין באחרונים שהאריכו לבאר כוונתו במ"ש 'ויש לדחות'.

אינו יכול להוליד

ועיין בשו"ת אמרי אש (ח"א יו"ד סימן ס"ט) שביאר כוונתו דשאני סוגיא דיבמות כיון דשם עכ"פ במציאות אינו יכול להוליד, שהרי אסור הוא לבא בקהל לכן נסתפק הבית שמואל אם הוי ראייה לרואה מחמת תשמיש כיון דשם יכול לקיים המצווה באשה אחרת. וכעין דברים אלו כתב השואל בשו"ת אבני נזר (חלק אה"ע סימן פ"ג) והסכים עמו האבנ"ז עי"ש. גם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"א סימן ע' סוף ד"ה ועפי"ז מבואר סוגיה דנידה) צידד כן, דההיתר דסוגיה דיבמות הנ"ל הוא משום דאין ראוי להוליד, וע"ע בשו"ת אחיעזר (חלק ג סימן כד).

אינו הולך לאיבוד

ועיין עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' רסח) שכתב שהוצאת זרע ע"מ להכניס בגופה אין זה בגדר השחתה כיון דאפשר שאותו זרע עצמה לא ילך לאיבוד ולבטלה, ואף שהוא רק ספק תיקון שהרי לא תמיד מתעברת אחר טיפול הנ"ל, מ"מ כבר כתב בתשו' רמ"א (סי' ק' אות י) דמוחק ע"מ לתקן אף שהתיקון רק 'ספק' מותר, דכל שעושה בשביל תיקון לא הוי דרך השחתה, עיי"ש. ועין בכל זה בשו"ת חלקת יעקב ובשו"ת מנחת יצחק. וכן הוא בזקן אהרן (ח"ב סי' ד') הובא כ"ז בתשובה הנ"ל שכתבתי בחלק א', עיי"ש. עכ"פ במקום שעי"ז יוכל להוליד, ואינו יכול להוליד באופן אחר וודאי דמותר להציא זרע (ובאופן שביארנו בתשובה הנ"ל עיי"ש).

בזמננו

אמנם ידוע דעת שו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ק"ז) שאסר מחשש שמא יתקלקל הזרע, או שמא לא יכניס הרופא את הזרע לגופה כמו שהבטיח עיי"ש באורך. והמעין שם ובשאר הפוסקים שאסרו יראה דבאמת עיקר חששם היה שלפעמים אין מכניסים את הזרע לתוכה והולך לאיבוד, שחששו שמא יתקלקל דבר בהשפופרת ויאמר הרופא שצריך לעשות עוד הפעם וכדו', ונמצא מה שעשה בפעם הראשונה היה לבטלה ח"ו והוי השחתה, גם חששו מאוד להחלפת זרע שלו בזרע של אחר כמו שכתב באריכות בשו"ת דברי מלכיאל (שם), אלא דכל זה אינו שייך בזמננו כלל, שרגילים הרופאים ועושים הכל במומחיות גדולה באופן שאין חשש שיתקלקל. גם לשיתערב בזרע של אחר אין חשש בזמננו

כיון שיש השגחה מעולה ע"ז ע"י אנשים יראים ושלמים, כמו שביארנו כל זה בארוכה הנ"ל.

עשר שנים

והנם שבתוך דבריו כתב המהרש"ם (שם) שלא התיר רק בשהה כבר עשר שנים. זה ברור שאי"ז אלא בזמנים הקודמים שלא היו כל הבדיקות שיש בזמננו, ואל יכלו לדעת בברור שאיש או אשה זו אינם יכולים להוליד כדרך כל העולם, ע"כ הרחיקו הדבר לאחר עשר שנים שאז מסתבר לומר שאם לא נושע עד אז מסתמא אינו יכול להוליד כדרך העולם, אבל בזמננו שיש אפשרות ע"י בדיקות לידע בברור שאדם זה אינו יכול להוליד אם לא ע"י טיפול הנ"ל, א"כ אדרבה קיל יותר ממי שחיכה עשר שנים דהוי רק אומדנא שאינו יכול להוליד, משא"כ בזמננו שיודע בברור. וכ"כ בדברי מלכיאל לגבי נאמנות הרופאים שבמקום שרואין ע"י שפיגל שלהם אין לחוש לנאמנות הרפאים עיי"ש (תשובה הנ"ל). וה"ה כאן דע"י הבדיקות שעושים בזמננו שרואים מצבם הרפואי בברור ולא באומדנא, א"כ למה נעכב אותו ונצער להמתין עשר שנים בלי שום תועלת. גם לפעמים ע"י שימתין מתקלקל זרעו וגורם שלא יוליד עוד רח"ל. וביותר בזמננו שירדה חולשה נפשית לעולם, ופעמים רבות עי"ז שאין נפקדים גורם לבעיות בשלום בית, ויכול לבא עד כדי גט ח"ו, דאפילו השם שנכתב בקדושה נמחק על המים בסוטה מפני שלום בית, א"כ וודאי אין נראה להצריכם להמתין עשר שנים, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' רנ"א) ובציץ אליעזר (ח"ט סי' נ"א), ומ"מ לא ימהר לטפל, אלא יתייעץ בזה עם בעל הוראה מוסמך שיודע בעניני רפואות, ויעשה ע"פ הוראתו, גם לא יעשה כן לפני שעשה ג' פעמים p.c.t. כדי לברר שאין החיסרון באשה.

לגבי יחוס

ובהספק אם נחשבים כבני אותו אב ואם לכל דבר או שמא רק לחומרא. הנה בחלקת מחוקק (אהע"ז סי' א' ס"ק ח') כתב גבי אשה שנתעברה באמבטי' ז"ל, יש להסתפק אשה שנתעברה באמבטי' אם קיים האב מצות פ"ו, ואם מקרי בנו לכל דבר. ובלקוטי מהרי"ל נמצא שבן סירא היה בנו של ירמיה שרחץ באמבטי', ורמז רמזו כי סירא בגי' ירמיהו'. (והביא שם עוד בשם ס' עבודת הקודש להרב איש האלקי מוהרר"מ גבאי זצ"ל (בחלק התכלית פרק י"ז) בשם ס' הבטחון שעשה ר"י בן בתירא ע"ה) הביאו התנא הקדוש הקנה בס' הפליאה, ורב חמאי גאון בס' היחוד, שירמיה הנביא ע"ה היה מתעסק בספר יצירה בינו לבין עצמו,

יצתה בת קול ואמרה קנה לך חבר, הלך אצל סירא בנו ונתעסקו בס' יצירה שלשה שנים, לקיים הכתוב אז נדברו יראי ה' וגו' עכ"ל. הא מפורש שהיה בן סירא בנו של ירמיהו).

סדין ששכב עליו איש אחר

ובבית שמואל (שם סימן א' ס"ק י') שם הביא ראייה דהוי בנו ומיוחס אחריו ממ"ש בהגהת סמ"ק דהאשה מוזרת שאל תשכב על סדין ששכב עליהן איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר, גזירה שמא ישא אחותו מאביו. ומדחייש לנשואי אחותו מאביו ע"כ נשמע דהרי בנו לכל דבר. אכן הט"ז (שם ס"ק ח') פקפק בראיה זו וכתב דדלמא לא כתב הסמ"ק כן אלא לחומרא לאסור עליו קרובות אביו, אבל להקל ולומר שיצא עי"ז במצוה שבקום עשה מנ"ל.

מתעסק

ונראה דעיקר כוונת הט"ז לחלוק על מה שמשמע מדבריו שיוצא ידי חובת מצות פ"ו, (ולא אמר דשמא אינו בנו אלא לחומרא, אלא לומר שאין עכ"פ ראייה מדברי הסמ"ק), שהרי מצינו שנקרא בן סירא בנו של ירמיהו סתמא משמע בין לקולא בין לחומרא, וכמו שהביא החלקת מחוקק (הובא לעיל), גם עיין בתשב"ץ (ח"ג סי' רס"ג) שכתב דבת הנולדת מעיבור בלא ביאה הרי היא יורשת בנכסי אביה, וסורה בקרובי אביה עיי"ש, הרי מפורש שנקראת בתם אפילו להוציא ממון מהאחים המוחזקים כיוורשים, ואינם יכולים לטעון לא תירשי בנכסי אביו מספק. ונראה לבאר כוונת הט"ז מטעם דהוי כמתעסק וכמו שכתב בשאלת יעב"ץ (ח"ב סימן צ"ז) דנתעברה באמבטי' הוי כמתעסק ואינו יוצא ידי חובתו כשעושה מעשה מצווה במתעסק. וכן משמע לשון הט"ז שכתב 'בפרט במידי דתלוי בקום ועשה והיא נתעברה מעצמו' עיי"ש.

בנו לכל דבר

ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב (מהדור"ג ח"ג סי' קל"ב) שכתב שאם בעל הזרע הוא כהן יכול הבן הנולד ממנו להיות אפילו 'כהן גדול', וע"ע ערוך לנר (יבמות ו'). וכן הוא בס' בני אהובה על הרמב"ם (פרק ט"ו הלכה ו') שכל שנודע בבירור שאשה זו נתעברה מזרע של אדם זה בלבד, הוולד הוא בנו לכל דבר, ויהיה חייב מיתה על הכאתו וקללתו עיי"ש. ועיין עוד בס' נתיבות לשבת לבעת ההפלאה בס' נתיבות לשבת אבה"ע סי' א' ס"ק ט') שהוכיח דהוי אביו לכל דבר מהא דהקשה הש"ס (חולין י"א ע"ב) איך אפשר לחייב את המכה אביו מיתה ודלמא

לאו אביו הוא ות' שם דמיירי שהיו אביו ואמו חבושים בבית אסורים עיי"ש, ולכאורה אכתי שמא לא נתעברה אמו מאביו כדרך כל האדם אלא מאמבטי' או מסדין, אלא ע"כ צריכים אנו לומר דאף אם נתעברה בכה"ג מ"מ הוי אביו לכל דבר וחייב על הכאתו מיתה. וכ"כ בספרו 'פנים יפות' עה"ת (במדבר פרק כ"ו) עיי"ש, (ועיי"ש ח' גדול שכתב שיוכבד נתעבר בכה"ג). וכן מבואר בשו"ת דברי מלכיאל (שם) שאם ברור לנו שהוא מזרע שלו הרי הוא בנו לכל דבר.

מסקנת הדברים

ואם כנים דברינו עד כאן, הרי לנו מסקנת הדברים דבהא כו"ע מודי דבנו הוא לכל דבר בין לקולה בין לחומרא, אלא דנסתפקו אי יוצא ידי חובת מצות פר"ו בזה או לא, ובזה דעת הבית שמואל שיוצא וכן מטין דברי החלקת מחוקק. והט"ז פליג וסבר דאינו יוצא כיון דהוי כמתעסק. וע"ע במנחת חינוך (מצווה א', ומצווה ש"ו) שחקר אי מצוות פריה גדרה דווקא ע"י מעשה או אפילו באופן שנעשית ממילא, ובס' פרי יצחק (ח"א סי' מ"ב) הוכיח דאף באופן דמימלא יוצא ידי חובתו מסוגיא דהוליד בגיותו דאינו מחוייב במצוות ואעפ"כ יוצא עיי"ש.

בנידון דידן הוי ע"י מעשה

וכל זה כשנתעברה מאליה בלא מעשה, אבל בנידון דידן שנעשה הכל ע"י מעשה מכוון להוליד, שפיר יש לומר דאף מאן דסבר דבאמבטי' או ע"י סדין הוי כמתעסק, יודה דבכה"ג יוצא ידי חובת מצוות פ"ו, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נ') וז"ל, ובנוגע לנדון אם קיים בזה מצות פו"ר, שכבר חקרו בזה גדולי האחרונים בנתעברה באמבטי', והחלקת מחוקק באבן העזר (סי' א' ס"ק ח) מספקא ליה, והבית שמואל (שם ס"ק י') פשיטא ליה דקיים המצוה, וכ"כ הברכי יוסף (שם ס"ק י"ד) בשם שו"ת שערי ישועה, ושו"ת בית יעקב (סי' קכ"ב), אבל הטו"ז שם חולק, וס"ל דלא קיים, כיון שהאשה נתעברה מאליה, וכ"כ בשאילת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז), ובשו"ת בר ליואי (ח"ב סי' א') ובבני אהובה (ה' אישות סי' ט"ו ה"ו) ובמהר"ם ש"ק על התרי"ג מצות (מצוה א' אות ג'), עיי"ש. ומה שנוגע לנידון דידן שפיר כתבו האחרונים לחלק שיש לומר שקיים לכו"ע מצות פו"ר, דלא נתעברה מאליה, אלא נעשה מעשה רב והשתדלות גדול שתתעבר, עיי"ש. וכן כתב בשו"ת אגרות משה אבן העזר (ח"ב סימן י"ח ד"ה ונמצא שגם) ז"ל, ויצא בזה מצות פו"ר כשתוליד האשה עי"ז, לא מבעיא להבית שמואל שכתב בפירוש דאף על נתעברה באמבטי' דהוא בנו לכל דבר אף לצאת בו מצות פו"ר, אלא אף להמגיה בט"ז שהוא החכם צבי, דכל מה שנכתב בט"ז על סימן א' הוא

של המגיה, שבאמבטי' מסתפק משום דתלי בקום ועשה והיא נתערה מעצמה, נמי מסתבר שיודה בכאן דהוציא בכוונה על דעת להכניס בשפופרת לבטון אשתו דהוי זה במעשה.

אין נוגע לענינינו

הנה ברור מיללו גדולי האחרונים דבכה"ג שנעשה ע"י מעשה הרי הוא יוצא ידי חובתו בקיום מצות פו"ר לכו"ע, ובאמת אין צריך לכל זה דאף אם לא נאמר כן, מ"מ אין שייך נדון זה כלל לענינינו, שהרי מיירי כאן ממי שאינו יכול להיפקד באופן אחר, ורוצה לעשות הטיפול הנ"ל שיהיה לו בנים, (והבנים מתייחסים אחריו לכו"ע כמו שנתבאר לעיל), וכי משום שאינו מקיים בכך מצות פו"ר נמנענו מכך. וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (חנינא (ב' - ג') סימן קכ"ד) ז"ל, ובנוגע להספק אם ע"י הזרעה מלאכותית מקיים מצות פו"ר או לא, אף שראוי לפלפל בזה מ"מ אין מקומו כאן, עיי"ש.

אבר נפרד

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו סימן מ"ה) דכיון שדרכה הטבעי של זרע האשה (ביצית) להיות מחוברת לגוף האשה ולפרות שם, אם כן ברגע שתולשים אותה מגופה ונתקים אותה ממקום גידולה מתבטל הקשר בינה לבין האשה, והרי זה דומה למה שמצינו ברמב"ם במורה נבוכים (ת"א פרק ע"ב) שכותב וז"ל, אי אפשר שימצאו אברי אדם בפני עצמם והם אברי אדם באמת ר"ל שיהיה הכבד בפני עצמו או הלב בפני עצמו או בשר בפני עצמו עיי"ש, וא"כ הוא הדין יש לומר בכזאת גם לגבי זרע האשה כנז', ע"כ. ואני בעניי לא הבנתי דבריו, דא"כ כ"ש שלא יתייחס הבן אחרי אביו כיון שגם הוא גוף בפני עצמו, אלא במורה נבוכים לא רצה אלא לומר שאין על האבר הנפרד שם אותו האיש שלוקח האבר ממנו, אבל אין זה ענין ליוחסין כלל.

כוולד במעי בהמה

עוד הביא שם ראה מגמ' קדושין (ס"ט ע"א) לגבי הבא על השפחה דאיתא שם דכל ולד במעי שפחה כנענית כוולד במעי בהמה דמי, ומפרש רש"י דהיינו שאין מתייחס אחר אביו כלל. והתירו"ט על המשניות שם סובר דהוא הדין בכזאת גם בבא על הנכרית, ולא מהני אפילו לענין זה שאביו יוכל לגיירו, ומבאר בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' רמ"ח) דכוונתו מפני דס"ל דגם בישראל הבא על הנכרית לא נקרא כלל בני וכבמעי בהמה דמיא ולא חשיב הוא כאביו גם לענין זה עיי"ש,

והיינו, מכיון שנוצר במקום שאין התייחסות עכ"ד. ובאמת גם זה אינו מוכרח די"ל שם הטעם משום דזרע האם (השפחה או הנכרית) גורם לו לוולד היוצא ממנו שלא יתייחס אחר אביו כלל, אבל בנידון דידן שיוצא הוולד מזרע ישראלית, אין כאן דבר המונע מזרע האב להתייחס אחריו.

אי הוי פגום

ובנדרים (כ' ע"ב וברותי מכם המורדים והפושעים בי אמר רבי לוי אלו בני תשע מדות, בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה, בני נידוי, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה ובשער הקדושה להראב"ד (בעלי הנפש עמ' קל"ו) כתב ז"ל, כל אלה בני תשע מדות שאמרנו אפילו יהיו צריכים לפריה ורביה שאין אשתו מעוברת והוא צריך שתתעבר ותלד, אם תלך מחשבתו על אשה אחרת או שהיתה אנוסה בשעת התשמיש או שיהיו בה אחת מכל המדות שהזכרנו פוגם את הולד ופוגם את עצמו, שהוא נקרא מורד ופשע עכ"ל. הובאו דבריו ביית יוסף (אורח חיים סימן ר"מ) והוסיף וכותב ז"ל, ויש עוד דברים שפוגמים את המעשה ומקלקלים אותו, והם מה שפירשו בנדרים אמר רבי יוחנן בן דהבאי ארבעה דברים סחו לי מלאי השרת, חיקרין מפני מה הויין, מפני שהופכים את שולחנם. אילמים מפני מה הויין, מפני שמנשקים על אות מקום. חרשים מפני מה הויין, מפני שמספרים בשעת תשמיש. סוין מפני מה הויין, מפני שמסתכלים באותו מקום, ע"כ. הא מבואר דהיכא שמתנהגים בשעת תשמיש באופן שאינו ראוי הוי פגם בוולד. ולענ"ד נראה ברור דאין זה ענין לנידון דידן כלל, דבנידון דידן הי התנהגו האיש והאשה כהלכה וכמצווה מתורתנו הקד' לפרות ולרבות והם רח"ל אינם יכולים לקיים המצווה באופן אחר, ומה פגם שייך כאן, אדרבה שומר מצוה לא ידע דבר רע.

בזרע של אחר

ובשו"ת חדות יעקב (חלק אבן העזר סימן מ"ג) כתב ז"ל, ועוד הנני מוסיף ראייה לאיסור לנידון דידן מהא דאיתא בנדרים כו' הנה כל צד העבירה הוא מצד המחשבה שחושב באחרת הוי בני מורדים ופשעים, וכ"ש בנידון דידן שהמחשבה של נותן הזרע אינה על אשתו, וגם למעשה אין הזרע ניתן באשתו אלא באשת חבירו, אין לך צד עבירה גדול מזה והרי בני תמורה כתב רש"י מפני שחשב על אחרת יאפילו שהיה למעשה באשתו אפ"ה כתב דהוי קרובין לממזרות ולאו ק"ו הוא על נידון דידן שיהיה קרובין לממזרות, וכן ממ"ש בני ערבוביא שהרי לא יודע מי אביו ובן מי הוא (וח"ב בנידון דידן אין הבן יודע מי אביו), וכו' ומעתה הדברים

ק"ו אם באשתו אמרו כל הנ"ל ק"ו באשת חבירו ר"ל שמחשבתו ומעשיו הם באשת חבירו שהרי בשעה שהוא מוציא את הזרע דרך ניאוף ביד הרי מעשה עבירה וחושב ליתנו לאשת חבירו הרי מחשבה רעה, ושוב למעשה ג"כ ניתן באשת חבירו אותו זרע שהוציא בדרך ניאוף שלא בדרך היתר, האם אין הדבר ברור שמעשה זה הרבה גרוע מכל הנ"ל, עיי"ש אריכות דבריו.

אמנם כל דבריו אינם אלא על מי שלוקחת 'זרע של אחר', שנותן הזרע מתכוון לאשה אחרת וכו', אבל בנידון דידן שמתעברת מזרע של בעלה עם השגחה מעולה שלא יתערב ח"ו, וכוונת בעלה היתה לתתו באשתו לשם מצוה, מה פגם שייך בזה. ומחשבת הרופא שחושב בשעת מעשה, מלבד מה דהא קיי"ל במלאכתו הוא עסוק, בלא הכי מה עניין מחשבת הרופא כאן, וכי איכות הזרע מושפעת ממחשבת הרופא המתעסק. ע"כ ח"ו לומר כן ולהוציא לעז על זרע ברח"ה, כאילו נפשם פגומה ח"ו.

בשידוכים

ובענין אי בעי להודיע בעת השידוך לצד השני שהחתן או הכלה נולדו מטיפול הנ"ל הנה לגגי חיסרון בחתן עצמו או בכלה נלע"ד פשוט שצריך לגלות ואין שום היתר ח"ו להעלים הדבר, דמלבד מה שיש בזה מדין בין אדם לחבירו ואיסור אונאה, (עיין שו"ת אגרון משה (חלק אה"ע ד' סימן ע"ג) שכתב דודאי איכא איסור אונאה בעניני נישואין כמו בעניני ממון ואולי עוד יותר חמור, עיי"ש), לפעמים יש לחשוש לקדושי טעות, כמבואר בפוסקים דבמום גמור שבוודאי אם היה יודע מזה לא היה מסכים לשידוך הוי קדושי טעות, עיין שו"ת אמרי יושר (ח"ב ס' קנ"ט), ושו"ת לבושי מרדכי (אהע"ז ס' נ"ח), וכבר מבואר בשו"ע אבה"ע (סימן ל"ט סעיף ה') ובבית שמואל שם דבמום גמור אינה מקודשת אלא מספק ומשום חומר אשת איש, ועיי"ש בפת"ש שם. ועיין עוד בבית שמואל (אבל העזר סימן קי"ז ס"ק כ"ד) לגבי מה שכתב שם הרמ"א דמי שנמצאו באשתו מומין אסור לו לגרשה בעל כרחיה, וכתב הוא ז"ל, ונראה דאירי במומין שנוולו בה או שידע מהם (לפני הנשואין), אבל אם היה בה מומין והוא לא ידע י"ל דכופין אותה, כיון 'דעשתה שלא כהוגן' עיי"ש. הרי מפורש דאין לעשות כן ודבר ברור הוא.

אדם אחר

ואף אדם אחר כתב בספר חפץ חיים (הלכות אסורי רכילות - הציורים פ"י, אות ד') אם הוא רואה, שאחד רוצה להשתדך עם אחד, וידוע לרואה הזה, כי

החתן - יש לו חסרונות עצומים, כפי המבאר לקמן בסעיף ו', מה נקרא חסרונות לענין זה, והמחותן אינו יודע מזה דבר, ואלו היה יודע, לא היה מתרצה לזה, יש לגלות לו עיי"ש כל התנאים, ובשולחן שלמה (אבהע"ז שם) נסתפק אם הוא חיוב או היתר עיי"ש שנסתפק בדברי הח"ח הנ"ל, עיי"ש.

פגם יוחסין

וכל זה לענין מום במשודך או המשודכת, אבל לגבי פגם יוחסין עיין יבמות (מ"ה ע"א) ההוא דאתא לקמיה דרב, אמר ליה עובד כוכביים ועבד הבא על בת ישראל מהו, אמר לו הולד כשר, אמר ליה הב לי ברתך לא יהיבנא לך. ואף רב יהודה מורה בה להיתירא, דכי אתא לקמיה דרב יהודה, א"ל זיל איטמר, או נסיב בת מינך. וכי אתא לקמיה דרבא, א"ל או גלי או נסיב בת מינך, הוא מפורש בגמרא שיכול לעשות מעשה כדי שלא ידעו מפגם היוחסים שלו, ק"ו שאינו צריך להודיע להצד השני ע"ז, ועיין בקהילת יעקב שם.

בנידון דידן

ומכל מקום בנידון דידן בלאו כל הנ"ל נלענ"ד דאין כאן בית מיחוש כלל, א'. דכבר ביארנו שאין בזה שום פגם והכל נעשה ע"פ תורה, א"כ מה יש כאן להודיע לצד השני, ואפילו את"ל שאם היה יודע הצד השני מזה היה נמנע מלעשות את השידוך, הא הוי דברים שבלב. ועוד הא בזמננו דבר זה שכיח ביותר, והוי ליה למיסק אדעתיה ולשאור ולברר, ע"כ נלענ"ד דודאי אין להצריכו להודיע לצד השני.

מילה בשבת

בש"ת מנחת שלמה (תנינא 'ב' - ג') סימן קכ"ד) כתב ז"ל, מסתפקנא לפי מה שכתב הר"ח (חגיגה י"ד ע"ב) דבנתעברה באמבטי אינה טמאה לידה מפני שאין אני קורא בה 'אשכ כי תזריע', דלפי"ז בן הנוולד ע"י הזרע מלאכותית לא יהא נמול לשמונה בשבת, דהא ביוצא דופן מספקין בגמ' (שבת קל"ח) דלמא כל שאין אמו טמאה לידה אין נמול לשמונה, וקיי"ל להלכה (יו"ד סי' רס"ו סעיף י') דלא מהלינן ליה בשבת, ומעתה אם נאמר שעיקר טעמו הוא משום דהו"ל 'מעשה נסים'. אין זה שייך כלל להזרעה מלאכותית שהוא דבר טבעי ולא הוי כלל בדגור נס, אך בעניי אין אני מבין יפה דמהיכ"ת נימא דמכח זה שאינו מצוי כלל והוא קרוב לנס שלא תהא אמו טמאה לידה, ולכן יותר מסתבר לומר דעיקר טעמו של הר"ח - שכל דבריו דברי קבלה - הוא משום דכל שהאשה אינה

מסייעת להזרעת הבעל אין אני קוא בה אשה כי תזריע וגם מפני שאין זה דרך הזורעים, וכיון שכן הרי גם בהזרע מלאכותית אין האשה מסייעת להזרעות וגם לא הוי כדרך הזורעים, ואפשר דלא מהלינן ליה בשבת וצ"ע, עכ"ד.

ג' רוב הראשונים

ונבא לברר הדבר בהקדים לשון הגמרא ודברי רבנו חננאל ככתבם, וז"ל הגמ' שם, שאלו את בן זומא בתורה לעיברה מהו 'לכהן גדול', מי חיישין לדשמואל דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם, או דלמא דשמואל לא שכיחא. אמר להו דשמואל לא שכיח, וחיישין שמא באמבטי עיברה. והאמר שמואל כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת, מעיקרא נמי יורה כחץ הוה, ע"כ. הנה פשטות הסוג' כגירסא דילן מתפרשת כך, דאיבעיא להו אי בתולה שעיברה וידעינן שהיא עדיין בתורה (עיי' רש"י תוס', ושפ"א שם) אי אמרינן שנבעלה בהטייה ומותרת לכהן גדול או לא, (ומה דקשה הא אף דנבעלה שלא כדרכא אסורה לכהן ואיך יתכן דנבעלה בהטייה תהיה מותרת, עיי"ש במפרשים מה שיישבו), וע"ז אמר להו בן זומא דלהטייה לא חיישין אלא דאעפ"כ מותרת היא לכהן גדול, דאמרינן נתעברה באמבטי.

ג' ר"ח

אכן ר"ח לא גרס בתולה שעיברה מהו 'לכהן גדול', אלא מאי סתמא, ופירש את האיבעיא לעניין טומאת לידה וז"ל שם, מי אמרינן מביאה נתעברה כשמואל והריני קורא בה אשה כי תזריע כו' וטמאה וחייבת קרבן לידה, או דלמא אימור באמבטי של מרחץ נתעברה כו' וסה מעשה ניסים הוא ואינה טמאה לידה שאין אני קורא בה אשה כי תזריע, ע"כ. ומסיק בשו"ת מנחת שלמה (הנ"ל) דאין לומר דהטעם הוא משום דהוי מעשה נס דמה בכך, אלא ע"כ הטעם הוא משום דכל שהאשה אינה מסייעת להזרעת הבעל אין אני קורא בה 'אשה כי תזריע', ועוד דבעינן דלהוי כדרך הזורעים וכל שאינו כדרך הזורעים אינה מטמאת לידה.

אינו מוכרח

ובאמת נראה דאין הכרח ללמוד כן דברי ר"ח דיש לומר שאין צריך להיות ההזרעה של הבעל ע"י האשה, שהרי אף אם מעשה הבעל היה בלי סיוע שלה מ"מ ההזרעה שלה (של הביצית) היתה ע"י, ועיקר החסירון לדעת ר"ח הוא משום דהוי שלא כדרך, ומטעם זה כתב ר"ח דלא הוי 'אשה כי תזריע' דכיון שלא היה כדרך הזורעים אף באמת היתה הזרעה שלה כדבעי, מ"מ כיון שתחילת המעשה

דהיינו הזרעת הבעל היתה שלא כדרך הוי כמי שאינו.

מעשה נס שאני

ועוד נראה דאף באופן דהוי שלא כדרך הזרעים יש לומר דלא הוי חיסרון לדעת ר"ח, דהוא לא כתב כן אלא משום דהוי מעשה נס, ומעשה נס הוי וודאי חסרון גדול אף במעשה האשה, שהרי מעשה הנס אינו מתייחס אחר האדם כלל, (עיין רד"ק (מלכים ב' פ"ד ז') בשם התוספתא לגבי אסוך השמן שנתרבה ע"י אלישע דרך נס ז"ל, וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור מהאי מישחא או לא, אמר לה בעליך זן נביאיא דה' במילתא דליכא עלית עשורא ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא, הנה מבואר שאין חיוב מעשר על דבר שנעשה מנס, ואף שהיה בדרך רבוי, והדברים עתיקים אין כאן המקום להאריך), וא"כ בנתעברה במאבטי' שהיה הזרעת הבעל דרך נס הוי הכל דרך נס דמעשה הבעל והאשה מעשה אחד הוא, וכיון שכן אין המעשה מתייחס אחר האשה, משא"כ במקום שהזריע שלא כדרך, דמ"מ המעשה מתייחס אחריה ושמא שלא כדרך לא הוי חיסרון עד כדי שנאמר שאין אמו טמאה לידה.

כדרך באופן מסויים הוי כדרך

ועיין בקובץ שיעורים ((כתובות אות ר"ג) שהביא דברי רבנו חננאל הנ"ל ולמד מדבריו דכל דהוי שלא כדרך אין אמו טמאה לידה, ומ"מ כתב דשלא כדרך אין תלוי במה שהיה כדרך בימי חז"ל אלא אם נשתנה הדבר ובזמננו כך היא הדרך שוב לא הוי שלא כדרך. וכתב שם עוד, לגבי יוצא דופן שכתב תוס' דבעינן קרא למעוטי מטומאת לידה, ולכאורה למה לא נתמעט מכי תלד דרך ליה, ותירץ ע"פ מ"ש הר"ן ביומא דמנעל שאינו של עור אף דבכל השנה אינו מלבוש מ"מ ביה"כ שכגלים הכל ללבשו הוי מלבוש, וה"ה יוצא דופן שכשמסתכנת היולדת רגילים לעשות כן מקרי דרך לידה בכל עיי"ש.

בנידון דידן

והשתא בנידון דידן ראשית דבר הרי רוב הראשונים לא גרסי כגירסת ר"ח, ואף בדברי ר"ח אין מוכרח לומר דבעינן שתסייע האשה להזרעת הבעל כמו שביארנו, ואף מה דבעינן ד'להוי כדרך' אין מוכרח כ"כ דיש לומר דאין כוונת ר"ח לומר אלא דבדרך נס הוי חיסרון ב'כי תזריע' וכמו שביארנו, אבל שלא כדרך לא הוי חיסרון כלל, ואף אם נימא דשלא כדרך הוי חיסרון, מ"מ בנידון דידן, שבזמננו רגילים לעשות כן לחשוכי בנים, א"כ הוי כדרך, וכמו שכתב הקובץ

שיעורים דכשרגלים לעשות כן, אפילו אם אין עושים כן רק במקרים מסויימים מ"מ הוי כדרך.

גם הר"ח לא חידש כן אלא בגלל הכרח בגמ'

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ה"ט סי' ר"ט) ז"ל, באמת אין שום ספק דהזרעה מלאכותית גורם עבור ולידה טבעית וגם עצם ההזרעה אינו בגדר מעשה נסים בלתי טבעי, ואם לדעת הר"ח נתעברה באמבטי' אינו בכלל אשה כי תזריע הרגיל עד שאינו דוחה שבת הסמוך במקרא, היינו משום דהוא דבר שאינו שכיח ואינו טבעי לדעתו הגדולה, לא כן הזרעה מלאכותית שנתנית הזרע במקום הראוי ובאופנים רואים גורם הקליטה דעיבור והליד הטבעית, מלבד מה שכל הראשונים יש להם גירסא ודרך אחר בשמעתא דחגיגה (שם), עכ"ד. גם ע"ע בנשמת אברהם (הלכות פ"ו סעי' ו', עמוד ס' אות ג') שביקש הגרש"ז אויערבאך זצ"ל להוסיף בשמו בזה"ל, 'אך חזר ואמר לי דמ"מ צ"ע מה טעם לא נאמר דתזריע האמור בתורה היינו הביצים של האשה', ע"כ. נראה עכ"פ דעתו שדברי הר"ח הם חי' גדול ואינם כפשטות הסברא, א"כ יותר מבוארת סברת שבט הלוי הנ"ל, דיש לומר דאף ר"ח לא היה אומר כן לולי ההכרח לפי גירסא דיליה, וכיון דלגירסא דילן אין הכרח לחי' זה בגמרא אין לחדש כזאת מסברא, וכן נראה הלכה למעשה למולם בשבת.

היוצא לדינא

א. צריך להיות נזהר בדבר הטיפול הנ"ל שלא למהר לעשותו אלא לאחר שהלך לרופא ואמר לו בוודאות שיש בו או באשתו חיסרון באופן שיאן אפשרות שתתעבר אם לא ע"י טיפול הנ"ל, וגם אז לא יקל לעצמו אלא ע"י מורה הוראה מובהק שמבין בענייני רפואה.

ב. איסור הוצאת זרע לבטלה חמור ביותר כמבואר בפוסקם מחז"ל ומהזהר"ק, מ"מ באופן שהרופא אומר שהזרע אינו טוב יש להקל, ובפרט שמכניסים את כל הזרע לגופה, ואפילו אם לא יכנס ממש הכל מ"מ לבטלה לא הוי.

ג. אין חיוב להמתין בזמננו עשר שנים, כיון דבזמננו ע"י הבדיקות שעושים, אפשר לדעת אם יוכלו להוליד כדרך כל הארץ או לא, א"כ למה ימתינו עשר שנים ללא כל תועלת, ומ"מ לא ילך לדרוש ברופאים אלא א"כ יתייעץ בזה מקודם עם מורה הוראה מוסמך הבקי בעינינים אלו ויעשה ע"פ הוראתו.

ד. ילדים הנולדים ע"י טיפול הנ"ל דעת הפוסקים שנחשבים לבניהם לכל דבר ומקיים מצוות פ"ו, וכן הכריעו גדולי פוסקי זמננו.

ה. הילדים הנולדים ע"י הטיפול הנ"ל אינם נחשבים כפגומים ח"ו, וכיון שמתכוון לאשתו, ומותר לעשות כן ע"פ הלכה, ואדרבה מקיימים בזה מצוות פ"ו, ושומר מצווה לא ידע דבר רע. ומחשבת הרופא מלבד דקיי"ל דעסוק הוא במלאכתו, אין במחשבתו ענין לפגם כלל.

ו. אין שום צורך להודיע בשידוכים שהחתן או הכלה נולדו באופן כזה, מפני שאין בכך פגם כלל.

ויעזור השי"ת שלא יצרכו להגיע עם בני ישראל לכל זה, ויפקדו בזרע של קיימא בלי שום צער ומיחוש, ומ"מ מי שצריך להגיע לזה צריך לחזקו ולאמצו, ובחמלת ה' לעינו התקדמה בימינו תורת הרפואה ובעת ערב נהיה אור בהרבה מבתי ישראל, ע"כ אדרבה כן יעשה כמצווה עלינו מתורתנו הק' ויעזרהו השי"ת שיראה זרע ויארץ ימים אמן כן יהי רצון.

בימים אלו מתבצעת הרשמה

לקורס "המשפחה ברפואה"

סיום הרשמה ביום חמישי ט"ו בשבט (20 ינואר 2011 למנינים)

תחילת הקורס באידיש ביום ראשון י"ח שבט (23 לינואר)
תחילת הקורס בלשון הקודש ביום שלישי כ' שבט (25 לינואר)

הקורס כולל עשרה מפגשים
הקורסים יתקיימו בירושלים אחת לשבוע

• **מספר המקומות מוגבל** •

לרבנים ומוצי"ם

המוסרים שיעורים בימי השובבי"ם

ניתן לרכוש

חוברות עם מראי מקומות

על השות"ם והנידונים הרפואיים

האקטואליים החדשניים ביותר.

התקשרו עכשיו:

■ **03-600-22-11** ■